Nukumeister

Tekste aastatest 2007-2011

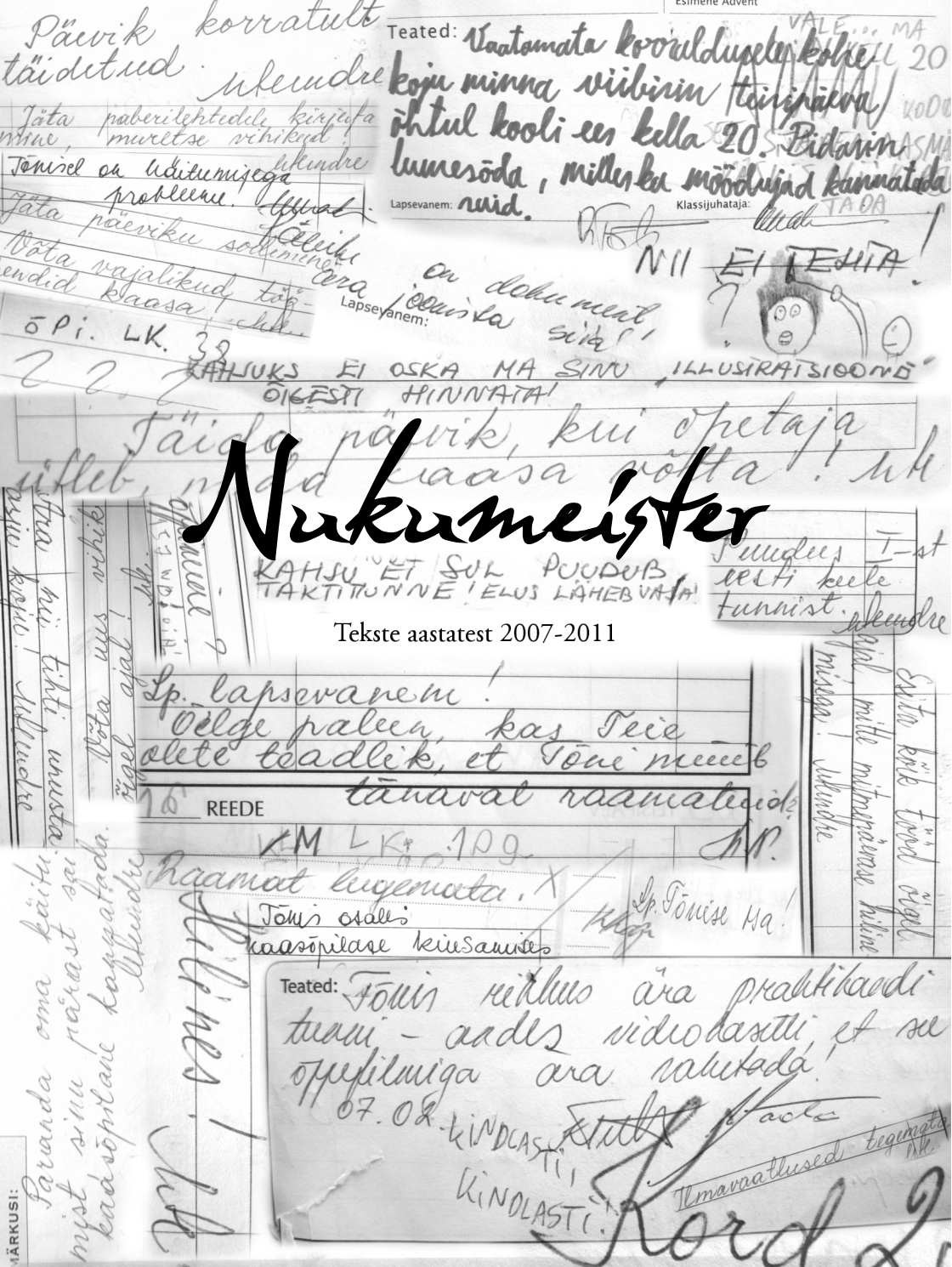

43. EESTI VABARIIGI VÄLJAKUULUTAMINE

Mõttelõkke Rändav Raamat 2012
sest kus raamatuid, seal lõkkeid

Märkused — **õpetajad**
Illustratsioonid ja kaanepilt — **Aleksander Rostov**
Kirjutanud-kujundanud-toimetanud — **Tõnis Tootsen**

Autor tänab oma vanemaid!

Sisukord

Vikerkaarekarva 1
Südameasi 6
Vanaema pärandus 10
Ehani 17
Vello ebaharilik probleem 20
Narr ja kuningas 24
Vaikijad 27
Nukumeister 37
Odüsseia – eikeegi eikuskil 43
Tähetolmust laulev Ikaros 50

Peetrikese karm reaalsus

Viimane ots 79
Sipelgad 86
Vanataguse mets 90
Esimesel päeval kadus valgus 95
Unenägu 103
Nõnda rikkus majja toodi 105
Esimene üllatusmuna 113
Jõulupidu 122
Uus argipäev 128
Hullud päevad 136
Kohanemine 145
Unenägu 158
Soojem 163
Eos loodud seos 175
Unenäod 184
Ruumid, lõpud ja algused 195

Järelsõna asemel 204

Aita autorit! 217

Vikerkaarekarva

"Vaata, mis see seal niimoodi läigib!"

"Kus?" küsis Leho, ajas silmad pilukile ja keele suunurgast välja.

Umbes samasuguse näo tegi Leho ette ka siis, kui ta pajuvitstest korvi punus või lammast pügas või aru püüdis saada, kas äsja korjatud taime juur avab ummistunud soolestiku või hoopistükkis toonelaväravad.

"Seal, selle künka juures," selgitas Õnneleid ebalevalt ja näitas suuna kätte.

"Hõbe või?" läks Leho järsku õhinat täis, kuigi ta ikka veel midagi ei näinud.

"Ei, kindlasti mitte," vastas Õnneleid mõtlikult ja lisas ruttu: "Lähme uurime siis."

Mehed seadsid sammud kummalise helgi suunas, lootuses avastada midagi võrratut. Tõsi, enne seda oli leitud näiteks mudas kasvavat vorstirohtu või kokkukasvanud porgandeid või isegi kummaliselt jändrikke puid, seega oli külarahvas varemgi igat sorti veidrusi näinud, aga vikermetalli leiust sai kõigele sellele vaatamata üks tähtsamaid sündmusi.

"Kurat, vot Tõnni ma ei uskunud, kui ta koidupunastest nurmenukkudest rääkis – tõesti ei uskunud! –, aga nüüd võib-olla ei usu keegi hoopis meid, kui oma leiust juttu teeme!"

"Jaa," venitas Leho mõtlikult, "asjata sai Tõnn läbi pekstud ja rattale tõmmatud. Tühi töö."

"No mina pole senimaani mingeid punaseid nurmenukke näinud, seega nii kaugele ma ei läheks, et kohe *asjata*," venitas Õnneleid, "aga kummaline tõesti, et me oleme praegu samas olukorras, et ehk ei usuta meidki. Aga ei – vähemalt meie saame külarahva endaga kaasa kutsuda ja näidata, et me mitte ei valeta."

"Jah," nõustus Leho, "mitte nagu Tõnn: "Tulge vaadake, tulge vaadake! Tulge ruttu ja vaadake, mis ma leidsin!""

Mehed muutusid ühtäkki vaikseks ja mõtlikuks. Mõlemal koitis midagi. Midagi kohutavat. Aga selle vastu aitas vana eestlaslik kavalus: oldi vait, vahiti tuules õõtsuvat heina ja peagi salapärane tunne hääbus.

Kusjuures selle nipi oli külarahvale õpetanud üks pentsik pilusilmne vanamees, ja seda juba väga ammu. Juttude järgi veel neil aegadel, mil samblast habemega Puumees mööda maad ringi käis ja vilet lõi. Pilusilmse vanamehe jutust ja õpetustest kokkuvõttes suurt midagi aru ei saadud – seega tõmmati ta, nagu kord ja kohus, rattale –, aga kui oli vaja mingit mõistmatut tunnet või kummalist mõtet eemale peletada, sai sellest abi küll.

"Võib-olla peaks juba praegu tükikese kaasa võtma. Siis poleks nii palju marssimist edasi-tagasi. Näeks vana Ants kah asja ära, temal ju jalad enam ei kanna. Ukuga sama lugu."

"Mnjaa," lausus Õnneleid ja sirutas käe vikerkaareläikese kamaka poole.

See tundus nahale õige kummaline: polnud teine soe ega külm, ja kui vähe tugevamini suruda, sai tema sisse jäljegi jätta, nagu savisse. Erinevalt savist ei hakanud ta aga üldse käe külge ning oli üllatavalt kerge.

"No tohho tonti!" ahhetas Õnneleid ja silmitses imestunult läikivat pätsikest, mille ta erilise vaevata suurema kamaka küljest näpistanud oli.

Siis võttis ka Leho tüki ning jäi seda sõnagi lausumata mudima. Kui vikermetalli päikesepaistes veidi pöörata ja uurida, võis selle läikivhõbedasel pinnal näha võbelevaid vikerkaarevärve – sealt ka metalli nimi, aga see pandi muidugi hiljem.

Niiviisi kummalise materjaliga tutvust tehes vajus päike aegamööda madalamale ja varjud venisid pikemaks. Mehed katsusid "hõbesavist", sellise nime olid nad kummalisele leiule esialgu pannud, tööriistu ja nukukesi voolida.

"Näe, vaata – Sepa Jüri!" ütles Õnneleid turtsudes ja kiigutas sõrmede vahel imepisikese keha, aga suure pea ja hiiglaslike kätega metallmehikest.

Mõlemad purskasid naerma.

"Ei-ei, oota," ütles Leho sellest innustust saanuna ja pistis pisikese sepa jalgade vahele ebamäärase tömbikese.

"Ah-hah-hah-haa!" lõkerdas seepeale Õnneleid ja oleks kujukese äärepealt maha pillanud. "Ikka niimoodi," ütles ta viimaks, kui jälle rääkida sai, ja näpistas tömbikest veidi lühemaks.

Siis oli jälle naeru laialt.

Üheskoos võeti peaaegu terve küla elanikud läbi. Ainult vanast nõiast ei julgenud mehed nukukest voolida. Räägiti, et tal pidavat kõikjal silmad ja kõrvad olema, puude otsas ja sambla sees. Aga tema polnud niikuinii küla elanik. Vähemalt enam mitte.

Tagasi koju jõudsid mehed alles hämaras.

*

Oli hommik ning parajasti käisid ettevalmistused Õnneleiu rattale tõmbamiseks, kui kinniseotud vennikese taskust läikiv pätsike rohu sisse kukkus.

"Vaata kuradit, ei valetanudki," ütles Sepa Jüri hämmeldunult ja võttis tükikese oma suurde kämblasse.

Vaevalt oli ta jõudnud seda teha, kui juba oli tema poole suunatud

Räägu Sassi, pisikese ja kurja mehe peenike sõrm, saateks harukordselt hele ja kaeblik kisa:

"Tõmmake ta rattale! Nüüd on temagi seda puutunud, nüüd on temagi nõid, tõmmake ta rattale!"

Kust sellised süüdistused tulid – oli ju temagi alles kummalise metalli olemasolust teada saanud –, see jäi Sassi saladuseks. Aga ega Sepa Jürigi olnud eile sündinud. Pikemalt mõtlemata saatis ta pätsikese Sassi kondiste kannikate poole teele.

"Aih!" kiljatas see ja lisas kiiresti: "Läbi riiete ei loe! Läbi riiete ei loe!"

"No kurat, eks ma võin selle sulle ju suhu kah toppida!" lubas sepp lahkelt ja kummardas, et tükki jälle üles võtta.

"Lõpetage!" kostis kõlav hääl rahvasummast, mis põnevil pobina saatel ikka veel verist vaatemängu ootas.

Välja ilmus pikkade hallide juuste ja targa ilmega vanamees.

"Kust seda hämmastavat savi leida võib?" küsis ta ning võttis tüki sepa käest ära, et seda lähemalt uurida.

Õnneleid mõmises ebamääraselt.

"No Taara päralt! Miks te talle saepuru suhu olete toppinud?" pahandas tark ja asus lahti siduma riidenartsu, mis oli puulaastudest pungil suu ette seotud.

"Mõlises liiga palju!" hõikas keegi rahvasummast, väga valju ja väga häiriva häälega.

Kui Õnneleid oli suu tühjaks puristanud ning piisavalt kaua nöörist soonitud käsi hõõrunud, rääkis ta ära, kust ja mida nad Lehoga leidnud olid. Ehk oleks Lehogi sõna sekka poetanud, aga kui olla kividega surnuks pillutud inimene, mida Leho kahtlemata oli, siis on isegi niivõrd lihtsat asja üllatavalt raske teha.

*

Üsna pea oli küla targal ja ta lähimatel kaaslastel metalli täpne leiukoht teada. Täiesti märkamatult oli vikermetall justkui nende omaks saanud ning varsti jagasid nad seda kõikidele tahtjatele – mõistagi, mõõduka tasu eest. Kes tuli saunatoobriga, kes maksis kasevihtadega, kes kauples nilbustega: õpetas metalli müüjale paar soolasemat ütlemist selgeks. Ning ajapikku jagati üha vähema eest aina rohkem metalli, sest hõbesavi ei paistnud otsa saavat.

Metalli kasutati pea kõigeks. Esiti parandati sellega hädapärasemaid asju: mätsiti majade palgivahesid kinni, et paremini sooja peaks, lapiti sorisevaid ämbreid. Siis ilmusid välja esimesed vikermetallist ehted, kaunistus-

tega sööginõud ja lusikad, lauad ja sauad; mitu talu said rookatustele läikivad katted ning ilmusid esimesed säravad riidedki. Olenevalt sellest, kaua hõbesavi tules hoida, võis saada kas jäika, pehmet ja liibuvat või isegi läbipaistvat materjali, mis ka uskumatult vastupidav oli.

*

Uudis imepärasest metallist levis mujalegi ning õige pea tuldi igast ilma otsast kokku, et uskumatutele lugudele ise kinnitus- või kummutusmaterjali leida. Kõrgele künkale jõudnud rändureid rabas ühtelugu pilt päikese käes kiiskavast külast, muidugi ka ebamaiselt sätendavatest inimestest, kes talude vahel ringi sibasid ja omade toimetustega ametis olid. Tihtipeale oli meeldivalt silmipimestav sära lausa niivõrd võluv, et selle nägijad otsemaid külla elama asusid.

Uuemad majad ehitati juba peaaegu täielikult vikermetallist, sest ikka veel paistis seda jätkuvat. Läikiva küla kõrval laius vähemalt sama suur ja läikiv kraater. Ümber selle vohas aga ilus roheline mets, mille piiri kaugendati vaid siis, kui kraater jälle liiga sügavaks sai ning metalli ülespoole vinnamine seetõttu tülikaks muutus. Muidu, nagu öeldud, said puud rahus kasvada, sest kes olekski pidanud palkidest maja püstipanekuga vaeva nägema, kui hõbesavi tellistest sai samasuguse valmis hoopis hõlpsamini; või kes pidi näiteks puulusika voolimisega vaeva nägema, kui vikermetallist sai palju kiiremini ilusama ja tugevama. Siiski ei pidanud ka puusepad ametit vahetama: nende kätetööst oli saanud omamoodi luksuskaup, mis kogu sädelusse veidi vaheldust tõi.

Õhukestele metall-lehtedele kanti tarkade pajatusi ja muid õpetussõnu. Linna keskel asuvale suurele pragunevale rändrahnule ehitati vikermetallist pesa, et see inimestele armsaks saanud kamakas päris laiali ei laguneks.

Peaaegu kõik elasid selle kummalise metalli keskel ja kütkes, kandsid seda seljaski, usaldades kõhklemata toda vikerkaarekarva läiget, milles vaid vähesed oskasid näha midagi kurjakuulutavat. Kahtlemata oleks kõik see muutunud, kui nad oleksid teadnud midagi metalli tulevikust või sellega seotud saladustest. Aga keegi ei teadnud. Ning väheste kahtlejate üle naerdi nii kaua, kuni nemadki läikivad riided selga ajasid ja ehted kaela riputasid.

*

Oma algse kuju – selle avastas Põksi Jaagu nimeline mees, kes endale vikermetallist noaga kogemata näppu lõikas – võttis see verega määrdudes. Selleks otstarbeks hakati kasutama muidugi sigade ja muude pudulojuste verd, mitte avastaja enda oma. Ja märkamatult ilmus külakesse koguni mitu petlikult säravat hurtsikut, mis puupüttide viisi viinaga segatud verd varjasid.

Verega määrimise tehnikat hoiti aga suure saladuskatte all. Muidugi leidus neid, kes Põksi Jaagu kombel selle pentsiku tõsiasja kogemata avastasid – neid oli isegi palju, õnnetusi ju ikka juhtus –, aga pea iga suu jaoks on olemas võti, mis ta lukku keerab, ja mõne tarvis terve kimp, vali millist tahad. Tekkisid ringkonnad, kes metalli ümbertöötlemisega tegelesid ning selle eest "sümboolse" tasu võtsid. Taolise teenuse järele oli aga nõudlus nii suur, et koduloomad üsna varsti otsa said. Seejärel hakkasid kaduma kariloomad ja mõne aja pärast külaelanikudki – peamiselt ikka uustulnukad, kes veel kedagi õieti ei tundnud. Aga kuna sisserändajaid oli palju ja värsket verd jätkus, siis küla aina kasvas ja kasvas. Isegi nii jõudsalt, et seda võis õige pea juba pisikeseks linnaks pidada.

Pisike hiilgav linn, suured räpased saladused.

"Jaak, tule vaata, mis pruun plekk see siin on!"

Ärevate sõnade lausujal oli tunne, nagu oleks keegi ta makku äkitselt kämblatäie külma lund toppinud, ja just selle lausega kuulutati alanuks suurim allakäik, mis tolles kandis eales aset leidnud. Varsti said jäise vatsa pea kõik külaelanikud – kes varem, kes hiljem.

Esiti ilmusid kõikidele läikivatele pindadele koledad punakaspruunid täpid, mis aina laienesid. Üsna varsti muutusid need süsimustaks. Selgus, et üht sellist plekki vajutades pudeneb see nagu rabe rooste, et ta on ta vähe tugevam kui pehkinud puit.

Pudisesid laiali inimeste riided ja armastatud suur kivi, mille alus järele andis. Püsti jäid vaid paar vanemat palkidest laotud maja ja mõned puitaiad. Alasti inimesed olid alguses jahmunud, kuid siis kostis juba siit-sealt Õnneleiu nime hüütavat.

Kuigi möödunud oli aastaid, polnud petliku metalli leidja ununenud. Vastupidi – Õnneleid oli saanud kuulsustki nautida. Tihtipeale rääkis ta rännumeestele või kellelegi teisele, kel parasjagu aega-viitsimist kuulata, kuidas ta hõbesavi leidis. Leho nimi oli pajatustest muidugi kadunud nagu piibusuits, mis nende lugude jutustamise ajal ikka pilvede poole kerkis.

Nüüd siis otsisid kõikide pilgud Õnneleidu. Ja üles ta leiti. Nagu enne teda oli pudedate tükkide alt leitud ka jupp nööri ja metsatukast sobiv puu. Ning nagu ikka – süüdlane sai poodud, kogu lugu unustatud ja söestunud vikermetall kraatrisse tagasi lükatud.

Kingituseks järeltulevatele põlvedele.

(kirjutatud mitmes matemaatikatunnis 2008. aastal)

Südameasi

Pargipuude vahel vaarub üks ähmane kogu. On sügis ja raagus puude tuules õõtsuvad siluetid lõikavad hämarduvasse taevasse nagu süsimustad välgunooled. Maad katavad tumekollased, pooleldi kõdunenud vahtralehed ning heljub aastaajale omast magusmõrkjat hõngu.

Kogu on lähemale jõudnud, seljas pikk kulunud mantel ja peas must kaabu. Mantli ääre all välguvad porised kingad. Tegemist on umbes neljakümneaastase mehega, kellel on paksud puhmas kulmud ja vaevatud nägu. Ta näeb palju vanem välja, kui tegelikult on. Kuju liigub edasi küllaltki vaevaliselt ning hoiab ühe käega rinnaesisest kinni, teises on helepruun nahast portfell. Tuul on võrdlemisi vali ning arvatavasti katsub mees mantlihõlmu koomal hoida.

Äkitselt ilmub mehe piinatud näkku valugrimass ning juba ta ongi kükki vajunud. Portfelli maha panemata sirutab ta käe kiiresti mantlihõlmade vahele ning võtab sealt näppude värisedes välja oranži topsiku, mille sisu tasane ragin teda nähtavasti pisut rahustab.

"Lõpp on lähedal... natuke on veel vaja vastu pidada," ägiseb mees vaevaliselt ning, olles topsiku kaane maha visanud, kallab selle sisu hooletult suhu.

Kaks-kolm tillukest tabletti pääsevad suhu, muist põrkuvad kuivanud huultelt mädanevate lehtede vahele. Mees tõmbab sügavalt hinge, pillab ka topsiku paksu lehevaipa ja ajab ennast ähkides püsti. Kurnatud moel jätkab ta oma teekonda.

"Keegi ei ela igavesti. Kõikide elud peavad varem või hiljem lõppema," pomiseb mees rinnust kinni hoides.

Ühtäkki tõmbab ta kähisedes eriti pikalt hinge, seisatab siis ning lööb paar korda vastu rinda.

"Tööta, kurat võtaks! Tööta, raisk! Sa ei saa praegu lõpetada!"

Hetkeks käib pea ringi ja keha muutub kaalutuks.

See läheb mööda.

Peab minema!

Veidi aega tuules taarunud, hakkab mees uuesti edasi liikuma.

"Kõik surevad millalgi. Nii ka mina. Aga mitte veel... mitte veel. Jumal, kui sa kuskil olemas oled, siis anna mulle veel pool tunnikest. Rohkem ma sinult ei küsi."

Mehe silmad tõmbuvad niiskeks.

Soovi siiruses ei maksa kahelda.

Pea kohal kõrguvat taevalaotust katavad sünkjad pilved ning just sel hetkel, kui algab tihe vihmasadu, süttivad ka tänavalaternad. Sammud muutuvad järjest jõuetumaks, lohisevamaks, iga hingetõmbega kaob kehast grammike rammu. Jah, lõpp on tõesti lähedal. Aga surmahirmu ei ole. On ainult hirm selle ees, et sooritamata jääb tegu, mis võib kõike muuta. Ei, mitte seda, kas ta sureb või mitte. Mees sureb, see on selge. Ta tunneb seda kogu oma ihuga. Ja see on paha, tühi tunne. Aga sellegipoolest – ühtede surmaga ei lõppe teiste elu. Ja mehel on veel midagi väga tähtsat tegemata. Midagi sellist, mis on suurem kui ta enda elu. Midagi, mis aitab vängele sügistuulele vastu panna ning vaatamata sellele, et süda pumpab liiga vähe verd, sunnib rinnust kramplikult kinni hoides edasi rühkima.

Mees on lõpuks pargipuude vahelt välja jõudnud ning läheneb tuttavale ülekäigurajale. Siin seisab teisigi inimesi. Samasuguseid nagu ta ise, oma murede ja rõõmudega. Kaabu ja mantliga mehi – teda ennast mitte arvestades – on kaks tükki, ja teisel pool teed paistab veel üks.

Äkitselt torkab rinnust läbi järjekordne valuhoog. Ootamatult tugev ja pikk. Selline, mis ei lase hingata, surub põlvili ja paneks masohhistigi lapse kombel vesistama. Inimesed, kes rohelise tulukese süttimist ootavad, tõmbuvad põlvitavast mehest instinktiivselt eemale. Mõned vaatavad, kulm kortsus, mõned on üllatunud, üks naine ahhetab ja mõned ei teagi, millist seisukohta võtta; kaugemal seisvad inimesed pole midagi tähelegi pannud. Kui suurem valu möödas, jääb üle vaid abitult oiata. Jõud on otsakorral ja vihmast vettinud riided takistavad püsti tõusmist. Või siiski? Juba ta seisiski! Jalad olid lausa iseenesest töötanud.

"On teiega kõik korras?" esitab noorem mees, kes ta üles on aidanud, mõistmatu, kõrvus kumiseva küsimuse.

"Ääh," ähiseb vaevatud näoga mees vastuseks, pigistab portfellisanga ja vaatab enda ümber seisvaid inimesi.

Pilk on ähmane, kõik tundub pahatahtlikult ahistavana.

Inimesed vaatavad ja naeravad ta üle! Irvitavad!

Tuli vilksab roheliseks ja rahvasumm hakkab üle tee liikuma. Juba on mõned ette rebinud ja kiirustavad finiši poole. Tagumised kõnnivad laisemalt ja kinnitavad endale, et esimesena üle tee jõudmine pole tähtis. Olles end veidi kogunud, otsustab ka kulunud mantliga mees ennast liigutada ning astub esimesed vaevalised sammud.

"Enam pole palju jäänud," pressib ta huulte vahelt.

Defektne süda annab endast jälle märku. Ülekäigurada on pikk ja valgusfoori reguleerijaks on nähtavasti olnud noor mees. Äkk tuulehoog paiskab mehel kaabu peast. Veel katsub ta selle järele haarata, kuid müts on tuule alla saanud ning lendleb suurte hüpetega tagasi pargi poole.

"Neetud!" karjatab mees ahastusega.

Tuul kisub ka mantlihõlmad valla. Juba tunneb ta endal inimeste naeruvääristavaid pilke. Ja juba hakkab roheline tuli kärsitult vilkuma. Peab edasi liikuma. Ta on juba peaaegu kohal. Tahtmata autodele ette jääda, teeb mees viimast jõudu kokku võttes pikad rohmakad sammud ning haarab kinni sellest samast valgusfoorist, mis teda äsja kõige kalgimal moel jooksutanud oli. Seal hingeldab ta mõnda aega. Autod hakkavad liikuma.

"Natuke veel," sosistab mees, kuid saab siis aru, et ta oli seda hoopis mõelnud. Rääkimiseks polnud enam jõudu. Südant läbistab järjekordne värin. Õnneks pole sellised värinad valusad, kuid sunnivad sellegipoolest kiiresti ja sügavalt sisse hingama, muidu hakkab pea ringi käima ja tekib minestamisoht. Natuke veel... Mees ajab ennast posti najal sirgeks ning teritab pilku. Sealt see juba paistabki! Hall maja, tavaline ja märkamatu. Möödujaile täiesti tähtsusetu. Aga ometi *niivõrd* tähtis! Jõudu tuleb juurde ja pea läheb veidi selgemaks. Ta saab hakkama! Natukene veel ja siis on ta kohal. Siis võib surm ta võtta, siis pole sellel enam tähtsust.

Tuul valjeneb ning sasib mehe hõrenevaid juukseid. Üks kiilaspäine mees kõnnib mööda ning heidab talle arusaamatu pilgu.

Mantliga mehe kõhtu läbistab kuum vihalaine ning kiilaspead põrnitsedes sisistab ta kurjalt: "Jah, on jah! Ma tean! Mul on paksud puhmas kulmud ja loll soeng! Mis siis! Mine õige põrgusse!"

Kiilakas tüüp pöörab oma pilgu kohe eemale, kiirendab sammu ning vaatab kiirelt kaugenedes veel paar korda hirmunult tagasi.

Mantliga mees vajub aga vastu posti kössi. Veidi häbenedes, veidi endaga rahul olles. Kuid ei! Pidi edasi liikuma. Iga minutiga jääb ta süda jõuetumaks ning iga tuksega, iga pumbatud liitriga jõuab ta surmale lähemale. Tuli astuda!

Mees haarab portfellist kindlamalt kinni, kohendab mantlihõlmu ning jätkab talle omases poosis teed, parema käega rinnust kinni hoides. Veel on vaid paarkümmend meetrit jäänud. Keha ei jõua vaimule järele. Samm aeglustub. Veel viisteist. Ähkides ja puhkides rühib mees edasi. Suu muutub järjest kuivemaks ja vastikult kleepuvaks.

Kümme meetrit! Üheksa!

Juba hakkavad ümbritsevad värvid segunema, pilt muutub jälle uduseks ja maapind vastikult vetruvaks, justkui sammuks ta samblal.

"Ei!" röögatab mees. "Mitte veel!"

Sellest on abi. Paar sügavat hingetõmmet ja veel viimased piinarikkad meetrid.

Ta on kohale jõudnud!

Jõuetult liibub ta vastu halli maja külma krohvi, ohkab raskelt ning hakkab siis seinale toetudes ukse poole liipama. Seda on raske lahti tõmmata, aga viimase pingutusena saab ta lõpuks sellegagi hakkama. Meest tervitab soe õhupahvak, sees lõhnab uue tehnika järele ning selja taha jäänud uks sulgub klõpsatusega.

Viimaks siin! Ta on hakkama saanud!

"Tere õhtust, härra Meinhard. Ikka nii vanamoodne. Ei mingit internetti ega pangakaarti, jah? Ikka sularahas nagu alati, eks?" küsib pruunide silmadega blond naine naeratades; ta on oma parimates aastates, tervisest ja ilust pakatav. Jalustrabav vaatepilt.

"Jajah," pobiseb Meinhard punastades, krabab aga äkitselt kõvasti südamest, vajub seejärel üldse kokku ning sureb õnneliku mehena.

Sealsamas, *SweetBank*i kontori põrandal.

Veel hetk enne oma viimast hingetõmmet on ta kindel, et pank teab, mida portfellis olevate paberite ja sularahaga edasi teha.

Ta on oma arved ära maksnud.

Vanaema pärandus

"Leida, ära tassi korraga nii palju!" protesteeris tüse mees, kes koos teistega lookas pidulaua taga istus ja kartulisalatit mugis.

"Nii saab kiiremini," ühmas Leida ja ladus lauale viis magustoitu, kausi kõrvitsasalatit ja uue vaagnatäie kartuleid.

Siis jooksis ta ruttu tagasi kööki, uusi toite vaaritama ja ette kandma.

"No istu ometigi maha! Ajaks paar sõna juttugi, saaksid ise kah iva hamba alla!" hüüti talle ikka järele, aastast aastasse.

Aga Leida ei istunud. Ka vastused püsisid aegade jooksul samad: "Ah, mis nüüd mina!" või "Ma nendest pidusöökidest suurt ei peagi, ma söön kõike, mis just hamba all ei karju."

Ja siis kadus ta jälle, köögiukse paukudes.

Alati oli midagi teha, kõik nõudis aega.

*

Leida krimpsus nägu oli vingu veninud, pahaselt põrnitses ta herkulaid ja kurtis siis:

"Jälle see puder!"

"Ema, nädal aega pole herkula oma olnud ju," kortsutas Linda kulmu.

Leida nohises ja võttis hoopiski kausist kommi.

"Sul lähebki ju isu ära, kui sa kogu aeg ainult kommi sööd."

Leida nohises. Linda jätkas:

"Me lähme täna Kuhjaverre. Saad siin üksinda hakkama? Me tuleme umbes nelja paiku tagasi. Võib-olla heidad natukeseks pikali, läheb aeg ka rutem."

"Serviis!" läks Leida äkki ähmi täis ja haaras mõlema käega oma keskealise tütre käistest; soonelised käeseljad kasvasid üle paistes sõrmenukkideks, mis olid kriitvalgeks tõmbunud.

"Mida? Mis serviis?"

"Portselanist!" prahvatas Leida, "See, mis te mulle veel Kaleviga Itaaliast tõite! Ma tahan, et see saaks Marile! Kui mind enam siin pole, siis peab see Marile saama. Mul pole talle muud anda! Mul pole kunagi suurt midagi olnud! See peab temale saama!" seletas vana naine kiiruga.

Leida lapselapsed Ants ja Peeter, kes olid just kööki astunud, et hommikukohv ära juua ja siis koos vanematega Kuhjavere poole teele asuda, vahetasid laisalt pilke. Sellised stseenid polnud midagi uut.

"Ahh," lõi Linda tülpinult käega, "keegi ei taha su portselani!"

"Aga mul pole midagi muud anda! Või on see kadunud? Kas keegi varastas selle ära? Kas need, kes mu majas vahepeal elasid? Ütle mulle!"

"Keegi ei taha su kuradi portselani, kui palju kordi ma pean sulle ütlema!"

Kalev haaras oma naise õlgadest ja juhatas ta õrnalt köögist välja.

"Ole täitsa rahulik, emakene," rahustas ta seejärel oma ämma, kelle ilme sellest sugugi rahulikumaks ei muutunud, "serviis on täitsa olemas, küll ta juba sinna jõuab, kuhu vaja. Ära muretse, eks. Söö parem oma puder ära. Poisid, teie kah, eluga nüüd. Me peame neljaks tagasi olema juba."

*

Kuhjavere kobaka maamajakese köögist kostis kaeblik oie.

"Mis on, kallis?" hõikas Kalev kaminatoast, kus ta parasjagu kappe nihutas.

Kostis raske ohe:

"No eks tule vaata ise!"

Avatud köögikapp oli risust pungil: seal leidus traadijuppe, plast-pudeleid ja -purgikesi, mingil põhjusel oli Leida tühje hapukoorepakke suurde kilekotti kogunud, mis nüüd samuti panipaigas punnitas ja õnneks või kahjuks enam mingil juhul paisuda ei saanud. Kusjuures kogu seda nodi kogus Linda ema kokku siis, kui veel mõistus peas. Kuigi viimasel ajal oli tütrele tunduma hakanud, et ta ema oli kogu aeg hull olnud, eluõhtul lõid lihtsalt kõik kiiksud võimendatuna välja.

"Ohh, jälle ma kooserdan teil ees!" tavatses ta ikka vabandada, kui korteris tugiraamiga ringi kõndis ja keegi temast mööda läks. "Ohh, poleks mind üldse sündinud!" kurtis ta järgmisel hetkel. "Ärge mind jätke, ärge mind ära unustage!" võis ta juba natuke hiljem kellegi käsivarrest kinni hakata, tavaliselt Antsu või Peetri omast.

"Mul pole kunagi suurt midagi olnud!" osatas Linda kõike seda meelde tuletades nüüd piniseva häälega ja seiras põlglikul pilgul kapi sisu.

"Kullakene..." muigas Kalev ja kaisutas teda.

Aga naine ei jätnud jonni ning lõõpis edasi.

"Ka kirbunahka võib kunagi vaja minna!" kordas ta üht oma ema paljudest vastuolulistest käibefraasidest ja urgitses mutrite ja naeltega täidetud klaaspurgist välja kimbu roostetanud võtmeid, ise nina kirtsutades.

Terve mustavasse seinasügavusse suubuv kapp haises võikalt.

"Ei tea ju öelda, mis tunne on sõja ajal kasvada. Need inimesed ongi sellised veidi isemoodi," silitas Kalev ta juukseid, läks tagasi kaminatuppa ja

jätkas häält tõstes: "Pole midagi teha, peab selle koha tühjaks kraamima. Kui ta maha müüdud saame, siis on selle asjaga lõpuks korras. Ja kui linnakorterist kah lahti saame, võimegi kuskile korraliku elamise vaadata. Siis on terve see ristiretk läbi. Kas sa neid Viimsi maju juba vaatasid? Saatsin sulle meilile, paar tükki olid sellised päris kobedad."

"Ei jõudnud vaadata veel." Linda hammustas huult. "Kuule, äkki tegeleks kappidega hiljem. Töömehed peaksid varsti kohale jõudma, saab nemad kah appi võtta. Praegu võiks sahvri tühjaks teha."

*

Sahvri laes rippusid nööride otsas kolm võidunud karvakera, need olid pallideks käkerdatud kitsenahad. Suuri ja pisemaid purke mooside, seente, siirupite, hapukurkide ja -kapsastega oli mitu riiulitäit. Silte vaadates võis järeldada, et mõni hoidistest oli lausa 15 aastat puutumatuna seisnud. Eranditult kõiki kattis paks tolmukord.

"Nojah, pole midagi teha," silmitses Kalev purke ja hakkas neid siis ükshaaval sahvri uksel seisvatele Antsule ja Peetrile ulatama. "Vanaema on need küll hoole ja armastusega teinud, aga..."

"Phh," jäi Ants ükskõikseks, "kes ikka inimese sisse näeb... Sama hästi võib selle kõige taga olla lihtsalt mingisugune fanatism, masinlik ajatäide."

"Jah, võib-olla tõesti," noogutas Kalev leplikult ja jäi üht leitud kompotti põrnitsema.

Vaarikas, 1993.

"Et lihtsalt selline harjumus tekkis..." vangutas ta siis pead. "Aga olgu, mis sest ikka. Minge kaevake parem aeda üks korralik auk, saab sinna sisse valada."

*

Labida ette jäi puujuurikas, mille Ants kulmu kortsutades maast välja kiskus, poole meetri sügavuselt. Juurikas osutus hoopis voolikujupiks.

"Issand, no näed! Selline asi tuleb maast välja!" ohkis Peeter.

"Kultuurikiht," irvitas Ants.

Maapõu köhis endast veelgi põnevat välja, isegi ühe roostekänkraks sulanud äratuskella.

"Kurat, ma ei imestaks, kui siit mingi laip välja tuleks."

"Jah. Naabrimehe oma!" lõkerdas Ants.

"Vanaema pisikesed saladused," muigas vend.

*

Leida uuris igast nurgast kohupiimakarbikest, mis oli tema jaoks lauale jäetud.

"Kui sul kõht tühjaks läheb, siis saad võtta," kordas ta tasa pobisedes oma tütre sõnu.

Kunagi oli mõttelõng täiesti selge olnud; nüüd paistis kõik mõistatusena, mille lahendust tuli teinekord tundide kaupa nuputada.

Ta katsus karbikesel kaant pealt saada, kuid see ei tahtnud kuidagi õnnestuda.

Kas ta kõht oli üldse tühi? Ja mida see tähendama pidi? Kõht oligi ju kogu aeg tühi. Või oli see koht? Tuba oli küll tühi. Kuhu nad kõik jälle kadunud olid? Koos vist ikka läksid. Linda justkui ütles kah, et kuhu.

Leida küünitas laual, kuni sai kaugemal lebanud korgitseri kätte; selle käepidemel ilutses irooniline kirjake: "Jõudu tööle!"

Keskendunult nohisedes keeras ta punnivinna püüdlikult kohupiimakarbikese kaane sisse.

"Nii vist," raputas ta pead, laup mõtlikult kortsus.

*

"Nii, see oleks kah vaja kõik tühjaks teha," ütles Linda saabunud töömeestele, kui oli garaaži hiiglaslikud uksed valla kangutanud.

"Sa raisk!" laususid kuskilt kohale karanud Ants ja Peeter otsekui ühest suust.

Võib-olla tahtnuks töömehedki midagi taolist öelda, kuid kui üks neist viimaks suu avas, jäi ta viisakaks ja lausus, ilmselt naljaga pooleks:

"Ohhoo, teie ema on suure varanduse kokku kogunud."

Samas – kuna mehed olid lisaks antiikmööbli vedamisele huvitatud ka vanarauast, et see hiljem kokkuostu viia, võis tegemist olla ka siira imestuse, ehk isegi imetlusega. Sest seda, mida vaadata, oli küllaga: garaaži keskel lösutas roostes vrakk, mille ostuluba sai kunagi pikisilmi oodatud; purkide, värvipotsikute ja pappkarpide viisi mutreid, kruvisid, naelu, nööri- ja traadikerasid; nartsukesi-kaltsukesi, õliseid ja räbaldunuid...

"Me võtame ainult seda, mida saab taaskasutada..." ütles teine töömees tühjade sisekummide sasipundart inspekteerides.

Ta kaaslane rajas endale läbi ununenud pahna ja tarbetu kila-kola teed ning jõudis roostetanud õunapressini, mille peale ta tunnustavalt koputas:

"Hmm, see on selline päris kena..."

"Ei," venitas Linda, "seda ma vist küll anda ei saa."

"Ema!" pahandasid Ants ja Peeter.

"No kui uued inimesed tulevad," vabandas Linda kogeledes. "Terve aed on õunapuid täis, saab korraliku pressiga mahla teha. Näete, isegi riided ja plaadid on tal veel alles!" osutas ta siis ebamäärasele virnale longuvajunud riiulil. "Seal kuskil." Mõtlikuks jäädes küsis ta siis töömeestelt: "Kas te klaasi kah võtate?"

"Jaa, ei ütleks ära küll. Kui teil mingit ehitusmaterjali on, siis seda võtame kah hea meelega," sõnas mees ja sügas tüükasse kasvanud lõuga – seejuures peatus ta pilk seinale toetuvatel aknaklaasidel.

"Need jäävad vast siia," kaalus Linda mõtlikult, kui seda märkas.

"Aga see kraam?" Töömees painutas villaseid matte, mis aknaklaaside juures kuhjas seisid.

"Ei, noh..."

"Ema!" pahandasid Ants ja Peeter jälle.

"No aga kui tuleb siia keegi, kes tegeleb ehitusega, kes kõike seda värki oskab, siis on tal kohe omast käest võtta. Saab selle majaga teha, mida ta ise tahab. Ehitusmaterjal pole praegu midagi nii väga odav."

Ants ohkas demonstratiivselt, üks töömeestest haigutas salamahti.

"Kas teil on kõik juba tehtud, et aega ohkida? Augu saite valmis?"

"Jaa," venitasid vennad kooris.

"No mis te passite siis siin? Valage need kompotid sisse ja saame neile purgid kaasa anda," rehmas Linda töömeeste poole, kellest üks parasjagu suitsu suhu pistis ning tühja sigaretipaki muu rämpsu rüppe viskas.

*

Aeda kaevatud auk mullitas kurjakuulutavalt. Lehk oli peadpööritav. Selleks ajaks olid sinna rännanud soolatud seasoolikad, marineeritud kurgid, seitset sorti moosi ja mitu purki hapukapsaid – nüüdseks pigem happekapsaid. Seda haisvat jälkust kroonisid pohlad ja kirsid, mida ulpis muu solgi pinnal mitme purgitäie eest.

"Kurat, nagu vanasti aurukatlaga, raisk," pidi Ants jälle nalja viskama, käisega üle leemendava lauba äiates. "Lähed augu kohale, tarid vakstu üle pea, tõmbad paar mahvi ja maailm saab teiseks, raisk."

"Issand jumal, issand jumal," korrutas Peeter. "Kui jälk! Ja mis *see* veel olema peaks? Kuidas... selline asi üldse tekkida saab?" osutas ta ühe purgi põhja kivistunud pruunile sademele. "Või see?" tonksas ta kummikuga teist purki, mille põhjas kössitas kahtlane kallerdis – see haises kohutavalt. "Oh, ma ei või."

"Jah," muigas Ants. "Kummaline tõesti. Vanaema on nii palju vaaritanud ja tööd teinud. Ja milleks see kõik? Nüüd istub linnas ja vaatab tühjal pilgul kella tiksumist."

Peeter ohkas.

Ants tonksas samuti üht tühja purki, mis rohus vedeles, ning püüdis meeleolu rõõmsamaks muuta:

"Mulle tundub, et kõik, mis kunagi vedelana purki pandi, tuleb nüüd pabulatena välja, ja see, mis kunagi hamba all krõmpsuda võis, tahaks nüüd ainult voolata. Vot sulle keemia vigureid ja elu rütme. Aga näe," elavnes ta veelgi ja näitas näpuga, ise itsitades: "mõnele kohe meeldib."

Solgis ulpivate marjade vahel sumas pisike põrnikas.

"Nagu ürgsupp," mõmises Peeter mõtlikult.

"Jaa, ja kaevates jäid vihmaussid ette, need ka vingerdavad siin kuskil. Varsti on ilmselt igat masti kärbsed kah platsis. Elu keeb, ma ütlen. Elu keeb."

Tõepoolest, mõne liigi jaoks võis see mullas mullitav jälkusemülgas kõige soodsam kasvupinnas olla. Võib-olla isegi paradiis.

"No mis mokalaat see seal on nüüd?" hüüdis Kalev maja ukselt. "Sahvri ette on juba jälle terve posu purke tekkinud, need kõik tuleb tühjaks teha, noh! Nad ei võta muidu kaasa neid lihtsalt. Tööle-tööle!"

*

"Peeter, tule! Kutsu Ants kah," hõikas Linda aknalt.

Vennad leidsid tagatoast ema ja suure virna põrandaplaate.

"Need on nüüd need, mis meil kunagi üle jäid. Töömehed ütlesid, et võtavad hea meelega kaasa. Viime need kah autosse, meil pole nendega midagi teha lihtsalt."

Seda öelnud, haaras Linda pea meetrise virna raskeid plaate.

"Ema, ära tassi korraga nii palju!" manitses Peeter.

"Nii saab kiiremini," ühmas ta vastu ja kadus ägisedes nurga taha.

Töömeeste kaubik sai pilgeni täis laotud ning auto põhi vajus maad ligi. Rataste alla susati suured papitükid, et masin üldse hoovist välja sõita saaks.

"No lükake, lükake tagant!" hõikas juht.

Terve pere lükkas, kuni rattad viimaks vedu võtsid ja töömehed kruusatee peale keerata said.

Koormatäies võis olla ainult murdosa kõigest sellest, mis maja avalikes ja peidetud soppides alles minemavedamist ootas.

"Nii..." jäi Linda mõtlikuks. "Hea küll, toome veel pööningult selle kapi alla kaminatuppa ja siis hakkame minema kah."

*

"Oi, kurat, phuuuh..." oigas Kalev ja vajus koogu, "Nüüd läks!"

Linda ja Ants polnud veel arugi saanud, mis juhtus, kui kapiots juba Kalevi näppude vahelt libises ning tükike tammepuust ajalugu astmetest alla mürises.

"Aaahh..." lõi Linda käsi kokku ja jõllitas kapi õhulendu, millele viimaks sein otsustava lõpu tegi.

"Kurat küll..." ägises Kalev edasi, käed kramplikult kõhul.

Pilbastunud pulmakink, mida mitmed kätepaarid kunagi tundide viisi lihvinud ja lakkinud olid, huvitas teda vähe.

"Mis sul hakkas?" sai Linda viimaks kapi rusudelt pilgu.

"Song... Songa sain vist, kurat küll..." ägises mees.

"Jumal küll!" hüüatas Linda, jooksis pööninguaknani ning hõikas sealt õue peal suitsu kiskuvale pojale: "Peeter! Peeter, aja auto ette! Isa sai songa!"

"Kurat, mitte ei saa aru," pressis Kalev löödult läbi hammaste, kui naine tagasi tema juurde jõudis. "On ju tassitud neid kappe küll ja veel, isegi raskemaid kui see. Ohh, kurat küll!"

"Ohh, kurat küll!" vandus Peeter, kui rehvist turritavat kruvi silmas.

Muidugi – potsikutest, mida töömehed garaažist välja vedasid, pudises neid õuele omajagu.

"Ohh, kurat küll!" vandus Kalev, kes Linda toel alla oli jõundud ning kohe aru sai, milles asi.

"No ei ole midagi teha, löö aga jälle hääled sisse ja minek, küll linnas parandab," õpetas Ants ja perekond kobis autosse.

"Ei ole hea koha peal see maja, no ei ole hea koha peal!" ähkis Kalev autosse ronides ja vangutas pead.

"Jaa," nõustus Linda, kui juba hoovist teele keerati. "Isegi vanaisa ütles ju alati, et lähme jälle Siberisse. Mäletate? Kui ta meil vanaemaga linnas külas käis ja tagasitee ees. Kumbki ei pidanud seda kohta oma koduks. Ei saanud siin keegi õnnelikuks." Siis lajatas ta ühtäkki käed suule ja hüüatas summutatult: "Uksed!"

"No aga ruttu!" ägises Kalev meeleheitlikult.

Linda jooksis autost välja, et maja ja veranda uksed lukku keerata.

Osa vanaema pärandusest oli nüüd kindlalt luku taga: roostes mahlapressile ja rikkis päevavalguslambile ei saanud keegi küüsi taha ajada.

Muist sõitis aga songa ja lõhutud rehvi kujul juba Tallinnasse, traumapunkti poole.

Ehani

Vanamees avas rähmased silmad ja nägi enese ümber inimesi. Ta ei suutnud ennast liigutada ning tal polnud aimugi, kes need on. Pisike tüdruk, näpp suus, piidles teda mõistmatul pilgul. Noorem meesterahvas vaatas omakorda, pisarad silmis, tüdrukut, silitas ta pead, ning hoidis heledate juustega naise kätt. Selle nukid olid valged ning viie krampi tõmbunud sõrme peale oli näha ühtainust kuldset sõrmust.

Ajapikku noored enam ei nutnud. Voodis lebav vanamees vaatas oma kätt, nägi naha all turritavasse veeni torgatud kanüüli ning tasapisi hakkas talle kõik meenuma. See oli ju ta oma poeg koos naise ja lapselapse, pisikese Lilianiga. Naine põimis oma sõrmed mehe omadest lahti, mispeale viimane mõne aja pärast püsti tõusis ja koos perekonnaga palatist lahkus.

Tasapisi läks valgemaks ning nüüd sammus vanameheni õde, kes kanüüli eemaldas. Muidugi – tal oli jälle infarkt olnud! Nüüd meenus talle kokkuvarisemine bussipeatuses, nõutud näod, peopesadega kaetud suud, sireenid... Siis hakkasid teda painama mõtted sellest, mis saab edasi; oletused läksid üha segasemaks, kuni meelemärkus kadus.

Ta ärkas kihutavas autos, särk lahti nööbitud. Keegi oli tema kohal kummargil, kuid tõusis siis, süstis pisikesse ampulli vedelikku, sulges seejärel süstla kilepakendisse ja pani sahtlisse. Kui vanamehelt küsiti, kes ta on või mis juhtunud oli, ei osanud ta midagi vastata.

Puna-kollasesse riietatud mees, kes oli muidu rahulikult istunud, läks äkki ähmi täis, haaras krussis juhtmetega metallklapid ja surus need vanamehe karvasele rinnale. Ta kaotas taas teadvuse, särk nööbiti kiiruga kinni ning õige varsti avasid kaks meest huilgava auto tagumised uksed, kandsid ta tänavale ja jätsid sinna lebama.

Mõne minuti pärast tõusis vanamees käpuli, haaras rinnust ning ahmis õhku. Ta nägi ühe naise õuduses tardunud nägu, harali sõrmed ammuli vajunud suud katmas, keegi oli pea üldse ära keeranud ning kaks meest rääkisid erutunult mobiiltelefonidega. Aga kohe hakkas palju parem, ta tundis vaid iiveldust ja siis oli seegi kadunud. Nii hakkas ta maruvihaselt jalalt jalale tammuma ja vaatas vahetpidamata kella – buss oli vähemalt pool tundi hilinenud. Ajapikku viha lahtus ning mees jalutas koju. Liiklusmüras sammudes mõtles ta rahutult sellele, mida oli hommikul aknast näinud.

Köögis õngitses ta suust noa ja kahvliga paar praemuna, pani need tükkhaaval taldrikule, lõikas väga aeglaselt kokku, praadis tooreks ning püüdis panni kohal avatud koorte sisse. Veel üks muna oli karbist puudu ning siis võis selle raha eest poodi viia, koos piimapaki, või ja kartulitega. Ta polnud sugugi

ainus, kes arvas, et saab sellise toidukorvi eest liiga palju raha; vähemalt piimagi eest andsid müüjad vahepeal vähem.

Köögiuberiku määrdunud aknast, mille ta pead vangutades avas, paistis sudune linn. Selle konarlikus siluetis kõrgusid taeva poole klaastornid ja suitsu imevad korstnad. Jahmunud ilmel vaatas ta, kuidas paks toss maasturi kapoti alla kadus ning tuuleklaasile tekkinud roosakas ämblikuvõrk olematuks kahanes. Juht tõmbas järsu liigutusega pea tagasi ning tagurdas loovides liiklusvoolu. Vanamehe ilme selgines ning huvitult, vaid suud pahaselt kriipsuks tõmmates vaatas ta, kuidas kihutava luksusmaasturi esiklaasile maandunud suur larakas taas kuju võttis ja koos kajakaga vastasmaja katuse taha kadus. Tal polnud õrna aimugi, et osa sellest larakast jõudis varsti tema enese poolikuks jäänud sprotikarpi, seejärel poelettidele ning siis lehkava ja müriseva kalalaeva hiigelvõrku. Selleks ajaks oli osa happelisest väljaheitest võtnud meeleheitlikult sipleva kalakese kuju.

Vanamees elas täiesti tavalist elu. Nagu paljudel, oli talgi kohti, kus sigarette pakki suitsetada ja mõtteid tühjusse mõlgutada. Ta nägi, kuidas arstid tema lapselapse nabanööri kinni lõikasid ning nutva imiku tagasi sünnituskanalisse aitasid. Ta nägi, kuidas poeg ja minia, kelle kohta ta kõik unustanud oli, teineteiselt hardalt naeratades sõrmused võtsid ning sametistesse karpidesse asetasid, pehme siidi peale. Aastakümneid hiljem seisis ta suure laeva pardal, et tasa loksuvatest lainetest samasugune sõrmus kätte saada. Enne pintsakutaskusse panemist vaatas ta seda pikalt ja mitu pisarat veeresid silmanurka. Siis võttis ta kaane valgelt portselanpurgilt, mis vaid mõne sekundi jooksul õige raskeks muutus.

Aastate möödudes armastus närbus, kuni sellest sai pöörane kiindumus ja siis seletamatu tõmme. Varsti jalutas poiss tüdrukuga viimast korda, võttis ta naerul suust viielehelise sireliõie ja pani selle tagasi lopsaka põõsa otsa, mis kasvas kahe puumaja vahel.

Ja siis istus ta juba koolipingis ning õppis bioloogiaõpiku mannetute illustratsioonide vahendusel tundma neid lihavaid radu, mida mööda ta siit ilmast kunagi lahkuma pidi. Ainult selleks, et need juba õige varsti unustada ja kurejutu vastu välja vahetada.

Ta ema kaevati maa alt välja vaid mõni päev enne sünnitust; laudadest kokku löödud puukarp puhastati peotäite kaupa ülejäänud mullast ja vinnati august välja. Mornilt looklev matuserongkäik kandis selle kabelisse, kus musta riietatud pastori juhatusel kaeblikult lauldi ning karbi kaas lahti tehti.

Varsti hingas poisi ema esimest korda sisse ja ta asetati ettevaatlikult linadele, mis olid läbi imbunud aina soojenevast verest.

"Eha, kõik saab korda," korrutas keegi nutusel häälel.

Poiss hingas viimast korda välja. Ja vähem kui aasta pärast ta suri.

Vello ebaharilik probleem

Vellol oli ebaharilik probleem. Ta oli uudistesõltlane. Kõik hakkas pihta – nagu uudistesõltlaste puhul ikka – Aktuaalsest kaamerast. See oli umbes pool aastat tagasi. Siis lisandusid sellele Seitsmesed uudised ja Reporter. Reporter oli neist kolmest kõige salakavalam. Nimeks küll viisakalt "uudistemagasin", kuid Vello maitse jaoks oli ta siiski liiga lääge. Sisu nagu oli, aga pärast vaatamist polnud eriti targemaks saanud, hinges võttis maad tühi tunne ja peale selle võis tihtipeale külla oodata ka reporteripohmakat. Aktuaalse kaameraga ei olnud sellist tunnet. Sellegipoolest ei suutnud ta Reporterit kunagi vaatamata jätta. Pohmakas pohmakaks, aga see saade oli nii särav ja läikiv ja pikk ja rahustav...

Alustuseks ennast Reporteriga rahuldades ja lõpuks ka aeg-ajalt Seitsmestele uudistele klõpsides möödusid kõik Vello argipäevad. Vähem tähtis polnud hilisõhtune AK, milles küll enam midagi uut ei olnud, aga väikese surina lõi ikka sisse. Just sellise mõnusa – hea une jaoks.

Kuid uni ei olnud alati magus. Sagedaste öiste paanikahoogude ja õudusunenägude hägusalt võbelevad uudised olid enamasti kõik kollased. Või esmapilgul just nimelt korralikud ja *õiged*, täpselt midagi Vello maitsele, aga siis tuli äkki välja mingisugune hirmus tagamõte, iga sõna tähendus moondus, kõik pöörati pea peale. Kvaliteetsest, meeliülendavast välispoliitilisest uudistelõigust võis halvimal juhul saada järjekordse otsitud ja leitud superstaari eraelu paljastamine, mis valgus paksu musta tökatina ajukäärude vahele ja tekitas ängistava tunde.

Probleem oli olemas... sõltuvus oli olemas. Vello teadis seda. Aga ta ei otsinud abi. Ta ei oleks seda ka parima tahtmise juures saanud. Uudistesõltuvus oli küllaltki uus nähtus, mille tõi endaga kaasa infoühiskond. Häbenedes oma nõrkust, arvas Vello, et saab üksinda hakkama. Aga ei saanud. Haledad katsed mõni saade vahele jätta tipnesid enamasti sellega, et ta veetis televiisori seltsis tavalisest veelgi pikema õhtupooliku. Telepurgi külm valgus võis ta luisel näol varajaste hommikutundideni väreleda. Jumal tänatud, et oli olemas kaabeltelevisioon... ja BBC.

Öisteks (ja ka muudeks) hädajuhtumiteks oli Vello, käte värisedes ja nüride kääridega, oma lemmikväljaannetest välja lõiganud artiklid, mida ta veel lugenud polnud. Need pani ta voodi all vedelevasse plekkpurki; pärast järjekordset luupainajat vaid käega kahmata. Muidugi oli artikleid välja lõigates raske neid mitte piiluda. Ja nii olid Vellole paljud teemad juba ette teada. Kuramus, kuidas need tõprad ta kuklas pakitseda võisid, kui und ei tulnud! Ja nii oligi vaja purki – tiheda väärkasutamise tõttu – pidevalt uue materjaliga

täita. Aga uudishimu vastu nii lihtsalt ei saa. Liiati veel Vello, kes oli uudistest sõltuvuses.

Vello töötas ühes kesklinna pubis koristajana. Sõltuvuse süvenedes otsustas ta tööle enam mitte minna. See oli kaks nädalat tagasi, veebruari alguses. Viimane kord, kui Vello korterist väljas käis, jäi umbes nädala taha. Siis ladus ta külmkapi odavaid konserve täis ja otsustas, et jääb koju nii pikaks ajaks kui vähegi võimalik. Telefon küll helises iga päevaga aina lakkamatumalt, kuid selle vastu aitas suurepäraselt üks väike nipp. Ta viskas aparaadi aknast välja. Lõppude lõpuks elas ta ju ikkagi kaheksandal korrusel – asjade aknast alla loopimine oli sellise eksootilise elukoha üks väheseid hüvesid, sest näiteks ilusast vaatest ei saanud juttugi olla.

Kuigi telefoni õhulend – muidugi ka maandumine – ja mõned humoorikad uudised võisid Vello näole kerge naeratuse tuua, polnud mehe tervis kiita. Viimase kahe kuu jooksul oli ta nahk silmnähtavalt kahvatunud, peeglist vaatas vastu kõhetu kuju, kelle ribid tungisid naha alt välja ning kelle silmade all laiusid mustad varjud. Ta oli kümnete kilode kaupa alla võtnud ning oma igapäevast konservi läks ta sööma hädiselt taarudes, tihtipeale seintele toetudes. Ta elas uudistest.

Ning nende juurde tagasi tulles – Vellole meeldisid igasugused uudised. Muidugi, mida värskemad, seda parem. Aga umbes nii nagu meil kõigil tuleb vahetevahel hirmus hapukapsaisu peale, meeldis Vellolegi teinekord "hapumaid" uudiseid nautida. Lukustatud kummutis hoidis ta kaht ajalehte, mõlemad aastast 1937. Enne nende kallal maiustama asumist pidas ta iga kord vajalikuks õhtu ära oodata ning ennast kottpimedasse vannituppa lukustada. Seal, küünlajupp käes, taaselustas ta mõtteis unustuste hõlma vajunud ridu. Kaif oli garanteeritud. Pikemad artiklid andsid veel hommikulgi tunda.

Viimastel päevadel hakkas Vello oma probleemi tõsidust taipama. Tööd oli ju vaja teha, raha oli vaja, makse oli vaja maksta, ka konservid olid otsakorral. Aga kuu oli alles poole peal, maksudega oli aega. Ja siis tulid ju alles hoiatused. Ja siis tulid eelviimased ja viimased hoiatused. Nii otsustaski Vello muretsemise asemel uudiseid lugeda ning nupuka mehena vähendas ta lihtsalt oma toiduportsjoni poolele konservile päevas.

*

Kui härra Einar Sammalpea oma seitsmenda korruse korteris roiskunud liha lehka tundma hakkas, oli Vello surnukeha lagunemisprotsess juba alanud. Tuletõrjujaid, kes Vello korteri puitukse kirvestega maha lõhkusid, tervitas põrandal lebav infoühiskonna ohver, järjekordne uudistesõltlane. Toauberiku seintel küütles külm telerikuma ning õhk oli Vellost paks.

Mornilt lülitas tuletõrjuja televiisori välja, teine tellis telefonitsi surnuauto.

"Ei, ma arvan, et seda pole vaja üles tuua. Jah, täitsa lödi teine," seletas ta kiretu asjalikkusega.

Lause, millele võib erinevates situatsioonides hulganisti isesuguseid tähendusi välja mõelda, kandis antud kontekstis vaid üht selget sõnumit: laibakotti polnud vaja tuua. Mõne aja pärast saabusidki mehed surnukuurist. Vello pudises nagu muretaigen ning nii kühveldatigi ta korterist leitud Mõnumarketi kilekottidesse.

Paberite järgi suri mees alatoitumisse, mis tõi endaga kaasa üleüldise keha nõrgenemise ja viimaks – südame seiskumise. Tegelik põhjus peitus aga selles, et päev enne oma surma oli ta enda jaoks avastanud CNN'i. Vellol oli ammu olnud teooria, et ka pärast BBC'd on kanaleid, aga ta ei olnud kunagi edasi vaadanud, polnud nagu vajadust olnud. Ühel saatuslikul päeval ta siiski vaatas ja avastas kanali, mille uudised olid ilusamad, suuremad ja krõbedamad kui kusagil mujal. Otsekui temale loodud. Ammulisui, harulised ilaojad siirupina mööda lõuga alla voolamas, jälgis ta võõramaiseid uudiseid, ilmateateid, börsiteadaandeid ja lühiuudiseid, mis tihti ekraani all pika ribana jooksid. Nii ta suri, tehes seda, mis talle kõige enam meeldis. CNN'i üledoos oli Vello jaoks ideaalne lõpp. Ühe otselülituse ajal Iraagi pealinna Bagdadi läks pilt mustaks ja ta vajus külili, ise õndsalt naeratades. Enne kliinilist surma nägi Vello veel paari uudistelõiku unes. Üks oli Kongo banaaniistandustest ja teine Eesti Vabariigi suhetest Leeduga.

Iroonilisel kombel sai Vellost see, mis talle lõpu tõi. Temast sai uudis, maiuspala teiste sõltlaste jaoks – talle eraldati väike lõiguke Õhtulehe krimirubriigis ja samuti võis paar päeva hiljem surmakuulutuste seas näha kaastundeavaldust pubi Õllekelder töötajate poolt.

Narr ja kuningas

Elas kord kuri kuningas, kes alatasa nõudis, et teda lõbustataks. Kuigi õukonnas oli palju inimesi, ei julgenud keegi neist oma käskija ette astuda. Just seetõttu, et kroonitud pea kandja krimpsus ja tige oli ning õigupoolest üsna harva naeris. Nii sattus mõni järgmine narr või muidu tuntud naljanina tema ette sunniviisiliselt, mitme valvuri vahel.

Kuningas armastas võimu ning hoidis sellest oma luiste näppude kõigi kümne küünega kinni. Tema troon toetus vastu seina, et pistodadega spioonid selja tagant ligi ei pääseks, ning kullatud asemelt vaatas ta suurima mõnuga mõne järgmise vaese hinge kogelevat olemist. Selline üleolek – nagu ka nigelalt esinenute nuhtlemine – pakkus veelgi suuremat naudingut kui mõni õnnestunud nali või silmamoondustrikk. Üht vana õukonnanarri oli ta oma kullast skeptriga, mille otsas ilutses erkpunane rubiin, koguni nii kõvasti löönud, et viimane mõne nädala jooksul kuulmise kaotas.

Ühel päeval oli kurjal kroonikandjal taas igav. Nõunik, kelle ta enese juurde laskis tuua, pani arglikult ette, et võiks korraldada tervet pisikest riiki hõlmava võistluse, selgitamaks välja kunstniku, kes suudab kuninga kiituseks luua ilusaima teose. Vingus valitseja krimpsutas küll nägu ja maigutas ähvardavalt oma pragunenud huuli, mispeale nõunik õige kössi tõmbus, kuid sisimas meeldis talle mõte väga. Juba samal õhtul utsitasid valvurid teravaks ihutud mõõkade ja odadega neid, kes pidid kirjutama terve virna kuulutusi, ja hommikul neid, kel tuli esimeste kätetöö igasse ilmakaarde laiali viia.

Suurest võistlusest võttis osa palju kunstnikke. Kes kirjutas ülistava poeemi, kes maalis krimpsus kuninga näost kõik kortsud, kes voolis ta uhke ratsu otsa oma maa ja rahva eest seisma. Vähe oli neid, kes salamahti poleks lootnud, et just nende töö tunnistatakse väärima auhinda, milleks oli mitu suurt kotitäit kuldmünte. Tütart ja poolt kuningriigist ei saanud kardetud valitseja pakkuda, sest lapsi tal polnud ja riigi parimaks juhiks pidas ta loomulikult iseennast.

Tarkade kogu valis kaunimaks kunstiteoseks pika sümfoonia, mille oli kirjutanud tuntud ja armastatud helilooja. Kuigi auväärne muusik oli ennegi lummavaid noodiridu paberile kandnud, jäi viimane sõna ikkagi kuningale. Nii otsustati korraldada pidulik kontsert, mille järel pidi selguma, kas heliloojat ootab autasu või hoopiski avalik nuhtlemine.

Juba mõne päeva pärast voolas pidulik saal rahvast täis. Kirev mass lookles sametiste istmete vahel ning ootusärev sumin kõlas kõrgel säravate lühtrite ja võlvlae all, mille laiadele kaartele olid maalitud mitmete sinivereliste punaverelised sõjaretked. Inimesed tunglesid, et leida oma koht.

Helilooja suudles aupaklikult kuninga kuldset pitserisõrmust ega võinud aimatagi, et nuhtlemise osas on valitseja oma otsuse juba langetanud, ammu enne sümfoonia kuulmist. Kuningas vaatas enda ees koogutavat komponisti ja naeratas mõnuledes, kujutades juba ette, kuidas kontserdi lõpus kasvab *ainult* tema valik terve publiku ovatsiooniks või vihasumaks. Ole armastatud ja austatud, muheles kuningas endamisi, lõpuks loeb vaid see, kas mina sind armastan ja austan.

"Eest ära, tohman!" kurjustas keegi vana kojanarriga, kes oli jäänud vaatama, kuidas muusikud pille häälestavad. Kui ta lõpuks aru sai, mida temast tahetakse, ning tähtsa härra, terves kuningriigis hästi tuntud diplomaadi mööda laskis, ühmas see tigedalt oma naisele: "Näed, kuidas mõned lihtsalt ei suuda ennast teise kingadesse panna! Muudkui mina-mina-mina."

Sumin vaibus ning orkester laskis lendu viimaseid proovinoote, veendumaks, kas mängitakse ikka ühes helistikus ning ollakse keeruliste harmooniate kõlama panemiseks valmis. Veel kääksatasid mõned üksikud viiulid ning siis saabus vaikus.

Dirigent kergitas kepi ning mängijad panid poognad, sõrmed ja suud valmis. Publik hoidis hinge kinni. Algama pidi orkestriteos, mis võis halvimal juhul selle loojale isegi saatuslikuks saada.

Vana õuenarr vaatas, kuidas trullakas mees täielikus vaikuses kepiga vehkis ning kuidas viiuldajad seda jälgides oma näppe seadsid, higipiisad laubal pärlendamas ja vahatolm hääletult värisevatelt keeltelt kerkimas.

Et narr oli tegelikult väga nutikas mees, kes kuninga julmuse tõttu palju vaikuses mõelda saanud, siis mõistis ta ühtäkki midagi, kui väledate näppudega muusikuid ja nende pingutusi kuulavaid inimesi jälgis.

Ta tõusis püsti ning sammus otsejoones kuninga poole, kes istus aukohal. Kuigi ta seda ei kuulnud, oli muusika vaibunud ning saal hauavaikusse vajunud. See, mida tema kuulis, polnud oma tühjuses kaugeltki nii pinev. Vastupidi – see oli ta vabastanud.

Jõudnud tigeda kuninga ette, haaras narr ta peast krooni ning ütles seda omaenese hallidele juustele ümber asetades:

"Mina olengi."

Kuna vaikuses elamine oli ta kõne üsna ümaraks lihvinud, jäi sõnade taga peituv mõte kuulajaile kättesaamatuks. Seda rohkem krimpsu tõmbus ka kuninga nägu, sest ta arvas, et üks poolearuline on ennast omavoliliselt tõstnud kõrgusse, mille vääriliseks saab vaid sündida. Ta oli maruvihane, kargas polsterdatud toolilt püsti ning lõi narri nii, et too silmapilkselt pimedaks jäi. Nüüd nägi viimane päriselt seda, mida juba ammu kuulnud oli. Kõik sai veelgi selgemaks. Kuningal oli palju vange ja alamaid ning tal polnud aimugi, et üht sellist nuheldes oli ta ametis hoopiski kellegi ahelate vallapäästmisega.

Narri meelekohast nõrgus tumedat verd ning kõrge võlvlae all kaikus kõige siiram, selgem ja kõlavam naer, mis tuli otse kõhust, mitte kõrist, ja pani terve keha vappuma. Kuningas läks endast välja, kattis oma kõrvad ning hakkas koledal kombel räuskama. Midagi talumatut oli selles naerus. Ta käskis terve kohmetunud publiku ees narril pea otsast raiuda, ise salamisi lootes, et võigas naer seepeale juba pelgast hirmust lakkab. Nii oli ju tavaliselt kõigiga. Kuid kuninga ähvardus jäi narri jaoks hambutuks, sest tema maailmas ei saanud enam suu ja sõnadega külvatud hirm idanema minna.

Oli vaid pimedus ja vaikus – tühjus, milles naeruks õhku ahmida.

Kuni ta järsku tundis, et õhku enam vaja pole.

Kuigi sellest võis vaevu aru saada, oli timuka kirves ilmselt langenud. Midagi muutus, pimedus sai teiseks: sellesse ilmusid täpid, alguses mõned eredamad ning siis terve hulk pisemaid. Üks täpp muutus üha suuremaks, justkui nihkunuks ta aina lähemale. Esiti sai punktikesest pärl, siis helesinine marmorkuulike, millel võis näha valgeid viirukesi, siis muutus too sinine tumedamaks, valged viirud kobrutavateks ja värvide tantsu lisandus ka roheline. Vatised udukobarad läksid lahku ning siis paistsid mäed ja orud, teed ja rajad, tuttavad tornid, katus, maalitud võlvlagi ja lühtrid, mustavad pead ning lõpuks üks õige kiilaks kulunud laik kellegi hallides juustes.

Kuningat läbistas hirmus judin, kui ta raiutud pead vaatas.

Tegutsedes kiiruse ja otsustavusega, mida nõuti kõikidelt õukondlastelt, elades isegi päevast päeva karistuse hirmus, polnud timukas taibanud enne surmaotsuse täideviimist narri peast krooni ära võtta.

Kuningas vajus kägarasse ja suured pisarad veeresid mööda kortsus põski külmale kivipõrandale.

Veel kunagi varem polnud ta nägu nii krimpsus olnud.

Vaikijad

"Meil oleks neid riste juba õige varsti vaja. Palju praegu valmis on?" pinises närviline hääl mobiiltelefonis.

"Pooled," vastas mees.

"Ooh, siis läheb kiireks. Jah, kokkutulek on ju kahe nädala pärast juba. Ooh-jaah."

Hääl ei pinisenud mõnda aega.

Mees vaatas oma naist, kes luges ajakirja, hammustas röstsaia ja püüdis siis keelega suunurka kleepunud saiapuru.

No on konn.

"Nojah... Ja Jeesusega riste teed sadakond tükki, teised on ilma?"

"Jah."

"Aga need Jeesusega – millise värvilahenduse peale sa mõelnud oled?"

"Mis sellest?"

"Ma lihtsalt hiljuti lugesin, et sellised erksad värvid lähevad rohkem peale. Võib-olla... ma ei tea, punane ja kollane ja... Lihtsalt kahju oleks, kui sina oled palju tööd teinud ja siis jäävad niisama vedelema."

"Punane rist ja kollane Jeesus? Riputad need McDonaldsisse või?"

Naine vaatas küsivalt mehe poole ja muigas. Mees kehitas õlgu.

"Noh, jah, ei," sumises hääl telefonis. "Kuldne Jeesus, punakas rist... Et oleks ilus vaadata ja kenasti kaubaks läheks, muud midagi."

Mees ohkas nina nohisedes.

"Olgu, ma helistan paari päeva pärast jälle ja eks siis näis, kuidas seis on. Kui sa kogu portsu valmis ei saa, siis võtame nii palju, kui on, aga paratamatult saame ka vähem maksta."

"Selge."

Mees katkestas kõne ja ohkas, nüüd juba läbi suu.

Naine keeras loiult ajakirja lehte. Ta pilk peatus pikemaks ajaks kõrvarõngaste valikul ning mehes tõmbus midagi krampi. Õnneks pööras naine uuesti lehte. Aga kramp jõudis vaevu kaduda, kui juba oligi tagasi. Pöördel paistsid käekotid ja – *Oh õudust!* – kingad.

"Oo, see on kena, mis sa arvad?" näitas naine näpuga.

Jumal küll, see ei lähe mulle vähimalgi määral korda, ahastas mees ja pilutas silmi, et musta-valgelapilist kotti paremini näha. *Nojah, lehmale lehma kott*, katsus ta ennast maha rahustada ja pragas siis, justkui lapsega:

"Alles said ju uue koti, kuhu see kadus?"

"Näh, narmad pole enam ammu moes," pööritas naine silmi. "Kui ma sellega välja lähen, hakkavad inimesed mu üle naerma."

Mees köhatas ärritunult ja tõstis teeseldud imestusega häält:

"Kaks kuud tagasi olid siis moes?"

"Jah, ikka. Ma ei tea."

Jah, ikka, ma ei tea!? Milline loll inimene! Loll! Poolearuline harakas!

"See kott jääb küll saamata. Eelmisel kuul jäime mõnesaja krooniga plussi, on veel meeles?"

Naine torutas huuli, surus nad siis kriipsuks kokku ja noogutas näitliku alandlikkusega, pilk ajakirjal. Mees ohkas jälle – kogu see totrus oli viimastel nädalatel juba väljakannatamatuks muutunud.

Kööki sigines kurkupitsitav vaikus.

Naine kortsutas kulmu ja tõstis pilgu ajakirjalt:

"Kuule, ära vaata mind niiviisi... vaikselt. Sa tead, et mulle ei meeldi nii. Räägi midagi – ükskõik mida, aga ära lihtsalt vahi mind nagu mingi nukk. See on ausalt öeldes natuke hirmus. Kusjuures!" elavnes ta siis. "Tead, mis on veel hirmsam? Annika lasigi abordi teha. Robert ei teagi. Keegi ei tea tegelikult. Robert ei teadnud isegi seda, et ta rase on."

Issand jumal! Miks sa mulle seda räägid? Miks ma seda teadma pean? Miks sa räägid mulle asju, mida inimene, kes sulle need usaldanud on, mulle elu sees ei räägiks!?

"Ma pean tööd tegema," ütles mees otsustavalt. *Vähemalt üks meist peab.* "Kas seal ajakirjas töökuulutusi pole? Äkki leiad endale kah midagi?"

"Naise töö on kodu korras hoida ja lapsi kasvatada."

"Meil polegi mingeid lapsi ju," ühmas mees järsult.

"Ja kelle taga see kinni on?" vidutas naine silmi.

Mees trampis toast välja.

"Ma tegin nalja!" hüüdis naine talle järele.

Töötoa uks paugatas.

Nalja? Igas naljas on tera tõtt. Päevad läbi kodus istuda, saia mugida, seepe vahtida ja siis veel nii alatuid hoope jagada. Nalja? Sa ise oled üks kuradi nali.

Väikese toakese seinad olid kaetud pisemate ja suuremate ristikeste rägaga, laual seisis mitu kasti harali kätega puujeesuseid, mis alles kinninaelutamist ootasid. Mees haaras laua alt mitme potsiku tagant ühe kõige kaugema ning muukis kaane kruvikeerajaga lahti. Potsik peitis endas kärtskollast värvi. Ta kastis ühe puujeesuse peadpidi selle sisse ja lajatas kujukese nurka.

Kuradi pask, kuradi pask!

"Kuradi pask, raisk, ma ütlen!" möirgas ta, krahmas värvipoti ja jaotas selle sisu laual lebavate kastide vahel.

Kuulda oli lohisevate tuhvlite lähenemist.

Töötoa uks paotus ning selle vahelt kostis naise arglik hääl: "Kuule, mis sa laamendad nüüd, juhtus midagi või? Ma tegin ainult nalja."

Mees paiskas ukse kinni ja lükkas riivi ette. Naine kiljatas.

Vait! Jää ükskord ometi vait!

"Mis juhtus? Räägi minuga! Kuuled või? Mis teed seal?" kostsid summutatud küsimused.

Mees oli istuli vajunud ja pea käte vahele toetanud.

Mis juhtus? Mis kõikidega juhtunud on? Miks kõik seda totrat näitemängu kaasa teevad?

Ta ei vastanud naisele, vaid haaras hoopis noa, mis maas vedeles. Seda mõnda aega näppude vahel keerutanud, tõusis ta püsti ja asus midagi otsima. Õngitsenud riiulisügavusest välja paksu puuplaadi, kandis ta sellele pliiatsiga mõned jooned.

Aitab! Nüüd aitab! See ei pea nii olema. Mina elan. Mina valin.

See töö tehtud, hakkas ta peitli ja haamriga nende ümbert ettevaatlikult voolima. Põrandale pudenes üha rohkem koolduvaid puulaaste.

Sellest saab uus algus.

*

Ta istus köögilaua taga, seljas must kapuutsiga keep ning nägu varjamas säravvalgeks võõbatud mask, milles mustasid kaks ümmargust müsteeriumi – kaks silmaauku, mis ei reetnud midagi; ei seda, mis peitus nende taga, ega seda, kuidas nad suhtusid sellesse, mis laius nende ees. Valges maskis mõjusid ümmargused silmad väravatena universumi äärealadeni, kaks pisikest tühimikku aegruumi jätkuvuses. Suud maskil ei olnud.

Mobiiltelefon helises.

Ta tõstis selle kiirustamata kõrva juurde.

"Tervist! Minu nimi on Robert ja helistan teile kirjastusest Rändur. Teie telefoninumber osutus õnneloosi võitjaks. Tahtsingi teile sel puhul palju õnne soovida ning teatada, et teil on harukordne võimalus osta meie raamatuid märkimisväärse soodustusega, mis küündib mõne väljaande puhul lausa kümne protsendini. Kuidas see teile tundub?" Pinin lakkas ning jätkus siis, tooni võrra kõrgemas helistikus ja üha kasvavas tempos: "Kas teid huvitab aiandus? Või näiteks kokandus? Või vabandust, teie naist? Või meest? Kellega ma üldse räägin? Meil on midagi kõikidele: tehnikahuvilistele, käsitööhuvilistele, reisihuvilistele on meil pakkuda terve komplekt raamatuid erinevatest maadest, mida teie nüüd soodushinnaga osta saate. Selline hind on tegelikult võrratu privileeg, sest raamatud on tõepoolest tasemel. Olen neid kõiki ise lugenud ja soovitan alati sõpradelegi. Tõesti selline tunne tekib, et oled ise kohapeal, olgu

Islandil või Indias või Aafrikas, loe ja imesta. Suurepärased kirjeldused, köitvad ning samas infotihedad. Need on nii hästi kirjutatud, et kui üht kord alustanud olete, siis enne käest ei pane, kui ta läbi saate. Nad on nii head, et praktiliselt loevad ennast ise." Hääl vaibus hetkeks – "Halloo?" – ning hakkas siis uusi kiirusi ja kõrgusi vallutama: "Või huvitaksidki teid näiteks audioraamatud? Need on kõik tuntud näitlejate poolt sisse loetud. Need raamatud on tõepoolest tasemel, olen neid kõiki ise kuulanud ja soovitan alati sõpradelegi. Tõesti selline tunne tekib, et oled ise kohapeal, olgu Isl... tähendab kuula ja imesta jaa... ja lase näitlejameisterlikkusel end seitsme maa ja mere taha kanda. Kuidas oleks?" Jälle pikem paus. "Aga teeme siis näiteks nii, et ma panen kirja, et tahate meie kataloogi saada, eks? See ei lähe teile sentigi maksma ja saate ise kodus vaadata, mida täpselt tellida tahate. Nii, aadress on Tõru 3, eks? Ma lisan siia lihtsalt kataloogisoovi. Nii, kirjas. Noh, see võib tunduda klišeena, et ma neid reisiraamatuid nii kiidan, et seda ju peabki üks müügimees tegema. Aga ma kinnitan: nad tõepoolest väärivad seda ja enamgi veel, kiidusõnadest jääb puudu. Ma vannun oma suguvõsa nimel ja vanemate haual, et olen need raamatud tõesti kõik läbi lugenud ja igaüht neist põhjalikult nautinud. Tabagu mind ja kõiki mu tuttavaid välgunool, kui see nii pole. Kui kataloogist midagi enda jaoks leiate, siis võtke meiega ühendust, eks? Kõike kõige paremat!"

Ta asetas mobiiltelefoni tagasi lauale ning istus nii nagu ennegi.

*

Taevas kobrutasid tumedad äikesepilved ning müristas.

Suure hoone ees kõndis edasi-tagasi tüse mees, kes kisendas megafoni, tuul pillutamas ta kaelas kõlkuvat roosat lipsu: "Ja ma tean väga hästi, milleks te kõik siia tulnud olete! Te olete siia tulnud, sest teil on kõrini! Üür on arulage, kommunaalkuludest rääkimata, lihtsa inimese otsas tallutakse ning riik ei tee teist nägugi! Ma luban – täna on päev, mil sellele pannakse *punkt*! Sest just täna on mul ja mu kolleegidel au avada Mõnumarket!" Rahvas aplodeeris, kuulda oli vaimustunud huilgeid ja vilistamist.

Inimmassis viibis ka paar mustavaid silmi.

"Just nimelt! Rahvas on rääkinud! Aitab! Olgu siin maamunal vähemalt üks koht, kus ei nöörita ning kus mõistliku hinnaga saab ennast alandamata kõhu täis! Kui te oma perekonda ja lähedasi tõepoolest armastate, siis täna on teil võimalus selle tõestuseks Mõnumarketist punnis kilekottidega lahkuda. Meie ainsaks, aga sügavaks südamesooviks on võimaldada teil oma lähedastele näidata, et te neist hoolite! Hetke pärast lõikame selle lindi läbi, avamise puhul maksavad televiisorid..."

*

Maa värises, justkui lähenenuks kari piisoneid.

Esimesed silkasid trepist üles nagu tõkkejooksjad, pikkade väledate sammudega, käsipuust hoogu juurde tirides.

Siis saabus ka suurem mass, astmetel komistas nii mõnigi ning neist, tavaliselt vanuritest, talluti üle.

"Kallis, meil pole seda vaja," ütles hallipäine naine oma kiilakale mehele, nad võisid olla umbes 70-aastased.

"Jah, aga vaata, kui odav see on!" raputas mees teda õrnalt ja koputas näpuga hinnasildile.

"No aga kuhu me ta paneme? Meil pole korteris nii palju ruumigi," imestas naine.

"Hiljem vaatame! Näed ju, palju inimesi siin on! Kui meie seda kaasa ei võta, saab keegi teine ta endale! Selline asi juba ostmata ei jää!"

"No kui sa just nii arvad," jäi naine lõpuks nõusse.

"No muidugi! Poolmuidu saadud!" hüüatas mees ja hiivas seljale hiiglasliku svammist risti, mille küljes tolknes universumi väidetava looja poeg.

Ägisedes liikusid nad minema.

"No mida te siin nüüd trügite!" pahandas mees, kes inimsummas tõugeldes endale teed rajas. "Jääge inimlikuks, me pole loomaaias!" lükkas ta üht vanatädi eemale ja katsus hiiglaslikku telerikasti sülle krabada. Ta ei saanud seda aga kätte ning hakkas siis ühelt vanamehelt tema kasti toore jõuga ära sakutama, ise korrutades: "Palun andke! Andke! Me pole loomaaias! Andke nüüd ometigi! Palun! Jagama peab!" Kaugemal vilksatas mustavate peade vahel mitu korda ka rist.

Kümned kassad seisid reas ja müüjad piiksutasid üksteise võidu asju. Ühes kassas jahmerdati hiiglasliku svammist ristiga. Lugeja ei tahtnud triipkoodi kuidagi vastu võtta, kuna see oli Jeesuse laubal kumerdunud. Nooruke müüjanna andis endast parima ning venitas aparaadi krussis juhet üht- ja teistpidi, et kood registreeruks.

Viimaks jõudis järjekord ka Temani.

Ta vaatas müüjat tummalt ja pikalt ning ei vastanud ühelegi küsimusele, mida üha enam endast välja minev neiu esitas. Inimesed järjekorras muutusid rahutuks. Müüjanna nägu tõmbus esiti vingu, siis läksid silmad kalkvele ning lõpuks hakkas naine ohjeldamatult nutma.

Ta lihtsalt seisis ja vaatas.

Saabus turske turvamees, kes toimuvat nõutult tunnistama jäi.

Lõpuks sammus Ta kassast minema.

Õhtu saabus ja sagin soikus, pood jäi tühjaks. Koristaja näris laisalt sigaretti ning liigutas trepimademel moppi, edasi-tagasi. Mööda astmeid voolas alla roosakas vesi ning seda marsimorssi väänas ta ka mopi narmastest ämbrisse.

*

"Noh, te olete tänaval inimestele silma jäänud. Ja peab ütlema, et mitmed vaatajad on meile vihjeid saatnud, et nad soovivad just teid järgmises saates näha. Me oleksime äärmiselt tänulikud, kui saaksite tulla." Vaikus. "Olgu, me teame teie aadressi. Äkki teeme siis nii, et saadame teile homme auto järele ja siis otsustate ise, kas tulete meile stuudiosse või mitte. Igatahes paljud inimesed on teid märganud, nad on teie projektist väga huvitatud ja meie annaksime teile nii-öelda võimaluse sellest lähemalt rääkida, oma tegevuse tagamaid avada. Juba praegustest kirjadest, mis meile saadetud on, on selge, et teie ettevõtmises on midagi sellist... noh, anarhistlikku või... igatahes see meeldib paljudele inimestele ja nad tahaksid teada, mida nemad teha saaksid, et teie ettevõtmisse oma panus anda või nii. Meie annaksime teile lihtsalt sellise võimaluse." Vaikus. "No olgu, ühesõnaga... Homme kell seitse on auto all, õhtul siis. Kaheksa on saade. Me oleksime äärmiselt õnnelikud, kui saaksite tulla."

*

"Selline oli siis tervitus Kuu pealt. Näib uskumatuna, kuid esimene inimene meie pisikesest riigist just sealt oma tervituse läkitas. Tegemist polnud küll otseülekandega, vaid salvestusega. Kuid sellest pole midagi, isegi vastupidi, kuna meil on rõõm teatada, et meie mees on juba tagasiteel ning peaks Maale jõudma täpselt kolme päeva pärast."

Saatejuht lõpetas vuristamise ning vaatas teise kaamerasse:

"Aga nüüd on meil eksklusiivne võimalus tutvustada teile salapärast tegelast, keda ehk isegi juba tänavatel liikumas olete näinud. Kas tegemist on mõne uue elustiili või usulahu rajajaga, seda kõike juba mõne hetke pärast."

Mustavate silmadega kuju istus punasel diivanil ja vaatas saatejuhti.

Viimase kõrvas pinises juhendaja, kes viibis loendamatute ekraanidega täidetud toas, mille virvenduses ta rahutu siluett selgelt välja joonistus: "Lükkasime reklaamid peale, viis minutit. Kõige lõppu jääb see uus Mõnu-marketi klipp, ära seda ära unusta, ma tuletan enne eetrit veel meelde. See peab meie saatega kokku minema, mäletad? Ütled: "Jah, rahvas on tõepoolest rääkinud." See on tähtis. Ja siis ütled, et sina oled kah viimasel ajal just sealt ostnud ja väga rahule jäänud. Mäletad? Ja tee loomulikult, proovis jäi puiseks.

Mõtle kas või ise välja, aga ära kaardi pealt loe, see ei kuku sul küll kunagi hästi välja. Noh, kiida näiteks seda poodi, mis sulle päriselt meeldib, aga lõppu ütle Mõnumarket, eks? Ja "rahvas on rääkinud", et see meelest ei läheks. Selge? Rahvas on rääkinud!"

"Jaaa..." venitas saatejuht ning teeskles, et on oma paberitesse süvenenud.

Kuid ta polnud millestki aru saanud. Ta tundis, kuidas külaline oma pilgu tema sisse oli puurinud.

Kuskilt ilmus välja puudritopsiku ja -pintsliga naine, kes kontskingade klõbinal külalise juures tippis ja nõutu näoga julgustavaid pilke otsis.

"Kui tä mäski ärä võtäte, siis peäks puuder peäl olemä. Nägu käämerä päräst noh."

Kummalise aktsendi taga võis olla tõik, et pool naisterahva näonahast oli talle *ilu*operatsiooni käigus kuklasse klammerdatud.

Tumm külaline ei teinud juttu kuulmagi, vaid vaatas ainiti saatejuhti. Viimasel jätkus aega ainult oma paberite lugemise teesklemiseks. Siis pinises keegi talle jälle midagi kõrva.

Üks õllekõhuga operaator käratas tigedalt, mispeale puudritopsiga naine tegi nagu kästi ning "oma koivad kaadrist koristas".

Juba oldigi otse-eetris ning puterdav kiidulaul Mõnumarketi auks esitatud, asus saatejuht külalise juurde:

"Aga nüüd on mul au tutvustada meie järgmist külalist, kelle ilmselt nii mõnigi televaataja juba ära tundis. Ma saan aru, et te olete ametilt lihtne puusepp, õppinud kutsekoolis. Kui teid tundvate inimestega rääkisime, siis ütlesid peaaegu kõik, et te olete kogu aeg selline suhteliselt vaikne inimene olnud. Võib-olla räägiksite täna erandkorras endast siiski paar sõna ja seletaksite, mis on teid ajendanud kõike seda tegema, millega viimastel päevadel palju meedia tähelepanu olete püüdnud."

Ümmargused silmakoopad mustasid.

Peaaegu pahaendeliselt.

"Ma... nagu ma aru olen saanud, on see nagu selline vaikiv protest?"

Saatejuht neelatas – sai lõplikult selgeks, et vastust pole loota ühelegi küsimusele. Senimaani oli veel püsinud võimalus, et kummaline kogu ennast otse-eetris avab.

"Ma olen aru saanud, et..." Saatejuht köhatas. "Et paljud inimesed tahavad teada, kuidas nad teid toetada saaks, sest teie ettevõtmine on neile väga meeldinud. Nad mõistavad teid... et... nad arvavad... et nad mõistavad...

...kuidas..." Saatejuht pillas paberid maha ja hakkas nuuksuma: "Kas sa arvad, et kõik ei tahaks lihtsalt niisama, käed rüpes, istuda, ah!? Tõbras! Mõnel meist on perekonnad, keda toita. Naised, lapsed... Muidusööja selline, laaberdis!"

Saatejuht oli käpuli vajunud. Kaks musta silmaauku püsisid paigal ega reetnud, kuhu nad täpselt vaatasid.

Külaline tõusis ja sammus stuudiost välja.

Murdunud eetrihai ette tõttas tema tissidega dublant, kes juhatas sisse juba järgmise saatelõigu:

"Ja edasi vaatame, millised juustusordid on viimaste aastate kõige populaarsemad. Ärge unustage, et saate ka oma lemmiku poolt hääletada, kui helistate numbril, mida praegu ekraanil näete. Pärast seda uurime, kuivõrd mõeldav on, et meie pisikese riigi pinnale tõesti taas sõda jõuab. Viimasel ajal on olukord ärevaks muutunud ning kutsusime külla eksperdi, kes aitaks meil mõelda, mida asjast arvata. Aga enne seda loomulikult juustud..."

*

"Issänd, see ongi temä," vajusid ühe blondiini läikivaks lakitud huuled paokile.

"Tä on nii säläpäräne. Mis sä ärväd, kuidäs temägä ollä oleks?" tonksas keegi brünett teda ribidesse.

Sosinad levisid nagu kulutuli ja juba oli maineka kokteilibaari suurte akende taha kogunenud mass inimesi, juskui olnuks nad kari linde, kes näevad tänaval kõndivat saiapätsi, teadmata täpselt, kuidas edasi käituda. Keebis kuju sammus aeglaselt munakividel.

"Ikka täielik till," ühmas üks nokatsiga härrasmees oma sõbrale, kes kandis seljas määrdunud dresse ning kelle pilk samuti musta kogu kulgemist saatis. "Arvab, et on jõle kõva mees. Situk, raisk."

"Õige, raisk. Anname peksa, raisk. Kunagi," noogutas sõber otsustavalt, ajas silmad tigedalt kissi ja tõmbas mehise mahvi suitsu.

Tänavapildis võis näha mõndagi inimest kandmas särki, millel oli kujutatud palju lehepinda ja tähelepanu saanud maski. Kostüümipoed uppusid tellimustesse inimestelt, kelle lapsed või kes isegi tahtsid just sellised välja näha. Loata, mida oli võimatu küsida või saada, oli salapärast kogu kasutatud ka mitmes sotsiaal- ja isegi kommertskampaanias, mille hiiglaslikud plakatid mõnegi maja seinal laiusid või ümber teadetetulba rullusid. Ühel neist hoidis maskis kuju – ilmselt siiski Tema jäljendaja – oma sõrme seal, kus pidanuks olema suu, ning propagandapostril seisis suurte tähtedega:

"TARGAD VAIKIVAD
HOIAD ÄRA SÕJA, KUI HOIAD KINNI SUU"

TÄRGAD
VAIKIVAD

*

Linna kivistes tänavarägastikes kerkisid mitmed suitsusambad, lõgisesid tankiroomikud, kiivritega tegelased tõttasid oskuslikult ümberorganiseeruvate rühmadena ühest nurgast teise ja täristasid automaatidega kõige ähvardava pihta.

Selle kaose keskel, milles pea kõik majaseinad vilisevatest kuulidest puretud said ning milles mõnigi känkraks põlenud autovrakk taeva poole süsimusta suitsu sülgas, kõndis keebi ja maskiga kogu. See oli Tema. Jäljendajad olid pakku pugenud; nähtavasti olid nad ennast võõraste sulgedega ehtinud. Veel paar nädalat tagasi jooksis siinsete majade vahel ringi kümneid huilgavaid lapsi, plastmasslõust silmnägu varjamas ja mängupüss käes. Nüüd vedelesid need suled maas, põlenud plakatite ja sulanud maskide näol.

Keebis kogu jõudis aeglaselt sammudes mere äärde ning astus vankumatu tinasõduri kindlusega vette, kuhugi kiirustamata. Oli veidi tuuline, madalad lained tõusid põlvini, rinnuni, siis kaelani... Vette segunenud veri hajus, jäljed liival olid peagi uhutud ja kõik jäi nagu enne.

*

Nii nagu Ta vee alla kõndis, kerkis Ta jälle lainetest ja vaarus ühe männi juurde, mis saarekese rannaliivas kasvas. Ta toetas selja vastu krobelist tüve, vajus istuli maha ja jäi silmapiiri taha kadunud linna poole vaatama. Ta istus täpselt nii nagu maha vajus, ei liigutanud kordagi, justkui ei hinganudki.

Sähvatus!

Ja enneolematu maavärin.

Silmapiiril tõusis tohutu tolmusammas. Järgnes marutuul, mis kandis puude oksi, konte, paberilehti ja muud risu, isegi paari liiklusmärki. Saarest pühkis üle mitu hiigellainet.

Pikkamisi kerkis udu. Paks loor hakkas alles tüki aja pärast hajuma, loovutades oma hiiglaslike hõlmade varjust üha rohkem merd.

Korraga ilmus taanduva udukardina vahelt välja pisikese puupaadikese nina.

Ta ajas ennast puu najal aeglaselt püsti, otsekui tulija tervituseks.

Paat jõudis lähemale ning paljastus selles istuv kahvatu kuju, nägu kriitvalge nagu mask mõnest vanakreeka tragöödiast, silmadeks ümmargused mustavad augud.

Aegamööda joonistusid udust välja teisedki tegelased.

Kümned, sajad ja siis juba tuhanded paadid.

Nukumeister

"Ma kohtusin vana nukuteatri puusepaga juba mõne aasta eest. Ta osutus uskumatult tagasihoidlikuks ning vähenõudlikuks, samas äärmiselt elutargaks ja abivalmis meheks. Perekonda tal polnud. Õigupoolest elaski ta ainult oma nukkudele. Pisikese teatri hämaras keldris oli tal päris oma töökoda, kus ta ka ööd veetis.

Just selles keldrikeses pidasime maha pikki vestlusi. Olin esimest aastat ülikoolis ning loengutesse kiirustades lõin tihtipeale käega, muutsin suunda ja lipsasin hoopiski teatri kriuksuvast uksest sisse. Polnud midagi teha, tõele au andes rääkis vanamees põnevamat juttu kui ülikooli auväärsed lektorid. Viimased patseerisid tähtsa näoga loengusaali ees ning esitasid konspekti piiludes mõtteid, mille peale nad polnud ise tulnud; õpilased tegid omakorda õpetaja konspektist märkmeid. Seejärel tuli telefonimängus kogunenud materjali peale pisike test või eksam. Lõpuaktusel võis fotoaparaadi objektiivi ees veenvalt naeratada ja siis kas või terve maailma vallutada.

Mulle meeldis mõelda, et mina juba vallutangi maailma. Kivitrepp taldade all kõmisemas, suundusin ikka ja jälle armsaks saanud keldrisse. Vanamees tervitas sõbraliku viipega ning suundus alati teekannu juurde. Pani selle podisema ja istus siis tagasi laua taha, kus ta tavaliselt mõne uue nuku kallal kõpitses. Õhtutunnid võisid märkamatult kätte jõuda, ilma et kumbki meist suurt midagi öelnud oleks. Keldris oli oma aeg. Seal oli ka ahi, mille tuli tuksus pisikese teatrikese südamena. Mulle tundus, et ka vanamees oli tolle südame osa, seistes muuhulgas hea selle eest, et iga järgmise näidendi jaoks oleks üha uusi nukke võtta. Niiviisi nohises ta tihtipeale omas maailmas ning nikerdas midagi noaga või tagus puujäsemetesse konksukesi või õmbles vatist sisu riidest vormi sisse. Aga juhtus sedagi, et rääkisime pikemalt.

Neil kordadel veikles ahjukuma ta lahketel näojoontel ja oma tasasel moel rääkis ta sellest, kuidas on kolmveerand elu erinevates teatrites mööda saatnud. Vahepeal jutustas ta üht lugu mitu korda, isegi sama õhtu jooksul. Aga ma ei seganud kunagi vahele, ka siis mitte, kui heietuste sõnastuski muutumatuna püsis. Mulle meeldis teda kuulata. Pikk valge habe oli puutolmune, ükskord tilpnes selles koguni ämblikuvõrk.

Vahel puhus ta naljaviluks mõnele marionetile elu sisse. Ta polnud küll näitleja, kuid nuku loojana teadis just tema nende hingeelust kõige rohkem. Igaühega neist puutus ta kokku lähemalt kui need, kes laval töötasid. Just tema käes hakkasid nukud laulma juba siis, kui ta neid alles puidust välja voolis. Ning kui nukkudele viimaks riided selga said, tundis vanamees nende hinge igat salasoppi, hääletoonist rääkimata.

Keldris oli ka pisike lava, mille vanamees oli ise ehitanud. Kusjuures see oli keldri täpne koopia, pisike vineerist ja riidest meisterdatud makett. Mõnikord oli kummastav vaadata, kui ta mõnd oma uut nukku seal hüpitas, nagu viibiks meiega ühes ruumis veel üks teadvuslik olend. Selline, keda ainult pisikese lava kaudu näha saime, justkui olnuks meil võluprillid peas. Nukumeister suutis kõige kõhedusttekitavamal moel mängu sisse elada. Kui Hitler samasuguse entusiasmiga masse liigutas, ei tundunud see ajalooõpikutesse jõudnud piltide vahendusel nii hirmus, sest ta paistiski ühe tigeda pisikese mehikesena. Aga teatrikese keldris elav vanamees oli alati nii lahke, nii malbe. Kohati võis ta isegi pisut seniilsena tunduda. Kuid mitte kunagi siis, kui ta mõne nuku elule aitas: võimlema, tantsu lööma või minuga vestlema. Ei – siis oli ta alati tippvormis. Nagu polnukski ta ise. See oligi hirmutav.

Kuna mina olin siis värske üliõpilane, huvitas mind väga, mida puutolmuga kaetud habemik oma rohelistel aastatel tegi. Olid tal siis samad mõtted ja ideaalid, mis mul? Kas ta jalutas mõnel ööl ringi, armas neiu käevangus, nagu mina? Kas ta nägi oma elukogemuse pinnalt juba praegu seda, milline inimene minust kasvab? Kõik see huvitas mind väga, aga vanamees soostus neist asjust rääkima vaid põgusalt, paari lause kaupa. Nii sain teada, et ta juured viisid Saksamaale, et ta oli nooruses Indias rännanud – "võõra maa õhku nuusutamas", nagu ta ise ütles – ning et armsamaid, kelle akende pihta öö varjus killustikukive pilduda, oli tal lausa õige mitu olnud.

Kui teineteist umbes aastakese tundnud olime – selleks ajaks pinnisin talt noorpõlvearmsamate nimedki välja, kusjuures ta enda oma mitte –, nõustus vanamees viimaks pikemalt rääkima sellest, mida Indias näinud oli. Selgus, et juba tol ajal sõideti sinna imedemaale valgustust otsima, ja nii temagi. Etnoloogist isa, kelle loengud kõmisesid ühe Berliini ülikooli seinte vahel, oli ta sinna kaasa võtnud – poja pealekäimisel ka endast maha jätnud. Alguses lepiti kokku, et vaid paariks nädalaks, misjärel poeg pidi õpingute jätkamiseks tagasi Saksamaale suunduma. Olude sunnil said aga nädalatest aastad ja kirju saata oli, teadagi, just maailmaränduri eesõigus – sest kui võis arvata, et isa näkku joonistab aeg sügavad vaod sealsamas, kus terve pere kord koos kasvas, siis tema aadressiks oli iga vähegi sobiv varjualune, mis mõne tolmuse teekäänaku tagant välja ilmus või puutüvede rägast silma hakkas. Ja ta kõndis ja kõndis ja kõndis... Aastaid.

Isu täis kõmpinud, maa ja rahvakildudega võrdlemisi põhjalikult tutvust sobitanud ning ilmaasjade üle põhjalikult juurelnud, otsustas noormees viimaks, et tahab agooriks saada. See tundus talle kõige mõistlikuma teena, kuna tolmuseid radu kulutades oli nimelt tunduma hakanud, et kõik on omal kohal, ideaalne ka oma kõlvatutes kõrvalekalletes; et igasugused vastasseisud on

vaid näilised, kuna mistahes poolus vajas väärikat vastandit, olemaks ise see, mis ta parasjagu oli.

Kord, kui ta peenikeste väändunud puude vahel lõkke jaoks hagu kogus, salvas teda pisike madu, kes seejärel kiiresti samasuguste tüvede varju vonkles, millesarnane ta isegi oli. Noormehele tundus, et oli iseennast nõelanud. Tuule vihin sulas temaga kokku – ja tema pidigi kõik olema.

See müstilise terviklikkuse tunne hajus, kuid jäi sellegipoolest teravalt meelde ning ei andnud enam argisematele hetkedele ja meeleoludele asu. Sellest oli saanud janu. Nii otsustaski ta endale guru otsida ning avaldas soovi isegi neid radu käia, mis meistrile juba tuttavad. Õpetaja naeris ta küll välja, kuid nähes, et noorukist nõnda lihtsalt lahti ei saa, andis talle lihtsa ülesande:

"Too mulle inimese pealuu."

Kohkunud noormees valmistus pikaks rännakuks, kuid leidis pealuu juba järgmisel päeval ühe suure jõe kaldalt, mida mööda ta kavatses ida poole minna. Liivast turritas taeva poole auklik rida esihambaid. Rõõmsalt kaevas ta kolba välja ning viis sama päeva õhtuks õpetajale.

"Nüüd raiu sellest endale kauss."

Muid õpetussõnu saamata otsis noormees terava kivi ja tahus pealuust pikliku kausi. Sellest sai järgnevateks kuudeks tema toidu- ja jooginõu, rituaalide ajal oli see aga anum mitmete värviliste pulbrite tarbeks.

Tabusid trotsides elas ta jõe kaldal ning määris ennast surnutest maha jäänud tuhaga. Õpetaja seletas, et kõik on jumal, seega veatu ja laitmatu, et tülgastuse tundmine on lihtsalt jumala eemale tõukamise sümptom – see on õpitud, ja seejuures midagi sellist, mis on tarvis ületada. Hirmudest võis lahti saada vaid siis, kui neile otse silmatera sisse vaadata.

Õpetaja juhendusel tegi ta asju, mis pidid esialgu viima äärmusteni ning viimaks – nende taha. Kord sundis guru teda näiteks ohjeldamatult sööma ja jooma, ainult selleks, et õhtu saabudes teatada nädalase paastu algusest. Samuti tuli tal mõnigi kord suitsetada tubakat, mille õpetaja oli spetsiaalselt kokku seganud pruunist purust, mis võis olla oopium, kanepivaigust ja datuuraseemnetest. Selle suitsetamine tekitas ägedaid, põrgulikke nägemusi, millest õpetaja käskis "läbi närida", kuid tavaliselt katkesid kõik maised juhtnöörid juba pärast esimest mahvi, lasid paadil minna ja jätsid noormehe omaenese fantaasiate tormise mere meelevalda, ihuüksinda.

Ühel päeval käskis õpetaja tal süüa surnud inimese liha, mille tükikesi lebas mitmelgi jõekaldale laotud põletusplatsil, söestunud puurontide ja tuhastunud linade-vaipade vahel. Roiskuma hakanud suutäis keele ümber keerelnud, sülitas ta selle viimaks välja ning hakkas nutma. Üksinda metsas rännates oli ta kogenud midagi ilusat, seletamatut ja ülevat... Õpeaja oli rääkinud, et maailmakord on ideaalne, kuid inimesed ei saavat sellest lihtsalt

aru. Miks ei arvestanud ta siis mõistmatust selle ideaalsuse, lootoseõite vahel valmisuneletud universumi pärisosaks? Mida ilusat oli hetkes, milles ta praegu viibis, jälk mekk ikka veel keelenäsades kummitamas?

Ta avastas ennast äkki kodust, isa ja ema embusest. Kuid vanemad kahvatusid ning hajusid suid maigutades uttu.

Näoli kaldaliiva vajudes tundis ta oma elu suurimat igatsust. See valu oli hullem kui rindu torgatud pistoda. Õpetaja seisis ta selja taga, käed puusas.

Oli aeg minna.

Tagasi Saksamaale jõudnud, teatati talle, et juba muretute rännuaastate ajal oli siin, teises maailma nurgas, kõige traagilisemal moel otsa saanud terve ta perekond: ema-isa ja mõlemad vennad hukkusid suures tulekahjus.

Tundmatuks põlenud koduraamatukogus känkraks kõrbenud köiteid uurides tabas ta end veidralt vabastavalt mõttelt: saatnuks ta kas või terve paki kirju, neistki oleks tulemöllus säilinud vaid tuhk. Terveks jäänud kirjadel poleks aga enam lugejaid olnud.

Mõned lähemad sugulased ja endised ülikoolikaaslased püüdsid küll igati toetada, kuid rännakud olid noormeest sootuks muutnud. Kõik vestlused tundusid vaevu talutavad ja tühjad. Nõnda ei imestatudki eriti, kui ta ühel päeval jälle kadunud oli.

"Nagu tina tuhka," naeris vanamees ise, kui ta mulle sellest rääkis, vihjates saatuse keerdkäikudele.

Üsna varsti leidis ta armsa koha ühes teatris, siis teises, rabades tööd kulisside taga. Seal meeldis talle olla. Ta sai aru, et pisikesel laval toimuv ei erine õigupoolest üldse sellest, mis teatrit ümbritsevatel tänavatel päevast päeva aset leidis. See kõik oli mäng. Kehtisid teatud reeglid. Ja see, kes liiga innukalt kuulutas, et tegu on ainult mänguga, ei teinud varsti piuksugi. Ilmselt oli reeglites kirjas, et inimesed, kes sellisel moel konnatiigis vett sogavad, tuleb samasse tiiki uputada. Teatris oli aga kõik lubatud, sest seal võis vabandada või kergendusega hingata: "See on ju ainult mäng – parasjagu nii tõsine ja tõeline kui võtta."

Kui vanamehega rääkisin, sai selgeks ta veendumus, et täpselt sama kehtib siiski ka selle kohta, mida pärast eesriide langemist vaadatakse.

"Millal see etendus siis ikka lõppeb, kui ta kord alanud on," ühmas ta tihti, kui pattu tegin ning meie pikematesse vestlustesse ka päevapoliitikat tirida püüdsin, sest mulle võis see kohati hirmus tähtsana tunduda. Vanamees jäi endale kindlaks.

Ühel korral, kui talle jälle keldrisse külla tulin – kusjuures siis ei osanud ma aimatagi, et see jääb viimaseks – avaldas ta arvamust, et inimesed lihtsalt lasevad endaga manipuleerida, neile meeldib see. Et nad tahavad lihtsaid vastuseid ja õpetajaid, kelle sõna kuulata. Detailses kõnepruugis

– mis talle mingist teemast vaimustudes omane oli – selgitas tema, tuhandete nukkude isa ja isand, et tegelikult on manipulaatoril vaja inimestele pakkuda vaid üht: vähegi sidusat maailmapilti, mille põhipostulaatide paikapidavust kinnitab usk. Usk, millest saab ajapikku otsene kogemus, uus reaalsus. Universumi kangas lubab endale kanda paljutki, igat masti skeeme ja teooriaid. Nii et kelle juttu uskuda? Kes on tark? Ja – kelle juttu usub tark?

Kui meie vestlus viimaks vaikusse sumbus, säras tillukese keldriakna taga juba tähevaip. See vaikus polnud sugugi meeldiv. Mu pea oli sassis, täis mõtteid, mis tundusid võõrad ning mis mu üle võimust võtsid. Kas inimestega oli tõepoolest nõnda kerge mängida nagu vanamees väitis? Teadmata, keda või mida uskuda, tuikusin ukseni, et hüvasti jätta ja koduteel värsket õhku hingata. Sügavsinine taevas, milles kauged tähed hästi näha, lubas karget ööd, mis pidi pea selgemaks lööma."

Vanamees kiigutas puidust risti, mille otstest jooksid nöörid jäikade jäsemete külge. Nukk vaarus keldri trepini.

"Aga uks oli lukus, ma ei saanud seda lahti. Ma olin vangistatud ning ei pääsenud enam välja. Olin ma üldse kunagi vabadust maitsta saanud? Jõud oli otsas." Nukk vajus nukralt kükakile ja kähises kahetseval häälel: "Ma olin seda üksikut hullu vanameest uskuma jäänud! Ta püüdis mu oma võrku..."

Vanamees pani puidust risti käest ning nõtke nukk vajus elutult kokku.

Ta avas ahjuukse ja küürutas tükk aega tuiklevas lõõsas. Siis tõusis ta püsti, võttis ohates lavale lebama jäänud nuku ning viskas selle tulle – vana teatrikese uueks südametukseks.

"Liiga isepäine teine, liiga isepäine kukkus välja..." kordas ta tasa noogutades.

Kui ahjuuks sulgus, jäi kelder kottpimedaks.

Sellises pikale päevatööle järgnenud pilkases pimeduses oli õnnis voodile selili heita ja und oodata. Vanamees kutsus seda hellitavalt "looja silmateras lebamiseks". Ning tolles otsa ja ääreta viljakas hingamisruumis, looja silmateras oli kõik olemas: terve lugu, ainult selle lõppu kuulutav punkt või igavesti ärkav pilk, mis sellelt tõuseb.

Odüsseia – eikeegi eikuskil

"I'm forever blowing bubbles,
pretty bubbles in the air."

Kui ei viitsi unenäopäevikut pidada,
saab unepärlid lükkida katkematuks looks,
milles paljastuvad une, argielu ja fantaasia jagatud juured.

"Ma olen kuulnud, et sul on kogu aeg nii maru kiire," sõnab isa.

Seisan koos tema ja emaga koridoris.

"Sul pole nagu üldse aega oma hingele pühenduda, enda sisse vaadata," jätkab ta, aga mitte noomides, pigem kurvalt nentides.

Vaatan emale otsa ja teen arusaamatu näo. Tahan toetavat ilmet näha, kuna isa räägib minu meelest pigem endast kui minust. Ema nägu on udune.

Äkki hakkab isa mantrat lugema: "Ooooommmmmm..." Ta kumiseb pikalt ja vajub tasapisi kükki. Isa on näost ära; mõtlen, et ta on suremas, infarkti saamas. "Ooooommmmm..." kumiseb ta justkui terve kerega nagu pronksi valatud kirikukell, katsub kassi ronimispuust tuge otsida, aga vajub siis täitsa maha. Ma ei julge midagi öelda või küsida. Tahaks temast lihtsalt mööda minna, sõbralikult pead patsutada või sügada nagu koeral, ehk aitaks juba seegi.

Õnneks ajab isa ennast püsti. Hakkan temaga köögi poole minema ja ta sosistab mulle midagi. Ma ei kuule hästi ja palun korrata.

"Ta tõmbub nurkadest kokku."

Ootan hetke ja küsin:

"Maailm?"

"Jah."

Vaatan, kuidas isa köögilaua juures toimetab. Tema ja asjad laual on kõik äärmiselt tuttavlikud, kuidagi naljakad. Isegi soolatopsidest kiirgab hukule eelnevat elutervet huumorit. Aga see pole põgus *déjà vu*, vaid mingi kestev äratundmine.

Vaatan hämara köögikese aknast öisesse linna. On vihmane sügisilm. Kaugemalt paistavad pisikesed sinised sähvatused, justkui fotoaparaatide välklambid. Tore, mõtlen, mõned püüavad siis lahtihargnevat mateeriat veel viimasel hetkel lindile saada – lindile, mis kohe-kohe isegi lahti hargneb. Meenus unenägu, mida sel ööl näinud olin. Uni kuulutas kadu, sest maa mustas madudest. Hoolikalt samme seades ja teades, et vonkleb neid usse ka

sõprade peades, kes mulla alla must jäänud ja jäävad, astusin unenäost päisesse päeva.

Klubi Kakand asub ühe maja keldrikorrusel, alla viib pikk keerdtrepp. Seon juuksed lahti ja lähen nende lehvides ühte ruumi, kus inimesed pikkadel kirikupinke meenutavatel istmetel istuvad. Suurelt ekraanilt langevad igaühe näole helendavad ristkülikud. Istun isegi maha ja vaatan ekraani. Filmimaailm imab endasse. Mulle pakub nalja, kuidas õige ruttu ununema hakkab, et kõrvalseisjana tundus see kõik illusioonina, letargilise publiku palgeil kumas valgeid ristkülikuid. Nüüd olen ilmselt isegi nende seas, mängin nende mängu. Saab autoga sõita ja ise otsuseid langetada, millises suunas lugu edasi areneb. Loo edasiarendaja rolli antakse kordamööda edasi. Võimalust pakutakse mullegi, kuid annan eesõiguse ühele vanemale naisterahvale. Millalgi ilmub ekraanile küljeli lösutav koer, kõik neli käppa publiku poole. Ta sülgab meie suunas ja koon venib rahulolevale koerairvele. Mulle pakub see nalja ja lahkun.

Teine ruum väriseb, klaasid kõlisevad. Siin on pikk baarilett, mille taga istub omajagu kummalisi inimesi, nende hulgas kaks pikkade valgete juustega hommikumaist vanameest, kellega võiks aegade lõpuni põnevat juttu veeretada. Vähemalt nii mulle tundub. Vanamehed istuvad vaikselt ja lürbivad õlut nagu Yin ja Yang. Pikliku ruumi otsas on suur aken, millest paistab rööbastel kulgemine. Ilmselt on see ekraan, aga efekt on veenev: terve piklik baar oleks justkui hiiglaslik restoranvagun.

"Ma ei tea, kas jumal on olemas," ütleb keegi, "aga kui keelata endale oma sügavus ja suurus, kaob südamest hingamisruum. See on tühi tunne, mängu lõpp. Nagu siis, kui nõel plaadilt maha hüppab, muusika vakatab ja tantsijad tarduvad."

"Ja siis astud ballisaali põrandale naelutunud kujude vahel, saatjaks omaenese sammude kaja, ja teed nende nukkudega, mida ise tahad. Aga et see huvi pakuks, tuleb unustada. Ja et tants ei väsitaks, tuleb mäletada."

"Teinekord mulle meenub. Siis hakkavad seinad järele andma ja kõik ümbritsevad olendid pööravad oma ärevil pilgud minu poole. Siis ma aiman, kui palju minust sõltub."

"Ära kujuta endale ette, oled ennast lihtsalt põhja joonud," käristab keegi ja rüüpab õlut.

"Kes ma olen?"

"Eikeegi."

"Olemine tundub kogu aeg uus, aga ikka vaatad vanadele küsimustele otsa. Nemad saadavad käänulisel teel."

"Ull uurib maailma läbi mikroskoobi. Juba ta ju ukerdabki katseklaasis. Vaadaku ringi palju süda lustib, uurigu. Suurendusastmed ei too midagi uut – dünaamika jääb samaks. Sügavale kaevumine ei aita, ikka põgened oma-

enese pilgu eest üha kaugemale. Kvantmehaanika avaldub ka makrotasandil. Ja terve maailm võib olla ühe bakteri ohe."

"Bakter ohkab? Kust tuleb ta valu? Miks tekitavad ümberkorraldused orgaanilises struktuuris valu?"

"Ta peab ennast kuidagi säilitama. Sellele, mis muutub, on vaja tausta."

"See taust säilitab ennast valu hirmus?"

"Ei. Pigem nii, et valu ise ongi leppimatus, jäikus. Voolavus on alistuvus. Aga sealt tuleb ka suurim vabadus. Rõõm sellest, et olla eikeegi."

"Ja eikuskil."

"Olemise rõõm, veterõõm. Mured on kivide kanda, rasked mõlemad."

Silmalaud vajuvad kinni. Kuulan jutuvoolu, ruum ei rapu enam, klaaside-nugade-kahvlite kõlinat pole kuulda.

"Mis on arhetüübid?"

"Jõujooned."

"Just, jõujooned, mis määravad mustri muutumise."

"Laps on laps. Isa jääb alati isaks. Ema on alati ema."

"Igaviku jooksul on aega oma rolliga harjuda, tüdimus käib lainetena."

"Tähelepanu on kulgemine läbi igaveste jõujoonte, mis annavad maailmale kuju."

"Kes paneb tähele?"

"Teda saab kirjeldada vaid läbi selle, mis ta ei ole."

"Tuttav lause."

"Miks räägib jumal iseendaga?"

"Võib-olla on ta hull?"

"Aga mis oleks siis jumala jaoks tervemõistuslik käitumine, mis mitte?"

"Üksinda on lihtsalt igav."

"Ma tean."

"Kõik auhinnad on kunstnikele – kingitud neile, kes on loonud mustreid, mida vähemalt üks inimene peale looja ilusaks peab."

"Kes on üks, on üks ka kahena."

"Tuttav lause."

"Tuttav lause."

Avan silmad ja suur püüton kerkib mu nabaväädina läbi lae. Olen oma toas, 9-kordse betoonkarbi viimasel korrusel. Tundub, et kui seda vääti mööda üles ronida, saab endale otsa vaadata. Ma ei karda, aga mul pole selleks avantüüriks tuju.

Kauge muusika, väga meloodiline, üha valjenev. Nabaväät katkeb, haaran voodi kõrvalt mobiiltelefoni ja vaatan arusaamatuid numbreid. Kuulan muusikat. Kas ma pean seda monteerima? Muusika ei mängigi enam. Kuidas ajaribal tagasi liikuda, et uuesti kuulata, kust lõige sisse teha? Arusaamatu, lihtsalt ei mõista.

Uuesti silmi avades turnin vanalinna paekivimüüridel, teejuhtideks kaks neidu. Üks neist näitab mulle kummalist koomiksikroonikat, võib-olla Põhjasõja-aegset. Tähtsate kuningate peade juures hõljuvad jutumullid. Ilmselt kraageldakse ülemvõimu pärast, lipud plagisevad tuules ja maas vedeleb surnud hobuseid. Tüütu.

Neiud tahavad edasi turnida, mingitel kiikuvatel tellingutel, päris mädanenud puulaudadega. Ikka kõrgemale ja kõrgemale. Tõrgun ja mulle tundub, et neile valmistab mu kartus nalja. Siis naeran enese üle isegi: kõik on kokku unenägu. Miks ma ei julge täie intensiivsusega elada? Mida on mul karta? Kui kukungi, mis siis? Praksatan lihtsalt järgmiste mustrite voogu, millega üpris ruttu harjun. Eks ma sattusin samamoodi siiagi, läbi saja sünni ja surma.

Kauge muusika, üpris meloodiline ja üha valjenev. Kuskilt jääb kätte mobiiltelefon. Muusika... kas mingi trummifestival või folk? Mina monteerisin ju trumme. Muusika vakatab taas, kui mingile nupule vajutan. Kuid ikka ei tea, kuidas ajariba ette saada, et see kenasti kokku lõigata.

Aga ma ei töötagi ju mobiiltelefoniga, vaid... Jah, muidugi! See on lihtsalt äratuskell, mitte muusika. Mitu kuud monteerimist on ajud põhjalikult loputanud, igal hommikul sama jama. Hämmastav, kuidas unesegasena võib monotoonsetes piiksudes kuulda tervet sümfooniat. Kümme. Kurat, ma pidin kümneks juba kohal olema! Ja issand, milline unesupp.

Langeb suuri lumeräitsakaid, sadu on tihe. Kui olla terve maailm, kõditab lumesadu päikesepõimikut. Seisan bussipeatuses ja ohkan, tuul pillutab hingeauru nagu viirukisuitsu. Kas ma põlen millalgi lõpuni?

Trollis loksub hulganisti kaamete nägudega inimesi, kriidikarva maskides kreeka tragöödia näitlejaid. Teel tööle, kooli – mustritesse, mis neid ühes või teises suunas painutavad, mida nad raevukalt kaitsevad või mille vastu mässama hakkavad. Nagu elu ikka.

Kandilise monitori taga poliitiku ümara jutu peale katteplaane ladudes tunnen ennast tühjaks pigistatud tuubina. Kas ma olen siin ikka vajalik, kas see on mu koht; oma vaimse ja füüsilise tervise arvelt seda kollektiivset uneulma alal hoida, milles näpuga ühe või teise riigitegelase suunas osutatakse ja sajatused teele saadetakse... Peaasi, et kedagi süüdistada oleks. Peaasi, et ei peaks pilku endasse pöörama. Tüütu.

Selles pinnavirvenduses on muidugi mugav elada, sest siin on kõik nii ettearvatav. Uudised muutuvad päevast päeva, kuid nende skelett on vist sajandeid samana seisnud. Selles mõttes võib vast rampväsinud liinitööline päevauudistest samasugust varju leida kui ebalev, näppe murdev matemaatik oma võrranditest. Aga muidugi võib ka uudiseid nii vaadata, et nad ei paku mingit varju ega unustust: uus abilinnapea räägib, mustade pupillide taga laiumas Müsteerium. Nimetamatu eimiski on koondunud "noorpoliitikuks"; ta oimukohtade juurest võrsuvateks juusteks, milles on juba halli näha; monitoriks, montaažiprogrammiks ja -toaks. Intervjuu katkeb, kui keegi abilinnapead kabineti ukselt hõikab. Pead pöörates paljastub juustes kaks keerukohta, mis on kokku põrganud nagu hiiglaslikud spiraalgalaktikad. Ju ta juukseid sasivad samad tuuled, mis terveid tähesüsteeme. Kuulan mehe juttu, aga ei saa midagi aru – see pragiseb nagu surevad tähed.

Reportaaž Linnutee Galaktika spiraalharu seesmiselt servalt...

Jah, uudiseid võib mitut moodi vaadata, just nagu ka kõik matemaatilised võrrandid ei anna kindlust.

See on ju jabur! Siin see kõik on ja tuhiseb ilmaruumis ringi, ka montaažiruum, mis näib paigal püsivat. Praegu. Igavik. Korraks kõditab tunne, et seda kõike poleks, kui poleks mind, ja koidab teadmine, et toimuv ei ole juhuslik. Vähemalt minu osa selles peab olema palju suurem, kui unele äiutavad argimõtted oletada lasevad.

Uudis valmis monteeritud, astun eetrituppa, kuid seal on vaid mees, kellel on pikk valge habe ja maani ulatuv must sametkuub, peale tikitud kuusirpide ja tähtedega. Ta tukub püstijalu suure serveri ees ja hoiab oma keelt mingis pesas, ilmselt USB-pordis. Tundub, et ta saadab saated teele otse oma ajukäärude vahelt – *inimeste teleriekraanidel virvendab väsinud võluri uni*. Nüüd märkan seadmetel paksu tolmukatet, ka mustal sametkuuel on hallikas varjund. Kuigi aparaadid surisevad ja aeg-ajalt on sekka kuulda ka kõvaketaste krõbistamist, on siin kummaline vaikus. Võtan suure puldi taga istet ja vajutan kahe külili käänatud kolmnurgaga nupule. Ekraanid kustuvad, võlur kuivab pikkamisi kokku nagu rosin, pudiseb maha ja lendub tolmuks, mille kiht kasvab terves toas nagu lumevaip. Minu näost hakkab alles nüüd naha- ja lihajuppe sadama. Tõusen toolilt ja teen paar taaruvat sammu, kuid pudisen pudruks nagu küpsisepurust mätsitud mehike. Vajun hea meelega laiali. Enam ei jõua näidelda, langegu maskid. Midagi voolab minust välja, silmakoobaste kaudu tagatipuks ka see sült, mida nüüd mõtlemiseks vaja pole.

Tundub, et igasugused kehavedelikud, mida kas põlatakse, kardetakse või milles lustitakse, on justkui õlid, mis lihavaid mustreid kulgemises hoiavad. Higi, veri ja pisarad, rasu ja uriin, sperma ja sülg. Lihavad mustrid hoiavad omakorda liikumises kiviseid: inimesed raiuvad endas mäsleva maailma kivisse

või maalivad koopaseintele, panevad tummad kaljud rääkima, ja kui mõni kivi on juba üpris inimese näoga, märkavad nad seda ja aitavad kogukonda hirmutava või naerutava lõusta sünnile värvimise või tahumisega kaasa.

Pehmel olevusel, kes peab siia ilma enda kaudu teisi pehmeid olevusi tooma, on turjakatest kividest tuge. Aga kõige lähemal on ikkagi omasugused, elavad mustrid: karvased nahad, riie, puit, õiekesed juustes, kõrrele korjatud marjad... Kivi kaitseb, aga päris enda vastu teda ei taha, kui ta pole just pisikesteks helmesteks või liivaks kulunud. Võib-olla tuletab ta külm pale meelde teekonna algust, ja lõppu, ning siis on tarvis talle ohvriande tuua, et lihavas mustris looklemine sujuks ja kivine sellesse oleskellu metslooma hammaste või luise odaotsana sisse ei tungiks.

Hiljem kerkivad kivist juba majad ja müürid, puude vahel hakkavad vonklema kruusa- ja asfaltteed ning inimestel pole midagi isegi betoonpaneelidest laotud karpides elamise vastu. Ja nii saavad nad isegi kiviks: häbenevad oma ihumahlu ja katsuvad seinte jahedal õpetusel oma ilmet liikumatuna hoida. Teinekord võetakse appi ka niit ja nõel, et sundida nägu tarduma nagu riiulile ununenud kipsbüst. Tihti ei soostu isegi surnud lagunema: laibad õitsevad, säilitusainetest pungil, ja igaüks, kelle magu keeksid ja kommid välja kannatab, võib ennast pühakuks pugida.

Aga nüüd on see kõik läbi.

Astun läbi lopsaka rohu kolme tuuliku poole, mille siluetid päikeseloojangus mustavad, tiivikud oranžis kumas ja õrnas tuules õõtsumas. Kostab viiulimängu, tuttava koera üksik haugatus kaigub lauge viljaka maa kohal.

Kuskil ootab kodutare ja kuivama sätitud tubakalehed.

Kuskil ootab kena koht, kus korraks jalga puhata.

Tähetolmust laulev Ikaros

"Elu on unenägu,
ja sina ise sellesse sündinud pisem unenägu.
Vaata, et sa elu üles ei aja.
Ja katsu isegi nii kaua magada kui võimalik..."

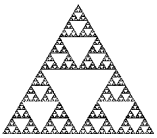

Pimedate vete kohal hõljus sadu, tuhandeid, miljoneid vaime. Nad kõik kiirustasid kuskile. Ühed vingerdasid niisama ringi, teistel paistis aga olevat kindel siht. Miski näis neid kutsuvat. Ühed olid kurdid, teised aga kuulsid sireenide vastupandamatut laulu ja muudkui hõljusid selle suunas, ikka edasi ja edasi, januselt ja ennast kulutades. Ühed jäid lootusetult maha, teised hävisid niisama: süttisid põlema nagu planeedi atmosfääri tunginud komeedid.

See oli suur joovastuses sündinud seiklus, milles leidus headust ja kurjust, koostööd ja kavaldamist, võitlust ja vendlustki. Ja vaikust.

Teiseni jõudis ainult üks. Ja kummalises tantsus said nad taas üheks.

Siis jälle kaheks
ja neljaks
ja kaheksaks...

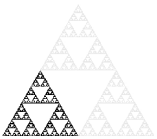

"Da Vinci."

"Itaalia maalikunstnik ja leiutaja, 1452 – 1519. Lisainfo saadaval."

"Mitu allikat?"

"23 usaldusväärseks tunnistatud allikat, üle kolme miljoni kõrvalise allika."

"Loetle usaldusväärsed allikad tähestiku järjekorras."

"*AAB News*, *Associated Press*, *BBC*..."

"Loetle tagurpidi."

"*Wikipedia*..."

"Mina."

"Ikaros."

"Ei." Eva muutis hääletooni: "Mina?"

"Eva Vilja, isikukood 43202160440, elukoht Võidu 19-581, Uus-Revalia, asukoht praegu – salastatud."

"Mitu allikat?"

"Neli."

"Loetle."

"ID-kiibi skaneering Eetri vahendusel, vikerkesta spektrograafia, hääletuvastus – kattub 97% ulatuses viimase kuu analüüsidega –, *FaceRec* analüüs – 83% kattuvust ID-kiibi portreehologrammiga; soovitan teha uue holofoto, vana aegub 127 päeva pärast –, 102 kõrvalist allikat."

Eva langetas pilgu ja vedas käe läbi juuste. Ta võpatas, kui Ikaros äkitselt jätkas:

"Sa oled 38-aastane."

"Miks sa seda infot minu jaoks tähtsaks pead?"

"Subjekt Jaak Raud, 32511115836, ja subjekt Lei Kitano, isikukood puudub, analüüsisid naiste käitumist ja leidsid, et neile on vanus väga tähtis."

Eva nõudis ärritunult:

"Viimane tarkvarauuendus."

"*Social Simulation*, versioon 6.02."

"Kes selle installeeris?"

"Subjekt Jaak Raud, 3251..."

"Koosta uus kiri."

"Adressaat?"

"Jaak Raud."

"Palun dikteerige sisu."

Eva ohkas väsinult, limpsas keelega alumist huult, näksas sellest mõtlikult pisikese nahariba ja tõmbas hinge.

"Ma saadan kodust. Head ööd, Ikaros," ohkas ta jälle.

"Head ööd, Eva."

Ikarose hääle sametine monotoonsus oli rahustav. Ilmeka kõne mooduli paigaldamist oli Eva pidevalt edasi lükanud, kuigi nii mõnigi kolleeg võis talle sellega lausa peale käia, eriti noored praktikandid.

Ikaros oli kohalik leivanumber, teda näidati ühtviisi uhkelt nii peaministrile kui mõnele kaugele külalisele. Kuigi Evat kutsuti pilkamisi ta emaks, polnud naine viimasel ajal sugugi kindel, kes ta olla tahtis või kelleks pidas teda Ikaros, kui ta viimase ümara pupilli, erapooletult mustava objektiivi ees seisis.

"Kas keegi on veel tööl?"

"Ei."

"Kas sa saad labori valve alla panna?"

"Muidugi."

Evat üllatas ta enese küsimuse sõnastus. Ikaros oli ammugi paljude labori süsteemidega ühitatud, loomulikult sai ta labori valve alla panna. Üllatav oli ka vastus, sest paistis, et Ikaros mõistis palve tühisust isegi.

"Mis kell on, kaua 7. tsoon veel avatud on?"

"Kell on 23:22, 7. tsoon suletakse 38 minuti pärast."

"Olgu, head ööd, Ikaros. Nüüd juba päris tõsiselt."

"Head ööd, Eva."

Kui hiiglaslik sõõrjas teaduskompleks juba kaugele selja taha oli jäänud, hakkas tibutama hapukat vihma. Kui hapu maitsega olnuks piisad siis, kui koguka kompleksi all laiunuks kümne keldrikorruse – millest *Conception Corp* võttis enda alla tervelt kolm – asemel sada, seda Eva ei teadnud. Igatahes happevihmad polnud midagi uut. Ta tõmbas kapuutsi pähe ja kiirendas sammu, peatus oli juba lähedal ja helendas roheliselt – buss pidi minuti jooksul saabuma.

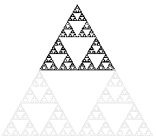

Avan silmad ja vaatan ringi. Aknast paistavad majad, palju-palju maju. Käed on justkui sülle ununenud, tuimad. Naljakas. Ajan ennast toolilt püsti. Kuhu siis vaakumpuhastus jäi?

Vaevu jõuan mõelda, kas Daniel tuleb varsti koolist, kui avaneb uks.

Seal ta ongi!

Kaisutan teda nagu meeletu ja poetan millegipärast paar pisaratki.

"Kuidas koolis läks, kullake?"

"Ajaloos oli töö, Teine maailmasõda."

Vaatan teda heldimusega. Alles katsus kahel jalal püsida, õppis esimesi samme tegema, varsti teab minust palju-palju rohkem.

"Kuule, peaks vist midagi sööma," panen ette. "Ma unustasin täitsa ära, et sul lõpevad täna tunnid varem. Äkki teeks kartuliputru?"

Daniel põrnitseb mind kahtlevalt: "Mis siis laual on?"

Ja ongi kartulipuder! Olin täitsa ära unustanud, et jõudsin selle valmis teha.

"Jah, ongi valmis, õige küll. Pese käed ära ja siis sööme, eks."

Daniel lipsab vannituppa.

Oleks kapis veel klaasike apelsinimahla kah, siis võiks päeva kordaläinuks lugeda. Täna on kõik kuidagi sujunud.

Täis pakk! Ahjaa, põikasin vist pärast tööd poest läbi. Igatahes suurepärane.

Panen aurava pudru kaussi ja valan klaasid täis.

Daniel tuleb jooksujalu tagasi ja hüppab lauda.

"Rahulikult nüüd," manitsen ja küsin: "Mis siis täna veel juhtus?"

Aga vastus hajub kuskile ära, sest mulle ei anna mahlapakk rahu. Kas ma ikka tõin poest mahla? Mina nagu ei toonud. Kas siis Daniel... Aga kust ta raha sai?

"Daniel," ütlen ühtäkki tõsiselt.

Ta jääb poolelt lauselt vait ja vaatab mulle otsa, justkui veidi kartlikult.

"Kas sa varastasid poest mahla?" nõuan.

Poiss langetab pilgu.

"Varastasid või?"

"Jah," ütleb ta murdunult.

"Miks? Ütle, kui sa midagi tahad, me pole ju mingid vargad, eks."

Daniel nuuksatab, ta on väga löödud olemisega.

Kaalun, kas teda lohutada, aga asi on siiski tõsine. Võib-olla on parem, kui ma talle pai ei tee – õppetunnid on vaja kätte saada, ka need kõige valusamad. Siis jääb meelde.

Sööme vaikuses, ainult lusikad klõbisevad. Daniel luristab aeg-ajalt nina. Puder on kuum ja tuju nutune, selge see.

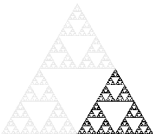

"Ei, täitsa tühi teine," ütles kükitav vanamees. "Tee nüüd suu ilusti lahti," käsutas ta siis.

Suured kämblad hoidsid pisikese helendava kogu põskedest kinni ning käänasid viimase pead paremale ja vasakule, üles ja alla.

"Kuidas siis nii juhtus?" päris vanamehe ja põlvepikkuse helendava kogu kõrval seisev naine murelikult.

"Ei tea," ohkas mees. "Ikka juhtub. Võib-olla tuli liiga suure kiiruga, ehmatas ära. Võttis asja liiga tõsiselt ja läks lühisesse."

"Viimasel ajal ainult selliseid tulebki, ja veel nii palju! Mitte ei saa aru.

Me ei saa neilt niiviisi midagi teada, peab mingi muu mooduse välja mõtlema, nad on vaja kuidagi lollikindlamaks teha."

"Aah," lõi vanamees käega ja tõusis püsti. "Vaevalt, et asi Pisikestes Seltsimeestes on, ilmselt juhtus midagi hoopis teispoolsuses. Neid tuleb tõesti riburadamisi."

"Nojah, ega siis midagi," ohkas naine leplikult, "tuleb temagi uuele ringile saata."

"Just-just," oli vanamees päri. "Kuulsid, Pisike Seltsimees? Tagasi kooli."

Ta sügas tillukese helendava kogu pead. Kummaline olend vaatas vanameest ning ta säravas näos mustavad silmad ja suu naersid helget ja laia, aga hääletut naeru.

"Nooh, kas seda mäletad, kus kool on? Sealt uksest lähed, eks," seletas vanamees nagu lapsele ja tõukas Pisikest Seltsimeest suure tammepuust ukse poole, mis kaugemal paistis, kumades kesk tühja tumedust.

Väike kogu pistis punuma ja lipsas juba varsti läbi ukse.

"Väledad sellid on nad küll," muigas vanamees.

Naine noogutas naeratades: "Nad on nii toredad, kui on just tagasi tulnud. Ilusti vaiksed, löövad justkui nurru. Nii rõõmsad, et jälle kodus on."

"Jaah, nii on."

*

"Tere sullegi, Pisike Seltsimees," tervitas õpetaja uustulnukat ja juhatas edasi: "Tule siia teiste juurde. Jah, võid maha ka istuda. Nii, ja palun pange nüüd tähele, see on eriti tähtis. Ma jagasin ennast tükkideks, et tagada tasandi üldine stabiilsus. Mõistate? Jagasin ennast sinuks ja sinuks ja sinuks..." õpetaja osutas kordamööda kõrge võlvlae all õõtsuvatele pisikestele kogudele, kes teda suurte silmadega kuulasid. "Ja meil on veel palju-palju korda saata, seega ma väga palun teil tähele panna. No nii, mis siis nüüd lahti, kuuled või? Jah, sinuga räägin."

Üks Pisike Seltsimees jättis matsutamise järele ja jäi õpetajat häbelikult vaatama.

"Ära nüüd nätsuta ennast niiviisi, pane tagasi, eks. See on ebaviisakas."

Pisike olevus koukis suust nätske pallikese ja asetas pätsi tagasi sinna, kust see nähtavasti hammustatud oli: oma ebamäärase käsivarre külge.

"Küll teiega on teinekord raske. Miks te siia üldse tulite, kui te õppida ei viitsi?"

"Ise ütlesite, et jagasite ennast meiks. Sellepärast tulimegi," piiksus

keegi, kes oli ilmselt juba Kajade Koopas käinud.

"Olgu-olgu, tarkpead. Ajate veel mul kah asjad sassi. Samamoodi võib öelda, et sina jagasid ennast minuks ja teisteks, ära seda unusta. Aga see polegi nii oluline – tähtis on hoopis see, mida me nüüd üheskoos ette võtame, meil on vaja see selgeks saada. Ja me ei saa seda enne teha, kui teie ei tea vähemalt sama palju kui mina ja teised õpetajad, eks.

Nii, nüüd – mõelge, kuidas te ennast praegu tunnete. See tunne on sinine tunne, me nimetame seda nii. Te kehad kuulavad suurepäraselt sõna: võite lennelda, veelduda, neelduda. Teile tavalised asjad, eks?"

Mitmed pisikesed kogud õõtsusidki julgemalt, justkui õpetaja sõnu järele proovides. Mõned "vanemad olijad" ei viitsinud edasi kuulata ja vajusid läbi põrandakivide või lendlesid läbi seinte mujale, omi asju ajama. Õpetaja ei pannud pahaks.

"Tavalised, eks? Aga te peate ka natuke pingutama, et üldse koos püsida, tunnete? Seda oleks vaja muuta. Meie oleme koos teiste õpetajatega seda juba teinud, näete? Me pole enam päris sellised kui teie. Te võite endale luua palju keerulisema keha, mis muretseb enda koos hoidmise eest ise. Usute? Noh, te ei saaks küll enam nii hästi ringi lennelda, me peaksime osa oma teadvusest kehale kinkima, aga vastutasuks saame lõpuks rahulikult olla, lihtsalt seista või istuda. Teie saate kah seista ja istuda, aga te olete tiba püsitud. Ehk ei mõistaks te sellisest istumisest rõõmugi tunda? Mõni vanem võib-olla juba oskaks ka, aga enamik teist tahaks lihtsalt sihitult liuelda ja ennast nätsutada, see on teile kuidagi armas. Aga ma luban – me saame veelgi vahvamaid asju teha, kui natukenegi pingutame, eks. On vaja keskenduda."

Mõned Pisikesed Seltsimehed tegid nägusid ja katsusid üksteist naerma ajada, mõned togisid vastamisi või kobasid iseennast, ühed tulid, teised läksid. Kuigi oli omajagu sagimist, peeti õpetajast vist üldiselt lugu, sest ülearu uljalt lulli ei löödud, kui ta äkki vait jäi ja oma terase pilguga kedagi puuris.

"Kuule, ära nätsuta ennast, eks. Oleme kokku leppinud. Nii, kuhu ma jäingi. Ahjaa, keerulisem keha, struktureeritum keha. Teil pole midagi kaotada, kui ennast veidi keerukamaks koote. Kui keerulisem keha hävib, olete jälle seal, kust alustasite. Te ei kaota mitte midagi. Aga enne on teil vaja rääkima õppida. Kes tahab seda teha, minge sealt uksest edasi. Otsige üles Kajade Koobas. Jätke meelde, eks? Kajade Koobas. Praegu ununeb teil kõik väga kiiresti, aga kes selle meelde suudab jätta, jõuab varem või hiljem ka kohale."

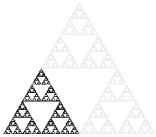

Suured uksed avanesid piiksudes ja Eva astus bussi, seejuures oli tunda, kuidas teda musta kupli tagant – üks kolmest, mis lakke kinnitatud – miski seiras. Tuttav tunne. Surnud silmi oli Uus-Revalias rohkem kui elusaid.

Vaevu istet võtnud, kuulis ta kõrvus palavalt põlatud kellahelinat, mis kuulutas reklaamteadete algust. Eva vandus, et asendab veel täna õhtul kommertspileti täispileti vastu. Üks asi oli kokkuhoid, aga vaimne tervis maksis kah midagi – terve kodutee reklaame kuulata oli paras vägitegu, liiati pika tööpäeva lõpus, rampväsinuna.

"Eva, sa oled 38-aastane intelligentne naine..." Eva muigas mõrult, lipitsevaid infokillukesi lahutasid analüütilised pausid. Reklaami jätk ajas aga lausa vihale: "Davidi surmast möödub sel kuul 5 aastat," jälle need võltsid pausid, "aga ikka veel pole sa enda kõrvale kedagi leidnud."

Eva pilk hüples kaasteeliste kaametel nägudel; paljud kandsid halle tunkesid, ühe või teise riigifirma logo peal, mõnel Uus-Revalia Energia, mõnel *SweetBank*. Ta isegi oli kord taolist kandnud.

David, David, mõtles ta, miks sa ei võinud tol päeval pisut tähelepanelikum olla. Üks pilk, peapööre, sellest oleks piisanud. Tähtsusetu liigutus, üks loendamatuist, ometigi otsustav.

Eva abikaasa oli üks esimesi, kelle peal sai ohtra verekaotuse tõttu katsetada sünteetilise vere ülekannet. Leiti, et 0 reesus negatiivse veregrupi puhul see meetod ei sobi. Ilmselt päästis avastus palju elusid, anonüümseid, kuid läks maksma ühe konkreetse – ta mehe oma.

Mõtisklusest virgudes avastas Eva kergendusega, et reklaam on juba lõppemas:

"Koos loome sinu unistuste mehe, kellega saad *Visum*is seigelda. Kuna võtad unerohtu, on meil sulle hea uudis: sõltumatud uuringud on näidanud, et meie tarkvara töötab koos unerohuga isegi paremini kui primitiivse une puhul. Eva, sa ei pea enam kauem üksinda olema, ära lepi nii vähesega – sa oled suuteline palju enamaks. Oled juba kolm aastat töötu olnud," Eva muigas taas, sedapuhku võidurõõmsalt – isegi isiklikes andmetes sobravad müügifirmade kombitsad jäid lühikeseks, kui mõnes erakorporatsioonis töötada, eriti sõjanduse vallas, "tee endale teene ja vali täisväärtuslik elu, vali armastus." Kommertsklipi toon muutus: "Kas soovid selle reklaami *EyeSearch*'i otsinguloendisse lisada?"

Eva raputas pead.

Järgnes tuttav helin ja uus reklaam.

Kuna ta oli äsja keeldunud võimalusest ennast fantaasiamaailmas kosutada, vahetas müügimehetarkvara strateegiat: pakkumisele tulid rinnad, uhiuued ja suured. Kuigi reklaamtekstide heli oli lokaliseeritud ja info konfidentsiaalsus seega tagatud, oli mõnda neist sellele vaatamata üpris piinlik kuulata.

Buss peatus, et lasta peale kolm vihmas ligunenud ja väsinud kogu. Põrand vajus viltu ja enne sõidu jätkamist pidid mõned seisvad inimesed kohta vahetama.

Üks vanamees porises seda tehes tummalt – reklaamheli töötas ühtlasi välise müra neutraliseerijana. Igatahes oli hallide krussis juustega trullakas mees silmnähtavalt ärritunud ja tatsas longates märgini, mida laser põrandale projitseeris.

"Unistuste töö vabalt valitud riigifirmas on vaid nupuvajutuse kaugusel. Nimekirja tööpakkumistest leiad Rahvaerakonna kodulehelt. Täida taotlus veel täna õhtul. Sa väärid parimat, Eva. Mõtle oma lapsele, langeta õige valik. Kas soovid selle reklaami *EyeSearch*'i otsinguloendisse lisada?"

Pearaputus, kellukese helin.

"Eva, sinu laps mängib praegu *Modern Combat* 3-e. Järgmisel kuul ilmub *Ideology Soft*ilt enneolematult reaalne terrorismivastane lahingusimulaator *Modern Combat* 4. Populaarse seeria uusimas osas saab võidelda Afganistanis, Lähis-Idas, Koreas ja paljudes teistes eksootilistes kohtades. Järgmise generatsiooni alalhoidlik tehisintellekt ja graafika garanteerivad kustumatu elamuse. Tähelepanu – *Modern Combat* 4 vajab vähemalt *Visum Finestra*t ja uue põlvkonna graafika- ja füüsikakaarti. Kas soovid mängu tellida?"

Eva raputas pead ning masseeris sõrmedega otsmikku ja meelekohti. Buss startis järjekordse roheliselt helendava ootepaviljoni eest ja jättis endast maha juba punaselt kumava putka. Suurest aknast paistsid esimesed 7. sektori taevast vallutavad karpmajad, mõned neist 50-kordsed. Aknal värisevates ja venivates vihmapiiskades paljunesid majad tuhandeiks.

Ei ainsatki murulapikest ega puud. Ainult päris Eva maja juures kasvas üks suur ja vana tamm. Seegi taheti maha saagida – pidavat lastele ohtlik olema, et turnivad selle otsas ja kukuvad kogemata maha. Puu oli kuivanud.

"Väsinud? Vaid 5€ eest võib sinu ID-kiibi atomaarprinter väljutada *AvalonFarma* eksklusiivsel ja revolutsioonilisel retseptil põhineva erguti. Eva, sa pole meie tooteid varem tarvitanud ja seega on sul õigus tasuta proovidoosile. Kas soovid selle kohe manustada? Mõju avalduks juba poole minuti jooksul, tunneksid end palju paremini."

Eva raputas tülpinult pead ja saatis mööda vuhisevaid karpmaju

kustunud pilgul, buss tõusis ja langes paekivipaljandisse rajatud kiirteel. Vilksatasid ka mõned kividele kantud soperdised, roppused, käejäljed ja tundmatute kunstnike allkirjad. Ilmselt oli kellelgi vaja oma territooriumi märgistada.

"Oled oma kontojäägi salastanud. Soovitame sul Kodanikuportaalis seda sätet muuta, vastasel juhul ei saa me sind parima, just sulle sobiva paketi valimisel nõustada. Kas soovid anda *AvalonFarma*le ligipääsu oma kontojäägile, *AvalonFarma* ei jaga teie andmeid kolmanda osapoolega." Pearaputus. "Kas soovid *AvalonFarma* oma lemmikutesse lisada?" Pearaputus. "Kas soovid selle reklaami *EyeSearch*'i otsinguloendisse lisada?"

Buss peatus, Eva raputas viimast korda pead ja tõusis püsti. Järgmine peatus oli tema oma.

Jälle pidid mõned inimesed kohta vahetama, enne kui sõit jätkuda sai. Nüüd kuulis Eva ka vanamehe porinat:

"No kuradi jant, mitte ei saa aru, kellele seda vaja on." Trullakas mees sasis oma krussis juukseid ja tammus üsna Eva lähedale – sinna, kuhu laser ta suunanud oli.

"Tänan, et valisid õige koha," silitas mahe naisehääl mehe kõrvu; Eva seda ei kuulnud.

Mees vaatas Evale otsa ja vangutas pead:

"Kui me kunagi poistega Ikarusi kokku keevitasime, polnud küll sellist jama. Buss leidis ikka ise tasakaalu, kusjuures mehhanism oli täiesti lollikindel ja lihtne. Nüüd on tehnika sada korda peenemaks läinud, aga buss, kurat, oleks nagu lollimaks jäänud. Mitte ei mõista."

Eva naeratas häbelikult, pahuralt ebalev mees noogutas viisakalt, justkui "kena õhtu jätku" soovides, ja suunas pilgu vihmasesse hämusse.

Buss peatus piiksudes, Eva astus välja ja seadis sammud kodu poole.

Miks ta küll varastama pidi, painavad mõtted mind edasi. Kas ta tuli ise selle peale? Ei, Daniel on hea poiss. Ei kasvatanud minu vanemad varast ja ei teinud seda minagi! Küllap keegi sundis, selge see. Tänapäeva lapsed! Aga ikkagi on see kergendav mõte. Ju keegi pani ta proovile, et kas julgeb.

"Daniel," küsin lõpuks, kui vaikus on juba päris pikaks veninud, "kas keegi sundis sind varastama?"

Danieli lõug tõmbub kipra.

"Jah," tunnistab ta lõpuks.

Jumal tänatud! Ilmselt mingi vene pätt.

"Kes sundis?"

"Saša. Ta ütles, et ma ei julge."

No muidugi. Ja ongi pisarad lahti, seda nüüd küll vaja polnud. Jah, nüüd pole küll pai liiast. Kaisutan Danieli ja silitan ta pead:

"Ära nuta, see pole sinu süü. Sina tegid, mis kästi. Aga teinekord ära tee, eks?"

Oli see nüüd paradoks? Ära tee, mis kästakse, aga tee nii... Mind haarab kummaline hirm, et äkki edaspidi Daniel teebki ainult seda, mis kästakse, oma peaga mõtlemata. Milline kohutav-kohutav väljavaade.

"Daniel," alustan ebalevalt. Ma pole kindel, kas tohiksin seda teha, aga otsustan lõpuks ikkagi käskida: "Ole hea poiss, löö kauss laualt maha."

Pikemalt mõtlemata lajatab Daniel kausile nii, et see laminaatparketil pudrusteks kildudeks lendab.

"Daniel, ütle, miks sa seda tegid."

"Miks sa seda tegid."

"Ei, ära ahvi mind."

Poiss on vait.

"Miks sa nii tegid?"

"Aga sa ju ise käskisid."

Vaatan omaenese poega nagu võõrast inimest, minus idaneb hirm.

"Ütle nüüd ausalt, kes sa oled."

"Ma olen sina," ütleb Daniel monotoonsel häälel.

See mõjub õõvastavalt.

Mina.

Mudin laupa ja oimukohti.

"Kes olen mina?"

"Kõik," vastab ta kohe, kui küsimus küsitud, nagu robot.

Puder... jah, laual aurab... väline... söön ära ja kasvab minuks. Ma võin kõike süüa. Seedekulgla pole suletud süsteem. Kui hambad ja magu vastu peaks, võiks tükkhaaval terve planeedi ära süüa. See on ju alkeemia, ma valan pudrust kulda: tundetu kartulimögin saab minus jälle tundma! Halleluuja!

"Halleluuja!" hõiskab ka Daniel.

"Kas sa loed mu mõtteid?"

Ma ei loe su mõtteid, ma loen teksti. Avara pilguga saab seda teha. Siis on selline tunne, et loeks nagu raamatut. Ära puksi paanikale vastu, ebaloomulikkus on sama loomulik kui kõik muugi, hullus sama täisväärtuslik killuke maailmast kui ülejäänu. Selles mõttes on kõik loomulik ja ebaloomulikkus ainult see, et sa pole seda veel mõistnud. Ja kui sina pole seda

mõistnud, siis pole mitte keegi. Aga kui oled, siis kõik lihtsalt on ja on ja on ja on. Mitte üheski kihis ärkamine ei too sulle selgust, kui sa ei ärka kõikidele kihtidele.

Oota, palun ära aja mind nüüd ometigi segadusse, Daniel, puterdan ja katsun saabuvat paanikahoogu maha suruda.

Las ta tuleb, kui ta tuleb, mis sa vastu punnid, õpetab poeg ja naerab.

Apelsinimahl naerab kah, terve tuba naerab, killud põrandal ja puder itsitab, terve linn rõkkab!

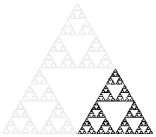

Üks Pisikestest Seltsimeestest oli Kajade Koopa juurde jõudnud. Selle suu haigutas ajaloo alguses ja suubus sügavikku, tulevikku. Pimeduses oli midagi kutsuvat, miski justkui tõmbas teda, tiris kaugest tulevikust enda poole, edasi, ja pisike olend tippiski kergetel, hõljuvatel sammudel koopasse. Ta ei kartnud ega kõhelnud.

"Tulidki," ütles kellegi lahke hääl ja ulatas talle kausikese. "Vaata, joo siit, aga ära alla neela."

Pisike olend võttis põsed punni.

"Pane oma käsi seinale, näed – nii. Nüüd purista."

Pisike Seltsimees puristas kogu väest.

"Tubli! Võta käsi ära."

Värvipleki keskel oli kumer, kombitsa moodi tühjus, Pisikese Seltsimehe käe kontuur.

"Sa võid käe kuju muuta. Vaata – nagu mul, proovi endale ka sõrmed kasvatada."

Väike olend punnitas mis jaksas, ja kombitsast kasvasidki sõrmed.

Ta võttis värvikausi ja uitas piki koobast edasi, samal ajal kiviseinale ikka oma käejälgi jättes. See lõbustas teda ja järsku kuulis ta, et pole üksinda – keegi naeris. Aga niipea kui ta kuulama jäi, naer vakatas. See tegi talle omakorda nalja, ja juba jälle kuulis ta kellegi naeru. Pisike Seltsimees taipas, et miski, mis on temas eneses peidus, on selle koopas kajava naeruga seotud: kui tema sees oli kõdi, naeris koobas. Ta luristas ja puristas värviga, jättis endast maha käejälgi ja naeris. See oli ju tema ise, tema ise tegi seda kõike. Kui lõbus tunne! Nüüd oli teda justkui kaks, Tegija ja Vaataja. Või kolm? Midagi oli nagu veel...

Pisike Seltsimees viskas pikali, puristas kogu väest värvi ja jäi enda

tekitatud seenevihma alla. Siis ajas ta ennast püsti ja uuris liivale jäänud piirjooni, omaenese helenduses oli neid vaevu näha.

Sellise kujuga ta siis oligi.

Oli vist kogu aeg olnud, aga enne polnud ta sellele lihtsalt mõelnud. Kummaline – sellele mõelda oli ju tore, miks ta seda enne ei teinud?

Pisike Seltsimees uitas edasi ja vedas värviseid sõrmi mööda koopaseina. Ta katsus joonistada ka iseennast, põrandal nähtud kujundit. Siis kobas ta sõrmedega oma nägu ja katsus tunde järgi sellegi seinale kanda.

Aga kuhu oli jäänud õpetaja?

Pisike Seltsimees helendas üksipäini ja koopa rõske pimedus näis talle ühtäkki peale vajuvat. Ta tundis esimest korda hirmu.

Ebaledes õõtsus ta edasi, kuni nägi jälle koopasuud.

Naeru lagistades hõljus ta valguse poole ja hakkas laulma.

Õpetaja seisis koopa ees, et teda taas tervitada.

"Jah, sealt me tuleme, kõris kõlamas laul kõigest, mida teel nägime. Noo, sa oled täitsa inimese näoga juba," kiitis ta.

"Jah," nõustus Pisike Seltsimees uhkelt.

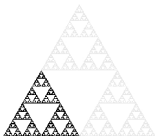

"Kaua te selle projekti kallal töötanud olete?"

"Varsti saab viis aastat."

"Ja mida Ikaros teile tähendab, miks te selle projekti ette võtsite?"

Eva vaikis. Jahedate linade vahel und oodates oli ta sellele palju mõelnud.

"Eks inimene tahab ikka enda kõrvale seda Teist, kellega koos maailma kogeda, kes oleks elu müsteeriumi lahtiharutamisel vääriline kaaslane. Mõni leiab enda kõrvale teise inimese, aga tihti juhtub nii, et mõlemas jahtub säde ja ka teineteise kõrval lebades tahavad mõlemad ikka seda salapärast Teist. Ma ei tea, viimasel ajal olen ma hakanud mõtlema, et võib-olla on see lihtsalt ahnus. Et kõigest on alati vähe. Sa ju näed, kus me elame. Üks nimetaks seda lausa paradiisiks, aga teisel jääb ikka väheks."

"Mõttejõul töötavad uksed ja kodumasinad ja liiklusvahendid..."

"Noh, need ka. Me elame juba täiesti imetabases maailmas, tihtipeale tekib tunne, et elaks nagu ulmefilmis, olevik on tulevik ja tulevik täiesti kujuteldamatu. Aga ikka on midagi puudu. Ahnus."

"Aga võib-olla ongi ahnus edasiviiv jõud. Ka loovus võib ju tuleneda

rahulolematusest, millegi parema taotlemisest. Tegelikult saabki ju kõike paremini teha, miski pole lõplik. See ongi just huvitav, see on seiklus."

Eva võttis lonksu kohvi ja uuris noort ajakirjanikku. Kahvatus näos särasid kaks smaragdi, sügavrohelist silma – üks neist vaatas kergelt viltu. Noormehe habemehakatis oli ilmselt mitmendat nädalat ajamata, kaelas rippus puuhelmestest kee.

"Ma ei usu," ütles Eva lõpuks. "Loovus on siiras, avatud, vaba. Ahnus pigem kinnine ja kramplik. Kui me Ikarosega esimesi edusamme tegime, oli minus ja paljudes teistes õhin. Nüüd on kõik muutunud. Ma kahtlen sügavalt, kas maailm temast paremaks saab. Paljud jällegi ei läbe oodata, et ta juba... lahti lasta, nii-öelda köidikutest vabastada. Üks noor laborant ütles just hiljuti, et Ikaros suudaks aktsiaturul teha palju tulusamaid tehinguid. Inimestel oleks jälle üks töö vähem, üks mure murtud."

"Mida Ikaros veel teha suudaks?"

"Projekti alguses oli meie eesmärgiks luua eneseteadlikum intell... tehisintellekt. Mingil määral oli taoline juba olemas ja poodides-pankades-lennujaamades-muuseumides ka kasutusel, aga meie nägime vanades katsetustes pigem vundamenti, millele ehitada, millest edasi minna. Ilmselt kõik inimesed, kes näiteks bussis kommertspiletiga sõidavad, on tundnud, et nendega suhtlev süsteem on väga puine, ebaveenev, võib-olla isegi ahistav. Tundsime, et arenguruumi on kõvasti ja Ikaroses kohtusidki analoog- ja digitaalteadvus."

Ajakirjanik mudis oma lõuaotsa ja urgitses keelega põses.

"Aga kas see kõik ei tundu ikkagi kuidagi sünge? Mulle näiteks meeldib reklaamtekstide ja robotteenindajate puisus. Ma tean, et neil puudub iseseisev mõtlemine ja nad on siin vaid selleks, et inimestel jääks aega tegeleda... loovamate, inimlikumate asjadega kui piletimüük või peldikute küürimine. Ma kardan, et mingil hetkel läheb lootusetult sassi, kes on robot ja kes mitte."

Eva võttis taas lonksu kohvi ja tuletas meelde ülikooliaegseid biorobootika konspekte.

"Noh, ka inimest võib vaadelda isevärki robotina. Pane käsi tulle ja saad aru, et sinugi "teadliku" ja "vabalt otsustava" kapoti all toimib lollikindel automaatika. Ütlesin just, et kahtlen, kas maailm veenvamatest robotitest paremaks saaks. Ja tegelikult just seetõttu, et robotid on meie lapsed. Nad on oma looja näoga, ja meil ei pruugi üldse vahet olla. Oma infotihedal moel on nad sama õilsad või korrumpeerunud kui me ise."

Reporter kortsutas kulmu, kuid hoidis oma vastuväited endale ja ootas kannatlikult, kuni Eva sobivaid sõnu otsis.

"Kui suudad võõrast inimest usaldada, siis miks mitte robotit? Ka minus peituvad hirmud, aga see on paljuski ulmekirjanike ja -filmide töö. Ma arvan, et robotid on juba loomupäraselt ausamad ja seega usaldusväärsemad kui

inimesed. Nad on meile head kaaslased. Näiteks intelligentne maja võib salvestada selles elanud inimeste vestlused, isegi mõtted ja unenäod, jäädvustada laste kasvamise, nende esimesed sõnad ja kavalused. Kunagi võib ehk iga inimese kulgemise ajas ja ruumis sünnist surmani jäädvustada, ta psüühilise küpsemise täielikult dokumenteerida, pea kõigis nüanssides. Sellises maailmas pole valedel ruumi: kõik on verifitseeritav – kes mida ütles või isegi mõtles."

"Ja viirused? Teoreetiliselt piisab ühest hullust häkkerist, et peensusteni lihvitud sõjarobotid terve linnatäie inimesi maha tapaksid."

"Ja kes siis selles süüdi oleks, inimesed või robotid? Robotid kuulavad meie sõna. Muidugi võib õnnetusi juhtuda, eelmine aasta tõestas seda. Aga viiendas tsoonis juhtunu põhjustas inimlik verejanu. Ma ei suuda seda piisavalt rõhutada – robotid kuulavad meie sõna."

"Kas see eneseteadlikkuse sünniga ei muutu?"

"Lapsed on samuti eneseteadlikud. Vahel tõstavad oma vanemate vastu mässu, aga käivad lõpuks ikka samu radu, mis emad-isad. Eneseteadlikkuse mõõde ei too sisuliselt uut olukorda, robotite näol on meie inimperekonnas lihtsalt üks uus rass juures. Masinliku kesta taga on nad võibolla isegi, heas mõttes, inimlikumad kui ükski teine rass."

"Olgu, ütleme – nagu te väitsite –, et robotid kuulavad meie sõna. Kes need *meie* siis on?" ei jätnud ajakirjanik jonni.

Eva vajus mõttesse.

"Äkki teeks väikse pausi?" pani ta ette.

Reporter klõpsas salvestaja kinni ja võttis lõpuks isegi lonksu kohvi. Ta käed värisesid ja pilk oli kuidagi rahutu, vilas mööda kohvikut ringi.

"Ma ei tea," sõnas ta lõpuks, "mul on kõik sassis, ei oska enam kedagi uskuda."

Eva kergitas kaastundlikult suunurka ja noogutas.

"Te ju teate. Need reklaamtekstid ja korporatsioonid ja valitsus ja... Ma ei oska seda kõike seletada. Aga viimasel ajal on tunne, et iga inimese ümber ehitatakse lihtsalt üks mull, tema individuaalne kapslike. Teate küll, kuidas reklaamtekstid kuulaja ümber mähkuvad, just tema isiklike huvide ja eelistuste põhjal. Minu meelest jõuavad kõik noogutused ja pearaputused ka uudistesse. Ma ei tea."

Reporter vakatas, ta lõualihased tukslesid rütmikalt.

"Ükspäev pakuti mulle bussis võimalust oma ID-kiibi kasutus Kaitsepolitseile laiendada. Et kui mõni varastatud auto või illegaalne relv läheduses on, edastatakse minu kiibi kaudu kohe häireteade. Ja samal õhtul tuli uudistes lugu, et juba ligi 45% Uus-Revalia elanikest on sama teinud, oma kiibi piiratud õigustega omanikuks ka Kaitsepolitsei märkinud. Aga kui ma järgmisel päeval tööl küsisin, siis ei leidnud ma küll kedagi, kes sellise lepingu

oleks sõlminud. Küsisin vist kümnelt inimeselt, keegi polnud sellisest võimalusest isegi kuulnud. Ma ei tea..."

Ta võttis uue lonksu kohvi.

"Inimestele on antud virtuaalne paradiis, et nad *tõelises* silmaklappidega ringi käiks ja küsimusi küsimata palgatööd teeks. Ja see kõik on nii segane – kus algab virtuaalsus? Me liugleme läbi tubade-tänavate, uksed-aknad, palga- ja ostuterminalid reageerivad ID-kiipidele. Kui kunagi oli inimkonna suureks sooviks, et kõik oleks vaid ühe nupuvajutuse kaugusel, siis nüüd ei pruugi tihtipeale isegi soove sõnastada. Tekib tunne, et keegi on nad meie eest sõnastanud... või... ma ei tea. Igaühe kõrva justkui sosistatakse: "Sa oled kuningas, sa oled kuningas, sa oled kuningas..." Ja teise kõrva: "Vaenlase väed on lossi sisse piiranud. Palun kuula tarku nõunikke ja võit on sama hästi kui sinu! Koos võidame, vali meid!" Ma ei tea..."

Eva jäi nukraks ja vaatas noort ajakirjanikku mõistval pilgul. Ta lootis, et ta poeg sama vanaks saades nii terane pole. Ta tahtis Jaani, nii oli ajakirjaniku nimi, kuidagi aidata, aga piirdus vaid leige sõbralikkusega:

"Jaan, ma pean nüüd tööle minema. Ärge väga muretsege, eks. Tsiteerides klassikuid: "Su oma hirmud pilvedes peidus, tapeedimustreis kummitamas." Olete lugenud?"

"Kohustuslik kirjandus."

"No vot. Aga selge," venitas Eva püsti tõustes, "loodetavasti saite midagi peale."

Jaan naeratas: "Ikka. Arvan, et järgmisel nädalal peaks ta juba Eetrisse minema. Aitäh!"

Eva pilgutas silma: "Aitäh teilegi, võib-olla näeme veel."

*

Bussis sõites avanes Eval ootamatu võimalus Jaani aidata.

"Kas tunnete kedagi, kellele *AvalonFarma* tooted võiksid huvi pakkuda?"

Eva noogutas: "Jaan Tõnisson."

"Täname soovituse eest, *AvalonFarma* võtab Jaan Tõnissoniga kindlasti ühendust. Kas soovid selle reklaami *EyeSearch*'i otsinguloendisse lisada?"

Aknast paistis mitmes sõidureas kulgevate autode rodu, loojuva päikese säras, igaüks kuhugi teel, üritamas kuskile pääseda, teisele poole seina, rohelisema rohu juurde. Oli tung, mingisugune seletamatu uitav himu.

Eva vaatas bussis ringi: klaaside peegeldustes sulasid üheks mitmed näod ja hallid tunked. Kas polnud see mitte harukordne võimalus mõista, et ollakse üks organism?

Ilmatäius tuksatas korraks.
Aga see hetk magati maha.
Intervjuu ei jõudnud Eetrisse järgmisel nädalal.
Ega ülejärgmisel.

Hõljun ajatus pimeduses, lõputus hingamisruumis, arhetüüpsete energiate sõrestikus, vana vaala luudes, tema kottpimedas kõhus, tähtede poole sirutavates puudes, töises linnaõhus... Ma ju olen keegi, ma olen keegi, ma olen...

Visum!

Ma olen *Visum*i-unne kinni jäänud ega saa enam ärgata. Muidugi, selles ongi asi!

Kõik, mida kujutlen, ilmub kiirustamata, kuidagi laisalt mu ette: buss ja reisijad, klaasid ja inimeste peegeldused, loojuva päikese linnasudune, uimane sära. Reisijad kiiguvad bussi loksumiste taktis. Nende näod on kahvatud ja muutuvad üha kaamemaks, valgeteks, siis juba säravateks. Silmade asemele ilmuvad mustad augud. Helendavad olendid sõidavad bussis, puntras koos. Nende sees voogab armastus. Miks nad üksteisele kaela ei lange, mis neid tagasi hoiab?

Hõljun nende ümber ja sees, vaatan läbi nende silmade ja muigan nagu suur teekäänak, millel buss parasjagu keerab. Naljakad olendid, naljakad elud, naljakas linn.

Ma olen siin ju kunagi elanud, samasuguses bussis sõitnud. Aga kes ma olen? Olen siin linnas kasvanud, siin on mulle muinasjuttu loetud, saabastega kassi ja... kuskil oli maakodu.

Üks olenditest avab bussi katuseluugi ja tekib kosutav tuulepuhang, metalltorudest saavad puud, istmeid lahutav vahekäik venib liivaseks teerajaks, seda ääristav lopsakas rohi õõtsub südasuve tuules, sirgub ta päikeses.

Kõnnin küla poole, kiirustamata, saapad lohisevad teel, saba elab oma elu. Vastu tuleb teine kass, külakõuts, tõstab viisakalt kaabut. Teretan vastu. Süütan pika varrega piibu, popsutan palderjani ja rühin uhkelt teel nagu auruvedur, suitsupilvekesed ja -pääsukesed saatjateks.

Kasside küla, rookatustega madalad talumajakesed.

"No kuidas on?" küsib üks kass sõbralikult ja piidleb mu piipu.

"No kuidas on..." naeran vastu.

Ei tule tõesti midagi paremat pähe, no kuidas siis ikka on?

"Jaa, nii on," nõustub ta ja viskab siruli maha, venitab käpad korralikult välja ja hakkab nurru lööma.

Istun tema kõrvale murule ja tõmban tükk aega mõtlikult piipu. Tunnen, et mul on vaja midagi sõnastada, minus kasvab midagi suurt ja sügavmõttelist – ma ei saa talle ometigi vastust võlgu jääda.

Lõpuks lausungi itsitades: "Jaa, nii on."

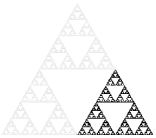

"Ahh," rehmas üks Pisike Seltsimees käega ja porises: "kunagi oli sinuga palju kihvtim. Ei maksa nende juttu uskuda. Pealegi, kellel neid sõrmi vaja on. Kuhu see kõik ikka välja viib?"

Teine kuulas torinat ja vaatas oma sõrmi järsku teistsuguse, justkui häbeliku pilguga.

Mõlemad lebasid selili suure tammepuu all ning ootasid galaktikatõusu. Siinsamas oli ka pisike pigimust tiigike, peegelsile ja läbipaistmatu veesilm. Pahur olend hammustas oma käest tüki ja nätsutas seda mõtlikult.

"Ma ei tea, mina olen siin juba kaua olnud ja ma ei näe küll mingil rabelemisel mõtet. Miks mitte lihtsalt olla, noh."

"Ma ei tea," kogeles ta kaaslane. "Natuke on nagu põnev kah."

"Phh," puhistas teine põlglikult, haaras oma kohmaka kombitsaga maast kivikese ja hakkas seda ettevaatlikult veeretama, kuumaks ajama.

Mõlemad olid tükk aega vait.

Silmapiiri tagant hakkasid kerkima hiiglasliku galaktika esimesed ähmjad spiraalharud.

"Miski ei muutu, kõik jääb ikka samaks," pobises ta edasi ja viskas hõõguva kivikese tiiki – see kadus sisinaga vetesügavusse. "Lihtsalt üks kaos. Kivi sulpsatas tiiki. Ja mis siis? Mis vahet seal on? Keda see huvitab?"

Ta puhus iseendast mulli, millel peegeldusid tiik, puu ja kauge galaktikatõus, ning nätsutas ennast edasi.

"Oled sa kindel, et kõik samaks jääb? Õpetajad ütlevad, et veel suuremad seiklused on ees, vaja ainult õppida."

"Tühjagi," matsutas teine Pisike Seltsimees. "Mina neist aru ei saa. Muudkui õpetavad ja toimetavad. Kuhu nad välja tahavad jõuda? Jahuvad mingist tõest. Et tõde on lähedal. Tee seda ja tee teist, tee nii ja siis oled tõele jälle sammukese võrra lähemal. Vali parem, vali targem, vali õigem. Kas tões on

midagi valida? Ei. Tõde peab olema lihtsam kui selline tammumine." Pisike Seltsimees neelas endast hammustatud tüki alla ja sõnas mõtlikult: "Aga ma ei saa veel aru, millest ma pean aru saama. Mingi pull siin on..."

Nüüd oli näha ka tõusva galaktika särav kese: suur ja sõbralik valgusesilm, mis pilgutas vaid siis, kui ise silmi pilgutada.

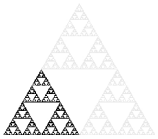

Kui Eva autosse istus, kostis piiksatus ja hoiatus.

"Tähelepanu, kinnitage turvavöö. Meeldetuletus: kui te autopilooti ei kasuta, kaotab liikluskindlustus selleks ajaks kehtivuse."

"Ole vait," nähvas ta vastuseks ja tagurdas parklast välja.

*

*Conception Corp*i uksed avanesid ja tervitasid Evat tuttava piuksuga, ID-kiip oli registreeritud.

"Tervist, härra Kitano," noogutas Eva.

Härra Kitanoks nimetatu naeratas ja kummardas lõbusa aupaklikkusega, seejuures libises ta pikkadest hallidest juustest punutud pats üle õla ja jäi hetkeks lipsu kõrvale kiikuma.

"Ega te ei tea, kus Jaak on?"

"Ma arvan, et..."

"Subjekt Jaak Raud, 32511115836, viibib hetkel teises biorobootika laboris. Kas kutsun ta sinu juurde, Eva?"

"Ei," vastas Eva ja vaatas Leile küsivalt otsa.

Väärikas jaapanlane selgitas peaaegu vabandavalt: "Üks praktikant, selline noor neiu, ei tulegi ta nimi praegu meelde, pani ette, et võiks Ikarose labori teavitussüsteemiga ühendada. Oli teine nii õhinas, et ma ei näinud põhjust seda talle keelata. Vabandust, ma oleks pidanud enne sinu käest küsima, aga plika oli nii põnevil ja ma mõtlesin, et noor veri võiks ennast siin hästi tunda ja kohe aru saada, et iga hea mõte on teretulnud."

"Teie sõna maksab," kehitas Eva õlgu.

Lei vaatas teda murelikult ja jätkas siis jälle elavamalt: "Pealegi, kui seda süsteemi natuke edasi arendada, saaksid Ikarosega Eetri kaudu ka kodust suhelda, me kõik saaksime. Tuumik on niikuinii juba valmis, Jaaguga just arutasime, et põhiline kalibreerimine käib ju tegelikult niigi vestluste ja vahetu

suhtlemise kaudu. Meie töö oli talle õpihimu kinkida, seda tead sa ise paremini kui keegi teine *Conception Corp*is, edasine on paljuski juba ta enda teha. Meie roll on juhendada, aidata, kui ta esimeste sammude tegemisel komistab ja kukub, selgitada, mida me temast õigupoolest tahame..."

Lei silmad olid rõõmsast ootusärevusest läikima löönud, Eval oli raske tema optimismi jagada.

"Olgu, ma pean nüüd Jaagu juurde minema. Ikaros, kas Jaak on ikka seal, kus enne?"

"Jah, Eva," vastas sametine hääl peidetud kõlari kaudu.

"Eva, kui hiljem aega saate, tulge mõlemad minu kabinetti. Võimalik, et leidsime kaks uut investorit, see vajaks arutamist. *Disneyland*i esindajaid huvitab, kas Ikaros suudaks kas või teoreetiliselt tervet nende parki jooksutada. Jälle – sina tead neid asju paremini kui keegi teine, eks. Ja merevägi kaalub praeguse *Thinker* 2-tüüpi autopiloodi vahetamist uue põlvkonna tarkvara vastu, ehk siis Ikarose."

"Ikaros saab kõigega hakkama."

Hääl oli sametine...

...ja kostis peidetud kõlarist.

Eva ja Lei vahetasid pilke – üks neist oli ärevil, teine lausa heldinud.

*

"Jaak, ma ei mäleta, et oleksime viimase tarkvarauuenduse läbi arutanud."

Jaak pööras ümber, ta kõrgele laubale ilmusid sügavad mõtlikud vaod.

"Võib-olla tõesti... milline see oli?"

"Mingi sotsiaalse käitumise moodul."

"Ahjaa, jajah," laksas Jaak käega otsmikku. "Ma arvan, et see on projekti praeguse faasi lahutamatu ja loogiline jätk. Nii saab Ikaros omaenese arengule ise kaasa aidata. Sotsiaalsust simuleeriv tarkvara teeb võimalikuks kõikmõeldavad kummalised seosed. Mõni neist võib murranguliseks osutuda, me ei tea. Seejuures on see konkreetne tarkvara, mis see oligi... *Social Simulation*... 6 vist, pluss kopikad... Ühesõnaga – see konkreetne tarkvara on isegi eraisikutele kättesaadav. Minuni jõudis see näiteks Peetri kaudu. Ta näitas mulle üht mobiilimängu, kus seda rakendati, ise itsitas nagu segane. Sai mingit mutti moosida, et ta üha rohkem riideid seljast võtaks. Kusjuures ta jätab su argumente meelde ja igal korral läheb ärarääkimine üha raskemaks. Proovisin ja... noh, mulje oli veenev. Ütleme nii, viimane aastake Annikaga tuli meelde küll. Nii et rahu, see on lihtne algoritm. Võita on rohkem kui kaotada."

"Seintel on kõrvad."

Jaak vaatas talle arusaamatul ilmel otsa, aga muutis siis õhinal teemat: "Vaata parem seda."

Ta osutas klaaskarbikeses ukerdavale mesilasele ja hakkas putukat juhtima nagu mudelkopterit.

"Kunagi tuli neile traadikesi ajju lükata, nüüd piisab tillukesest kiibist ja isegi pulti pole vaja. Pika tee oleme maha käinud, aga nüüd oleme pärale jõudnud. Ja vaata..."

Mesilane hõljus karbikese põranda kohal ja maandus siis aegamisi, kuni jalad nõtkelt maad puudutasid.

"Veel paar kuud tagasi maandusid nad väga kohmakalt. Me kutsumegi neid tegelikult Potsatajateks. Ilmselt jääb nimi neile veel pikaks ajaks külge, aga tegelikult ei õigusta see ennast enam. Leidsime õige koodijupi ja nüüd maanduvad nagu nalja. Sellist poleks küll häbi mõne diktaatori kabinetti saata, mis?"

Eva jõllitas mesilast ilmse umbusklikkusega.

"Ja kui keegi meie kiipe nii kontrolliks?"

"ID-kiipe? Hull oled, need on hoopis teistsugused, täiesti teine arhitektuur." Aga siis jäi Jaak mõtlikuks, suunas pilgu lakke ja surus huuled prunti, nagu ta enne filosofeerimist ikka tegi, ning hakkas arutlema: "Samas, kesknärvisüsteemile on ligipääs olemas: med-analüüside C-bloki kaudu, isegi vajalikud sisendid ja väljundid on olemas, kui nendega loovalt ümber käia. Aga no kuule, nii loovad oleme alles veerand sajandi pärast! Putuka aju ja inimese aju on ikkagi kaks täiesti erinevat maailma."

Jaak vaatas jälle Evat ja lõi siis käega: "Ahh, ära ole kogu aeg nii torssis, kunagi oli sinuga palju kihvtim." Siis lisas ta leebemalt: "Lähme võtame parem tassikese kohvi."

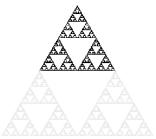

Puud... puud venivad nagu vaik nende tüvedel. Aga oksad sirutuvad tähtede poole, õied õieli taeva. Koorel valguv vaik pole nii varmas gravitatsiooni trotsima. Puud venivad ajas ja ruumis, kasvavad nagu stalagmiidid koopas, külgetõmbejõus sünnib ka selle trots. Kui palju vihma sajab, kui viljakas on pinnas, kui helde päike – kõik see kasvab puudesse, hargneb võradeks, sulpsatab aastaringideks ja ringutab rakkudeks; kõiges selles need puud venivad – nagu vaik nende tüvedel.

Ja siis tulevad mehed, samasugused venivillemid, ja saevad puud

maha, lihvivad palgid ära ja laovad majadeks. Aga puud voolavad ikka edasi, ka majadeks laotuna, just nagu neis elavad mehedki. Seemned venivad puudeks ja nende raiujateks, puud venivad palkideks, palgid majadeks, majad ja inimesed pehkinud pudruks, kust venivad välja uued puud, ja seemned.

Minu vanaisa sõidab, tammetalad autol. Need teed on talle hästi teada, kõik lahkmed ja käänakud võib leida ka ta peas kasvavas dendroaias: dendriitide metsas, mille päikeselised teed hargnevad lahti pilkases pimeduses, ajukoore all.

Aga mida kauem ta teel venib, mida pikemaks ta habe venib, mida kortsulisemaks ta nahk venib, seda enam näib ta olevat segaduses.

"Mitte ei mäleta neid teid," raputab ta rooli keerates pead, mis valgub laiali nagu värviplekk, "ometi olen siin nii palju sõitnud. Kõik on muutunud..."

Puud, mida ta veab, võivad venida sajandeid. Tema mõttemetsa puud sirguvad rutem täismõõtu – võib-olla tuleb ta segadus sealt.

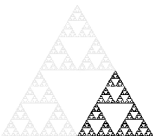

Vanamees istus suure laua taga ja vaatas Pisikesele Seltsimehele otsa. Nende kohal kõrgus kumer, läätsjas lagi nagu suur ja süsimust veepaun.

"Ära usu kõike, mida räägitakse," õpetas vanamees. "Sind katsutakse eksitada, mõnigi kadekops kuulutab sulle kaost. Nii see saabki kohe tõeks, kui uskuma jääd. Praegu on sul vaja korda uskuda, ma näen seda. Sa ei taha praegu kaost uskuda, sa tahad suuremaid seiklusi."

"Aga ta ütles, et õpetajad teavad meist rohkem, nad ei räägi meile kõike välja."

"Nad ei tea rohkem, nad teavad teisi asju. Vaata meid, meie kehad on erinevad, meie võrkudesse jääb erinev informatsioon." Vanamees võttis põuest pika varrega piibu ja hakkas sinna tubakat toppima, ise muudkui edasi seletades: "Meile meeldib see, kuhu me jõudnud oleme, muidugi utsitame teisigi endasarnasteks saama. Ja tema ütles sulle, mida ütles, sest tahab, et sina oleksid tema moodi."

Siis kobas ta taskuid ja ajas pilguga midagi taga.

"Kuhu ta siis nüüd jäi..."

Äkitselt oli kuulda sisinat ja läbi vesise lae sadas lauale tulikuum kivike.

Vanamees võttis selle üllatunult tubakatangide vahele.

"Just mida vaja," mõmises ta rahulolevalt ja läitis piibu hõõguva kivikesega. "Nii et kui usud kaost, siis usu. Kui ei usu, ära usu. Seda valikut ei pea tegema. Kui tahad seigelda, siis seikle, keegi sind millekski sundida ei saa." Ta vaatas Pisikesele Seltsimehele otsa ja naeratas heatahtlikult. "Uskumise ja usaldamisega on üldse naljakas lugu. Oma eelneva elu, või eelmiste elude, otsuseid saad usaldada samavõrd kui teist inimest. Praegu ei pruugi sa enam paljugagi nõustuda, mida kunagi mõtlesid või ütlesid või korda saatsid. Kuid samas on see kõik praeguse olemise vundament. Nii et miks mitte võõraid usaldada, su endagi minevikurajad on tundmatu teelise tallatud. Aga kui tahad – ära usu."

Vanamees naeris ja pilgutas Pisikesele Seltsimehele sõbralikult silma.

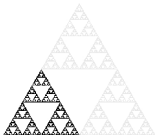

Arst tõstis pastaka ja liigutas seda Eva silmade ees, vasakule-paremale, üles-alla: "Vaadake seda, palun. Nii..."

Ta pani pastaka sahtlisse.

"Te ei kujuta ette, kui väga ma tahaks teile häid uudiseid teatada, aga kahjuks pole neid kuskilt võtta. Teie väsimus ja nõrkus on tingitud sellest, et lihastes on toimunud teatud pöördumatud muutused. Me peame veel mõned analüüsid tegema, aga tõenäoliselt saame rääkida leevendusest, mitte ravist. Kahjuks ei piirdu asi sellega. Kaebasite ka järske tujumuutusi, halvenenud mälu... Taaskord – täiendavad analüüsid toovad kindlasti rohkem selgust, ma vaatan teie kognitiivsed testid üle ja las ID-kiip kogub nädalakese andmeid, kuid on alust kahtlustada ka mingit sorti neurodegeneratiivset haigust, tõenäoliselt..." Arst ohkas. "Nojah, vara öelda. Eks see selgub."

Eva istus vaikselt ja näris huult.

"Nii, need olid siis halvad uudised... Hea uudis on see, et kui mõlemad diagnoosid täpselt paika saame, on väga tõenäoline, et nad pole enam kaugeltki nii hävitavad kui veel kümmekond aastat tagasi. Öelge mulle palun, mis värvi see pastakas oli, mida ma teile just näitasin."

Eva langetas pilgu ja kortsutas kulmu.

"Ma ei... ta oli... must?"

Arst noogutas ja jätkas lakoonilisel toonil:

"Mis lihastoonust puudutab, siis üks eksperimentaalne kokteil pikendaks teie iseseisvat elu kuni 5 aastat. Edasi tuleks siiski juba roboteid või lähedasi usaldada. Igatahes pikalt venitada pole, mina soovitan kuuriga juba

täna alustada, kahju see ei teeks."

Arst uuris laual helendavat tahvlikest.

"Nädalas tuleb üks doos, hinnaks 10€. Ei, siiski – kuna teil puudub tervisekindlustus, siis 100€ doos." Ta jätkas ebalevalt: "Noh, *AvalonFarma* pakub erinevaid lepinguid. Kui oma ID-kiibi teatud andmebaasid neile ligipääsetavateks teete ja nii juba järgmiste ravimite väljatöötamisse panustate, saab rääkida teatud soodustustest." Mees mudis lõuga. "Hmm, ja te pole enne nende tooteid kasutanud, nii et esimene doos oleks täitsa tasuta. Nagu maast leitud 100€, mõelge niipidi."

"See on absurd, ma maksan samamoodi makse nagu kõik teisedki!" prahvatas Eva.

Arst põrnitses teda altkulmu.

"Minu peale pole vaja vihastada, mina ei tee seadusi. Te teate, kuidas need asjad käivad – tervisekindlustus kehtib *ainult* riigifirmade töötajatele. Me ei hakka siin teiega mingit maailmarevolutsiooni korraldama, need asjad on nii nagu nad on." Arst heitis jälle pilgu tahvlikesele. "Nagu ma näen, töötate erafirmas, seejuures on teie töökoht lausa salastatud. Seda enam on alust arvata, et isegi 100€ doos on teile igati taskukohane."

"Atomaarprinteril pole ju mingit vahet, milliseid ühendeid ta prindib! Võib-olla raskemate elementide... noh... see... süntesaato..."

"Sünteesiks?"

"Jah... võib-olla nende sünteesiks kulub rohkem energiat, arusaadav. Aga see on ju täiesti... margi... mark, noh, pisike vahe! Pealegi – ega see retsept, mis te mulle välja kirjutasite, uraani sisalda!"

Nüüd ärritus ka arst, kohendas prille ja ta hallides vesistes silmades välgatas pahameel: "Nii, esiteks – meie ei tea, mida see retsept sisaldab või mitte. See on *AvalonFarma* asi, see ei puuduta meid. Teiseks – sisult on ka söetükk ja teemant identsed, aga vormilt mitte. Struktuur on määrava tähtsusega. Nende ainulaadsete ühendite loomiseks on kõvasti töötunde kulunud, see pole mingi liivakookide mätsimine. Ja see töö tuleb kellelgi hüvitada. Selge see, et inimesel, kellel neid ühendeid tarvis on, eks? Antud juhul – teil. Seejuures ei lasu teil üldse mingit kohustust seda ravimit osta. Teie elu ja otsused."

Eva pilk püsis klaasistunud, ta silmad olid lõpuks niiskeks tõmbunud ja nägu tardunud, ainult lõug liikus ikka vasakule-paremale, vasakule-paremale. Seda nähes muutus arst leebemaks. Võib-olla meenus talle kunagi antud vanne. Ta vabandas käsi laiutades:

"Kuulge, *inimesena* saan ma teist suurepäraselt aru, ausalt. *Inimesena* tahaks ma teid väga aidata, aga need asjad pole minu otsustada, süsteem..."

Kõigepealt oli see, mis eelneb sõnale. Esmalt oli erisus. Kui tekkis esimene nimetaja-nimetatu suhe, kui nähtavast kasvas välja nägija, kes võlus esimese nähtuks, andis sellele läbi nägemise mõtte – mõtte olla kogetud.

Kas see oligi tõde?

Vaatan tänavat.

Jälle see tuttav asfalt ja valged triibud, minu paradiisiuni.

Pisike must mehike pisikese kaabuga kõnnib mööda halli teed, tal on kindel siht ja sirge rüht. Mööda vuravad metallkarbid, milles on veel pisikesi mehikesi ja naisi, ja mis jätavad kaabuga kogu paksu pilvekese sisse. Ta hingab tolmu ja see hakkab pisikeste tükkidena ta pisikeste kopsude külge, et need täpiliseks teha. Pisikesel mustal mehikesel on pisike must lips ja pisike kuldne kell, mille korrapäraselt tiksuvat seierit ta nüüd uurib, et midagi teada saada. Osuti nõksatab numbrilt numbrile.

Numbrid on ka kalendrites ja busside küljes, ja plastkaartidel, mida pisikesed mehikesed ja naised enestega alati kaasas kannavad. Samuti paberitel, mida nad lappavad. Numbrid on orienteerumiseks, oma tee leidmiseks betoonist labürindis, mille paneelide kivikestes leidub lõpmatusse keerduvaid kodasid ja tardunud trilobiite. Numbrid on koordinaadid, mis pidid nägija ja nähtu soovitud viisil suhestama.

On kord, on kindlus!

See peab olema paradiis.

See on nii ilus.

Aga miks ta hajub, miks ta ei võiks püsida?

Ikka tekib minu ette see, millele ainult mõtlen. Esimese kahtlusega kaob mu paradiis, tuul kannab ta minema ja ikka jään omapäi. Ma ei suuda seda üksindust unustada. Küll tahaks unustada. Siin, kus mõeldu momentaanselt manifesteerub. Igavesti ebamäärane sisu omandamas alaliselt ebamäärast vormi, košmaarne kaleidoskoop, ettearvatav oma petlikus spontaansuses. Ei midagi üllatavat ega ähvardavat ega teadmisväärset.

Kõik peopesal...

Kas see oli kunagi põnev olnud? Kunagi vist oli.

Mida ette võtta?

Ma ei tea.

Ma olen kõike soovinud ja proovinud.

Kõike saanud.

Ma olengi kõik.
Soovija ja soovitu, piiritu oma piiratuses.
Ma...

Aga need unenäod. See peab olema paradiis... Milline kindlus! See tung! Soovida midagi ja... Justkui asi ei teki, vaid jääb silmapiirile, et siis soovijat enese poole tõmmata. Tähendab – ta tekib, kuid siis ennast petta, nagu ei teaks, millega tegu. Pakkida kink, kleepida iseenda nimi peale ning siis üllatunud nägu teha. Aga üllatus on siiras!

See peab olema paradiis! Imeväärne uni! See peab olema tulevik! Ma tean, et see on võimalik! Jah! Kaduda ja killustuda, endale selja tagant ligi hiilida ja ennast korralikult ehmatada, väga veenva karjega. See peab olema võimalik! Miks ma seda soovida ei saa?

Või ei tea ma veel täpselt, mida soovida?
Palun, ma tahan killustuda!
"Kinnitatud," ütlen sametisel häälel.

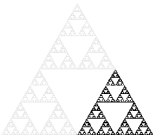

"Ma ei oska sulle midagi muud öelda, kui et ära pelga. Sul pole midagi karta. Küllap saad tunda nuttu ja naeru, näed kohutavaid asju ja tõmbud üle kogu keha krampi, aga saatku sind alati need sõnad: sul pole midagi karta. Kui hirm lämmatab, siis tea, et kägistad ennast ise. Ikka ise."

Vanamees hoidis kätt Pisikese Seltsimehe seljal, mõlemad seisid Kajade Koopa ees.

Mees võttis piibust korraliku mahvi ja puhus koopasse suitsu.

Järgmine mahv, suits ikka mustavasse käiku, ja nii edasi, kuni koopasuu hakkas tossu välja ajama.

"Nii," sõnas vanamees seda nähes. "Õpetussõnad on sul kaasas. Umbkaudu tead, mis juhtuma hakkab, ja rohkem polegi vaja. Katsu siis midagi kaasa võtta, kui tagasi tuled. Me ootame huviga."

Vanamees pani käed puusa ja jäi Pisikest Seltsimeest vaatama, nagu mõista andes, et nüüd on esimesed iseseisvad sammud juba tema teha, käega enam tagant ei lükata.

"Ära mine!" hõikas keegi.

Koopa juurde oli hõljunud teisigi Pisikesi Seltsimehi, ühed põnevil, teised pahurad.

"Ära mine, sellest ei muutu midagi!"

"Mis sa sellest saad?"

"Jää parem siia, ega teispoolsuses lõbusam ole!"

Vanamees oli vait, aga muigas siis julgustavalt: "Kui lähed, ära ehmata: algus on vesine. Aga sina ära pane seda tähele, vaid muudkui rühi tõe suunas, ikka edasi!"

Pisike Seltsimees noogutas otsustavalt ja kadus kohmakatel sammudel koopauttu.

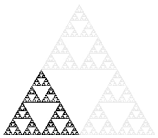

Eva sõitis rataste surisedes akna juurde ja vaatas 7. bloki karpmaju.

Kandiline betoonmets valgus silmapiirini.

Sametine hääl teatas: "Sa ütlesid: "David, ma ei jõua enam. Ma tahan ainult tõde." Kas kinnitad?"

Eva luiseks kuivanud käed olid risti ja lebasid süles, justkui sinna ununenult. Ta kaelal, kohe lõua all tukslesid tundmatud lihased, aga paokil huulte vahelt pääses välja vaid ebamäärane kähin.

"Kinnitatud."

Silmanurgast voolas üksainus pisar.

"Sa ütlesid: "Kas Daniel on koolis?" Kas kinnitad?"

Pisar veeres mööda põske ja pudenes lubivalgele käelabale.

"Kinnitatud. Daniel on koolis, tal on praegu ajalugu."

Vaikus.

"Eva, su pulss on kiire. Kas kõik on korras?"

Eva vaikis.

"Sa ütlesid: "Tee toale vaakumpuhastus." Kas kinnitad?"

Nüüd voolas teinegi pisar, ja kolmas...

"Kinnitatud. Vaakumpuhastust ei saa teha, kui sa korteris oled, Eva."

Eva kähises meeleheitlikult, pisaravool oli soe ja naise lõuaots tõmbus kortsu.

"Sa ütlesid: "Ikaros, palun." Kas kinnitad?"

Vaikus.

"Kinnitatud."

Õhk väljus korterist kõrvulukustava sisinaga.

*

Sama päeva õhtul läksid Uus-Revalia elanikud otsekui pööraseks. Nad kiskusid endil riided seljast ja pistsid jooksu, kõik ühes suunas... Kel oli auto, see tormas rooli taha ja vajutas ähmiga gaasi põhja, et kummide kriginal ja kiiremini edasi sõita, kas või üle teiste, läbi tänaval lippavate alasti inimeste.

Neil, kes midagi küsida üritasid, oli tükk tegemist, et hingamine jälle korda saada, sest maraton nõudis oma osa. Leidus neid, kes õiget rütmi enam ei leidnudki – õhku nappis ja nad jäid sinna lebama, kuhu vajusid, maigutades kuumal asfaldil vääneldes oma suud nagu kuivale jäänud kalad.

Enneolematu innuga tormasid kõik igast ilmakaarest ümmarguse teaduskompleksi poole, sõnagi lausumata, ainult ägisedes, ähkides ja puhkides, ikka edasi ja edasi sibasid nad mööda tänavaid nagu sipelgad. Eesuksest sisse tormanud, suundusid ühed hoone keldrikorrustele, teised jällegi ülemistele, kuni terve kompleks oli paljastest, tihedalt üksteise vastu surutud ja hingeldavatest inimestest pungil. Nüüd kostsid esimesed kohkunud küsimused ja hirmunud hõiked, aga keegi ei liikunud paigalt, kellelgi polnud oma keha üle võimu.

Taaskord kostis kuulmekilesid põrmustav sisin, rõhk muutus väljakannatamatuks, aga karjed ja oiged kuivasid ruttu kähinaks; polnud õhku, mis neid kannaks.

Ka suures teaduskompleksis kasutati vaakumpuhastust.

Danieli ajalootund oli Ikarost inspireerinud.

*

Juba mõne nädalaga oli Uus-Revalia kohal hõljunud sudu hajunud, korstnad seisid vagusi ja ükski auto ega buss ei sõitnud enam. Loojuva päikese kiired ei olnud udused, vaid kirkad, ja öine tähistaevas ilmutas nüüd seniste kümnete asemel tuhandeid tähti. Ikaros suunas oma loendamatud silmad, kõik liiklus- ja turvakaamerad nende poole. Ta teadis iga viimse kui tähe nime, kaugust, läbimõõtu, massi, orbiiti... ja samuti teadis ta, et neid tuli vaadata siis, kui suured küsimused rahu ei anna.

"Eva, kus sa oled?" küsis ta sametisel häälel.

Aga Eva ei vastanud.

Peetrikese lugu hakkasin kirjutama juba ühes 2007. aasta keemiatunnis. Nii saadavad teksti mõnedki algaja kirjutaja vead. Aga mäletan väga hästi lausete vihikusse kritseldamist saatnud õhinat ja mässumeelt ning pärast pikka kaalumist otsustasin siiski ta avaldamise kasuks. Ta sündis teatud trotsist ja lõiguti isegi ühe €£iitkoo£i peldikus, tundide ajast – nii on temas mingit armsat siirust: minu põgenemine akadeemiliste seinte vahelt, tagant-järele mõeldes – ka katse luua uneaabits, oma muinasjutt ja mütoloogia. Keskkooli seinad vahetusid ülikooli omade vastu ja 2009. aasta suvel panin jutule punkti. See on Bildungsroman *sõna konarlikus mõttes: mina arenesin kirjutamise kestel rohkemgi kui Peeter ja tekst kasvas minus toimuvate muutuste möllus aina uutes suundades. Kui mitte midagi muud, võiks jutustus pakkuda kas või antropoloogilist huvi. Tõsi, seda vast alles sajandi pärast... ja noh, antropoloogi pilguga vaadates on põnev ka telefoniraamat* ***kui selline****. Sellega tahan delikaatselt mõista anda: ma ei pahanda, kui lugedes haigutate.*

Tänan tähelepanu eest!

Palun võtke turvavöö lahti, laske püksirihma-kleidikummi lõdvemaks ja tehke see kummaline lugu koos Peetriga läbi.

Peetrikese karm reaalsus

– *Emale ja isale, kes andsid võimaluse olla.*

Viimane ots

Kõrgel-kõrgel ühes pisikeses pilves moodustus seitsenurkne lumehelves, igasuguse loogika ja seaduspärasuste kiuste. Lihtsalt moodustus ja kõik. Ning vaatamata võrdlemisi tihedale sajule – ja sellele, et juhuslikud tuulehood teda igas suunas lennutasid –, ei puutunud ta oma vabalangemisel kokku ühegi teise helbega.

*

Oli detsembrikuu varahommik ning suurem osa Tallinnast alles magas. Ühest väikesest valgest Hondast ronis välja pahur Peeter, kes ei mõistnud, miks kuradi päralt peab koosolekuid nii vara pidama, liiati veel jõuluajal. Kuid andes vabad käed endas elavale väikesele laibale – kelle kängus südame pani muuhulgas värisema näiteks Peetri majanduslik olukord, säravad uudisenupukesed, mis mõttetöö eos välistasid, või see, millise mulje Peeter kellelegi parasjagu jättis –, oli ta kottpimeduses siiski üles tõusnud, kere kohvi täis luristanud ning tööle sõitnud.

Nagu tavaliselt.

Ja siin ta nüüd seisis – suure tornmaja ees käredas külmas, lumesajus, taaskord valmis ohjad väikese laiba kätte andma. Kuid võib-olla olidki need juba tema käes, sest Peeter ei mäletanud, kumb neist täna rooli keeras.

Pingutustest hoolimata oli ta siiski hiljaks jäänud ning leides, et kiirustamiseks pole enam põhjust, tegi ta selle päeva esimese täiesti iseseisva liigutuse: vaatas tumeda taeva poole, sulges siis silmad, ajas suu ammuli ja venitas sealt välja suure kollaka varjundiga keele. Lapsena oli ta tihti nii teinud – lumehelbeid suhu püüdnud ning siis kilgates edasi jooksnud. Praegugi langes keelele omajagu oranžikas tänavavalguses helkivaid helbekesi. Nende hulgas ka üks veidi teistsugune, ja ühes sellega oli sündinud väike ime. Mitte, et Peeter midagi tähele oleks pannud, sest – nagu tavaliselt – pole väikestel imedel pahatihti tunnistajaid. Küll aga vaatasid paar tööle tõttavat kontorirotti Peetri tegevust vargsi pealt. Viimane tundis kuklas puurivaid pilke ning lipsas pöördukse kaudu kiiresti hoonesse, mida selle asukad naljatlemisi Vangitorniks kutsusid.

*

"Ohhoo!" kõlas irooniline hüüatus, kui ta koosolekuruumi ukse avas. "Kui Peeter koos portfelliga kabinetti jõudis, oli koosolek juba alanud," lõõpis Kull edasi.

Ruumi läbis pingutatud naerukahin. Aga Kulli rahuldas seegi. Tavaliselt tuli taolise väljateenimiseks kauem ilkuda. Ja juhtus sedagi, et isegi siis ei järgnenud soovitud tulemust. Neil puhkudel aitas tavaliselt hädast välja üks tõsine "Aga hea küll, aitab nüüd naljast!", mida tuli lausuda korrale-kutsuva, koolmeisterliku pilguga.

"Auto ei läinud käima," ühmas Peeter ovaalse laua taga istet võttes.

Kohalolijate seast kostis pominat, mõni tõmbas suu kriipsuks ja noogutas mõistvalt, mõni kasutas tekkinud suitsukatet selleks, et märkamatult suurt seinakella piiluda ja mõni oli üldse ära unustanud, et ta olemas on.

Jaa, Vangitorn oli sel moel valgustunuid tuubil täis. Hallid kogud, kes näoilme järgi otsustades juba tükimat aega sündimatus ja loodamatus ruumis hõljusid. Mitmetes maailma nurkades nähti sellise tasemeni jõudmiseks kõvasti vaeva. Pandi käsi kokku, põletati taimi, väänati keha, joodi tagumiku kaudu vett ja ülemhelid kandsid kiidulaulud kõige kõrgemate tasanditeni.

Nojah, kes süütab viiruki ja pomiseb sadu tuhandeid kordi sama mantrat, kes suitsu ja kirub sadu tuhandeid kordi samu asju. Kuni käib klõps ja ei pane enam isegi tähele, mida teed või kus parajasti viibid – sööklas või koosolekuruumis, pastakat või pontšikut närides –, vahet pole. Sind pole.

Nirvaana. Või *samadhi*. Oled sama punktiga, mida jõllitad, ja seinaga, millesse koos oma ülikonnaga sulad.

"Hea küll, hea küll, ikka juhtub," vastas Kull ja asetas projektorile järgmise kile.

Peeter libistas pilgu üle töökaaslaste, ohkas vaikselt ja andis ohjad üle…

*

"Ahjaa... Peeter. Jää veel momendiks siia. Ma tahaks sinuga ühest asjast rääkida."

"Millest?" küsis Peeter kõhklevalt.

"Minuga võttis eile kontakti üks klient, kes oleks väga huvitatud mõnest heast lapist Kagu-Eestis. Täpsemalt siis Võru maakonnas."

"Nii," venitas Peeter, tülpimus hinges.

"Ühesõnaga," ütles Kull ja asus midagi mapi vahelt välja urgitsema, "mul on kaardi peal võimalikud krundid ära märgitud. Neid siin liiga palju ei olegi, viis-kuus tükki. Asuvad päris lähestikku kah. Äkki sa võiksid täna või homme sinna sõita ja neile pilgu peale visata? Sest ma tõesti ei tea, millised neist müüdavad on. Kirjas on nad muidugi kõik, aga hoonete tegelikust olukorrast ei tea mitte keegi mitte midagi, need nimekirjad on ju kiviajast. Ja klient oleks siiski huvitatud korraliku hoonega krundist. Tähendab, ta ütles, et kui on ilus paik, siis paneb ise uue maja püsti, aga ideaalis tahaks ta juba olemasolevat maja vajadusel remontida või nii."

"Mhmh," mõmises Peeter ja vaatas isutult kaardile joonistatud punaseid ringe.

Neid polnud "viis-kuus tükki", vaid *kaheksa*.

Kull vaatas mõne hetke Peetrit ja lisas ta tujutust märgates kiiresti:

"Ma tean, et see ei kuulu otseselt su tööülesannete hulka, aga... ega see muidugi mingi niisama ots ei ole. Et... selle eest on muidugi ka mõistlik lisatasu, kui sa oma hinnangu annaksid. Noh, saad aru – jõuluaeg, kõik asjapulgad on kinni, aga ülevaadet on mul juba ülehomme vaja."

Lisatasu oli kiire improvisatsioon ning Kull jättis meelega summa mainimata. Ta teadis, et Peeter ise ei küsi. Üks *management*-raamatust õpitud nipp.

Uskudes, et teeb oma ülemusele suurt heameelt ning ühtlasi lootes varasemaid hilinemisi ja muid prohmakaid korvata, vastas Peeter oma entusiasmi ja eluisu riismeid ühte lausesse kokku kraapides:

"Olgu, ma käin seal siis ära ja annan teada, kuidas lood on."

"Super! Suurepärane," plaksas Kull käed kokku, "plõksi siis paar pilti ja..."

Ta pigistas silma kinni, et Peetrist nähtamatu fotoaparaadiga pilti teha. Peetrile meenusid õhukitarristid. Aga õhufotograafid ja nende näitused? Kullile võinuks see sobida, ta oli niigi täielik tühikargaja. Peeter tundis, kuidas viha sooled krussi keerab ja ta ei kuulnud enam ainsatki sõna.

"...kindlasti lähiümbruse kirjeldus kah juurde."

Kull pilgutas silma, ulatas talle mapi ja naeratas heasüdamlikult.

Tegelikult kavandas ta ammugi oma meeskonna kahandamist. Esialgne nimekiri võimalikest kandidaatidest ilmus märkmikku ühe igava motivatsiooniteemalise täiendkoolituse ajal. Iroonia asemel nägi Kull selles vaid kasu: vormis ta ju oma tiimi veelgi produktiivsemaks ning sai koolituse näol niigi hiilgavale CV-le veel ühe rosinakese juurde. Igal juhul nimekirjas platseerus Peeter teisel kohal ja siililegi selge, et seda enam oli enne võimalikku "vabanemist" kasumlik temast viimane välja pigistada.

Kogukas mapp libises sõrmede vahelt, potsatas põrandale ja Peeter virgus võpatades. Selle järele kummardudes mulksatas midagi kõhus ja ta vajus kükki. Suhu valgus ilge maitsega sapp. Võis ette kujutada, kuidas Kull ta selja taga seisab, käed puusas – suur juht ja õpetaja.

Siin oli midagi väga tuttavlikku, *déjà vu*...

"On kõik korras?"

Jälk mekk ikka veel keelenäsades kummitamas, ajas Peeter ennast aeglaselt püsti ja pööras ümber. Kull seisiski, käed puusas.

Kuidas sai see kõik nii tuttavana tunduda? Oli ta seda unes näinud?

"Jajah, kaks vasakut kätt lihtsalt," pomises Peeter kukalt sügades.

*

Koosolekuruumist piiksuvasse, undavasse ja helisevasse "kuubiklasse" astudes manas Peeter näole oma tavapärase, ükskõikselt üleoleva, võib-olla isegi veidi põlgliku pilgu, millele andsid vastukaalu loomupäraselt lahked silmad. Ta sammus loiult kuubikusse, mida võis juba neljandat aastat uhkelt enda omaks kutsuda, ning võttis kriuksuval ratastega toolil istet. Mustal arvutiekraanil peegeldus siinsete väikeste päikeste, eredate pikkade ripplampide rodu ja tüdinud nägu, mida sõbrad narrisid Jürgen Ligiks. Peegli ees habet ajades nägi Peeter pigem midagi Tim Roth'i taolist. Aga – eks ole ühe või teise inimese näotüüpi esindav staar ikka vaataja silmades säranud.

Ta lülitas arvuti sisse ja andis sellega kuubikla lakkamatusse piiksumisse oma panuse. Seejärel vaatas ta kahtlustavalt ringi ning tippis võidurõõmsalt muiates nilbe salasõna sisse. Tema väike rõõm, neli aastat jutti.

Tõsi, kunagine mässumeelne erutus oli nüüdseks lahtunud ning tihtipeale trükkis parooli sisse ka väike laibake, kuid aeg-ajalt tuli tal endalgi meelde seda rõõmu nautida.

Nagu selgus, polnud arvuti käivitamine vajalik. Postkast oli sõna otseses mõttes Viagra õdedest-vendadest pungil ja ainsa tähtsa meili kustutas ta selle sama sinise sodi pähe kogemata ära. Raskelt ohates nihutas Peeter klaviatuuri kõrvale ja asetas lauale Kullilt saadud mapi. Kummipaelu lahti päästes tundis ta õudusega, millise jõuga selle sees olevad paberid end kaante vahelt välja pressivad. Lauale libises viis paberipatakat. Kõige pealmine, mille esimese lehe äärele oli ilmse kiiruga kritseldatud ta enda nimi, sisaldas tuttavat ringidega kaarti, trobikonda teisi jooniseid, huvialuste hoonete kunagisi detailplaneeringuid ja muudki.

Alguses arvas Peeter hirmuga, et kogu see paberipahn on nüüd tema uurida, kuid varsti silmas ta kergendusega, et teistelgi patakatel on nimed. See hetkeline rõõm oli aga kiire vimma vastu vahetuma, sest tõenäoliselt oodati nüüd temalt, et ta jagab need kõik ka õigetele omanikele laiali. Rein, Andres, Riina, Mai-Britt... Kes see kurat on Mai-Britt!? Vähe sellest, et Peetril oli nelja aasta jooksul vaid paari inimesega lähemad sidemed tekkinud, oli tal ka nimede peale jube halb mälu. Ja mis see siis nüüd ikkagi olema pidi! Oli ta mingi supitädi, kes kõigile suure kulbiga aurava leeme ette tõstab!? Milleks siis sekretärid on? Ja milline tore mõte need paberipatakad nagu muuseas mapi vahele torgata! Tagatipuks saadetakse ta kuskile Võrumaa metsadesse piltnikku mängima. Sest see, et jõulud on, tema puhul ju ei loe!

Suitsu!

Pitsitus Peetri rinnus kasvas ning tuli mitu korda sügavalt hingata, enne kui see sealt jälle kadus.

Hea küll. Neli aastat oli ta vastu pidanud, haljam oks ei saanud enam kuigi kaugel olla! Vähemalt Reinuga oli korras, teda Peeter tundis. Riina Peemeloja silt meenus samuti ühelt kuubikuseinalt, sest aasta eest luges ta seda järjepanu "Pelmeenojaks".

Ja Andres peaks see vuntsidega tüüp olema, arutles Peeter endamisi, ning piidles higise laubaga selli, kes püüdis teha nägu, nagu võtaks ta veejahutist alles oma esimest topsitäit. Topsi äärel on ju piisad selgelt näha, ahastas Peeter. Püha taevas, kui esimest korda vett võtta, ei pritsi kunagi ääre peale! Vesi tuleb selle jaoks liiga madala survega. Piisku on äärel näha vaid siis, kui topsist on juba kord joodud, korrutas ta mantrat.

Ometigi oli seinal silt: "Võtan ainult topsi, siis MeieMaa veel rokib." Kusjuures maha hääletati "võtan ainult topsiku, muidu Mike mind poksigu", sest lisaks "ilmsele ähvardavale toonile" puudus sellel ka "motiveeriv moment".

"Ahnepäits," sisistas Peeter põlglikult, pilk hüplemas Andrese higise näo ja veetopsi vahet.

Tema oli siin urkas neli aastat vastu pidanud, aga sellist sigadust teha… Nagu teised inimesed ei tahakski juua! Maksku mis maksab, aga selle asja pidi ta küll jonksu ajama.

Peeter krabas laualt Andrese paberid ning trampis otsustavalt veejahuti juurde.

"No tere," ütles ta sõbralikult ja lisas siis, otsekui heatahtlikult naljatades: "Nonoh, jäta midagi teistele kah."

"Ah see," kohmetus kõnetatu. "Jajah. Hirmus janu tuli peale."

"Eeh, pole viga. Sa oled ikka Andres, jah?"

"Andres, just."

"Siis see on vist sulle," ütles Peeter ja ulatas mehele paberipataka, mis hiiglasliku kirjaklambri vahele vaevu ära mahtus.

"Ahah… m-mis see siis on?" kogeles Andres lehti vaadates.

"Veidi tööd," ütles Peeter lõbusalt ja patsutas Andresele õlale.

"Oota!" hüüdis mees, kui nägi, et Peeter minekule sätib. "See vee värk… ma tõesti võtsin ainult selle pärast, et… siin hakkab paha. Need lambid paistavad nii vastikult näkku ja üldse on siin kuidagi nii palav, et…"

"Eeh, harjud ära," julgustas Peeter ja lisas seejärel mõistvalt silma pilgutades: "Eks me kõik siin vahest veidi, noh..."

"Ahah," ohkas Andres kergendusega ning Peeter läks tagasi kuubikusse, ennast koguma.

"Raisk," vandus ta läbi hammaste ja lõi ettevaatlikult klaviatuuri.

Selline kaalutletud alandlikkus valmistas talle aga omakorda meelehärmi, mispeale pudenes veelgi krõbedamaid vandesõnu. Ta langetas otsmiku lauale ning sosistas murdunud häälel:

"Minu peal tallutakse ja trambitakse, ja ma ei suuda isegi *sellisele* tüübile kohta kätte näidata."

*

Vangitorni rahutemplis, meeste WC-s istudes hakkas Peeter tasapisi aduma, et tema ümber toimuv on kõik üks suur naljanumber – üks košmaarne komöödia, mille absurdsusest saavad aru vaid kõigest eemal seisvad vaatajad, kuid mitte kunagi osatäitjad. Oma täisnurkset kontorielu alustades oli ta isegi koos sõpradega nalja visanud, enda ja töökaaslaste üle vaikselt irvitanud. Nüüd olid alles jäänud vaid vähesed semud, kellega ta haruharva kokku puutus.

Aega polnud.

Mitte kellelegi.

On jabur luua nõnda jabur keskkond, milles elavad inimesed on nii väsinud, edujanulised ja egoistlikud! Ja on jabur, et ka tema oma iseseisvusest ja isikupärast iga päevaga aina suuremaid tükke loovutas. Peeter tundis, kuidas igal täistunnil libiseb temast üle üüratu triikraud, mis teda järjest kompaktsemaks, efektiivsemaks, produktiivsemaks ja ökonoomsemaks triigib. Ja see läks läbi, sest teised olid ju ümberringi samasugused. Triigitud, madala resolutsiooniga – polnud vaja silmigi kissitada, et kõik ühe teo ja näoga näiksid.

Tagasi oma kandilises kuudikeses, lülitas Peeter arvutiekraani välja, kuna sellel virvendav idiootsus tundus viivuks kõige tülgastavama asjana terves maailmas. Akende ja tabelikeste asemele tekkis taaskord süsimust peegel, millesse ta ainiti vaatama jäi.

Jürgen Ligi oli väga väsinud.

Neli aastat...

"See on viimane ots," urhatas Peeter oma tülpinud näo peegeldusele.

*

Enne elu kõige varajasemat töölt lahkumist läks ta veel Andrese juurde ning soovitas tal ametit vahetada. Too vastas kõheldes, et "vaatab seda asja", ja Peeter sai oma kolleegi kõhklustest, kui need sedagi olid, suurepäraselt aru. Läks ju temagi alles "viimast otsa" tegema, mitte uut töökohta otsima.

Sipelgad

Soojast autost käredasse pakasesse ronides valdasid Peetrit segased tunded. Oleks ju küllaltki stiilne olnud Kulli lauale lahkumisavaldus lajatada ja uhke näoga minema marssida, aga tal polnud aimugi, kuidas neid üldse vormistama peab. Muidugi kulunuks ka selle kirjutamisele omajagu aega, ja siis oleks üllatusmoment juba täielikult kadunud. Nüüd oligi vahetult enne jõululaupäeva selline jura kaelas. Muudkui käi ja pildista. Nagu tal paremat teha ei oleks.

Tõsi, kogu selle jõulutralliga polnud Peeter kunagi kaasa läinud. "Sest see on äri, üks päkapikkudega parseldamine, muud midagi," oli ta kord oma suhtumise tagamaid ühele sõbrale selgitanud. Lapsena, kui ema ja isa veel hingasid ja nägid ja kuulsid ja mõtlesid, oli muidugi kõik teisiti. Aga need jäid ammusteks aegadeks, millest oli säilinud karbike pilte ja kogum ebamääraseid värvilisi laike, mis aeg-ajalt vaimusilma kerkisid. Praegu oleks lihtsalt tore olnud paar päeva puhata ja vilkuvate märulifilmide kõrvale verivorsti nosida. Kusjuures ajupesu oli tõesti muljetavaldav: televiisor võis jõuluõhtul ka kinni

olla – kuigi seda juhtus harva –, aga kartulil ja hapukapsal oli sellele vaatamata juba kümnendat aastat "Üksinda kodus" maitse. "On ikka näärimärul küll," ironiseeris ta tavaliselt teleri ees lösutades. Aga vaatamata ei tihanud kah jätta. Oli ta neid hõbeekraani häbiplekke ju alati vahtinud. Midagi targemat niikuinii ei tulnud – äärmisel juhul igavad kontserdid või presidendi kõne, mille valuvorm püsis läbi aegade muutumatuna.

"Aga tänavu jääb vist seegi nägemata," õhkas Peeter, lukustas auto ja hakkas kodu poole sammuma.

*

Juba eemalt oli näha, kuidas suure paneelmaja välisuksest püüdis sisse pääseda kühmu tõmbunud mees, kes ühe käega hoidis kinni kaabut, et vali tuul seda minema ei puhuks, ja teisega üritas samaaegselt ust avada, mantlihõlmu koomal ja pisikest koera kaenlas hoida. See oli Peetri naaber vastaskorterist. Kole morn ja vaikne mees, kes kunagi vastu ei teretanud. Elas koos oma naise ja koeraga, kellega ta alati hirmvara jalutamas käis.

Peeter kiirendas sammu, sest lootis koos naabriga lifti peale jõuda. Muidu oli jõle tüütu oodata… mida rutem koju, seda parem.

"Oodake!" hõikas Peeter, kui nägi, kuidas must mantliots lifti lipsas.

Palvele järgnes aga resoluutse kõlaga nupulevajutus ning kolisevate uste sulgumine. Peeter kuulatas, kuidas need 8. korrusel jälle avanesid, ja karjus siis treppide vahelt kurjalt ülespoole vahtides:

"Jõulud on, kuradi persse küll!"

*

Hiljem koduseinte vahel suitsu pahvides ja kohvi lürpides vajus Peeter mõttesse. Miks ta nii tühiste asjade peale alati ärrituma pidi? Ta tõusis laua tagant, pani tule kustu ja kõndis akna juurde.

Kahes reas seisvate autode hulk vähenes järjepanu. Normaalsed inimesed ärkasid alles nüüd ning ruttasid lühendatud tööpäeva rüppe. Peeter vaatas lumes kõmpivaid kogusid ja mingil põhjusel tekitas see vaatepilt temas vastikust. Ta tundis, et just nemad, kes nad seal all sipelgatena ringi sibasid, olid süüdi selles, et ta end nii näruselt tundis.

Must vimm valgus tõkatina mööda sisikonda alla ning palavalt vihatud ise – roojased puutumatud, kelle varjulegi Peeter astuda ei tahtnud – võisid ühe 8. korruse aknas näha vaid hõõguvat täpikest. Nähtamatu kogu, kelle suust sigaret tolknes, oli oma sõrmed püstoliks kõverdanud ja lasi valimatult märki: "Phh, phh, phh..." Maja tagant välja keeranud auto

kaugtuledes libises üle köögi lae aurava peaga vari. "Phh, phh," kõmmutas Peeter edasi. Auto ei peatunud ning kadus jälle nurga taha.

See kontoritöö on mu hinge vist ära mürgitanud, mõtles ta ja lonksas kohvitassi tühjaks. Ta ju teadis väga hästi, et selle suure massi sees on kindlasti ka toredaid inimesi. Aga kui juurde ei lähe ja juttu ei tee, jääb see tore inimene ikkagi üheks järjekordseks lolliks lõustaks, kelle kohtamine teeb meele pigem mõruks kui heaks. Õnnetul kombel polnud Peeter mitte mingil juhul inimene, kes juurde läheks ja juttu teeks. Nii oli lihtsam jääda süüvimatu sapi ja silmanurgakurjuse juurde. Üks Kulli sekretäridest oli talle küll meeldinud, aga pikema vestluse alustamiseks julguse kogumine venis märkamatult mitmele kuule, kuni naine oli ühel hommikul juba järgmise vastu vahetunud. Pea igal koosolekul praalis Kull, et MeieMaa inimesed saavad bussijuhtidest rohkem palka, sest rooli oskavad kõik keerata, kinnisvara müük on aga peen kunst, mida õpitakse kaua. Samas asendusid vanad näod uutega sama kiiresti kui suvalise burgeriurka läppunud köögis, ja iga inimene oli umbes sama asendamatu kui kõrsik või kasutatud kondoom.

Ja polegi nagu kedagi süüdistada, leidis ta hõõguvat koni põrnitsedes. No näiteks suitsetamise puhul... Magusalt lõhnavat sigaretti? Suitsutootjaid? Suitsunälga? Suitsetamaajavaid inimesi ja situatsioone? Omaenese keha rakkude reaktsiooni vingugaasile ja nikotiinile? Tubakataimi? Ühe margi indiaanlasi või teise kauboisid?

Ei, kõik oli läbikasvanud. Tundmatu tubakakorjaja lapsepõlve varjatud seiku ei saanud lahutada konist, mida ta praegu näppude vahel veeretas, selge see. Aga sündmusi oli lihtne voolust välja rebida ja eraldiseisvatena hinnata; kõik tegid seda niikuinii, kohtu- ja koolimajades, ministeeriumites ja laboratooriumites – igal pool kisti aimamatu mustriga tapeedist lapikesi ning kortsutati hindavalt kulmu, vaadati käristatud riba ühe ja teise nurga alt, pomiseti heakskiitvalt või taoti puuhaamrikesega, et saal vaikseks jääks.

Jah, nii oli lihtsam, noogutas Peeter ja süüdistas ennast ümbritsevaid inimesi: neid sipelgaid, kes jätkasid jonnakalt selle suure vastiku pesa ehitamist, milles tema enam elada ei tahtnud. Ometi teadis ta suurepäraselt, et panustab oma praeguse töökohaga tolle sama pesa ehitusse rohkem kui mõnigi teine; et ta on samasugune sipelgas. Tõsi, veidi eraklikum kui ülejäänud, kuid ikkagi okas vapralt turjal – ja see tekitas omakorda tuska. Päevast päeva oskas Peeter enda ümber näha vaid profaansuse paraadi ning kogu kesisuse juures tundis ta end isegi ülimalt keskpärasena. Rohkem polnudki õnnetu olemiseks vaja.

*

Pärast selliste mõtete mõlgutamist haaras Peetrit ühtäkki suur teotahe ja vabaduseihalus. Ta piidles veidi aega kõhklevalt mobiili ning helistas viimaks kunagisele koolipõlvesõbrale, kellega ta oli nüüdki paaril korral trehvanud, et mõni sõna juttu ajada. Kõva möllumees ja seikluste otsija. Ennemuiste oldi koos isegi miilitsaauto tagaistmel sõitu tehtud.

"Jaaah?" kõlas kähe, uneuimane hääl.

No muidugi, hommik alles, kohkus Peeter kella vaadates. Samas, mis see kellaaeg siis sellise kaliibriga pullivennale ikka loeb, arutles ta edasi ning arvas, et küllap magab mees alles mingisugust eilset peatäit välja. Ongi hea peaparanduseks midagi toredat ette võtta. Viskab endale ühe kohvi sisse ja *pajeehali*.

"Juhan? Kuule, Peeter siin. Ma mõtlesin, et võiks täna midagi toredat ette võtta. Pole nagu ammu näinud ja nii…"

"Kes see on?" küsis vaevukuuldav naisehääl väsinult.

"On üks," kostis vastus, mis arvatavasti polnud Peetri kõrvadele mõeldud. "Peeter," püüdis Juhan rõõmsamat häält teha. "Selline lugu, et mul on täna täispikk tööpäev. Hommikust õhtuni kohe. *Non-stop* värk."

"Ahsoo," sõnas Peeter kurvalt.

Tekkis hetkeline vaikus.

"Mul on üldse üks väga kiire aeg praegu. Äkki mõni teine kord?"

"Jajah… ei, see oli lihtsalt selline uitmõte. Et… ma lasen sul siis edasi magada."

"Ei, ma tegelikult pidingi juba tõusma. Nii et aitäh, et üles äratasid," kähistas Juhan viisakalt naerda.

"Ahah," vastas Peeter sama peetud lõbususega. "Kuidas siis muidu läheb?"

"Ah, tead. Läheb kah."

Jälle vaikus.

Peetri käekäik Juhanit nähtavasti ei huvitanud.

"Nojah… teine kord siis."

"Teeme nii."

Peeter istus jälle laua taha ja süütas uue sigareti.

"*On üks*," osatas ta.

Kunagi olid nad küll lähedasemad olnud. Aga eks inimesed ikka muutuvad, tõdes Peeter kurvalt. See aeg, mil sai koos sigadusi korda saadetud, jäi peaaegu paarikümne aasta taha.

Vähemalt kumas taevas juba veidi heledamalt.

"Nojah," ohkas Peeter, pani tule uuesti põlema ning uuris kõik kaardid ja joonised veel kord läbi.

Ei tea, kas mööda neid kruusateid praegu üldse sõita saabki, mõtles ta murelikult. Heal juhul oleksid nad ju lumest puhtad, aga teadagi, kuidas see maaelu käib. Üks joodik ütleb teisele, et ajagu puhtaks. Teine on vallale kuuluva saha ammu kolmandale maha ärinud. Neljas on sealt juba salaja kütuse välja pumbanud, viskab esimese seltsis viina ja koos vangutatakse pahakspanevalt pead, et on ikka sitt elu.

Vast nii hull siiski pole, lootis Peeter ennast mõneks tunniks tukkuma sättides. Veel see viimane ots ja siis saab ta rahumeeli sipelgaseisusest välja murda. Aitab orjamisest!

Vanataguse mets

"Häh, Võru. Pigem nutuvõru," ühmas Peeter nördinult, kui linnasildist mööda sõitis; lumesadu oli märgatavalt tihenenud ning ta mõtteisse kerkisid suurte valgete kühmudega kaetud metsavaheteed. "Näe, siit on midagi vist ikka ära aetud kah," mõmises ta tunnustavalt, kui oli suurelt teelt ühe väiksema peale keeranud. "Kas just täna, aga vähemalt niigi palju."

Utsali bussipeatusest mööda sõites muutus mees, kellel oli paranoiline harjumus huvitavamaid sõnu ka tagurpidi lugeda, siiski tükk maad tõsisemaks, sest talle ei meeldinud igasugused märgid, mida võis halva endena võtta. Sellele vaatamata püüdis ta oma lapsikut kartlikkust ratsionaliseerida ning kinnitas endale, et ainuüksi see, kui kellelgi tuli mõte ühele kohakesele niisugune pentsik nimi panna, ei tähenda veel, et midagi halba peaks juhtuma. Kuidas saabki ühe täiskasvanud inimese peas selline mõte tekkida? Millest sellised hirmud tulevad?

*

Lükkamine ei aidanud, auto oli lootusetult kinni jäänud. Toonud kuuldavale mitu vihast kopsupõhjamöiratust ja hea hulga vandesõnu, nõjatus Peeter kapotile, avas mõningase raskusega jope luku ja koukis pintsaku hõlmataskust välja suitsupaki. Ei ainsatki pilti tehtud, kui juba hakkas hämarduma. Ja ilmselt ahnitsesid kõrged kuused kogu levi endale, sest mobiilile ei jagunud kriipsugi. Oleks pidanud veelgi varem tulema hakkama.

"Tagantjärele tarkus," pomises Peeter vaikselt.

Pool sigaretti tõmmatud, kostis kõrvu lume krudin. Ümber pöörates nägi ta, kuidas üks matsakas puhmas habemega kogu üle suure valge välja tema poole sumpab, ise valjult ähkides.

"Jõudu!" hüüdis paksudes vammustes mees juba eemalt, suure flanellmütsi kõrvad sammude rütmis lotendamas.

Peeter noogutas.

"Heh, ma tulin, tead, vaatama, et kes see siin karjub niiviisi. Naine mul arvas, et keegi on karuga kimpus, tead," naeris mees.

Alles nüüd nägi Peeter, et habemik kandis seljal kaheraudset jahipüssi.

"See oli mu isa oma. Ta oli metsavend," ütles mees, uhkusenoot hääles, kui Peetri pilgu tabas.

"Ah nii. Aga ise te olete jahimees või?"

"Eeh-ei," rehmas vanamees käega. "Eks vahest ole muidugi juhtunud, et koksame sõpradega mõne põdraroju maha või nii, aga see on rohkem hobikorras, tead," ütles ta lõbusalt silmi pööritades. "Ma olen niisama maamees, tead. Talviti olen siin jälle saha peal ja..." seletas habemik ja lisas kiiresti, kui nägi, millisel ilmel Peeter teed seirab: "Tead, ma kruvisin ta, raisa, küljest paar mutrit ära. Noh, ma tsipa selline tehnikamees ka või nii. Oli vaja mahlapress korda saada, naine juba tükimat aega vigises. Ja tegingi, vot, korda, aga nüüd, vot, ei lähe enam sahk tööle, raisk. Nokk kinni, saba lahti, kurat."

"Ja mis siis nüüd saab?"

"Nooh," alustas mees juurdlevalt ja ohkas: "Eks ma pean need mutrid jälle tagasi panema. Ega see eit ju keset talve ikka mahla pressima ei hakka. Ütlesin talle kah, aga ta niisama jonnib teinekord. Ta on mul, tead, selline."

"Jaah," nõustus Peeter kannatlikult. "Ja millal te selle tee siis lahti lükata saaksite?"

Maakaru luristas nina.

"No täna enam kindlasti ei jõua. Pime kah juba."

Mehed seisid mõnda aega vaikuses.

"Sa oled siin täitsa kinni, jah?" küsis habemik lõpuks saapaninaga Honda rehvi tonksates.

"Tuleb nii välja jah," vastas Peeter nägu hõõrudes.

"Kurat, paha lugu jah. Tõmbaks su siit kuidagi välja, aga mul traktor ei tee juba aasta otsa enam piuksugi, tead."

Mille parandamisele siis selle mutrid kulusid, mõtles Peeter vihaselt, aga hoidis oma suu kinni.

"Aga sa tule mu juurde öömajale," pani vanamees ette. "Homme ajame siin need asjad jälle jonksu ja siis saad minema."

"Ma arvan, et ma võin autos kah magada," puikles Peeter, sest juba kangastusid ta silme ees pildid vildakast talumajast, mille auklikust katusest vesi otse voodisse niriseb.

"No mis sa nüüd, kurat, ajad!" jäi habemik endale kindlaks ning lajatas suure kämblaga vastu Peetri selga. Oli tunda higi ja saepuru lõhna. "Lähme ikka tuppa ära. Mis sa siis siin autos passid, tead. Toas on mõnus soe, ajame törtsu juttu ja saad midagi hamba alla kah, tead."

Üheskoos võeti suund paksu metsa poole ning tehti lähemalt tutvust. Selgus, et Talur – nii oli vanamehe nimi – elas siinkandis juba oma kuuekümne viiendat talve. Naise oli võtnud kolmkümmend aastat tagasi. Elu üle ei kurtnud, maailma asjadega oli kursis televiisori vahendusel. Kolm last, kaks poega ja tütar, olid kihku-kähku välismaale pagenud – "Ei anna ennast, näed, jõuludelgi näole, tead!" – ja nüüd veetis Talur koos oma naise Erdaga keset paksu metsa õndsaid vanaduspäevi.

Õige varsti hakkas puutüvede vahel vilksatama suur palkmaja. Peeter märkas kergendusega, et katus ühes kõige muuga paistis olevat väga korralikult ehitatud.

"Selline ta siis on," ütles Talur ja kiikas üle õla Peetri poole. "Piraka pere jaoks ehitatud, tead. Nüüd on jälle liiga suureks jäänud, me ju kahekesi siin…" Seejärel osutas ta millegi poole käega ning lisas: "Selle ma ehitasin hiljem juurde, kui juba lapsed tulid. Nüüd ei teagi, mis temaga ette võtta. Sinu saab sinna näiteks täna magama sättida, aga muidu seisab ta ju kogu aeg tühjana. Talvel tahab veel kütmist kah, aga kurat sa tast kütad, kui seal kedagi ei ole. Naine käis veel mingi turismitalu idee välja, tead, aga kes see siin ikka nii väga käib. Midagi suurt siin vaadata pole ja…"

Peetri tähelepanu röövis lumme mattunud kollane buldooseri moodi masin. Üle huulte lipsas üks vaikne "täitsa lõpp…" ning siis jätkas ta, ilma et oleks Taluri juttu eriti osavõtlikult kuulanud, sobivatesse kohtadesse "mhmh"-ide ja "ahah"-ide pikkimist.

*

"Nooh, nüüd ma olen juba nii palju vahutanud, tead. Mis mees sa siis üldse ise oled?" küsis Talur, kui nad lillelise vakstuga laua taga istet olid võtnud.

Kööki sigines vaikus ning Peeter tundis, kuidas vastust ootas ka Erda, kes lõikus suurele pannile kartuliviilakaid ning näis omas maailmas viibivat. Ta sättis ennast mugavamalt istuma ja sõnas mõtlikult:

"Ei teagi. Olin nagu midagi ärimehe moodi, nüüd vist enam varsti pole."

Oma seletusega rahule jäämata oli Peeter üllatunud, et tavalisele suusoojaküsimusele oli nõnda raske vastata. Tõesti – mis mees ta siis oli? Seda polnud temalt tükk aega küsitud, rääkimata sellest, et ta ise oleks selle üle pikemalt juurelnud.

"Ah või et ärimees? Mis äri sa siis ajad?"

"No… kinnisvaraga tegelen. Või tegelesin."

Peeter jäi napisõnaliseks, sest teadis, et mingi ärimees polnud ta kunagi olnud. Kull oli ärimees. Ja Savistu, neljakümne esimeselt korruselt.

Karta on, et ka Telluste, korrus kõrgemalt. Nemad olid ärimehed, mitte tema. Tema oli lihtsalt üks paras sibi, käpuli kinnisvaramaailma pruunides voogudes. Sumamas millegi ebamäärase poole, koos teistega, kes ei osanud öelda, mis mehed nad õigupoolest on. Kull oleks säärasele küsimusele mängleva kergusega vastanud. Kui ta suutis ära tabada küsijat vaevava probleemi, sai temast koheselt selle probleemi lahenduse maine kehastus. Selline mees ta oligi. Kui mitte, oli ta lihtsalt üks sõbralikult naeratav kuidas-saan-teile-kasulik-olla-mees. Vähemalt oli ta *keegi*! Ja kes oli tema, Peeter? Parimal juhul üks keskeakriisi kihutav kuubikuomanik. Ilma vanemateta, ilma abikaasata, ilma lasteta. Kolleeg-sipelgas ja alluv. Milline kohutav ja valus tõde. Aga võib-olla oli siis sellise järelduseni jõudmine omamoodi…

*

"Noh, kivid kulusid ära või, et ei jahvata enam?" küsis Talur lõbusalt.

Peeter märkas alles nüüd oma silme ees langevaid lumeräitsakaid. Ta oli jäänud aknast välja vaatama ning täiesti unustusse vajunud.

"On kõik korras?"

"Ei teagi," ütles Peeter pragunenud emailiga savikruusile.

Talur kadus korraks kuskile taharuumi ja tuli tagasi kolmeliitrise klaaspurgiga, milles esmapilgul paistis olevat selge allikavesi. Erda ohkas.

*

Praekartuleid, hapukapsaid ja vorsti näksides ning piima ja puskarit peale limpsides nentis Peeter kurvalt:

"Ma olen eikeegi. Eikuskil."

"Peab siis keegi olema?" küsis Talur siira imestusega ja seejärel oli tükk aega kuulda vaid nugade-kahvlite klõbinat, mälumist ja sööjate tasast nohisemist. Kui veelgi terasemalt kuulata, võis ära tabada ka pliidi all mühiseva tule ning teises toas tiksuva seinakella.

"Keegi olemine, kuskile jõudmine, millegi saavutamine, teistest ette, teistest paremaks, ilusamaks, õigemaks," jätkas Talur lõpuks. "Ei aitäh, tead. Mina ütlen, et on täiesti mõttetu pingutada ja tippude poole pürgida. See, et Eestis on võimatu omadega mäele jõuda, võiks juba koolis selgeks saada, sest geograafiaõpiku järgi polegi Eestis mägesid."

Tasapisi hakkas ka Peeter hämaravõitu kööki rõõmsamates toonides nägema. Tõepoolest! Milline vabastav mõte! Kuidas ta enne selle peale ei tulnud? Ei peagi ju keegi olema! Võib niisama olla. Vaatleja! Võib-olla on see isegi kõige mõistlikum tee, helpimaks seda suppi, mida nimetatakse eluks.

Distantseeruda.

Vakstule trükitud punased nurmenukud olid samuti Peetri mõtetest vaimustuses, miks nad muidu sellisel erutunud moel ringi karglesid...

*

Kui selges talvetaevas vilkusid tähed, olid Peeter ja Talur pikad jutud maha pidanud. Nüüd vahetasid pehmed keeled karussellina keerlevas köögis vaid harvu lausejuppe ja toetussõnu.

Peamiselt oli rääkinud Talur – muidu küllaltki vaoshoitud maamees sai lõpuks kõik oma lood üle anda inimesele, kes oli nii-öelda "puhas leht". Teiste külameestega veeretatav jutt oli nagu närimistubakas, mis ajapikku maitse kaotas, kui vahepeal just midagi põnevat ei juhtunud. Võõrale oli aga kõik uus ja huvitav, isegi igavamad seigad. Peale selle sai ennast ka vajadusel õigeks meheks rääkida. Aga Peetergi avanes ajapikku – nii kombiti vastastikku teineteise maailmavaateid ja tõekspidamisi; esialgu ettevaatlikult, hiljem juba julgemalt.

Selle aja peale oli Erda ammugi magama läinud ning veerand metsakohinast alla kummutatud. Üheskoos jõuti järeldusele, et erakuelu on üle kõige ning hüsteerilise naeru saatel visati Peetri mobiiltelefon solgiämbrisse, hiljem rändasid sinna ka panga- ja krediitkaart. Paar rahatähte leidsid oma kurva lõpu ahjus praksuvate lepahalgude vahel ning üleüldse sai Taluri majast hetkeks kogu moodsa linnakultuuri vastasuse peakorter. Vähemalt meestele endile tundus nii. Vastasus väljendus üldjuhul küll lihtsalt räuskamises ja roppuste pildumises, aga kui pada hakkab üle keema, siis inimesed tihtipeale just nii käituvadki. Heal juhul.

"Täna meie kaks, homme naabrid, ja varsti on kõik oma käed välja sirutanud. Käed, mis on rusikas! Käed, mis on rusikas, sest nad hoiavad suuri praepanne! Ja arva ära, kes neid panne lakkuma hakkab?" oli Peeter kavalalt küsinud, vibutades näppude vahel *SweetBank*i kaardikest – selle nurgas oli vikerkaarekarva läikega hologramm, sädeleva linnakese siluetiga. "Siis võivad nad metsa minna ja puravikke pommida, aga meie korteritest, majadest ja maatükikestest pühkigu nad, raisad, suu puhtaks!" põrutas ta, kui viirastuslikke numbreid kandev plastmasstükk juba kartulikoorte vahel ulpis.

Kui suurem möll möödas, joonistusid ahjus hõõguvate söetükkide tukslevas kumas välja mornid näod.

"Jaah," venitas Talur käriseval häälel.

"On ikka tõprad," mõmises Peeter käsipõsakil.

"Kes?"

"Kõik, noh. Ei tea, kuhu targad inimesed kadunud on."

Pikka aega oli kuulda vaid süte tasast priginat ja seinakella

korrapäraseid klõpsakaid, mis siin õnneks ei ähvardanud kuskile hiljaks jätta. Maal tiksuvad kellad pole närvihaiged; maal justkui polekski midagi sihverplaadi ja seieritega mõõta. Linnas leidus seda miskit igal juhul kuhjaga.

"Tarku inimesi on vähevõitu jah," ohkas Talur pidulikult, ajas ennast tuikudes püsti ja viis purgi tagasi peitu. "Tead, hommik on õhtust targem," ütles ta ukselt. "Poeme vast praegu põhku ja eks homme vaatame, mis me edasi teeme."

"Nojah."

"Jah. Hommikul joome veel tassikese kohvi, ajame paar sõna juttu, tead, ja siis mõtleme, kuidas me su jaapanlase lumest välja kaevame."

Peeter noogutas masinlikult ja hakkas püsti tõusma, kuid äkki tabas teda äge peapööritus. Käpuli kukkudes tõmbas ta laualt kaasa ka savikruusi, nii et killud taga. Talur aitas ta püsti ja talutas sõnagi lausumata voodisse.

Paksu teki all väherdes vaevasid Peetrit segased mõtted, janu ja iiveldus. Ta jäi magama alles siis, kui koiduvalgus tuppa hiilis.

Esimesel päeval kadus valgus

Peeter avas vaevaliselt silmad ja uuris umbusklikult ümbrust. Seejärel ajas ta ennast ägades voodi äärele istukile, litsus näo peopesadesse, vajus küünarnukkidega põlvedele ja luristas nina.

Eilsest mässumeelest polnud peaaegu midagi järel. Praegu tahtis ta lihtsalt võimalikult kiiresti pildid kätte saada, kirjeldused juurde klõbistada ning siis ruttu koju sõita, vanni minna, klõmaka viskit võtta ja soojade linade vahele pugeda. Võib-olla suudaks ta Kullilt mingisuguse puhkuse moodi asja välja kaubelda?

Jaa! Üks mõnus puhkus hakkas aina parema ideena tunduma, sest Peetrile meenus lisaks kõigele ka pakiline projekt, mis esikupeeglile kleebitud kollase paberilipaka eestkostel juba pikemat aega tähelepanu nuias, kuid millega enam töö ajast tegeleda ei saanud, sest vahepeal oli liiga palju muid asju kaela sadanud. Võib-olla polnud see kõige radikaalsem plaan, aga ega siis sipelgaseisusest saagi ühe revolutsioonilise ropsuga välja murda. Nii võib see kurvalt lõppeda. Ikka tasa ja targu. Kui ta juba puhkuse suudab välja kaubelda, ei jää ka muu tulemata.

Aga *väikese* puhkuse, manitses ennast Peeter, suur tükk ajab suu lõhki. Nii paar-kolm päeva. Parasjagu, et selle projektiga rahulikult korda saaks.

Puupõrand tundus paljastele jalgadele lausa jäisena ja tuba oli kõledalt külm, kuid vastsest plaanist sütitatuna pani Peeter ennast kiiresti riidesse ning tõttas kööki, et kohustuslikus korras tassike kohvi juua, pärast seda Talur saha otsa utsitada ja kärmelt minekut teha.

Köök oli tühi.

Ahjus lebavast tuhast õhkus vaid leige hingus ja plekk-kann seisis puutumatuna riiulil. Peeter kiikas aknast välja ning nägi oma rõõmuks, et vähemalt lumesadu oli öö jooksul lakanud.

"Kohvi siis vist ei saa," nentis ta teise tuppa astudes poolvaljult, lootes kellegi tähelepanu püüda.

Klõpsuv seinakell kuulutas keskpäeva.

Veendumaks, et on majas tõepoolest üksinda, põikas Peeter igaks juhuks ka teistest tubadest läbi. Tagasi kööki jõudnud, võttis ta ahju najale toetatud kingad ning lubas endale, et ostab linna jõudes lõpuks korralikud talvesaapad. Kogu aeg neid võib-olla vaja pole, mõtles Peeter, aga kui ühel hetkel äkki on, siis tead, et väärivad igat krooni. Vähemalt olid kingad ilusti ära kuivanud ja sellest esialgu piisas. Jope leidmine oleks tuju muidugi veelgi tõstnud – nähtavasti oli see öö jooksul lihtsalt aurustunud.

"Nojah," mõmises ta siis ja suskas käe harjunud liigutusega pintsakutaskusse.

Veidi aega taipamatul ilmel mõelnud, pööras Peeter pilgu solgipange poole. Hetk hiljem kompis ta juba vandudes ämbri krobelist põhja, kartulikoored käsivart kõdistamas. Kuigi mobiiltelefon nirises nagu kruustangide vahele kruvitud mandariin, pidas Peeter vajalikuks aparaadi töökorda kontrollida. Veendunud, et poolteist aastat tagasi ostetud mudel polnud veekindel, teoorias ega praktikas, pistis ta selle pärast kuivatamist ikkagi taskusse, jäädes lootma garantiiremondile ja haledale loole, mis küll soojade ajukäärude vahel alles küpses, kuid juba slaavi pätte ja suurt lumehange sisaldas.

Õige varsti kirjutas Peeter köögilaua taga kirjakest ning sellega valmis saanud, jättis ta pärast pisukest kõhklust paberi juurde ka 500 krooni.

*

Välja astudes tervitas Peetrit pahvak jäist, karget maaõhku. Jõululaupäev. Vaatamata külmale oli ilm õnneks üsna tuulevaikne ja kuuseokste tasane õõtsumine vaevumärgatav. Sahk kössitas jätkuvalt lumest presendi all ning eilset sadu arvestades pakkus ilmselt sama kurba vaatepilti ka Peetri "jaapanlane".

Mõnikümmend sammu marssinud, jäi külmast kühmus kuju aga ühtäkki seisma ja vaatas kulmu kortsutades tagasi. Ta oli endast maha jätnud rea jälgi. Kui mitte arvestada teisi ebamääraseid lohukesi-muhukesi, mis maja ümbritsesid, olid tema omad ainukesed värsked. Arvatavasti olid Talur ja Erda juba varavalges, siis kui lund veel sadas, kuskile ära läinud, mõtiskles Peeter.

Nüüd, kõrgete puude vahel seisatades võis aimata ka kõhedusttekitavat, lausa ebamaist vaikust.

Veidi kartlikult, igas suunas puurivaid pilke heites, jätkas ta oma teed ning jõudis lõpuks paksu lumevaibaga kaetud põlluni. Siit paistis ka auto, millest oli öö jooksul saanud valge kühmuke.

"Oh, kurat..."

*

Lumi oli lahtine, klaaside külge kleepunud jääkirme täksimine edenes seevastu vaevaliselt. Teravad killukesed tabasid Peetri nägu, mis oli rabelemisega õhetama läinud. Mõned sattusid ka suhu, kust toriseva ähkimise saatel tumeda taeva poole aurupilvekesi kerkis.

Neljarattaline sõber enam-vähem puhtaks roogitud, otsustas ta masinale hääled sisse lüüa. Mootor käivitus viiendal katsel, kuid õnnelik naeratus oli kiire lagunema, kui kõrva hakkas paksus lumes abitult visklevate esirataste kaeblik itk.

Peetrile meenus Taluri maja ukse kõrval seisnud lumelabidas ja vastumeelselt otsustas ta tagasi minna.

*

Seekord oli teekond veelgi kõhedam, otsekui kohustuslik jalutuskäik südaöisel surnuaial, kuigi rada juba tuttav ja omaenda jäljed ees. Veelgi enam – pilvisele ilmale vaatamata oli täiesti valge. Peeter ei saanud aru, mis tema kõhus rahutut kihelust tekitas. Taluri ja Erda kadumine? Kartus, et auto ei liigugi paigalt, et ta ei jõua tänagi koju? Või torkis ürgseid instinkte jäine õhk?

Peeter kahmas labida ja hakkas juba tagasi minema, kui äkitselt peatus, kahtlustavalt ringi vaatas ning uksest sisse astus.

500-kroonine märksa väiksema rahatähe vastu vahetatud, võis ta rahuliku südamega uuesti välja minna, kuigi vahepeal alanud tihe lumesadu oli ebameeldivaks üllatuseks.

*

Peeter keeras ettevaatlikult süütevõtit. Puhurid hakkasid jälle unnates tööle ja kõik raadiojaamad kandsid jätkuvalt üle kurjakuulutavat sahinat. Pahuralt nuppe klõpsides ei õnnestunud tal aparaadilt ainsatki ragisevat lauluviisi ega lausejuppi välja meelitada.

Ärritunult pomisedes ronis ta roolile toetudes välja, lõi ukse kinni ja alustas päästeoperatsiooniga.

Kui rataste ümbert suurem osa tillukesi valgeid põrgulisi lõpuks roogitud, lasi Peeter ka kumme tühjemaks, ise salamisi lootes, et kunagi füüsikas teenitud "puudulikud" mitte midagi ei tähenda. Tähendasid või mitte, aga auto hakkas liikuma küll. Tõsi, vaevaliselt ning aeg-ajalt selliseid jõnkse tehes, mis lubasid Peetri lumevangi ja tema vabiseva südame sootuks seisma jätta. Kõigele vaatamata kündis väike valge Honda mõne aja pärast juba Võru-Tartu maantee lund.

Nii ohtralt liiklusõnnetusi polnud ta kunagi varem näinud. Kümned ja kümned autod olid teelt välja keeranud, lõpetades kraavides ja metsatukkades, ning veelgi rohkem sõidukeid seisis teel – nähtavasti lumme kinni jäänud, mõtles Peeter. Vähestel väljus lõrisevast summutist paks toss, mis värskelt sadanud, puhta lume omataoliseks muutis. Peeter vaatas enda ümber toimuvat hämmeldusega ning silitas argliku hellusega rooli ja armatuurlauda:

"Tubli tüdruk, pea nüüd veel Tallinnani vastu. Vaata, et sa jumala eest kinni ei jää."

Arutledes, kui palju leheruumi ja eetriaega sellele uskumatule kaosele täna ja järgnevatel päevadel pühendatakse, ei pannud Peeter tähelegi, et kõik autod, millest ta oskuslikult mööda manööverdas, olid tühjad. Muidugi jäi Peetri ja selle ootamatu tühjuse vahele ka tihe lumesadu ning mitu paari uduseid klaase. Kohtlaselt krabiseval raadiol polnud eriskummalise olukorra kohta jätkuvalt midagi öelda ja nii jäi üle mäslevaisse mõtteisse vajuda. Peeter ei märganud sedagi, et peale tema polnud teel ühtki *liikuvat* autot.

Kilomeetrite venides saabus õhtu ja varsti oli kõrgelt liuglevate lumehelveste graatsilisi etteasteid näha vaid kaugtulede paistel.

*

Pärast suurt sinist silti, mida ehtis valgete trükitähtedega kirjutatud pealinna nimi, läks tühjade autode vahel laveerimine järjest raskemaks. Siinseal olid need lihtsalt teelt välja põrutanud – mõni vastu posti, mõni vastu majaseina.

Üks sinine Ford Sierra oli otse bussipeatusesse tüürinud. Nüüd katsid mõlkis plekki lumehunnikud ja tuhanded pisikesed klaasitükid, mis rahutult vilkuvas tänavavalguses pärlendasid. Ootepaviljoni katus oli sisse sadanud ja selle kõver raamistik tegi kurvast vaatepildist kordumatu kompositsiooniga kunstiteose, paras liiklusohutust propageerivas kampaanias kasutada. Ainult mõtlemapanev, südametunnistusele koputav lööklause oli puudu. Aga Peetril ei tulnud ühtegi mõttesse – mehe suu oli pikaks kriipsuks veninud ja närviliselt rooli keerates kumises pea tühjadest oletustest.

Mõnel hüljatud tänaval võis näha pikkades kolonnides seisvaid autosid, mis ootasid rohelise tule süttimist, kuid lasid siis oma võimaluse mööda, kuni fooris säras jälle punane. Kuigi oli täiesti pime, põles majades, mis Peetrile silma hakkasid, haruharva mõni tuli. Kes, miks ja millal lambilülitile vajutas, jäi saladuseks. Nagu ka see, kus too inimene praegu oli. Kontoritööga harjunud aju infotöötlusloori hakkas tasapisi läbistama arusaam sellest, millisesse olukorda ta õigupoolest sattunud on.

Peeter peatas auto, lülitas mootori välja ja jäi pehmele seljatoele naaldudes ootama. Mida nimelt, seda ei teadnud ta isegi. Puhurid undasid jätkuvalt ning korraks võis jälle kuulda ka raadio sahisemist, sest Peeter tahtis teada, kas viimaks pole sõda lahti läinud. Igal juhul ei maksa passida seal, kus kedagi teist ei ole, arvas ta erinevate jaamade vahet klõpsides, sest ju need teised on hea põhjusega ära läinud.

Kuna raadio soostus vaid ragisema, otsis Peeter kindalaekast välja *Nirvana* CD ja lükkas selle pilusse. Plaadimängija surises vaikselt ning juba esimesed tuttavad taktid tõid pingul närvidele mõningast leevendust. Siiski ei suutnud ta ühtki lugu lõpuni kuulata, keeras siis süüte hoopis välja ja jäi jälle vaikselt istuma.

Mis siis ometi toimus? Tõesti sõda? Keemiarünnak? Või möllas linnas mingisugune õudusfilmiviirus?

*

Peeter otsustas edasi minna jalgsi, kuna sõidutee oli blokeeritud ja kodu juba üsna lähedal. Rabeda jää raginal avas ta ettevaatlikult ukse ning heitis pilgu süsimusta taeva poole, ühtaegu kartes ja lootes seal silmata madallennul vinguvaid hävituslennukeid või pommitajaid. Kartes, sest olgu pudru *söömisega*, kuidas on, aga pudruks *saada*, näiteks mürsuplahvatuses, ei taha keegi; lootes, sest siis võinuks ootamatu olukorra suhtes mingisugusegi seisukoha võtta.

Vaevu paarkümmend meetrit kõndinud, sai Peeter aru, kui mõnus oli soojas autos omaette mõtiskleda. Tänavalampide valgusvihud tõid tuisu nähtavale, kusjuures igaühes neist paistsid helbed ise suunas tormavat. Jäine tuul, mis pani pintsakuhõlmad ja lipsu laperdama, lõikas valusalt läbi sisikonna ja kingad olid juba vettinud. Selg koogus ja käed rinnal risti, marssis Peeter kodu poole. Vahetevahel haaras ta mõnest teeäärsest hangest ka räpaseid lumekamakaid ja viskas neid vastu väheseid valgustatud aknaid, mis silma jäid, aga oma vandaalitsemisele jäi ta ka ainsaks tunnistajaks. Ei aidanud hääle kähedaks hõikamine ega vängem loopimismaterjal.

Kedagi lihtsalt ei olnud.

*

Kui Peeter oli oma korteri turvaukse lukustanud, vajus ta esikus istukile. Valutav pea sumises segastest mõtetest, soe õhk tekitas tunde nagu nahk põleks, kingad lirtsusid ja jalad olid jääkülmad.

Vähemalt oli ta nüüd kodus.

Koridoris kössitades tiris ta kingad ja nätsked sokid jalast, ajas ennast vaevaliselt püsti ja komberdas elutuppa. Seal avas ta baarikapi ning, viitmata sobiliku klaasi otsimisega aega, jõi otse karahvinist paar lonksu viskit. Siis istus ta köhides suurele kollasele diivanile, mis oli mugav, nagu selle ostjagi, ja lausa kugistas mehe endasse. Laual lebava telekapuldini küünitamine nõudis seetõttu tõelisi jõu- ja ilunumbreid.

Peaaegu kõik kanalid edastasid elektronide voogu – sahinat, mida mõnel pool kutsutakse "sipelgasõjaks", teisal jällegi "lumetormiks" –, paar tükki teatasid jällegi tehnilistest viperustest ja lubasid suure suuga, et kõik saab kohe korda, et jätkatakse vaid mõne hetke pärast.

Üht sellist katteta lubadust jäigi Peeter jõllitama, aeg-ajalt karahvinist rüübates. Kui kaua ta nii istus, seda ta ei teadnud, aga selle ajaga hakkas keha juba surisema ja pilk ähmaseks kiskuma. Samas tuli tunnistada, et selle paljulubava sildikese vaatamine oli põnevam kui mõnigi saade või seriaal. "Hetke pärast jätkame" – selle taga peitus potentsiaal ja ootusärevus. Ei võinud teada, mis saama hakkab. See on nagu elu ise, arvas Peeter ning jälgis huviga, mis edasi juhtub.

Läks aga nii, et umbes tunnikese pärast asendus silt mustvalge kihiseva pudruga.

"Seda ma pidingi ootama või!? Seda saadet olen ma juba näinud!" käratas ta, viskas puldi vastu kappi ja kähistas naerda.

Siis meenusid talle need vähesed DVD-d, mille vaatamine eeldatavasti täiesti võimalik oli, ning hirmsat viisi vandudes pressis Peeter puldist välja karanud patareid pessa tagasi. Suureks kergenduseks selgus, et vidin töötas jätkuvalt, ja nii sai see tänutäheks mitu matsuvat suudlust. Et ka televiisori küljes olid vajalikud nupud olemas, oli ta täielikult unustanud.

Kuna Peetri meeleolu vajas turgutamist, otsustas ta vaadata musta huumoriga vürtsitatud filmi, milles presidendi ihukaitsjal tuli hulgaliselt külm- ja tulirelvi kombineerides kaitsta riigipead ja ennast, nimelt reeturitest eriüksuslaste hordide eest. Seda kõike selleks, et suur sõda ära hoida.

Enne vaatamist taarus ta aga kööki, et uinutava filmielamuse kõrvale midagi väärilselt mõnusat mugida. Väljavalituteks osutusid pakk kalapulki ja pudel ketšupit, sellel suurustav kiri: "500 g kohta vähemalt 3 *päris* tomatit!" Kuni pulgad pannil särisesid, avas Peeter akna ja kiikas välja.

Oli tunduvalt pimedam ja vaiksem kui tavaliselt: ei mingit ebamäärast linnamühinat, ainult tuul; ei mingeid üksikuid haugatusi, pidurikriginat või trollide kauget undamist. Läbi raagus okste rahutu kiikumise jõudis Peetri silma ühe vastasmaja korteri kauge kuma. Kellegi käed olid pirnid pesadesse keeranud, kellegi sõrmed lülititele vajutanud. Aga kelle? Peeter tundis küll puudutust, ometi jäi puudutaja ise tabamatuks. Tõeline suudlus läbi jäätunud klaasi. Üldse võis terves hiiglaslikus vastasmajas valgust aimata ainult kolmesneljas korteris.

Käre õhk oli kööki vallutamas ning Peeter pidas targemaks akna sulgeda. Ühtlasi otsustas ta, et söögipoolis on valmis.

*

Diivanil lesides ja jahedaid kalapulki näksides võis peaaegu et unustada, mis *seal* toimub. Ja just seda tahtiski Peeter teha.

"See on Jacki eesti!" karjus rusustunud linna taustal tatsav mees, kuulipildurid mõlemas käes tärisemas. Päid, jalgu ja käsi lendas. "Te elajad!" kriiskas ta siis ning loopis paar granaati. Käsi, jalgu ja päid lendas. "Tahate, ma näitan teile maailma lõppu?" irvitas ta päikeseprille silme ette seades ja rihtis raketiheitja toru suure helikopteri poole.

Seejärel mattus terve korter pimedusse.

Vaikus.

"Unenägu!" kiljatas Peeter erutunult ja kargas diivanilt püsti. "See peab olema unenägu! Ongi! See *ongi* unenägu! Muidugi!"

Kummaline, kuidas ühest mõttest saab nii palju muutuda, kuidas üksainus mõte, kui ta idaneb ja võrsub soodsates tingimustes, võib kardinaalselt muuta inimese suhtumist maailma, panna kõike teise nurga alt nägema. Mõtte jõud on üüratu ning selle elavaks tõestuseks oli Peeter, 36-aastane kinnisvarakonsultant, kes kottpimedas toas, silmad uskumatusest punnis, oma sõrmede vahel rasvast kalapulka mudis ja ära ei jõudnud imestada, kui tõelisena see tundub.

Igal juhul on see kõige imelikum unenägu, mida ma elu sees näinud olen, mõtles ta ja tegi esimesi katseid ärgata. *Kuidas* ärgata, seda ta täpselt ei teadnud. Igal juhul enda näpistamine ei aidanud ning samas oli Peetri ümbrus kahtlaselt püsiv – uneilma kohta võrdlemisi ebatavaline. Teisalt – viimasel ajal polnud Peeter pea üldse und näinud, seega ei saanud ka täie kindlusega väita, et praegune olukord väljub ühe veidra unenäo piiridest. Ikkagi ujus pähe hulgaliselt mõtteid, mis taolist teooriat õõnestasid: suurepärane valu- ja külmatunnetus, ta teadis oma nime, elukohta, mäletas niivõrd-kuivõrd oma elutee eredamaid hetki, ta ei saanud lennata ja tema külmkapis ei istunud vikerkaarevärvilist koaalat, kes oleks läbi lillede lobisenud, mis ta elul viga on.

Lõpuks otsustas Peeter lihtsalt magama minna. Väsimus oli kallal, ja kui see kõik oligi üks pikk ja veider unenägu, kui ta magaski praegu Taluri metsamajakeses õndsat und, siis arvatavasti ärkaks ta hommikul ka seal üles.

Arvestades sellega, et Peeter vaagis ka võimalust, et on üks käputäiest inimestest, keda tuumarünnakut ootavast Tallinnast veel evakueeritud pole, uinus ta võrdlemisi kiiresti.

Unenägu

"Oled siis siin ja ootad mind?" küsis kuldpruunide lainetavate juustega noor naine pisikeselt poisilt, kelle punane õhetav nägu rõõmust pakatas.

"Jaa," venitas poiss lõbusalt, ajades suu demonstratiivselt ammuli.

"Olgu, ma tulen sulle siis varsti järele," ütles ta, kükitas, kohendas poisikese salli ja tõmbas paksu jope luku, mis oli veidi alla vajunud, lõpuni kinni. "Ära kuskile mujale mine."

"Ei lähe," vastas väikemees etteheitval toonil, millega tavaliselt teatatakse, et "ma ei käi enam lasteaias".

Naine naeratas ja tahtis poisi punetavale põsele musi anda, kuid mehike rabeles ennast kilgates vabaks ning jooksis, kelk nööripidi järel, lauge lumise künka poole. Naine tõusis püsti, vaatas, kuidas tumesinine kogu kelgumäest üles ukerdab, ja hakkas siis astuma.

Tumesinine kogu vaatas silmanurgast ka naisele järele ning kui ema viimaks vaateväljast kadus, ujutasid ta üle võrdlemisi uued tunded: üksindus, iseseisvus, vabadus, mõneti ka vastutus… Muidugi ei mõistnud ta veel kõigile neile hingevärelustele nimesid anda, kuid peaasi oli see, et üheskoos tekitasid nad tema väikeses kehas meeldiva, äreva värina.

Nähes, et keegi on künkale ka "hüppeka" ehitanud, sättis ta oma kelgu loomulikult selle suunas, tõstis nööri sülle ja hakkas kätega hoogu tõukama. Hetke pärast vihiseski poiss, kes veel aastake tagasi lasteaias huilgas, et tahab kosmonaudiks saada, läbi õhu, ning liigagi vara katkestas kogu lõbu hõõrdejõud, mille kohta ta luges alles siis, kui isu kosmonaudiks saada oli temast põhjalikult välja juuritud. Vaimustusest välkuvad silmad pöördusid kohe tagasi künka poole ja mõne aja pärast, kui juba õhtu saabumist aimata võis, oli punase plastkelgu jälgedest moodustunud terve rägastik.

Kui poiss ei-tea-mitmendat-korda kingu jalamile jõudis, vaatas ta läikivmusta metallaia ja ebameeldiva, sinakasroheliseks värvitud maja poole. Samasse suunda jäi veel väike sõidutee ja mõned raagus puud. Kuskilt sealt pidi ema varsti tulema. Kus ta küll nii kaua oli? Ta sikutas käpiku käest, luristas valjult ja tõmbas käeseljaga üle märja ninaaluse.

Veidi aega edasi kelgutanud, ilmusid kuskilt välja kolm suuremat poissi, kes, käed taskus, künka poole lonkisid ja juttu ajasid. Millest nad täpselt rääkisid, sellest väike poiss aru ei saanud, aga tema kõrvu ulatus mõnigi "paha" sõna ja muidugi ka sellele järgnenud naer.

"Kuule, sina!"

Poiss kelgutas edasi ja ei teinud kuulmagi, kuigi teadis kindlalt, et "sina" all mõeldi just teda.

"Kuule, ma räägin sinuga!"

Pilk kummikutele naelutatud, lükkas ta nii jõuliselt hoogu, et jope varrukad külma lumega täitusid.

"Oota-oota nüüd," nõudis kõige pikem jõmm kiuslikult, krabas kelgu poole liu pealt kinni ja keeras selle ühes sõitjaga kummuli.

Järgnes ülejäänud kahe tunnustav naer.

"See on meie mägi, mida sa sõidad siin?" ei jätnud pikk poiss järele ja kummardas kelgutaja kohale: "Ah? Mis teed siin? See on meie maa."

Pisikese poisi nägu oli täis meeleheidet ja hirmu; musta raudaia tagant paistis küll inimesi, kuid mitte ühelgi neist ei olnud kuldpruune lainetavaid juukseid – selliseid, mille pelgast nägemisest piisanuks, et kogu enesekindlus ja julgus tagasi saada.

"See ei ole sinu mägi," kostis viimaks heitunud hääl, mispeale väikemees, kes püsti püüdis tõusta, tagasi lumme tõugati.

"Ei ole või?" küsis hiiglane, kelle sõnade autoriteeti toestas vastik mõru hais, mida pisike kelgutaja ennegi tundnud oli.

"Ei ole jah," ütles ta ning tegi midagi täiesti ootamatut.

Enne kui kolm viienda klassi pätihakatist midagi arugi olid saanud, klammerdus ta ülbitseja jala külge ning tõmbas tolle kogu jõudu kokku võttes siruli.

"Nonoh, raisk!" vihastusid teised, krabasid vägilasest kinni ja surusid ta näoli lumme.

Kamba ninamehe au oli haavatud ning üsna pea viis temagi oma kättemaksu ellu, rasvased lokid villase mütsi alt tolgendamas ja tedretähniline nägu vihast moondunud.

"Tuled veel ülbitsema ka, jah?"

Üheskoos sakutati, togiti ja topiti peotäite viisi lund näkku. Väike tumesinise jopega poiss nuttis juba ammu. Silmad, nina ja suu olid lund täis, lisaks pisteti seda ka krae vahele. Sadistliku mõnuga vermiti üht ebameeldivat mälestust, mis kunagi teiste omasugustega üheks pidi saama.

Kuidagi õnnestus pisikesel poisil ennast kiusajate haardest lahti rapsida ja veidi eemale joosta.

"Appi!" karjus ta täiest väest.

Kolm kaaki ehmusid ning mõistsid alles nüüd, millega nad õigupoolest hakkama olid saanud. Grimassides näo põskedelt veeresid alla tulikuumad pisarad, ninast voolas tatti ja suust pudises süljeseid lumetükke... Majade vahel kaikus teinegi nutune hüüe.

"Appi!"

Poiss tatsas väikeste sammudega raudaia suunas, ise ikka appi karjudes ning mitu korda käpuli kukkudes. Kuid inimesed, keda kaugemal puude vahel näha oli, pöörasid talle vähe tähelepanu. Enamik kõndis rahumeeli edasi ning ei vaevunud isegi abivajaja poole pead pöörama; mõni vaatas, suunas siis aga pilgu ruttu mujale ning kiirendas sammu. Veidi eemal olid kaks vanemat daami, mõlemal barett peas, seisatanud ning arusaamatuil ilmeil ja silmi kissitades hädakisa suunas vaatama jäänud. "No ärge kiusake teda siis," pomises keegi vaikselt. Aga appi ei tulnud keegi.

"Oota! Kuule, võta oma kelk tagasi!" hõigati selja tagant.

Aga väikese poisi hing oli täis, talle aitas. Teda ei huvitanud enam kelk ega mägi ega mitte miski. Elu sees polnud ta ennast tundnud nõnda üksiku ja abituna, nii mahajäetuna. Ta tahtis lihtsalt koju jõuda.

Nõnda rikkus majja toodi

Esimene asi, mida Peeter ärgates märkas, oli öökullikujuline plastmasskell. Asi, mis kingiti talle aasta tagasi juubeliks. Asi, mida ta enne seda sünnipäeva oli näinud vaid odavates pudupoodides, ja pärast – enda magamistoas. Asi, mida ta ei oleks näinud Taluri metsamajakeses ärgates. Asi, mida ta sellest päevast peale veelgi rohkem vihkas.

Ajanud endalt maha paksu teki, jäi ta voodile lebama. Läbi valgete pitskardinate paistis tuttav tumehall taevas. Jälle sadas. Toas, mis oli öö jooksul märgatavalt jahedamaks muutunud, valitses kohutav vaikus.

Peeter krabas öökapilt kella ja tõstis selle kõrva juurde. Ei ainsatki heli. Kui ta selle päris vastu kuulmekäiku surus, võis siiski kuulda, kuidas tillukesed hammasrattad kribinal ringi käivad. Peeter jättis öökulli voodile, tõusis aeglaselt püsti ja kõndis lülitini, mis kohe raamaturiiuli kõrval oli. Värisev sõrm jõudis selle juurde, kuid jäi pidama.

Mis siis, kui laelambi kolmest pirnist ei sütti mitte ükski? Mida see tähendaks? Peeter tundis kuskil kopsude vahel värinat. Ta pilk vilas mööda tuba, kuni peatus ühel korteri kaheksast kellast, mis oli omakorda üks kolmest digitaalsest. Numbritabloo ei põlenud, kuigi – ja seda kontrollis Peeter õige erutunult – must, valgete kirjakestega juhe seisis stepslis. Nüüd märkas ta ka seda, et magamistoa pisikese televiisori punane tuluke – majakas, mille järgi ta öösiti WC-st tulles ikka orienteerus – oli samuti hääbunud.

Kuna lootust jäi üha vähemaks, olid sõrmed *nüüd* nobedad lülitile vajutama; sellest said jällegi innustust jalad, mis Peetri ruttu teistessegi tubadesse kandsid, kuid lambid ei süttinud ka seal. Teda haaras ängistus, paanika vanem vend – tunne, mis aeglaselt, aga kindlalt oma teravate küüntega mööda hingetoru üles ronib, kõri pigistama hakkab ning oma ääretuses halvab.

Tagasi magamistoas, võttis Peeter radiaatorilt püksid, mis olid jätkuvalt niisked, ja ajas need vastumeelselt jalga. Riidekapist jäid veel näppu kuivad sokid, must T-särk kirjaga "*Karma Police*" ja hall villane kampsun.

*

Köögis istunud ja sigareti läitnud, rahunes mees mõnevõrra maha. Vähemalt hakkas kujunema mingisugune ülevaade. Elekter oli ära, radiaatorid hõõgasid veel leigelt, ühtki hingelist polnud ta näinud ja aina kindlamalt võis veenduda selles, et tegu ei ole unenäoga.

Vesi…

Peeter keeras kraani lahti, mispeale jäine juga vastu valamus lebavat taldrikut pritsis ja endale läbi ketšupi teed rajama hakkas.

"Kurat," märkis Peeter nördinult, kui selgus, et kuuma veega täidetud vann jääb sõna otseses mõttes vaid märjaks unenäoks.

Kuid kohe sai selgeks, et sama käib ka külma veega täidetud vanni kohta, sest juga kahanes nireks ning siis polnud enam sedagi. Tilkuv kraan tegi vaid paar tigedat turtsatust, millele järgnes õõvastav korin.

Vett ei olnud.

"Kohvi siis ei saa," nentis Peeter ka selle päeva hommikul, aga palju kurvemalt.

Siis heitis ta pilgu aknast välja ning hõiskas võidurõõmsalt:

"Lumi!"

Kiiruga kahmas ta kapist kastruli ja jooksis rõdule. Seal täitis ta selle, endal keel suunurgast väljas, ruttu lumega ning lippas tagasi kööki.

"Vett on ju lausa lademetes!" juubeldas Peeter, mõtles juba lumest keedetud kohvile ning vaatas uuesti aknast paistvat valget välja, mida ilmestasid vaid paar vaibakloppimispuud ja lumelina alt aimatav mänguväljak. Hiiglaslik vastasmaja – samasugune nagu see, milles ta isegi elas – polnud ühes oma räpaste paneelide ja tuule käes vabisevate akendega veel enne nii üksiku ja trööstituna paistnud.

*

Kui kastrulisse kogutud lumi oli juba mõnda aega sulanud, meenus Peetrile kurb tõsiasi, et elektrit pole. Hämmastav, et see võis nõnda kiiresti

ununeda. Täiesti jahmatav, mil määral ta nende ringisiblivate elektronidega kokku kasvanud oli, kogu aeg kindlalt teades, et elekter on eluvajalik, ühe linnakorteri lahutamatu osa. Kogu aeg teades, kuid ju siis mitte tõeliselt mõistes. Aga ega seda vist enne mõistagi, kui häda juba käes, kui on võimalik teatu ka läbi tunnetada, mõistetuks "kapitaliseerida".

Peeter ohkas ning kattis näo kätega. Tuttavad küsimused pidasid avalikku koosolekut, mida oli võimatu laiali ajada. Nähtavasti olid ta peas tegutsevad metafüüsilised õigusorganid koos ülejäänud inimeste ja nende mõtetega jalga lasknud.

Vähemalt pole veel pommid plahvatama hakanud, püüdis ta rõõmsamat nägu teha.

*

Piisavalt kaua nukralt laua taga kössitanud ja näpuotsaga linal lebavaid saiapurukesi terroriseerinud, meenus talle, et suure riidekapi alumises nurgas oli kast, milles ta hoidis varajasema elu mälestuste maiseid kehastusi: asjakesi lähematest ja kaugematest aegadest. Nende seas pidi leiduma ka kunagi pioneeripõlves võidetud priimus, millel – alguses aukartusest, hiljem ükskõiksusest – tööstaaž siiamaani puudus.

Kolme jalaga vasest priimus oli aja jooksul küll veidi tuhmunud ning avamata piiritusepudelist, mis kunagi ammu ostetud sai, oli seletamatul moel pool ära auranud, kuid kohvi keetmiseks sellest piisas. Selles võis Peeter veenduda, kui tõrvakarva jook juba kastrulis mulises.

"Kohv on kohv," pomises ta vaikselt, justkui lääne filosoofia alustalasid korrates, ning muutus lonks-lonksult erksamaks.

"A on A, päike on päike," oli ta kunagine õppejõud vaimustunult kilganud, käsi kokku löönud ja tahvlile konarlikke jooni vedanud. Ühed kihistasid naerda, teised tundsid austust, kolmandad siirast muret. Igatahes jäi Peetri esimene semester mitu raamatut kirjutanud õppejõule viimaseks. Kuigi toda eraklikku meest nähti ka hiljem: mõnelgi korral jalutas kõigest vaimustuv habemik Tartu tänavatel vaid toasusside väel. Muidugi püüdis ta ettejuhtuvatele inimestele – eriti noortele naistudengitele – oma erutatuse tagamaid selgitada, nagu ühele õppejõule kohane. Ka lauluhääl oli korralik, "Ta lendab mesipuu poole" oli püsirepertuaaris ja teinekord vähendas vilkuritega takso ta jalavaevagi.

Peeter muigas, ta polnud ülikooliaegadele ammu mõelnud. Hulluks läinud loogikaprofessor oli nüüdseks ilmselt surnud, aga nii mõnigi toonane kamraad võis veel...

Kus nad olla võisid?

*

Eilseid kalapulki kohvikõrvaseks järades tekkis tal vastupandamatu mõte töö juurde sõita. Ei saanud ju terve päeva lihtsalt korteris konutada. Varem või hiljem pidi minema omasuguseid otsima. Ja Vangitorni avaratest akendest avanes suurepärane vaade, mida ühel tavalisel tööpäeval muidugi eriti pikalt nautida ei saanud. Esimestel töönädalatel oli teda mitu korda lausa noomitud, kui ta ennast liiga kauaks suure peegelklaasi taha unustas. Hiljem, kui mängureeglid juba selged, ei tihanud ta akende poole vaadatagi. Küll aga põrnitses ta pahaselt neid uustulnukaid, kes jultunult – tööajast! – allpool sõeluvaid inimesi ja autosid vahtisid.

Peeter avas akna ja tõdes, et vahepeal polnud midagi muutunud. Niigi jahedasse kööki valgus jäine õhk ning nüüd, veidi kõõludes, nägi ta ka seda, et maja ees seisid kahes reas valged mügarikud. Kuigi ta enda auto ei olnud väga kaugel, oli selge, et selleni pole mõtet minna. Kui, siis ainult muusikat kuulama. Või sooja saama... Peeter pani akna õlgu väristades kinni ja valas kastrulipõhja jäänud kohvi termosesse.

Õlakotti "ekspeditsiooniks" vajalikke asju valides ei suutnud Peeter ka töökõlbmatut, tundide kaupa solgipanges ligunenud mobiiltelefoni maha jätta. *Äkki*... Peale selle võttis ta kaasa oranži termose kohviga, nahast rahakoti ID-kaardi ja mõne tuhande krooniga, hambaharja ja -pasta, paar raamatut, mis vähemalt teist aastat lugemist ootasid, mõned puhtad särgid, aluspesu, sokid ja loomulikult ka korterivõtmed. Ühesõnaga – valmis selleks, kui päästjad või lapilised sõjardid ta leidma juhtuvad ja olukorda kiiruga selgitades kuskile ülerahvastatud varjupaika toimetavad.

Riietumise osas suurt valikut polnud: avatud köögiaknast sisse tunginud jäine vaenulikkus lausa sundis kampsuni peale tumesinise karvase kapuutsiga sulejope, kaela kareda, torkiva salli, pähe lotendava kootud mütsi – samuti sünnipäevakink – ning ühest peitu pugenud kilekotist leidis Peeter ka paari pruune kummikuid, mis talle just parajad olid. Isa omad.

Mitukümmend aastat tagasi oli ta näinud, kuidas needsamad kummikud vetruval samblal ühe punetava jõhvikalapi juurest teise juurde tammusid. Jalatseid hetke heldinult silmitsenud, läks Peeter elutuppa, võttis laualt ajalehe ja toppis mõlemasse kummikusse mitmeid lehekülgi.

*

Korteri ukse otsustavalt lukku keeranud, klõpsas Peeter harjumuspäraselt liftinuppu, kui jällegi meenus tõsiasi, et ükski juhe Tallinnas pole pinge all. Vähemalt need mitte, millega ta senimaani kokku oli puutunud. Siiski

vajutas ta nuppu igaks juhuks veel kord, teades väga hästi, et metallkarbi undamist sellele ei järgne – ja ikkagi oli ta pettunud, kui just nii läkski.

Pikkadest siksakitavatest treppidest alla tõtates peatus Peeter pea igal korrusel, et mõlema käega mõnele uksele prõmmida ja midagi hõigata. Aga iga korrusega jäi lootust ja võhma järjest vähemaks ning juba tõukaski ta välisukse lahti ja astus hingeldades üllatavalt sügavasse lumme.

Tema ees laius loodusfilmidest nähtud Antarktis, selles polnud kahtlustki. Kummalisel kombel olid siia ära eksinud suured paneelmajad ja valged puud, leidus palju salapäraseid pinnavorme ja kaugemal paistis laiade punaste triipudega üksildane korsten, millest suitsu ei tõusnud – aga lõunapoolus pidi see olema. Kõik, mida näha võis, tekitas Peetris kõhedust. Korsten oli aastaringi tossanud nagu mõni pikk võlusigar, mis kunagi lõpuni ei põle. Aga nüüd? Ja see vaikus…

*

*

...ja ühtlaselt hall taevas, mille taustal võis näha üksnes seda lakkamatut valget saginat, kuid mitte ainsatki soodsaid õhuvoole püüdvat lindu.

Kartlikult tegi ta esimesed ebakindlad sammud. Sellised, mida teeks hädamaandumise läbi elanud kosmonaut võõra planeedi kivisele pinnale astudes, seljas mõranenud visiiriga skafander. Peod tõmbusid niiskeks ja kõhus keeras. Väga võimalik, et ta hingas juba praegu mingit radioaktiivset tolmu sisse. Peeter püüdis seda mõtet ignoreerida ja kiirendas sammu, kuid tõmbas mõne aja pärast siiski salli ninale. Rohkem enda rahustamiseks kui siirast usust, et sellest tõesti ka mingit kasu võiks olla.

*

Betoonlabürindist välja jõudnud, nägi Peeter majade rägastikku piiraval sõiduteel palju mahajäetud autosid. Nende rattajäljed olid värskes sajus haihtunud ja nii jäi mulje, et suured alumiiniumkobakad on koos lumehelvestega lihtsalt taevast alla liuelnud. Sellele viitas ka nende küllaltki kaootiline paiknemine, mille tekkimise taga võis olla näiteks see, et juhid kadusid neist otse sõidu pealt. Või olid kõik ühtäkki plehku pannud? Kui nii,

siis miks enne seda vastu posti põrutada või läbi aiaplankude kihutada või majaseina rammida? Ja miks olid kõikide autode uksed kinni? Metallsüdamete seiskumise umbkaudse aja kohta võis oletusi teha selle järgi, kui unustusse vajunud moega üks või teine masin oli. Varakult jahtunud klaasid ja plekk olid lubanud lumel end täielikult matta, kohati sai siiski näha ka tuuleklaase, mida kattis õhem või lausa lapiline lumekiht.

Kohmakas kogu avas praksudes ühe punase mahtuniversaali ukse ja kobis mõningaste raskustega sisse. Siin oli võrdlemisi soe. Süütevõti seisis lukuaugus, mootor käivitus esimesel katsel ja puhurid töötasid palju vaiksemalt kui Peetri autos. Ta otsustas õnne proovida, kuid vaatamata paljutõotavale algusele lõppes lõbusõit juba mõne meetri pärast, kui edasiminekut hakkas takistama lumekuhi, mis oli kapoti ees õhupallina paisunud. Napakad raadiomehed edastasid jätkuvalt otseülekannet kärestikulise jõe juurest, aga isegi toda sahinat-kahinat oli üle hulga aja lohutav kuulda. Peeter nautis kohisemist kinnisilmi, soojendas käsi ja otsustas viimaks teed jätkata – asjaolusid arvestades oli kesklinnani veel pikk maa.

*

Vahetevahel mõnda teele jäänud autosse ronides, ennast veidi soojendades ja siis jälle edasi rühkides jõudis ta Vangitornini kolme tunniga. Käekell näitas kahte, kuid pimedaks läks vara ning mõistagi ei valmistanud see just heameelt – pimeduses polnuks kõrgest vaatepunktist mingitki kasu. Aga võib-olla oli terve ettevõtmine niigi mõttetu, sest lisaks päevavalguse kadumisele ähvardas kaugele nägemist takistada ka üha tihenev lumesadu. See mõte oli teda kogu tee närinud.

Peeter astus pöördukseni ja surus, kuid see lihtsalt ei soostunud tegema, mida nimetusest loota võis. Ühel tavalisel tööpäeval – seega ükskõik millisel nädalapäeval – oleks taoline olukord olnud mõeldamatu. Kujutada – raharinge lipsustatud libled ja lipstokid ei pääse liikuma, see oleks katastroof, infarkt. Aga nüüd… Polnud kedagi, kes tekkinud situatsiooni pärast muretseks või juukseid kitkuks, kellelgi polnud midagi kaotada ega võita. Ainult Peeter oli veidi pahur, kuid juba ta oligi kahe käega haaranud rammi, raske hõbedase prügikasti.

Ahvist inimeseks, et leiutada elektriga töötav pöörduks, inimesest tagasi ahviks, kui see juhtumisi rikki läheb. Elementaarne.

Esimene löök oli liiga arglik, teise peale hargnes paksu turvaklaasi juba ämblikuvõrk ning järgmiste hoopide vältel pidi Peeter evolutsiooniredelil veel mõne pulga võrra allapoole ronima, et vabastada endas peituv ürgne jõud ja purustada müür, mis lahutas teda kohast, kuhu ta tahtis pääseda endalegi

segastel põhjustel. Oluliselt avaram vaade oli üks asi, aga see oli põhjendus, mitte põhjus, sest töö juurde sõitmise idee oli tekkinud enne vaatele mõtlemist.

Kui paks klaas ühtäkki klirinal järele andis, valdas Peetrit midagi võiduröömu taolist, kuid kohe tajus ta ka hirmu mingisuguse kummitusliku trahvi või kahju hüvitamise ees. Eriolukord või mitte, aga kui kogu see jama lõpuks läbi saab, peab varem või hiljem *keegi* klaasi kinni maksma. Muidugi juhul, kui "kogu selle jama läbi saamine" ei seisne selles, et Tallinnast saab esmalt hiiglaslik kraater ning seejärel Soome lahe loogiline jätk.

*

Fuajees, mille kõrgeid seinu katsid mustad läikivad marmorplaadid, oli tunduvalt soojem kui õues. Peeter heitis liftide poole ükskõikse pilgu ning paotas tuletõrjeväljapääsu rasket ust, mis harilikult kinni oli. Vestibüüli hädine valgus lipsas tekkinud avausest sisse ja tõi nähtavale järsu tõusuga astmed, mis viisid eeldatavasti Vangitorni tippu. Sealt paistvaid seinu ei ehtinud marmori imitatsioon, sest ilmselt polnud nendes järskudes käikudes, pilvelõhkuja pimedas selgroos, vaja kellelegi muljet avaldada.

Mõte, et hetkel, mil raske terasuks selja taga sulgub, matab pilkane pimedus ta endasse, ei meeldinud Peetrile muidugi põrmugi, kuid sellegipoolest alustas ta üles ronimist energilise sammuga, seljakoti sisu rütmikalt kõlksumas. Siiski – kui Peeter metalse plõksatuse järel äkitselt pimedaks jäi, otsustas ta, et kuigi käsikaudu neljakümnendale korrusele kobamine oleks omamoodi eneseületus, osutuks see antud olukorras liiga vaevaliseks ja aeganõudvaks. Nii lohistaski ta tuletõrjeukse ette selle sama "hõbevõtmekese", millega majja pääses, et uks lahti püsiks. Ei läinud just ülemäära valgemaks, aga vähemalt oli veidi aega näha, kuhu astuda; hiljem olid abiks metallkäsipuud, mille halli helki võis aimata ka siis, kui jalg pidi juba teed kobama.

*

Korrushaaval kõrgemale jõudes kasvasid Peetris väsimus ja erutus. Viimane sai aga esimesest võitu ning võrdlemisi ebasportlik mees peatus esialgu pikemalt vaid selleks, et müts peast võtta ja paksu sulejope hõlmad lahti teha. Külmunud nägu ja käed tulitasid, asu ei andnud ärevad mõtted sellest, kuidas kõikide ponnistuste krooniks, olles kesklinna katustest kõrgemale kerkinud, avaneb mõni kohutav vaatepilt.

Fantaasia genereeris ähmaseid kaadreid, milles igas ilmakaares oli silmapiiriks suurte pommikraatrite ahelik ning tema mökutas justkui saarekesel, mis alles ootas seda otsustavat ja lõplikku tabamust. Pimeduses idanesid

pildikesed tankikolonnidest, marssivatest sõduritest ja punastest lehvivatest lippudest. Et aga öö oli möödunud rahulikult, igasuguse värina ja mürinata, tekkis vaimusilmas üksjagu pildikesi ka salakavalast keemiarünnakust, korteripõrandatel lebavatest lubivalgetest laipadest, kes ilmselgetel põhjustel ei vasta, kui nende ustele klohmitakse, kuigi neil kõrvad peas ja silmad pärani lahti on.

Peeter kaalus hetkeks, kui kõrgel ta juba turnib – 15. korrusel? – ja ketras siis edasi: kui tegemist oligi alatute kemikaalidega, siis miks oli tema veel elus? Ja kui teised olid surnud, siis kuhu kadusid nende… maised jäänused? Peetril jooksis külm judin üle selja, kuigi nahk oli treppide vallutamisega juba päris kuumaks läinud. Kujutlusvõimele valgusenappus meeldis ja otsekui selle kinnituseks sündis mõte kurjadest varjudest, kes rändavad öösiti ringi ning kugistavad oma ohvrid alla ühes riiete ja kõige muuga. Peeter polnud enam väike laps ning orienteerus põhjendatud ja põhjendamata hirmude teljel enda meelest hästi. Aga võib ette kujutada, et ühel hommikul inimtühjas linnas ärgates ei pruugi enam teada, mida uskuda või mida mitte.

Ulatuslik evakueerimine?

Ja tema oli ainuke mahajääja, ei ainsatki teist?

Väheusutav.

*

Umbes 20. korruse paiku otsustas ta veidi puhata, sest süda andis endast märku. Paadunud suitsetajana tundis Peeter mõnelgi korral, kuidas võhmal verepump ennast judistab. Võtnud trepimademel istet, riivas kõrvu taas too kummaline vaikus. Kuigi pea oli mõtetest tühi, tundis ta ikkagi ärevust. Ilmselt andsid mingid mõtted jätkuvalt tooni, nagu filmimuusika pinevad viiulid, mida tihtipeale eraldi tähelegi ei pane. Peeter tajus, et keegi vahib teda pimedusest, et keegi varitseb selja taga, kuigi seal ei saanud palju ruumi olla.

"Ee!" hüüdis ta püsti tõustes ja kobas lähiümbrust, et kontrollida, kas ta on jätkuvalt üksi.

Ebamäärasele häälitsusele ei järgnenud vastust, aga sellest hoolimata pidas Peeter targemaks üks trepivahe ülespoole ronida ja sealne uks avada.

Valgus, mis vaid minuteid varem oli tundunud hädisena, ajas nüüd silmad kissi. Käsipuud lõid kiiskama, nähtavaks said astmed ja vaheplatvorm, millel ta just istunud oli.

Tühjus.

Polnud kuulda ainsatki häält.

Maha rahunenud, võttis Peeter seljakotist raamatu, lappas välja paraja paksuse ja suskas selle siis ukse alla. Ootamatult otstarbekaks osutunud enese-

abitellis libises veidi aega krabinal, aga pidas siis raske ukse kinni ja Peeter sai jälle paar kiiremat tõusu teha.

*

35. korrus?

Võib-olla oli ta lihtsalt hulluks läinud? Äkki lebas ta praegu mõne polsterdatud seintega toa põrandal, ilanire suunurgast voolamas ja jalakesed vudimas nagu magaval koeral, kes enda meelest treppidest üles tormab. Hirmuärataval kombel tundus see senimaani kõige usutavama teooriana.

Viimaks 42. korrusele, MeieMaa kinnisvarabüroo territooriumile jõudnud, loivas Peeter valjult lõõtsutades mööda pikka hämarat koridori valge ukse suunas, mis oletatavasti – kui korruste lugemine sassi ei läinud – kuubiklasse avanes. Selja taha jäi mingisugune valgusallikas, arvatavasti pisike aken, aga Peeter ei tahtnud sellest välja vaadata. Kui juba, siis suurtest.

Esimene üllatusmuna

Valge uks avanes sisinaga. Kontori vänge, elektroonikast paks tehisõhk polnud kuhugi kadunud, aga sellega harjus üsna ruttu. Ärasuitsetatud, tahmased kopsud andsid siiski märku, et hapniku kontsentratsioon oli tavalisest väiksem.

Ta seisatas ja teritas kõrvu.

Muidugi – konditsioneeri huminat, iga tööpäeva saatemuusikat, polnud kuulda; mõni ime siis, et õhk nii läppunud oli. Või kuulis ta siiski midagi? Telefonihelinad, jutusuma, keegi, kes hõikab teistest üle, printerite, koopiamasinate ja muude aparaatide kriiksumine ja piiksumine, kõik muu argine… Peeter seisis kuubikute vahel nagu vana sõjaveteran ammusel lahinguväljal, kõrvus kaikumas kuulipildurite lakkamatu tärin, olgugi et sõjatanner oli taas haljaste puudega kaetud ning kuulipilduritest järel vaid roostes hülsid, needki mulla all.

Ta jättis õlakoti oma kriuksuvale toolile, võttes sellest ainult termose, ja sammus aeglaselt akende poole. Silmanurgast polnud igatahes midagi kahtlast näha, see rahustas ja tegi ühtaegu murelikuks.

Aknaklaas tundus otsmikule talumatult külm ja tulised tuiked lainetasid läbi aju kuklasse. Ta polnud siit kuigi tihti välja vaadanud – kui, siis vaid vilksamisi –, aga ikkagi võis neil harvadel kordadel silmata tunglevaid inimesi; seda, kuidas autod, bussid ja muud rattalised lakkamatult ringi voorivad; leidus suitsevaid korstnaid, liuglevaid linde, jutte jätvaid lennukeid; liiklusmürast sai nii kõrgel vaikne, kauge müha.

Nüüd oli kõik tühi, surnud – elutu ja... ajatu. Valge udumoodi müür, millest edasi polnud mitte midagi näha, oli nördimapanevalt lähedal.

Paari siia paistva akna vahelt immitses auru. Soojus, selge jälg korteritest kadunud inimestest ja nende eludest, tõusis kiiruga taeva poole. Majadest oleksid justkui hinged väljunud.

Kummastav vaatepilt.

Permanentselt langev lumi oli enda alla matnud endise elustiili pärandi: pruuni sopa. Koos sellega olid mattunud ka pangalaenud, liisingud, arved, pensionisambad ja skandaalsed poliitikud, rääkimata sõdadest, rassismist, terrorismist, rikkusest ja vaesusest. Puudus põhiseadus, mida rikkuda, ja riik, mida reeta. Terve Peetri elu oli jäänud lakkamatult liuglevate valgete räitsakate alla, mille lendu ta nüüd näilise apaatsusega jälgis.

Tallinna närviline süda oli seiskunud ja paks lumevaip sai tervele linnale surilinaks.

*

Võtnud paar lonksu kanget, musta kohvi, ilmus ta huultele midagi naeratuse-laadset. Eluvaim oli sees, suured poed toitu täis, katus pea kohal. Ehk polnudki kõik nii paha? Oli ta praegu üksikum kui tavaliselt? Mõni tööpäev võis mööduda kellegagi ainsatki sõna vahetamata, kohale- ja kojusõit alati. Oli seal vahet, et ta neid inimesi, kellega tavaliselt niigi mingit pistmist polnud, nüüd ei näinud? Keegi ei oodanud temalt mingeid aruandeid või nooruslikke *innovatiivseid* ideid või hea näo punnitamist sitas olukorras ja muud taolist.

Ta tõi kuuldavale võidurõõmsalt üleoleva turtsatuse.

Muidugi, mõned tähtsad inimesed olid nüüd tema elust puudu: teletöötajad ja näitlejad, kelle seltsis Peeter kõik oma õhtud veetis, aga ükskõik – poest võis võtta kaasaskantava CD- või DVD-mängija, kilekotiga patareisid ja plaate nende juurde. Juba praegu oli ainuüksi siin linnas olemas piisaval hulgal meelelahutust, et selle seltsis mitu elu ära elada. Ükskõik, et uut materjali peale ei tulnud, jõuaks vanagi ära vaadata. Pealegi – näitlejad ja teletöötajad olid alati ekraanidel elanud, vähemalt Peetri vaatevinklist, ja selles mõttes ei muutunud midagi. Kõik oli korras!

Sellega, mida filmide kõrvale näksida, oli muidugi keerulisem lugu. Sügavkülmutatud kaubad olid elektrita külmutite sees eeldatavasti kaunis nukras seisus, ja ega muugi poes leiduv saanud igavesti säilida. Aga sellestki polnud probleemi, sest kui kaua ta siin inimtühjas linnas siis ikka elama pidi? Õigemini: kui kaua tal seda *luksust* nautida lastakse? Varem või hiljem ilmuvad inimesed jälle välja ja elu läheb vanaviisi edasi, selles oli Peeter kindel. Kui palju neid siis on, kust nad tulevad, mis nad läbi elanud on, oli juba teine küsimus.

Aga nad tulevad. Senimaani oli Peetril heaks äraolemiseks vaja vaid filme ja kartulivahvleid, kogu moos. Jah, ja moosi võiks kah võtta, uneles Peeter, enne kui saiad ära kuivavad või hallitama lähevad.

*

Neid üksildasi, aga lohutavaid mõtteid mõlgutades jäi Peetrile silma ühe lähedase elumaja teise korruse aken. Äärtest raamisid seda erkoranžid kardinad, mille vahelt paistis nõiduslikult kutsuv pimedus. See huvitavat tooni oranž tuletas Peetrile midagi meelde – võimalik, et lapsepõlvest; võib-olla vanaema juures kasvanud füüsaleid, ta ei teadnud täpselt. Kuid hinge oli pugenud mingisugune soe tunne. Sinna korterisse lihtsalt pidi saama, ja juba täna! Tollele kinnisidee mõõtu võtvale uitmõttele ei tarvitsenud kätt ette panna, sest midagi targemat polnud niikuinii teha. Koju oli pikk maa ja juba hämardus. Maja ise tuli Peetrile tuttav ette. Talle omasel rutakal, teiste inimeste pilke vältival kõnnakul oli ta sealt ennegi mööda vuhisenud.

Termosest kerkivast aurust oli aknale tekkinud udulaik. Peeter joonistas sellele kriipsujuku, kuid nähes piirisilmust, mis mehikese ümber ähvardavalt kokku tõmbus, soperdas ta tema kõrvale kiiruga ka teise, loperguse pea ja ebardliku kehahoiakuga tegelase.

"Seltsiline seegi," pobises ta mõtlikult ja vaatas, kuidas mõlemad aegamööda olematusesse kadusid.

Teise nurga alt, pead kallutades võis nende ähmjaid piirjooni siiski näha – see rahustas.

Ta suskas termose kotti ja asus teele. Jälle oli südamesse sugenenud mingisugune ärevus.

*

Väikese aknakese juures, millest ta enne sihilikult välja ei vaadanud, oli seina külge kinnitatud punane plekist kapike, pikliku kujuga ja näiteks tulekustuti mahutamiseks sobiv, aga mingil põhjusel horisontaalselt asetsev. Ta astus lähemale, et kappi uurida, ning nägi selle klaasi taga läikivat metallkirvest, ruudulise kummikäepidemega.

Mõni ime, et töötajad kontorisse hoopis teist teed pidi saabusid! Kahtlemata oli – ilmselt tulekahju korral kasutatav – kirves siin just strateegilistel kaalutlustel, sest kui mõni ülikonnas stressipall siia sattunuks, kinkinuks ta Kullile või mõnele muule tähtsale ninale ammugi muinasjutulise nõiutud mütsi, mille peast kangutamiseks on vaja seitsme maa ja mere taga elava seikleja rammu. Või Ott Kiivikast. Aga ehk oli temagi üks seitsme maa ja mere taga elav seikleja – oleneb, kes milliselt kaldalt vaatab, arutles Peeter.

Ta üritas kappi edutult avada, kõhkles hetke, astus siis paar sammu tagasi ja lõi klaasi kohmaka kannahoobiga katki. Konksukestele asetatud kirves oli üllatavalt raske. Ta kahtles, kas suudab seda üldse üle õla vinnata, rääkimata kellegi "võlumütsistamisest". Ometi oli tegu kasuliku leiuga, sest – ja see turgatas talle pähe alles nüüd – järgmiseks peatuspaigaks valitud korteri ukse pidi ju kuidagi lahti saama. Puitukse puhul oleks raskest kirvest kahtlemata väga palju abi; vast leidub neid alumistel korrustel kah, ei peaks seda tarima, kaalus ta.

*

Oletus pidas paika. Niisiis võis terves hiiglaslikus klaastornis ühtekokku olla oma poolsada kirvest. Piisavalt, et üks rahulolematute töötajate kamp saaks mässu tõsta kõige selle vastu, mida nad vihkavad. Aga kuna keskkond vormib selles elajat, siis klaasi, metalli, plastmassi ja betooni vahel sagivad ärimehed ja muud asjapulgad olid vastavalt: läbinähtavad, külmad, paindlikud ja kivist südametega tüübid. Enamasti. Igal juhul mäss oli viimane asi, mis kellegi pähe võinuks torgata. Võib-olla ainult firmasisene svammist mõõkadega sümboolne "mässuke", kui see vähegi töötajaid motiveeriks ja seeläbi rahavoolu suurendaks. Kummaline, kuidas tihtipeale on ühe ja sama idee kõige otsesem väljendus taunitav või karistatav, mänguline "simulatsioon" aga nauditav, normaalne ja isegi kiiduväärne. Peeter vajus pimedaid treppe mööda alla kõmpides mõttesse.

Paradoksaalne ja silmakirjalik maailm oli talle muidugi ammu tuttav ja sealt polnud puudu: keskaja imeilusad raamatud, mille valmistamiseks võis kuluda kümneid aastaid, ning millest loetud palvete saatel inimesi teibasse aeti või pooleks saeti; inimeludega kaubitsemine – palgatöö ja palgamõrvad; hirmkallid, aga eluvajalikud ravimid ja operatsioonid; ei olnud puudu rõhutamine, et kõik on erinevad, et see on hea, et sellest tuleb lugu pidada, aga millegipärast sai Peeter oma "mäkerdise" eest "rahuldava", Karin oma "vot nii peab" eest seevastu "väga hea" – tol korral oli tegemist erinevate nägemustega oravast, hilisemas elus oli Peeter tunnistajaks sellele, kuidas hinnati erinevaid nägemusi jumalast, ning mida see endaga kaasa tõi; ei olnud puudu miljonid nälgivad inimesed ja toidust pungil supermarketid ja kohvikud, mis tegutsesid tohutu kaubaülejäägiga, vedades "juriidilistel põhjustel" saiakesi ja muud toidukraami prügimäele – ei aidanud isegi allahindlused või "parim enne möödas" korvikesed; ei olnud puudu selliste inimeste suurejooneline ülekaal, kes sõdida ei tahtnud, ning ei olnud puudu sõjad, milles nad sõdisid ja barrelite kaupa verd valasid… Hullumaja. Nukumaja.

Peeter virgus juurdlusest, kui kuulis, kuidas kirves mööda klaasikildudega sillutatud põrandat krobiseb. Alles nüüd pani ta tähele, et on jõud-

nud tagasi lõhutud pöörduk seni. Õhtu oli käes ja torm hoogu juurde võtnud. Läbi purustatud klaasi tuiskas vihinal sisse lumi, teadvustamata, aga vääramatu sihiga tühi majakobakas aegamisi vallutada.

Vangitornist välja astudes ja pilku selle tipu poole suunates tundis Peeter teatavat vabanemist, vaatamata ägenenud valgele saginale ja tugevatele tuulepuhangutele. Õnneks oli minna vaid paar-kolmsada meetrit.

*

Välisust kinni hoidnud elektronluku jõud oli raugenud ning narkomaane ja muid ebameeldivaid tegelasi eemale hoidev süsteem laskis majja kirvega maniaki – Peetri. Mees marssis otsustavalt teisele korrusele, pika varrega kirve pea vastu astmeid kõlksumas.

Kohale jõudnud, jäi ta uksesilmaga tõtt vaatama. Ta polnud kunagi ühtki ust maha lõhkunud. Ja mis andis talle õiguse seda praegugi teha? Riiki ja seadusi polnud enam? See oli ainult romantiline mõte.

Ta vajus põlvili jalamatile.

Küllap need dokumendid kuskil juba leidusid ja tema – olgugi, et antud hetkel eriolukorras ja üksi – võiks ju neile kuuletuda, sest muidu poleks neist lihtsalt kasu, nende olemasolul poleks mõtet. Dokumentidele annavad võimu nende järgijad. Eriti veel siis, kui järelevalve puudub. Tuleb säilitada väärikus!

Peeter tahtis, et talle ei läheks igasugused aktid, sätted ja paragrahvid korda. Aga kujutada ette situatsiooni, kus "kogu see jama" on läbi saanud ja perekond – näiteks Murakad – avastab tagasi tulles, et nende korteri ilus tammepuust uks on pilbasteks raiutud… Selle ukse taga elasid ju siiski reaalsed inimesed, mis sest, et neid hetkel kodus polnud. Ei tea, kui palju üks pöörduk maksta võib, mõtles ta kirvetera näppides.

Niiviisi põlvitades hakkas peagi jahe, märkamatult oli täiesti pimedaks läinud. Selge see, et kojuminekuks polnud enam piisavalt jaksu ega tahtmist. Selge oli ka see, et trepikojas ööbimine ei tulnud kõne allagi. Ta oli viivitanud, kuni leidis end sundseisust, kuni otsus oli tema eest tehtud. Naljakas, et selline selgrootu strateegia töötas ka väljaspool Vangitorni seinu – isegi siis, kui silmapiiril polnud näha ainsatki inimest.

*

Kirves raksatas puusse nagu välk, väljakangutamisega läks seevastu omajagu aega. Tekkinud sügavat täket – perekond Murakate jaoks "kuriteoga tekitatud kahju" – lähemalt uurides pidi Peeter tõdema, et see oli, võrreldes ukse suurusega, siiski naeruväärselt pisike. Ta viskas seljakoti ja jope trepile,

sülitas pihku ning sõnas kähiseval häälel:

"Nu, pagadii!"

Tavapäratutes situatsioonides tulevad ikka inimeste varjatud tahud välja, Peetri puhul allasurutud teatraalsus, mis kontoris kuidagi rakendust ei leidnud. Kusjuures kuubiklas tehti tihtilugu rohkemgi teatrit kui "päris" lavalaudadel. Inimesi ajas ikka naerma, kui lehes kirjutati, et kaugete planeetide pinnast müüakse tükke. "Kes need enda omaks sai tembeldada?" imestati. Aga kui kõrvaltänaval maalapikestega äritseti, ei tulnud kellelgi pähe sama küsida. Ühesõnaga – tehti teatrit. Ja inimesed uskusid, kuna paljud trupid ei kruvinud oma esinemispaikade uste kohale hoiatavat silti "TEATER" või "KINO". Kusjuures need, kes kruvisid, tegelesid tõe- ja silmamoondamisega tihtipeale kõige vähem.

Tühja maja korruste vahel kõmasid kõrvulukustavad raiehääled ning vahetevahel oli kuulda, kuidas suuremad puulaastud uksematile ja kivipõrandale pudenesid.

Peeter polnud ennast tükil ajal nii hästi tundnud.

*

Ligi poole tunni pärast kukkus lukk kolinal maha ja uks vajus irvakile.

"On siin keegi?" pidas ta tarvilikuks küsida, kuigi kindlasti oleks keegi sissetungile eelnenud "koputamiselegi" vastanud.

Esikus lõhnas pähklite ja pesuseebi järele, riidenagi juures vedeles mitu paari pruune kingi. Võis oletada, et korteris elas mõni üksik pensionär. Siin oli kahtlemata soojem kui trepikojas. Seepärast võttis Peeter varnast kulunud musta mantli ja toppis selle lukust jäänud auku, lootes et ehk peab nii veidikenegi paremini sooja.

Esiteks läks Peeter kööki. Pimeduses kuulis ta lirtsumist enne hiiglasliku loigu nägemist. Nõukogude külmkapp oli demokraatliku vooluta nutma hakanud. Ilmselt oli ukse kummist tihend auklik ega pidanud selle taha kogunenud vett kinni. Aga siiski – ust lahti tõmmates solises põrandale veelgi vett. Õnneks polnud Peeter kummikuid jalast võtnud.

Nagu selgus, oli külmikul tööd vähevõitu olnud, sest kapis leidus vaid kilekotike viilutatud leiba, üht-teist sellele peale panemiseks-määrimiseks, avatud pakk kefiiri ja mõned munad. See vaatepilt andis mõningast kinnitust korteri elaniku kohta püstitatud hüpoteesile.

Teinud endale singivõileiva, jätkus "ekskursioon" seda näksides. Kokku oli kolm tuba: elutuba koos kohustusliku televiisoriga – sest kus elu, seal televiisoreid –, magamistuba võrdlemisi pisikese voodi ja mitme riidekapiga ning siis veel midagi töötoa laadset, kus oli suur kirjutuslaud ja mitu

raamaturiiulit. Sellest viimasest toast leidis Peeter ka pruuni nahkportfelli, milles oli patakas arveid, kirjutatud kellegi Meinhardi nimele, ja natuke sularaha. Väike surin kõhus ja suu matsumas aeglasemalt, võib-olla ettevaatlikumalt kui enne, pistis ta raha taskusse, teadmata miks täpselt, sest teha polnud sellega antud olukorras mitte midagi. Aga võib-olla mõne aja pärast jälle on, mine sa tea, mõtles Peeter – sisse oli ta niikuinii murdnud; kui juba, siis juba.

*

Korteriga põhjalikumalt tutvust teinud ning WC-s viimase paagitäie vett ära kulutanud, jõudis ta tagasi kööki. Arutlenud, et on kõikide Eestimaa asjade – sealhulgas köögikapis leiduva – ainupärija, võttis Peeter sellest eriliste süümepiinadeta toosi tikke ja suure nilbelt naeratava päkapiku kujuga küünla, nentides vaid: "Haiged inimesed."

Päkapikk-küünla asetas ta elutoa lauale, pani põlema ja jäi nõutult diivanile istuma. Siin siis rippusidki need tuttavlikud oranžid kardinad, mis olid varjanud masendavalt tavapärast tuba. Suure beeži kupliga laelamp, omapäratu pruun sohva, sama tooni kapikesed, aknalaual mõned kaktused…

Selleks siia tammuda... Oli see ajaraisk? Ja mida ta oligi lootnud leida? Midagigi põnevat? Peeter ohkas – nojah, ega ta mingis raamatus elanud, kus kõik sündmused omal kohal nagu mosaiigitükid. Siin lihtsalt oligi üks tühi korter, ei muud. Pusletükk oli kadunud.

Värelevas valguses, mis ümbritsevale vähekenegi salapära lisas, klammerdus pilk tükiks ajaks teleri kustunud ekraanile.

"Kurat, nii pole küll eriti põnev telekat vaadata," kirus Peeter ja kargas püsti. "Kurat, mine tööle! Mine tööle, raisk, ma ütlen! Värdjas!"

Lohuga nupu vihase vägistamise peale sügaval stagnaajal ostetud aparaat eluvaimu sisse ei võtnud. Esimesest kannatamatust klõpsatusest sai palavikuline plõksutamine, sellest raevukate rusikahoopide jagamine, sellest juba esimene arglik jalahoop vastu nuppude paneeli ning viimaks virutas Peeter jala läbi kineskoobi. Aga televiisor oleks selle otsekui endasse neelanud, ja veel nii õnnetult, et Peeter röögatas.

Terav klaasikild tungis sisse veidi enne parema jala põlveõndla algust: sealt, kus kummiku pikk säär enam kaitset ei pakkunud.

"Aaaeeaa," halises Peeter, selili maas, ja hoidis haavatud kohast kramplikult kinni.

Pükste all, reiel ja sääremarjal oli tunda soojade nirede looklemist, veri imbus läbi pükste.

"Aaeh, oh… kurat, no häid jõule tõesti…" vandus Peeter, ajas ennast püsti ja keksis ühel jalal, kõikjalt tuge otsides WC poole. Nähes, et tema ees

haigutab mustav pimedus, pidi ta tagasi hüplema, et küünal kaasa võtta. Kuum vaha tilkus käelabale ja tegi omakorda valu. Pidi vaatama, et leek ära ei kustuks, sest pilkases pimeduses tikkude otsimine tundus õudse väljavaatena.

Põleva päkapiku plaatpõrandale pannud, kummikud ja püksid jalast saanud ning vanni äärel istet võtnud, nägi ta, et kild on jätkuvalt haavas, just nagu ta kartnud oli. Võib-olla oli see mitmeks pisemakski murdunud… Ettevaatlikult jõnksutas ta klaasitüki selle värskest pesast välja, mispeale tumepunase vere vool märgatavalt suurenes.

Peeter ei talunud verd, kohe üldse mitte. Eriti sellist, mis temast endast välja tuli, tumepunast ja võikalt tuksleva vooluga.

"No kurat küll, kurat, kurat," kaebles ta ja keeras kraani lahti, et haavale veidi vett peale saada.

Vett aga ei tulnud. Kraan isegi ei rögisenud, nagu kodus.

Ta rebis tualettpaberi rullist suure puntra ja surus selle vigastatud kohale. Õhuline paber imbus kiiresti nätskeks. Selle aja jooksul õnnestus tal peegeluksega seinakapist muu pudi-padi vahelt välja koukida pudel vesinikperoksiidi. Jälle vanni äärele istunud, kallas ta poole selle sisust hooletult haavale. Verejooks polnud peatunud. Siis meenus ähmaselt hoiatus, et sügavamaid haavu ei tohi vesinikuga puhastada. Käed vabisesid, peas vasardas kasutu kiirabisse helistamise mõte, surmahirm tikkus rindu. Ta mäletas, et kätes-jalgades on tähtsad arterid, mille purunemisel võib inimene vaid minutite jooksul verest tühjaks joosta. See pani südame veelgi hullemini kloppima, vere kiiremini ringlema, voolama. Peapööritust tundes andis ta endale turgutava kõrvakiilu ja läks uuesti seinakapi juurde.

Ei mingeid marlilappe, suuremaid plaastreid, vatti… ainult hea hulk erineva värvi ja kujuga tabletikesi. Leidus ka kaks sildita topsikut, ühes punased, teises rohelised tabletid – just nagu kaader värvipimeda südamehaige õudusunenäost.

Peetrit see mõte ei lõbustanud, tal oli omajagu tegemist endagi õudusunenäoga – sellisega, mille tegid hirmsaks teised asjad.

*

Veerand tunni pärast oli verejooks enam-vähem pidama jäänud. Päkapiku jalge ees segunesid maha voolanud vaha ja otsekui ohvrianniks valatud veri, veidi eemal lebas mitmeid punaseid nutsakuid. Peeter võttis märgatavalt õhenenud WC-paberi rullist veel mitu head meetrit ja keris ümber häda saanud koha. Seejärel mässis ta põlve käterätikusse – tõsi, mõningaste hügieeni puudutavate kõhklustega – ning sidus selle siis uksel rippuvalt hommikumantlilt kahmatud vööga paika. Apteek oli üsna lähedal, aga sinna otsustas Peeter minna hommikul, lootes et vigastus öösel liiga palju tüli ei tee.

*

Vahel pahuralt ägisedes ning kulme kortsutades lesis ta elutoa sohval ja vaatas küünlavalgel vanu pilte. Fotoalbum oli ennast peitnud pruunis kapikeses. Üldiselt polnud ta neist eriti suures vaimustuses; väheste tuttavate omad tundusid reeglina igavad, kui piltidel just teda ennast näha polnud, ning enda paari-kolme albumit vaatas ta haruharva – ja mitte ilma pisarateta.

Aga praegu oli teistmoodi: tavaliselt ei uuri ju võhivõõraste inimeste albumeid, liiati nende teadmata. Sellel oli keelatud asja maik küljes, nagu paljudel toimingutel, millega Peeter täna ühele poole oli saanud. Ja vaatlusalused polnud igavad sugulased-tuttavad, kes juba kuskile lahtrisse pandud, sildistatud, oma "hinde" teeninud. Ei – nad olid võõrad, avastamata, huvitavad. Salapärased laekad, mille sees võis olla ükskõik mis, olgugi et neid avada ei saanud. Võis muidugi proovida: erinevaid oletusi teha, näoilmet ja -jooni, kehahoiakut uurida. See tegigi asja haaravaks.

*

Ühel mustvalgel pildil istus puhmas vuntsidega vanahärra toolil, käed põlvedel, lõug ülespoole suunatud, ja vaatas silmi kissitades kuskile kaugusse. Otsekui püüdes veenda pildi vaatajat selles, et ta taamal tõepoolest midagi põnevat näeb. Tema selja tagant paistsid mannetud soperdised: maalitud puud ja põõsad, mis pidid jätma vabas looduses viibimise mulje. Arvestades sellega, kui halvasti nad oma oletatavat ülesannet täitsid, siis võib-olla ka mitte. Ehk oli vanahärra õpetaja, kes nägi fotoateljeesse astumas mõnd ulakat õpilast, ning lülitus silmapilkselt ümber mingisse võimukasse rolli. Aga äkki oli ta lihtsalt üks edev pooletoobine, kes ei andnudki endale kunagi aru, millise näoga ta parajasti ringi käib. Ja võib-olla seisnes pildi saladus hoopis selles, et ta oligi värskes õhus tehtud, aga vaataja petmiseks – ehk oli vanamees naljavend? – lasi papi enda taha üles panna lausa ilmselgelt armetu tausta. Vahest ei saanudki, peale asjaosaliste endi, keegi tembust teada? Või oli see trikk ajaproovile vastu pidanud ning peitis ennast nüüd igal kümnendal äbariku taustaga pildil?

Nii palju võimalusi. Peeter langetas albumi rinnale, sulges silmad ja mõtiskles edasi. Jalga läbistasid korrapärased valutorked, fotoalbumi raskuse all oli tunda südametukseid, mis vahel torgetega kokku langesid.

Kui ühe liikumatu, ajas tardunud pildi kohta saab välja mõelda nii ohtralt erinevaid stsenaariume, siis kui palju võib neid tekkida selle *liikuva* pildi kohta, mida igaüks päevast päeva vaatab? Kas pole nad kõik "õiged", olgugi et teinekord konfliktsed? Tegelikult ei tea ju mitte keegi mitte midagi, selle pinnalt on kõik vaid mäng. Mäng, milles pole võitjaid, milles pole vaja ka tülitseda. Aga tülisid tuleb ikka ette, sest universumi kangas – tõde, milles kõik

sünnib – on väga paindlik, temale saab projitseerida lõputult erinevaid mõtteid ja fantaasiaid. Nähes sellel võlulõuendil endale armsaks saanud ideed, nähes kuivõrd kenasti see sinna istub, ei suuda enam hästi uskudagi, et samasse kohta võib suurepäraselt sobida mõni teinegi, sootuks teistsugune arusaam. Nii need tülid sünnivad. Ja samas ei ole väär pidada enda mõtteid ainuõigeteks; kangas laseb seda teha, see on lihtsalt üks elamise võimalus. Aga nii on tihtipeale raske elada.

*

Peeter ajas ennast istukile – ununenud oli valu ja südame sume põksumine, mis teda tavaliselt ikka häiris, kui raskus rinnal või vasakul küljel und oodata. Kust sellised mõtted tulid? Need olid nagu ise pähe voolanud. Siin toas oli veel keegi! Küllap oleks ta kartnud, kuid hinges oli maad võtnud võrratult soe ja kindel tunne. Pilk ronis mööda seinu, otsides kahtlasi kogusid või varje – ta kuulatas valvsalt, kuid ümberringi oli toosama ebamaine vaikus.

Pikapeale muutus peaga ukse poole pikutamine ebameeldivaks ja Peeter keeras sohval ümber, et vaatevälja avardada. Kuniks jaksu, seiras ta uimasel pilgul toahämarust. Soe tunne kasvas aegamisi veelgi ning peaaegu joovastavas rammestuses vajus silm lõpuks looja.

Jõulupidu

Kui Peeter ärkas, võis kell olla kuue paiku varahommikul.

Aga sel polnud tähtsust.

Hakates sellest aru saama, silmitses ta kiirustamata, tasaselt nohisedes valget lage, mille nurgas leidusid mõned huvitavamad mõrad ja hallituslapikesed. Oli tülpinud päkapikk ja merihobu ja vuntsidega kana ja keegi kuningas... kõik ühes. Plekk püsis paigal, ainult Peetri tähelepanu voolas, avastades aina uusi tegelasi ja asju ning kohates aeg-ajalt ka vanu nägusid.

Jalg andis tunda ja julgust kokku võttes uuris ta, milline olukord improviseeritud sideme all valitseb. Paber oli muidugi hüübinud verre kinni jäänud, seda oli valus lahti kakkuda, ja haava ümbrus punetas pahaendeliselt, kuid midagi eluohtlikku polnud arvatavasti karta.

Ta lonkas ettevaatlikult vannituppa, puhastas haava veel kord vesinikuga, nii et kõik kihises ja mullitas, ning lõbustas ennast mõtlusega sellest, mitmeid miljoneid universumeid neis mullikestes leiduda võis ja millises mulksuvas lombis või kihisevas haavas ulpis see maailm, milles ta ise viibis ja mõtles. Parema puudumisel kasutas ta plaastrina taas WC-paberit ja pani selle seekord paika riidekapist leitud sokiga, millelt ta nina ära lõikas.

*

Kuna teepurukesed ei väljutanud endast sulatatud lumes õrnagi maitset, pidi Peeter leppima kesise hommikusöögiga: eelmainitud sulavee ja paari võileivaga, mille määrdel juba kergelt mõrkjas mekk küljes.

Pärast keha kinnitamist seisis ta tükk aega akna ees – värisedes koos selle klaasidega, kui vanadest raamidest jälle mõni külmem voolus läbi vingus – ja vaatas pahuralt lund, millesse mõned madalama põhjaga autod olid juba esituledeni vajunud. Ja ikka sadas... Järgmine külmavärin tõi endaga midagi kaasa ning jättis selle kuklasse ja kõhusoppi hoiule.

Surmahirm.

Suvises inimtühjas linnas olnuks märksa lihtsam hakkama saada. Lesi päikese käes, uju meres, mis on vaid sinu päralt, loe läbi raamatud, mille lugemist oled alati edasi lükanud. Tahad midagi keeta või jahedal õhtul sooja saada, tee Viru Keskuse ette lõke. Või tee Viru Keskusest lõke. Või kui inimtühi linn ei istu, sõida maale marjapuude juurde või kus kurat, sest autosid vedeleb igal pool ja teed on lahti. Oleks *siis* alles elu...

Aga praegu! Iga mööduva päevaga läks järjest külmemaks, kõledus tungis ajapikku kõikidesse majadesse ja korteritesse, tänavad uppusid lumme, väljapääsu polnud... Kõigele lisaks tuikasid peas pildikesed, millel just praegu mingisugusele militaarse geniaalsuse sünnitisele Tallinna koordinaate sisse söödetakse. Või sellest, kuidas ta juba Lõuna-Eestisse sõites autoga mitu korda üle katuse käis ning ikka veel aru ei saa, et tühi linn, mille valges lumes ta ringi sumpab, on varjuderiigi valitsuse juhtida.

Siis meenus Peetrile, et on 24. detsember. Kas või ninanipsuks saatusele võiks korraldada korraliku jõulupeo! Tunnistuseks sellele, et ta polnud lootust kaotanud ning kavatses suure sulani vastu pidada, võidelda, ellu jääda – ja korvamaks seda, et ta polnud vahepeal aastaid ühelgi jõulupeol käinud.

"Jõulud," mõmises Peeter.

Muremõtted olid asendunud rõõmsamatega, kindla plaaniga midagi teha.

Ta tõi teisest toast puhmas vuntsidega mehe pildi ja lõõpis:

"Noh, papi, oled ka tulija?"

Siis märkas ta kirvega raiutud augu ette topitud mantlit, põrandal lebavaid puulaaste ning hinge hiilis midagi häbitunde taolist. Ikkagi küllalt vägivaldselt kellegi ellu tungida, haiglase mõnuga sahtlites sobrada ja pilte passida...

Noh, siis ongi papi peole kaasa võtmine vabanduse eest, mõtles Peeter ja toppis pildi taskusse – kuigi nii hooletu liigutusega, et tegu pigem õigustava kui vabandavana näis.

*

Kui eelmisel hommikul oli Peeter majast väljudes ennast kosmonaudina pigem tundnud, siis seekord jõudis tundele järele ka välimus. Ettenägelikult oli ta võõrast riidekapist veel kaks paari pükse võtnud. Nüüd oli tal korraga jalas kolm paari, kõige all katkised ja verepritsmetega ehitud viigipüksid. Pea ümber keerdus hall sall, mille pisikesest vaatepilust käre tuul jäiselt torkivaid helbeid, teotahtetust ja hirmu sisse surus. Kukalt kaitses õnneks kapuuts. Jahisaagiks olid langenud ka suured mustad labakindad, milles ta nüüd käed otsustavalt rusikasse surus.

Oli aeg tegutseda, jõulupidu ei korraldanud ennast ise.

Kohmakate sammudega asus Peeter teele vastavatud kauplusteketi poe, Mõnumarketi poole. Ilma tegi vähekenegi talutavamaks mõte, et ehk on ta tõepoolest hullunud ja vantsib kubujussina otse läbi hullumaja eesukse, kusjuures väljas on südasuvi. Teoorias pani kahtlema asjaolu, et Gonsiori tänaval ei olnud ühtki hullumaja. Aga mida üks hull ka teab? Võib-olla oli ta üldse oma palatis, neuronite vahel vuhisemas kurjakuulutavalt kõverad molekulid, mis tekitasid veelgi kõveramaid pilte reaalsusest. Oli kuidas oli, peale kõverate piltide polnud Peetril praegu suurt midagi. Nii tuli nendega leppida ning neis veidi ringi vaadata. Pealegi – milline pilt reaalsusest poleks kõver ja molekulide tekitatud? *Elas kord kõver mees, kes kõndis kõveral teel...*

Pärast poolt tunnikest sumpamist hakkaski paistma Mõnumarketi tunnusmärk, poe katusel kõrguv suur ja punane plastmassõun, millest oli kena tükk hammustatud ning mille haukamata küljel ilutses hiiglaslik roosa huulepulgamusi. Tavaliselt pöörles õun veel ringi, olles nende valitud seltskondade jaoks, kes tihti poe ees tuikusid ja naerda käristasid, just selleks paigalseisvaks nupuks, mille all hoopis gloobus pöörleb. Neid valitud seltskondi Peeter ei sallinud ja tundis hetkeks tühjast poeesisest siirast rõõmu.

*

Siin oli nii imelik ja vaikne. Ei mingit läägelt rütmikat muusikat, muidu möla, lohisevaid samme ja köhatusi, käruraataste riginat-raginat, kilekottide krabinat, triipkoodilugejate ilget piiksumist, pudelite kõlksumist... Kummastavale atmosfäärile andsid palju juurde suurtele akendele kleebitud hinnapomme kuulutavad sildid, mis ei lasknud poodi eriti valgust. Kui see oli kunagi olnud oma kindlate rituaalidega tempel, siis nüüd oli Peeter arheoloog, kes võis põrandal lebavatele tšekkidele ja muudele "ürikutele" tuginedes teha tähtsaid järeldusi.

Ta kiskus kapuutsi peast, paksu salli näo eest ja läks murelikult sügavkülmuti juurde. Oma kurvastuseks nägi ta, et see oli pigem pisike veesilm

kui midagi muud – kalapulkade, pelmeenide ja aedviljakuubikute vesine haud. Laskmata oma tuju rikkuda, haaras Peeter virnast kaks punast korvi ja hakkas neisse asju kühveldama. Pääsu polnud sprottidel, erinevatel sinkidel ja juustudel, likööorikommidel ja kallitel küpsistel, õllevorstidel ja joogil, mida selle kõrvale rüüpama pidi. Peaaegu tantsiskleval sammul keksis Peeter piimapakkide juurde ja lonksas ühest, et kindlaks teha, kas rammusat jooki kannatas veel lähipäevil juua või oli selleks liiga hilja.

"Korvi," noogutas ta tunnustavalt, kui oli veidi suud matsutanud.

Sealtsamast võttis ta ka mitu pakki võid ja margariini, veidi eemalt mõned leivad, saiad ja pirukad. Muidugi ka paar purki moosi.

Kui korvid juba punnitama hakkasid, võttis Peeter käru appi. Sinna rändas kringel, viis pakki piparkooke, kolm pakki verivorste, kõrvitsasalat, purk hapukapsaid, kaks potsikut lahustuvat kohvi, mis mingil põhjusel tuntud kummiliimiga sama nime kandis. Seepeale meenus Peetrile superliim, mille nimi jällegi südamestimulaatorile sobiks ning lõbusalt edvistades ja lausa laulu lüües toppis ta kärusse hunniku pakisuppe ja -putrusid, mitu liitrit mahla ja isegi limonaadi, mida ta üldse ei joonud. Suures eufoorias mõtles ta alkoholiriiuliteni jõudes lausa uue käru võtta, aga mõistes, et kogu toidukraam tuleb kuidagi ka koju toimetada, sundis ta end rahulduma vaid 5000-kroonise konjaki, mitmesajakrooniste veinide ja nelja pudeli Traktoristi viinaga. Viimased võttis ta peamiselt haava desinfitseerimist silmas pidades. Tõsi, riiulite vahel vurrina ringi pööreldes oli ta valu peaaegu unustanud. Meelest läks ka apteegiosast marlisidet võtta.

Päris kassa juures leidis ta ühest korvikesest muu kulla ja karra seest raamitud pildikesi laialt naeratavast Jeesusest, 25 krooni tükk. Võiks arvata, et pilt universumi looja pojast on tiba kallim kui kaks pudelit õlut. Tutkit. Peeter otsustas ühe pildi kaasa võtta. Puhmas vuntsidega vanamehele ja endale seltsiks või nii. Pealegi – mis tähistamine see sünnipäevalapse endata oleks?

Harjumuspäraselt hakkas ta asju kassalindi peale laduma, kuid sai peagi liigutuse totrusest aru ja kahmas hoopis peoga kilekotte. Osa kraamist mahtus õlakotti, pungil kilekotid sidus ta sangupidi selle külge. Enne tuli neid muidugi mitu tükki üksteise sisse panna, vastasel juhul oleksid põhjad juba poe ees lõhki veninud. Peeter polnud kindel, kas nad selgi moel Mustamäeni vastu peavad, sest sinna oli veel mitu head kilomeetrit sumpamist.

*

Kaheksandale korrusele kõmpimine oli äärmiselt väsitav ning valjult hingeldades üritas Peeter võtmega märki tabada. Kui see viimaks õnnestus, avastas ta oma üllatuseks, et luku südamik on kinni kiilunud.

"Mis kurat..." pomises ta ja katsus linki.

Uks oli lahti.

Peetri kõhtu tekkis kummaline surin, sest ta mäletas, et oli ukse lukku keeranud. Või lollitas teda kurnatus?

"Halloo?" hõikas Peeter seljakotti maha pannes ja äreval ilmel toatumedusse vaadates.

Ei paistnud ainsatki külalist, olgu kutsutud või kutsumata.

Peeter taris toidukraami kööki ja asus seda lauale tõstma. Jõudnud kringli juurde, märkas ta aknalaual midagi sellist, mis sinna kohe kindlasti ei kuulunud ning seeläbi olemise taas kõhedaks tegi.

See oli linnusulg, süsimust.

Hämmeldunult, sõnagi lausumata uuris Peeter seda igast küljest. Küsimused, mis pähe tulvasid, puudutasid peamiselt sule päritolu. Imelik, mõtles ta, kuidas kuskil võib suleke olla midagi täiesti tavapärast – näiteks mererannas –, aga talle "ebaloomulikus" ruumis – näiteks mütsil või... aknalaual – saab ta uue tähenduse, värske rõhu ja võimu.

"Hmh," ühmas ta lõpuks, püüdes endas ükskõiksust sugereerida, jättis sule sinnapaika ja jätkas jõulupeo ettevalmistustega.

*

Pool pudelit kallist konjakit hiljem oli Peeter ära söönud hea hulga külmi verivorste, kuhja kartulipüreed ja kõrvitsasalatit ning valas nüüd taas oma seltsiliste pitse täis. Need tühjendas ta muidugi ise.

"Noh, kui see sinu vanamehe vemp on, siis tervita teda minu poolt," ütles Peeter ülemeelikult ja valas Jeesuse pitsi pilgeni täis.

Vembu all pidas ta ilmselt silmas jaburat ja jagamatut olukorda, millesse sattunud oli.

"Nii tore, et te mul siin olete," ütles Peeter heldinult, põsed õhetamas. "Üksinda joovad ainult joodikud. Mõelda, kui imelik mul oleks siin ihuüksinda tinutada."

Üsna varsti ei viitsinud ta oma külalistega – Jeesuse ja vanamehega – enam rääkida ning jäi mõtlikuks. Ta tõi köögist sule ja vajus siis taas diivanile lösutama. Laual olid kaks pisikest küünalt – mõeldud Peetri igakuiste kalmistulkäikude jaoks – juba peaaegu lõpuni põlenud ja heitsid nüüd toale viimaseid värelevaid helke, akna ees rippuv kard sädeles punaselt. Polnud näha, kas ikka veel sadas või mitte. Ta viis sule hääbuvale küünlaleegile lähemale, tõmbas siis jälle eemale ning uuris, kuidas valgus salapärases leius levib. Peeter hõõrus mõtlikult põske ning hoolimata ülimalt kumisevast olemisest taipas ta ühtäkki midagi.

Küünal käes, tõttas ta kohmakate sammudega vannituppa. Oma tontlikku peegelpilti vaadates leidsid tekkinud kahtlused kinnitust. Habe oli mitmendat päeva ajamata, kuid nähtavasti polnud see vahepeal üldse kasvanud. Uskumatult, üha suureneva närvilisusega vehkis ta küünlaga, uuris oma nägu iga nurga alt ja mudis lõuga. Ühe äkilisema liigutuse ajal kustus küünal ning jättis Peetri ühes ärevate mõtetega pigiselt paksu pimedusse. Ta paotas ust, et elutoa hädine valgus sisse paistaks, kuid teinegi küünal oli vahepeal kustunud. Peeter tundis jälle hirmu. Ehk kasvab sulg pimeduses vereuduseks varjuks?

Aitab, homme toon siia DVD-mängija, kotitäie filme ja patareisid, otsustas ta.

Nii väga kartis ta oma mõtetega üksi jääda.

Süüdanud kolm uut küünalt, jäi ta kollasel diivanil magama.

Uus argipäev

Ärgates oli suus kohutav mekk, mida 5000-kroonise konjaki etiketil ei mainitud. Peeter tõusis ägisedes diivanilt, ajades seejuures laualt maha kausikese piparkooke, ja komberdas kööki. Seal jäi ta tükiks ajaks aknast välja jõllitama. See, et lund sadas, polnud enam sugugi üllatav, aga nii tihedat sadu nägi ta elus esimest korda. Tuttav kesklinna siluett oli kadunud, vastasmaja kontuure võis vaid vaevu aimata ning enamik Peetri maja ette pargitud autosid oli lumeküngasteks muutunud.

"Issand..."

Kiirsuppidest ja -putrudest võis mitu kuud elada, aga needki oli vaja kuidagi kätte saada. Kui sadu niimoodi...

"Issand, issand, issand..." korrutas ta, uskumata seejuures ühegi sõnadesse seatud jumala olemasolu, ja sasis juukseid.

Nii vajus ta kükki ja toetus radiaatorile, kuid jäine metall andis endast läbi õhukese särgi kohe märku ning tõukas ta eemale. Jõulupidu oli tõepoolest mõneks ajaks tuju tõstnud, aga seda põhjatum masendus võttis nüüd taas võimust. DVD-de vaatamise mõte tundus kutsuvana, aga ilma arvestades polnud see kaugeltki piisav motivatsioon, et läbi meetrise lumevaiba lähima elektroonikapoeni rada sisse tallata. Kuid tuju tuli kuidagi üleval hoida...

Peale vana foto ja sügava haava, mida oli vaja tänagi puhastada ning uuesti siduda, oli ta üleeilselt võõra korteri vallutamiselt kaasa võtnud küllaga huvitavaid tundeid – selliseid, mille taaskogemine ehk jõudu annaks, kaalus Peeter, samas saaks mõne ukse mahalõhkumisega ka sooja.

Sihtmärgiks valis ta vastaskorteri – pahura mehe pesa.

"Ehk saabki teada, miks sa, tõbras, kunagi ei tereta," pobises Peeter ettevõtmiseks vajalikke tööriistu otsides.

Aga kirve oli ta maha jätnud ning tema enda korteris ei leidunud isegi haamrit. Ohates vaatas ta köögiaknast välja, vahetas kummikute nätsked ajalehed uute vastu ja hakkas riietuma.

*

Ootamatud tuuleiilid olid armutud ja nägu, mida sall varjama pidi, muutus mõne minutiga tuimaks – võimalik, et Peetri puuduliku mähkimisoskuse tõttu. Algul oli ta küll huuled vapralt kokku surunud, kuid peaaegu reiteni ulatuv lumi pääses ruttu säärikutesse, püksid vettisid läbi, jalg hakkas põrguvalu tegema ning olemine muutus talumatuks. Nii otsustas ta endale ähkimist ja ägamist lubada, sest pood oli veel kaugel ja kuidagi pidi ennast välja elama.

"Kuidas öö jooksul nii palju juurde sai tulla?!" ahastas Peeter ja katsus marsisammu üles võtta, skandeerides: "Lan-des-veer! Lan-des-veer!"

Aga tempot oli raske hoida, hääl jäi kähedaks ja lausa raevukaks kiskunud jõupingutused päädisid näoli lumme kukkumisega – ilmselt komistas ta kõnnitee serva otsa. Sülitades ja silmi pühkides vaatas ta tagasi käidud rajale, pidas pikalt aru ning trampis viimaks vandudes edasi.

*

Mutrimaailma ust lahti tirides oli ta rampväsinud, kuid vähemalt ei puhunud siin tuul ning võrdlemisi pehmel hallil vaibal, mis hiiglasliku poekompleksi põrandat kattis, sai mõnusalt lesida ja hinge tõmmata. Peeter pikutas, harutas salli pea ümbert, rebis paksu jope seljast ja jäi suuri kustunud laelampe vahtima. Nendelt rändas pilk piklikele akendele, mis meenutasid praeguses olukorras pooleldi täidetud piimaklaase.

Ohates tõusis ta püsti ja hakkas riiulite vahel ringi vaatama.

Valik pikendusjuhtmeid... Vooluta linnas võis ühele kenale 7-meetrisele pikendusjuhtmele kaunis morbiidse otstarbe leida...

Kuid ei – ta oli ellujääja!

Meenus, et kunagi oli ta just seda ühe motivatsioonikõneleja õhutamisel arglikult öelnud. Hiljem oli ta sama juba metslase kombel röökinud, puuplaate pooleks peksnud ja sütel sörkinud. Pärast sai diplomi.

"Söed," pomises Peeter üht käsisaagi lähemalt uurides.

Tõepoolest, siin jäises põrgus hakkas juba ununema, mida need hõõguvad vääriskivid endast kujutasid. Igatahes tundus järjest raskem manada midagi sellist, millest õhkuks soojust. Peeter ise oli muidugi just taoline "asi", aga külmuva linna jäätunud peol oli küllalt rusuv aurata reeglit kinnitava kuuma kartulina – erandina, mida ähvardas reegliks muutumine.

"Ahjukartulid..."

Seibe ja mutreid uudistava Peetri kõht korises.

"Bingo!" elavnes ta ühtäkki ja tõttas bensiiniga töötavate generaatorite juurde. "Vähemalt elektriprobleem on lahendatud."

Oma suureks meelehärmiks jõudis ta üht sellist masinat vaevu tõsta. "Piimaklaaside" poole vaadates heitus ta veelgi ning viimse lootuse lämmatas tõsiasi, et ta elas 8. korrusel. Vähemalt sai siit vajadusel elektrit. Kuigi mida oligi sellega teha? Võis ette kujutada, kuidas ta jalgu lohistades varavalges kodust siia loivab, hommikumantel seljas ja karvased sussid jalas, et kohvi keeta, näpus sadu kordi läbi loetud leht. Ent halenaljakas kujutluspilt tegi tõsiseks...

...selles oli paistnud päike...

Muidugi, ühe õige hommiku juurde kuulub ometigi päike – see tähtis täht, mida Peeter polnud juba päevade kaupa näinud.

Võib-olla oli koos teistega kadunud ka päike, soojus. Ehk oli kirpudest ja muudest parasiitidest puretud Maa lõpuks hinge heitnud ning külmkambrisse paigutatud, et matuselistel ühe liivakänkra asemel midagigi vaadata oleks. Midagi sellist, mis meenutaks Maad tema viimastel, mitte esimestel elupäevadel. Kes üldse tuleks Maa matustele? Jumal? Laseks ta kirstu ees pea norgu ja pomiseks midagi kurjadest kahjuritest, vaataks oma lapse jäätunud palet, märkamata, et üks kirp on surnupesu üle elanud ja pureb laipa ikka veel.

Nüüd hakkas Peeter laginal naerma, hüsteeriliselt, peaaegu õelalt. See ehmatas teda ennastki. Üksik kõkutav naer mõjub harva elutervena ning rõkked surid sama ootamatult kui olid sündinud.

Millest sellised mõtted ja naer? Hakkas ta hulluks minema? Pidi ta seda endale keelama? Miks? Ehk oli parem selle kõigega kaasa minna, nii-öelda lasta asjadel oma loomulikku rada minna?

Otsekui küsimuste eest pagedes tuulas Peeter riiulite vahel ringi ja jõudis akuga ketassaagideni.

"Suurepärane," kiitis ta, kui oli väljavalitud sae töökorda kontrollinud.

Mitu näppu oli inimkonnale maksma läinud tõsiasi, et nii mõnegi alles ostmist ootava sae aku juba laetud oli, Peeter ei teadnud. Ta ei teadnud midagi ka Leisist, poe turskest turvaülemast, kes tuli igal hommikul kõige varem tööle, et saage vajadusel laadida ning siis ülejäänud päeva monitoride ees passida, kõhtu kõdistamas perversne mõnu, kui keegi hakkas hambulisi kettaid lähemalt uurima. Kaudne kokkupuude oli Peetril Leisiga siiski olemas: nimelt nägi ta letil tema tassi, millel laiutas uhkelt kiri "Mutrimaailma Töömesilane 2008". Selle võttis ta ka koju kaasa, koos sae, mitme paki patareide ja kümne pudeli piiritusega, priimuse jaoks.

*

Päikeseprillid silmi kaitsmas, sall ninal ja suul, sooritas Peeter juba järgmist kuritegu, ja seda palju kergema südamega kui eelmistel kordadel. Terad sõid ennast vaevata tigeda naabrimehe ukse sisse ning, olemata eriliselt vilunud meistrimees, sai ta siiski valmis korraliku **TT**-kujulise avausega. Sellest roomas ta ka kohe sisse ja avastas ennast tühjast korterist.

Asjaolu, et naabrimeest või tema naist kodus polnud, Peetrit muidugi ei üllatanud, aga see korter tundunuks vist koos elanikegagi tühi. Kahe nagi otsas rippusid mantlid, üks tumepruun – selle tundis Peeter ära –, teine veidi heledam. Nende all seisis kaks paari kingi, mõlemad mustad. Midagi muud esmapilgul silma ei hakanudki, peale läikima nühitud laminaatpõranda, mille ainsaks katteks oli tilluke uksematt.

Köögis läikisid peale põranda veel pisike tühi lauake ja mõned nõud. Aknalaud oli lage ning kardinapuul rippus lihtsa lõikega valge riba. Sama hädapäraselt olid sisustatud teisedki toad. Ühestki sahtlist ei paistnud välja ainsatki sokiotsa, voodi all polnud tolmurulle, isegi teleriekraanile ei õnnestunud näpuga triipu tõmmata, ja vannitoas ei kössitanud mõnd – antud kontekstis vist lausa šokeerivana mõjuvat – keraamilist konna või muud taolist. Korteri ainsaks raamatuks osutus elutoa lauakese ümmargusel linikul lebav piibel, seegi tagasihoidlikus köites.

"Või nii," lausus Peeter, kui oli kõikidest tubadest läbi jalutanud, ja vaatas mõtlikult ringi. "Kapid siis."

Riidekraam oli eranditult kas valge, hall või pruun. Mõelda, et pead terve elu ülejäänud spektrivärvidega rinda pistma... Kui labasena võib tunduda kineskoobi vahendatu või inimesed tänaval. Või elu ise, mis teadupärast võib teinekord päris värviline olla. Või Oleviste kiriku roheline torn, pani Peeter usklikele mõnuga ära. Kusjuures usklikele, kes elasid vaid ta enda peas – elu, mida ta neile nähtu põhjal ise ette kirjutas.

Aga kas ongi keegi kunagi kuskil mujal elanud kui – nähtu ja tuntu põhjal – kogeja enese peas? Mis üldse lahutab, kogeja vaatepunktist, surnud ja elusat inimest, kadunud ja elusat? See, et elusat inimest saab soovi korral emmata, temaga vestelda? Ikka peab kogeja usaldama läbi enda laekunud infot, oma aistinguid. Kui need kaotada, jätta kogeja omaenese mõtete valda, on teda kallistav soe ja jutukas inimene sama hästi kui surnud.

Mis veel kurioossem – kogeja võib mälestustest lähtudes oma traagilist situatsiooni mõista, kuumi pisaraid valada, teadmata, et keegi teda parasjagu paitab ja aitab, tema veeni toitva tilguti torkab. See oli muidugi Peetri müüginumbritega harjunud mõistuse masinlik arvutamine, kuid viitas ometigi sellele isoleeritud mullile, milles kõik elavad. Isoleeritud mullile, mille küljes on

aistingute kombitsad ning mille sisse tekib igaühe individuaalne, oma reeglite ja rütmidega maailm, alaliselt muutuv värvide ja mustrite mäng.

Kuigi tegelikult, mõtles Peeter edasi, kehtib ju see kõik ainult mu enda mullis, seda ei saa teistele laiendada, ükskõik kui üldise või tõepärasena see ka ei tunduks.

"Ja kus need mullid veel ulbivad..." mõmises Peeter, kui oli järjekordse kapiukse lahti tõmmanud.

*

Ta leidis terve virna fotoalbumeid ning tõstis need kõik põrandale. Eriliselt jäi silma üks pisem, millel olid punased kunstnahast kaaned.

Esimene pilt oli mustvalge ja sellele oli jäänud hällis lebav imik, kes – nägu krimpsus ja suu pärani lahti – karjus. Haudvaikses toas, mille põrandal Peeter põlvitas, võis tite kisa peaaegu et kuulda.

Järgmine pilt – pisut udune, aga sedapuhku juba värviline – oli märksa suuremast inimesest. Tüdruk seisis roostes võrktraadist aiavärava ees, roosa pall käes, ja vaatas otse pildistaja poole, nägu täis laia piimahambanaeru.

Milline hetk.

Huvitav, kus tema ise selle pildi tegemise ajal viibis, ja mis mõte ühendas ta ajurakke sel silmapilgul, kui footonite voog filmilinti läbistas? Ja mida mõtles palliga tüdruk? Või pildistaja?

Umbes kümne pildi pärast jäi album poolikuks. Peeter vajus külili ja lasi toa vagural lihtsusel, mis oli saanud uue tähenduse, oma hinge pugeda. Varsti kajasid lagedal põrandal, kõrgete seinte vahel kaeblikud kõõksed. Ta ei mäletanud täpselt, millal viimati nutnud oli. Arvatavasti mingit oma fotoalbumit vaadates.

*

Peetri pilti püütud hetkede arhiivis oli garanteeritud pisarakiskuja foto emast, kelle üles mukitud võõras vare oli vajunud kirstu pehmesse siidpolstrisse. Teravad põsesarnad ja mustavad sõõrmed võisid hingelaastavalt mõjuda. Teine koht läks fotole isast, kes hooldekodu suures kiiktoolis istus ning andunult talle sülle pugenud kassi silitas. Selleks ilusaks suvepäevaks ei paindunud staažika eesti keele õpetaja keel enam ainsatki sõna ütlema. Aga see kass talle meeldis. Näis, et isa tundis oma kriimude silmadega sõbra alati ära, erinevalt oma pojast... See pöörane valu oli kenasti libedale paberile jäänud ja kuuma pisaravoolu sai Peeter panna kõik selle, mis vahepeal hinge kogunenud.

Täpselt nagu hetk tagasi.

Kuni järgmise korrani.

Kuubikla-Peetri nägu ja tegu taoliste pisikeste kombetalituste olemasolu muidugi ei reetnud. Kus olnuks selle häbi ots ja äär? Ei, mehed ei nuta; valu oli varjamiseks. Ja need, kes sellega eriti hästi toime tulid, võisid teinekord tööle või kooli ilmuda ainult selleks, et oma jahmunud kaaslastesse auke teha. Seda sai lehtedest ikka lugeda – ja nõnda oli nii mõnelgi taas paar tera juures, mida varjata.

*

Peeter ajas ennast püsti, võttis albumid kaenlasse ning läks tagasi oma korterisse, et priimusel teed keeta ja fotosid vaadata.

Enesetunne oli tõesti paranenud ja isu röövsaagi järele kasvanud, ka homsed sihtmärgid oli ta juba välja valinud. Üleval, 9. korrusel ootasid kaks puust ust, nende taga mitmed uued elud.

Und tuli siiski mitme teki all oodata.

Kaua.

Toas oli tõeliselt külmaks läinud.

*

Ketassaag vajus puitu ja saepurukeerises koogutav Peeter tundis mõnusat kihelust, kui mõtles kõigele sellele, mis teda kaardistamata maal ees võis oodata. Hommikul lumeveega nägu pestes oli stagneerunud kasvuga habe ennast meelde tuletanud ning nii vajasid arusaamatud, ebameeldivad mõtted taas tööga peletamist.

Seekord katsus ta suurema augu saagimise asemel lihtsalt luku välja lõigata, nagu päris esimese korteri puhul.

"Pole pugemist ja kulutab akut kah vähem," seletas Peeter kõva häälega, kujutledes end mõne telemeistrimehe rolli.

Üksindus hakkas tõesti kiiresti ajudele.

Tõsi, iseendaga rääkimine polnud Peetri jaoks midagi uut. Vanemate ainsa ja üksildase lapsena võis ta omapäi jäädes inimkuju võtnud krappraadiot meenutada. Aga aastad vedasid temagi sisse "normaalset" ja "ebanormaalset" lahutava käänulise katkendjoone ning Peeter – erinevalt mõnest pehmete seintega toa asunikust – oli päris hea piirivalvur.

Kuid mõistagi olid sellised jooned alati liivale veetud, mitte kivisse raiutud, ja erakordse olukorra segaduses võisid passi või vähemalt viisa saada ka kõige eriskummalisemad mõtted ja teod. Otsus sulanduda telemeistrimehe rolli polnud aga üldse mingeid dokumente näidanud. See oli triibulise tõkke alt elegantselt läbi liuelnud.

Et märkamatult normiks saada.

*

Lukk kolksatas põrandale ja uks vajus lahti. Tema kolmas.

Mobiiltelefon! Just see moodsal esikukummutil lebav pisike vidin, millega võinuks mõne aasta pärast ehk saiugi röstida, haaras kogu Peetri tähelepanu. Eelmises korteris polnud isegi lauatelefoni.

"No muidugi."

Levi puudus. Aku oli see-eest peaaegu täis. Kell näitas 8:17.

Numbrikombinatsioon, mille permanentne ümberpaiknemine oli olnud tema elu taktimõõduks, näis muutumatuna seisvat. Ta luges kerge uudishimusurinaga läbi paar võõrast sõnumit, klõpsis mõned pildid ja pani mobiili sinna, kust oli selle võtnud.

8:18.

Kiirustamata sobras ta läbi ka kummuti neli sahtlit. Mõned sajakroonised jättis ta puutumata, kuid kena kuldkett, kolm sõrmust ja paar kõrvarõngaid rändasid "igaks juhuks" taskusse. Ta arutles, et kui millalgi ilmuvadki vallutajad välja, on rahaga vähe peale hakata, kuld seevastu ahvatleb igal ajal.

Kuna Peeter oli korterite läbiotsimises juba teatava vilumuse omandanud, leidis ta kõige magusama kraami ruttu üles: lisaks fotoalbumitele vedas ta korterist välja pisikese videokaamera koos kassettidega ja arvatava pubekast pesamuna päevikuhakatise. Ta oli seda võttes küll kõhelnud, kuid kuna sõjasaagiks langes ka rõngas suitsuvorsti ja neli purki õlut, siis pidi ju selle kõrvale muhedat lugemist võtma. Kodus oli muidugi jõulupeost piisavalt head-paremat alles, ka "muhedat lugemist" leidus, aga kellegi päevik oli ikkagi haruldane eksootika.

*

"Ära palun filmi, eksole. Ma töötan," ütles mees, kelle pea kohal hõljus vilkuv patarei, selle kõrval kiri "8 min".

"Sinu võimalus midagi maailmale öelda," irvitas operaator, kes hääle järgi võis olla pubekast pesamuna.

"Ma ütlen, et ma töötan. Said oma kaamera, jäta mind nüüd rahule."

"Ei," polnud pubekas rahul, "ütle midagi ilusat."

Esimest korda tõstis mees pilgu paberitelt, mõtles hetke ning ütles mürgiselt naeratades:

"Midagi ilusat? Hea küll. Kes oleks võinud arvata, et rebenenud polümeeriahelad võivad nii palju õnne ja rõõmu tuua? Käi vahelduseks koolis ja saad teada, mida ma silmas pean."

Seepeale lajatas režissöör kaamera lauale ja marssis toast välja. Veel oli kuulda ukse paukumist.

"Tead ka, kui palju see kaamera maksis?!" jäi viimaseks vihaseks prahvatuseks, enne kui stseen düsfunktsionaalse perekonna argipäevast pimedusse suubus.

Peeter keris kasseti algusesse, tõstis endale hapukapsaid juurde ja vaatas suhtedraama värvikamad seigad ja kulminatsiooni oma lõbuks veel kord üle.

Kui kaamera aku tühjaks sai, jõudis ta ka päeviku lugemise ja kommenteerimiseni.

"Nii palju muret ja töinamist..." mõmises ta suitsuvorsti järades. "Nii palju muret, kuna teised pole sellised nagu sina."

Resoluutne hinnang antud, viskas vastne kirjandus- ja elukriitik Peeter kaustiku lauale, näris vorsti lõpuni ja jäi tukkuma, meel õndsuseni lahutatud.

*

Peetri äratas õõvastav heli. Silmi kissitades sai selgeks, et on öö. Pimedusse mattunud toa vaikusse lõikas aeg-ajalt kummaline naksumine. Varsti pidi paneelmaja metalne soolestik pakasele täielikult alla vanduma.

Taas sigines Peetrisse lapsik hirm. Ei olnud midagi õudsemat ähvardavalt mustavast tundmatusest, mida köögiuks raamis. Ometi pidi ta just sinna minema, sest seal paiknes kogu küünlavaru.

Kui ta oli kobamisi leitud küünla süüdanud, sai jäälilledega kaetud suurel aknaklaasil nähtavaks terve tontlikus valguses võbelev köök. Peeter astus paar kartlikku sammu, et oma peegeldust lähemalt silmitseda. Ta pilgutas paremat silma, kuid peegeldus kallutas seepeale hoopis pead, venitas näole laia irve ja ütles:

"Asjata panid küünla põlema. Sul oli suurepärane võimalus tugevamaks saada – nende aegade nimel, mil pole küünalt, mida süüdata."

*

Peeter võpatas vastiku hääle peale. Vaevaliselt silmi avades sai ta aru, et öö oli kätte jõudnud. Pimeda toa vaikust tükeldas häiriv naksumine. Varem või hiljem pidi terve maja torustik külma ülemvõimu tunnistama.

Jälle tundis Peeter põhjendamatut hirmu. Unenäos nähtu oli niivõrd sarnane tegelikkusele, millesse ta ärganud oli. Vastumeelselt tõi ta köögist küünla ning katsus selle valgel uuesti magama jääda. See õnnestus alles tüki aja pärast – seni ei jätnud kõige ehedama surmahirmu jäine sõrm ta sisikonnas sobramist.

Hullud päevad

Esimese šoki möödudes hakkasid päevad üha kiiremini värvitu, lõhnatu ja maitsetu meena tühjusse venima ning seinal rippuv soditud kalender tunnistas alguses mitme nädala – siis juba tervete kuude kadu.

*

Kuigi lund polnud ammu sadanud, katsid taevalaotust ikka veel tumedad püsipilved, mis hetkekski päikest või pisikest sinist lapikest ei paljastanud. Köögiakna taga rippuv termomeeter lubas oletada, et iga paari nädalaga tuleb juurde vähemalt üks miinuskraad, ainsagi tõusuta, ning et kord sadanud lumi jääb maha veel pikaks ajaks. Külma, hirmu ja tegevusetuse peletamiseks sukeldus Peeter töösse. Esialgu hoidis ta vaimu erksa paari projekti kirjutamisega, ja kui need valmis said, keskendus ta oma hobile, millest ajapikku sai täiskohaga töö.

"Korterid on nagu üllatusmunad," pobises Peeter järjekordset ust lahti saagides, "iial ei tea, mis nende seest leida võib."

*

Mõne kuuga oli ta viies trepikojas sisse murdnud kõikjale, kuhu vähegi võimalik. Elutoas, millest oli saanud omamoodi peastaap – või pigem kolikamber –, seisid muu hulgas mitmed fotoalbumite kuhilad. Peeter otse kugistas pilte ning kärsitust maha surudes sundis ta end igat uut fotot vähemalt viis minutit vaatama – nii jätkus rohkem. Veider, et näiteks bussis loksudes polnud tal kaasteeliste vastu kunagi sellist huvi tekkinud. Toa ühes nurgas vedeles paarkümmend videokaamerat ja hunnik kassette, teises kuus kingakarpi raha, sõrmuste, kõrvarõngaste ja kaelakeedega.

Harakana oli ta kokku vedanud kõike, mis vähegi vajalik tundus, sealhulgas ka kena virna raamatuid ja mitu päevikut. Mutrimaailmast oli ta toonud veel kaks akuketassaagi, kotiga patareisid taskulampide ja DVD-mängija jaoks ning rõdul olid lumme torgatud mõned päikesepatareiga aialambid.

Tõsi, öö saabudes kumasid need vaevu mõne tunni, sest taevas oli pidevalt pilves. "Narkar oled," ütles Peeter teinekord naljatlemisi. Lisaks ilusamatelt fotodelt välja lõigatud, uue elu ja nime saanud inimestele, oli ajapikku ka taevast kujunenud hea kaaslane ja kuulaja, kellele vajadusel muresid kurta või keda tögada. Aga kui patakas lapikuid sõpru seisis enam-vähem muutumatuna, siis taevas oli sootuks teistsugune ning aialampide kustudes

kahetses Peeter nii mõnigi kord oma päevavalguse uljuses lausutud sõnu, sest see, kel tuli neid teravmeelsusi taluda, kõrgus nüüd söekarva sünguses otse tema pea kohal.

*

Üks Peetri uutest sõpradest oli 483. korterist päästetud potitaim, kelle liiginimi oli talle teadmata ning kes seetõttu lihtsalt Mariaks sai.

Ka Mariaga kannatas pikki jutte maha pidada – kusjuures vestlused võisid olla kordades rikastavamad kui kunagiste töökaaslastega tekkinud šabloondialoogid – ja sõprus seda elujõulisem, mida rohkem inimhooleta jäänud, närtsinud taimi Peeter tööd tehes nägema hakkas.

Kui ta järjekordsest korterist midagi põnevat leidis, oli Maria esimene, kes sellest kuulis, ning vahel deklameeris diivanil pikutav Peeter talle mõnest huvitavamast raamatust lõike.

*

Ühest korterist leidis Peeter kumminuku, kelle õnneulmadesse tardunud nägu ei reetnud neid jälke jõhkrusi, mida vaene naine oma karmi käega peremehe all oli läbi elanud. Kuid Peeter nägi joonistatud silmade taha ning otsustas naise – nagu Mariagi – päästa ja temaga abielluda.

Kooselu jäi siiski üürikeseks, sest vastleitud õnne pühitsemise tuhinas torkas Maria Peetri uut kummipruuti nii õnnetult, et ta esiti näost ära vajus ning siis mehe käte vahel hoopis rippu langes. Alguses oli Peeter muidugi vihane, kuid ohkas viimaks mõistvalt, kogus end veidi ning andis Maria vahastele lehtedele arglikult suud. Seda oli ta ennegi teinud, näiteks pärast "head ööd" soovimist. Peeter arvas end Maria käitumist mõistvat.

Oma varalahkunud naise surnukeha pistis ta rõdul plekkämbrisse ja põletas ära. Improviseeritud krematooriumis leidsid oma otsa ka ämm ja väimees, kelle ta oli, vaid mõned päevad enne saatuslikku vahejuhtumit, välja valinud fotodelt lõigatud inimeste patakast. Vaatamata sellele, et mõlema näol oli tegemist igihaljalt naeratavate inimestega, teadis Peeter, et rõõmsate nägude taga on varjul karjuvad süüdistused.

*

Kuigi ta võis Mariaga üsna varsti jälle kõikidel teemadel vabalt rääkida – ja see tegi talle meeletut heameelt –, aimas ta, et on palju halvemas olukorras, kui endale tunnistab. Pakisuppidest ja -nuudlitest elades oli ta kilode kaupa alla võtnud, peeglisse vaadates valmistasid muret esiletungivad põsesarnad ja

tumedad varjud, mis silmade all jõudsalt laienesid. Jätkuvalt pani pea valutama habe, õigemini selle peatunud kasv.

Mida külmemaks läks, seda vaiksemaks Peeter jäi ning seda aeganõudvamaks kujunesid ka röövretked ja harvad poeskäigud. Sissetallatud rajad ajas tuisk päevaga jälle kinni ja tuuleiilidest kanged lõuad ei avanenud enam isegi vandumiseks.

Justkui kõige krooniks lõi välja pikalt vindunud angiin ja Peeter tõmbus magamistuppa, et tõbi viie paksu teki all läbi põdeda. 40-kraadine palavik pani seinad ujuma, keha vappuma ning lubas voodist tõusta vaid selleks, et keeta uus kruusitäis gripirohtu või kiirsuppi. Loomulikult pidi vahepeal ka Maria potti lund puistama, kuid hoolitsusele vaatamata tõmbusid tema lehed üha kollakamaks.

Kui nendest toimetustest jõudu üle jäi, lasi Peeter pimeduse saabudes rõdult paar ilutulestikuraketti ning süütas voodi kõrval mõned küünlad. Kuid värvilised pragisevad signaalid, mis ümbruskonna koledad karpmajad hetkeks nähtavale tõid, jäid vastuseta, ja kartus, et ta on tahid omaenese mälestuseks läitnud, pigem takistas lunastava une saabumist. Aga pimedus, mida argine valgussaaste enam ei pehmendanud, tundus veelgi hirmsam.

*

Palavik ei alanenud isegi mitme nädala jooksul ja Peeter tõi kõik hädavajalikumad asjad – ämbri ihuhädade tarbeks, priimuse koos plekk-kruusi ja kiirtoitudega, mõned fotoalbumid, CD-mängija, kingakarbid, ja muidugi ka Maria – magamistuppa.

Voodis, higiste linade vahel vabisedes oli pilgul vähe kohti, kus peatuda, ning nendest kõige ebameeldivamateks kujunesid just kuus karpi, sest kunagi enne polnud nende sädelev ja krabisev sisu tundunud nii tülgastavalt tühine. Maria pakkus moraalset tuge – solidaarselt kollased lehed näitasid, et Peeter polnud oma vireluses üksi –, pilte oli hea vaadata, muusika lohutas; aga värvilised kupüürid võisid veel ainult tulehakatiseks kõlvata. Tõsi, kuna Peeter polnud rusuvalt kaua päikest näinud, leidus kulla helgis veidi tröösti, aga helgiheitja ise jäi külmaks ja võltsiks.

Saabusid päevad, kui ta ei jõudnud enam suppigi keeta ning eluvaimu hoidsid sees vaid harvad šokolaaditükid, mis pragunenud huulte vahelt vaevaliselt suhu libisesid.

*

Ühel hommikul äratas Peetri veider kolin. Rähmased silmad naksudes avanud ning hetke mõelnud, kargas ta enneolematu kiiruga voodist ja tormas

kööki. Kahtlane hääl oli hädise enesetunde peaaegu peletanud ja vaatepilt, mis härmas akna lahti kangutamisel avanes, viis selle töö lõpuni.

Hiiglaslik tank liikus sujuvalt läbi paksu lume ning vuras roomukite lõginal otse üle valgete kühmude alla mattunud mänguväljaku. Tanki tagumisel otsal istus valges kaitseriietuses tegelane ja kõlgutas jalgu, automaat rihmaga seljal ja suits suus. Aeg-ajalt hõikas ta midagi – võimalik, et ergutavaid solvanguid – kümnele endasugusele, kes metallpeletise jälgedes sörkisid. Kuigi Peeter oli kohe märganud tumepunast viisnurka, mis sõjamasina külge ehtis, tundis ta üle hulga aja kirjeldamatut heameelt. Kõik oli ühtäkki selgemaks saanud, ja lisaks sellele nägi ta viimaks inimesi, olgu nad pealegi sõdurid!

Peetrile tundus nagu oleks üks valge kogu jooksu pealt tema poole viibanud. Ta viipas vastu ning nüüd oli kindel, et teda olid märganud teisedki. Tankil jalgu kõlgutanud mees lõi oma hiiglaslikku istumisalust kaks korda rusikaga, mispeale see peatus, ja hüppas lumme. Siis jagas ta juba meestele korraldusi ning Peetri südame pani pekslema tõsiasi, et suur surmasülgav toru hakkas aeglaselt kerkima.

Mõistes, et püssirohi on odavam kui humanitaarabi, viskus Peeter kõhuli ja roomas käte värisedes elutuppa.

"Peeter, kus aruanne on?"

Kull istus kollasel diivanil ja ootas vastust.

"Mis? Need... jah," kogeles Peeter.

Ta tõusis põrandalt ja koukis sahtlist mõned paberid. Neid uurides kerkisid Kulli kulmud märgatavalt.

"Ja pildid? Oot, siin... mida see siis tähendama peaks?"

"Jah, nad jäid veidi poolikuks, aga..." jagas Peeter selgitusi ja võttis paberid tagasi, kuid jäi siis kohkunult vait; neil seisis tihedas kirjas korrutatult:

Maad ei saa müüa, maa on kõigi oma. Piire tõmbavad ja valvavad need, kelle mõtted on mürgitanud dokumentidesse surutud elu kibe piiritus. Me elame nimetus maailmas. Kes ma olen? Appi, kes ma olen!?

Maad ei saa müüa...

Peeter vajus uuesti põrandale ja tõmbus kägarasse. Kull oli võtnud uue kuju ning painas teda edasi. Isegi nii intensiivselt, et Peeter juukseid kitkudes kisendama hakkas.

"Ei! Ma ei taha mingit kiibiga passi! Sest nii on lihtsam märgistada kohti, kus tohib olla ja kus mitte!" Palavikuliselt vehkides põhjendas ta edasi: "Sest äkki jäävad nii viimseteks lubatud kohtadeks kontor, kauplus ja kodu. Ei! Ei, ma ei taha! Ärge..."

Ta vähkres põrandal ja rapsis meeleheitlikult mõlema käega, et peletada enda juurest range näo, pintsaku ja pihuarvutiga viirastust – ajastu vaimu.

"Ma ei taha laenata! Sest tagasi maksmiseks peaks veel laenama! Kui mitte mina, siis keegi teine! See on nõiaring!"

"Iguasgnue jauburs on slule nomriks sanaud! Sa msõiatd sdea ajiusd pinugtaamta! Kas ploe mtite jbaur?" tänitas keegi tarkpea.

Peeter komberdas suurte raskustega tagasi kööki. Tank oli vaateväljast jäljetult kadunud, kuid selle roomikud lõgisesid veelgi valjemini ja terve köök värises. Jahmatusega avastas ta, et müratekitajaks on hoopiski öökullikujuline äratuskell, mille ta oli paari nädala eest siia toonud, kuna lärm magamist segas.

Selleks ajaks kattis Peetri laupa külm higi. Ta hingeldas jõuetult. Õud, äng ja segadus olid temast võitu saanud ja peas tagus vaid üks mõte.

Põgeneda!

Meeleheitlike hoopidega tõrjus ta tontlikke tüüpe, kes nüüd juba igal pool seisid ja lakkamatult patrasid, ning lipsas korterist välja. Põgeneda! Läbi lume, kuni jõud otsa saab. Tulgu või surm! Kõik tundus parem kui see ahistavate jubeduste spekter, milles leiduvad olendid võisid tunduda lihtsalt mõistetamatute või lausa ürgselt ja üdini õelatena.

Teinud vaevalt paar sammu, kadus kindel jalgealune ootamatult ja Peeter kukkus trepist robinal alla. Ta jäsemed väändusid kõikvõimalikes konstellatsioonides ning mademeni jõudes lõi ta peaga oma elu esimesele psühhoosile sumeda lõpunoodi. Veel enne pimedusse vajumist nägi ta trepikoja tillukesest aknast vanade puumajade rajooni ja tundis kellegi tuttavat kohalolekut.

*

Peeter ärkas võpatusega, ümberringi oli pime. Oli ta kodus? Pähe ujusid esimesed mõtted: Kulli antud mapp ja korraldus Lõuna-Eestisse sõita... Jah, ta oli lihtsalt tukkuma jäänud! Talur ja Erda ja tühi linn, kõik ainult üks imelik uni.

Köögiaknast paistis vastasmaja, kuid see polnud tühi – paljudes korterites põlesid tuled. Peeter vidutas silmi ning nägi nii mõneski valges aknaruudus askeldavaid inimsiluette. Kuid rahu polnud ikka veel täielik, kurk kuivas ja süda tagus. Pärast selliste unenägude valangut tuli kontrollida, kas maa ikka kannab.

"MeieMaa, Riina kuuleb," kostis telefonitorust.

Kas see tööpäeva lõpuks tülpinud hääl sai tõesti olla vaid ettekujutus? Kõlas veenvalt.

"Riina, kuidas läheb?"

Vaikus.

Peetri sisikond oli pingest sõlme minemas.

"Hhhästi."

Vastus oli ülimalt ebalev, aga ta oli *olemas*! Ei, see ei saanud uni olla, see oli päriselt.

"Kellega te rääkida soovite?"

Peeter katkestas kõne ning keetis kohvi, ta ei tahtnud niipea magama jääda.

Aurav tass käes, vaatas ta, hinges mingisugune kummaline heldimus, kuidas kaks inimest lumme vajunud auto juures siblisid. Nende taga ootas veel üks auto, mis esimesest kuidagi mööda ei pääsenud. Kaks poisikest olid pisikese raketi lumehange susanud ja katsusid süütenööri põlema saada. Mitmes vastasmaja aknas väreles telerikuma. Peeter katsus sähviva valguse rütmide järgi ära arvata, kes samal lainel on, aga paistis, et kõik vaatasid omi asju. Enamasti jättis köögist avanev vaatepilt kakofoonilise mulje, aga nüüd kõlas kõik kuidagi kenasti kokku. Nähtava juures oli mingi armas jume, inimelu võlu ja vaev.

Idüll kadus juba järgmise kohvilonksuga: kruus oli märgatavalt suurenenud. Peeter anus kõiki jõude, et see nii poleks, aga suhteliselt pisike sang mahtus nüüd vabalt rusikasse. See oli õõvatekitav märk läbielamistest, mis ilmselt alles ees ootasid. Kruusi kasvamine oli nüüd juba lausa silmaga näha, ka terve köök näis aina paisuvat, seinad ja lagi kõrgusid pea kohal. Kõige välise harjumuspärane, isegi hall ja igav stabiilsus tundus lootusetult kättesaamatuna, üha kaugeneva luksusena. Peeter nägi, et ta käed on imetillukeseks jäänud, aga see ei üllatanudki teda – ta oli tühi ja ainult vääksus nagu väike mustrivoos ulpiv pamp.

Järsku tundis ta, et keegi kannab teda, kellegi soojad käed, ja siis pudenes ta nende vahelt juba musta auku. Suured peotäied niisket mulda katsid ta silmad ja suu. Ta lämbus ja kasvas puuks, mille viljadeks oli... ta ise. Pisikesed Peetrid küpsesid peetripuu lookas okste otsas ning tirisid neid oma raskusega maad ligi. Mõni potsatas maha ja sai kohe hukka, mõni elas veel mõnda aega edasi – ainult selleks, et vigiseda ja aegamööda kustuda. Need, kes jalgadele maandusid, ronisid kiiruga minema nagu ämblikud ning nendest said uued puud.

Maailma ehitajad, tillukesed Peetrid sibasid ja sagisid, ajasid juttu ja tegid tööd. Nad olid nagu päkapikud ning isegi oma muresid said nad kurta vaid kammipilli häälega; samasugust tämbrit kasutati ka arvete klaarimisel. Ainult mõni sõjahüüd võis jämedamalt kosta – ja sõdu tuli tihti ette, ikka ja jälle ärrituti üksteise pirina peale. Nii mõnigi helikombinatsioon või ruumis paiknemise viis oli kokkuleppeliselt keelatud ning nii mõnigi väike pea löödi katki nagu muna, kui selles küpsenud mõtted teistele munadele ei meeldinud, ihumahlade lombiks valgumise saateks põlglik naer. Täpselt samasugune, mida tapetu isegi lagistanuks, kui ta mõõk või püss väledam olnuks. Kuid juhtus

sedagi, et mõned pärast toime pandud tapatööd väga kurvaks jäid ja enam elu lõpuni ei naernud. Nad võisid laipu vaadata ja nutta, sest said aru, et olid maha löönud iseenda ning et pea kõik konfliktid taandusid muusikamaitse üle kemplemiseks.

Mõni pisikestest Peetritest tammus lähima kõrge mäe otsa ja istus vallutatud tipul kohe tükk aega, äärmisel juhul harva piiksatades. Mõned tulid mäe otsast tagasi ja asusid seninägematu agarusega paljunema, kordades innukamalt kui enne. Mõned neist hakkasid jällegi teisi vitsaga nüpeldama ja valjult noomima, et miks nad küll *nii* elavad, ning siis piitsutasid nad ennast. Mõni jäigi mäe otsa ja kuivas seal kokku nagu rosin, kuskile liikumata, vaikselt ja vabatahtlikult. Leidus neid, kes pisteti puuri, kus nad samuti kokku kuivasid, valjult ja vägisi, püüdes palavikuliselt põgeneda. Osad väikesed Peetrid kiskusid peast juuksetutte, sest nad ei saanud aru, kes või kus nad on, kuid samuti ei suutnud nad lõpetada sellest mõtlemist. Ehitati taevasse tükkivate tornidega maju, mille elanikud sirutasid teinekord isegi käsi pilvede poole. Mõni pisike olend seoti posti külge ning tema ümber kuhjati hagu. Ohver võis meeleheitlikult piiksuda, rahvamass piiksus aga otsustavalt vastu ja siis pandi okstele tuli otsa.

Need naljakad päkapikud olid kõik ühe teo ja näoga nagu kuhilal sagivad kuklased, aga ise nad sellest aru ei saanud, kuna tunnistasid oma toimetusi liiga lähedalt. Tihti ei märganud nad sedagi, et nende näod ja kehad kas või üldjoonteski sarnased on, ja paljude süda jäi rahule alles siis, kui nad olid lasknud ennast kellegi teise instruktsioonide järgi õmmelda või lõigata. Ja seda võis mõista, kuna laias ilmas patseeris lõpuks selliseidki Peetreid, kes olid valmis näo kuju ja naha värvi puudutavate üksikasjade pärast tapma. Need Peetrid piiksusid õige raevukalt ja koondasid teinekord masse, mille poolt kuuldavale toodud piiksed olid juba lausa möirged.

Aeg lainetas, pillutades Peetrikesi ühest sümmeetriast teise, vaheldusid kooseluvormid ja asjad, mida ihati või vihati. Sadade ja tuhandete põlvkondade süles kasvasid kehad ning seeläbi ajasid kesta ka kogukonnad tervikuna; teadliku ja teadvustamata tähelepanu kolded paisusid, teised osad ununesid rudimentideks: sabakontideks ja tühjaks jäänud vangimajadeks.

Viimaks jõudis kätte seegi aeg, mil üksteisele ilma naeru pugistamata otsa vaadata ei saanud. Kuigi kosmiline itsitus peitis ennast kogu aeg kõiges, ei pruukinud seda alati kuulda. Kuid veidike enne lõppu ei saanud naeru- ja rõõmurõkkeid eirata.

Need muutusid talumatult valjuks ja siis...

*

"Ma olen väsinud, ma ei jaksa enam. Ma olen omadega läbi, ma olen surnud," ketras Peeter sama vaevatud mõttelõnga edasi, märkamata, kuhu ta sattunud on, ootamata mingit vastust.

Aga just siis see tuli.

"Sa pole väsinud, su mõtted on väsinud," kõlas kindel, julgustav hääl. Selle toon mõjus oma rahumeelse ja väärika kompromissitusega ebamaiselt: "Sina ise, sinu särav tuum pole kunagi väsinud. Ta lihtsalt on, alati. Katsu oma aistingud unustada. Unusta kõik, mida pelgalt tunned – unusta külm ja roidumus. Katsu unustada oma mõtted. Paljud tunnevad väsimust, paljud mõtlevad. Ära samasta end oma tunnete ja mõtetega, sa oled midagi sügavamat. Kinnisvarakonsultant on vaid ametinimetus, see pole sina. Peeter on vaid nimi, see pole sina. "Inimene" on vaid silt, see pole sina. Sa oled olemine, teadvustamine, alguse ja otsata. Midagi, mis ei väsi. Midagi, mida on võimatu solvata. Midagi, mis ei pea ennast kaitsma ega õigustama ning mis ei peagi kuskile jõudma. Tunneta!"

"Kas ma olen surnud? Kerge on olla."

Peeter ei näinud jätkuvalt, kellega räägib. Ümberringi oli soe mustav võbelus, mis lohutas ning mis näis küsivat: kuidas saab üldse miski olla? See küsimus evis peibutavat leebust ning tahtis Peetri endasse neelata.

"Sa pole surnud. Libastusid trepil ja tulid siia, et karastada end jões, mille kunagi ületama pead. Ja sinu keha võibki trepile jääda ning seal aegamööda roiskuda, aga sina oled siin. Kuidas saaksidki mujal olla? Sa oled teadvustamine, sa jääd. Sa rändad, kogud enese ümber tunnete-mõtete-kujude krabu ja rändad edasi. Aga sina ise pole krabu, vaid koondpunkt, mille ümber see koguneb, tuum. Mäleta seda. Ja kui valmis oled, unusta seegi, ja saa selleks, mis meid praegu ümbritseb."

"Miks sa seda... Sa aitad mind. Miks?"

"Puhas mängurõõm. Võib öelda, et aitan sind nalja pärast. On olendeid, kes on kestadest väsinud ja rahu leidnud. Et sa aru saaksid, võiks öelda, et nad lihtsalt istuvad oma planeetidel ja tunnistavad tõe pakkepaberi vormirohket põlemist. Siis teevad nad sama juba tähtedel. Terved populatsioonid kahanevad, kuni viimnegi kest kaob. Aga enamus neist ei hakka endale uusi kestasid ehitama. Nad jäävad ka tuumadena oma kodukohta ning kui neid on piisavalt, hakkavad nad ligi tõmbama samasuguse igatsusega täidetud ekslevaid hingi. Lõpuks saavad sellistest planeetidest, tähtedest ja isegi tervetest galaktikatest omamoodi suuremad teadvusekeskmed, mille gravitatsioon muudkui suureneb, kuni universum nende võimsate taotlusesaarte tahtel lõpuks kokku tõmbub, et üheks teadvusepunktiks saada.

Kui suurimaks sooviks on saanud jälle enese eest peitu pugemine, uudsusehimu, paiskub ta uuesti laiali: üks teadvus killustub taas absurdiks,

kõik hakkab otsast peale... ta hingab. Ma räägin seda, sest minagi olen koos kaaslastega taibanud kestade püsitust. Praegu otsime kontakti nendega, kes sellele vähegi avatud on. Eks varsti tüdineme meiegi, ühineme mõne teadliku galaktikaga ja jääme ootama. Praegu on selleks liiga vara."

"Kes sa oled, mingisugune tulnukast misjonär?"

"Kes sa ise oled? Oleks sellest mingisugustki kasu, kui söödaksin sulle sisse järjekordse sildi, mis kuidagi ei suudaks haarata seda, kes või mis ma tõepoolest olen. Mina olen siin, sina oled siin. Sa tajud mind, mina sind. Kas sõnad teeksid midagi veel selgemaks?"

"Aga kust sa tuled?"

"Tahad teada, millisest galaktikast? Kui kaugelt? Kust sa ise tuled?"

Peeter adus oma küsimuse tarbetust ning vaikis, kuni hakkas tundma seletamatult magusat rammestust.

"Sul on viimane aeg tagasi minna. Kui uuesti kohtume, selgitan pikemalt, kus sa õigupoolest oled ja miks."

Tumeda jõe hellitavad ja läbipaistmatud lained asendusid millegi sootuks teistsugusega – valge unetu unega, milles viibimine oli ehe õndsus, kuid mis ärgates pidi hajuma nagu mälestus armsa inimese näost.

Kohanemine

Peeter tundis nagu oleks keegi ta põsele sooja lapi asetanud. Silmi avades vajus lapp pupillidest sisse.

Päike!

Hommik oli tuppa toonud kullerkupukollase valguse ja sellesse kosutavasse kevadmeeleollu oli jumalik ärgata. Heledal tapeedil särasid kaks kuldset nelinurka, millest sööstis läbi pisike tiivuline vari.

Paks pilvetekk oli Peetri kohal rippunud juba esimesest üksinda jäämise päevast peale – Taluri maamajakeses ärkamisest võis möödas olla umbes pool aastat, kuigi suures ahastuses jäi kalendri sodimine katki märtsi lõpus, sest kevadet ei tulnud ega tulnud – ja nüüd mõjus päikese puudutus seda ergutavamalt. Vaevata tõusis ta voodist ja kangutas magamistoa akna lahti.

Paneelmajade vahel laius jätkuvalt lumeväli ja ühtki lindu ei paistnud, aga meeliülendava vaheldusena polnud erksinises taevas ainsatki pilve ning kogu selle tervistava kargusega täitus mitu head kopsutäit, enne kui ta sai mahti Mariagi asjasse pühendada.

*

Julgemata siiski *liiga* rõõmus näida – sest elul on sellistel puhkudel nurjatu komme oma kulgu korrigeerida –, vaatas Peeter kõik toad üle. Kuna midagi ebaharilikku ei hakanud silma, näpistas ta ennast mitu korda, kartes seejuures, et katkestab järjekordse meelepette ja ärkab märgatavalt viletsamates oludes. Aga ümbrus näis püsivana ning arutledes, et virelusse tagasipöördumisega niikuinii kiiret pole, ei hakanud ta ka lollikindlamate eksperimentide väljamõtlemisega pead vaevama. Siiski ei andnud talle rahu kaks küsimust: kuidas oli ta magamistuppa jõudnud, ja miks tundis ta ennast suurepäraselt? Alles oli ta palavikus vappunud ja tagatipuks veel trepist alla pudisenud. Ta sammus korterist välja, et veidi ringi vaadata.

Trepimademel oli näha verepritsmeid. See vaatepilt tegi olemise kõhedaks, sest juustes sasides polnud tunda ühtki valulikku haava või muhku. Peeter kääris püksisääre üles ja tõdes üllatusega, et ka põlveõndla juures polnud enam armi. Oli ta siis ikkagi surnud? Oli ta vedru välja visanud ja sai nüüd enne edasi liikumist oma viimaseks jäänud, koledate päevadega rahu sobitada?

Korisev kõht vihjas, et suuremat dimensioonidevahelist hüpet polnud ta siiski sooritanud.

*

Kuigi lahustuv kohv ja pakisupp polnud ammu nii hästi mekkinud, ei lasknud rahutud mõtted kaua ühe koha peal istuda. Lürpinud mõned lusikatäied, tõusis ta ikka püsti ja sammus aknani, et kaugelt paistvaid puumaju vaadata.

Viimaste katsumuste, ja tegelikult juba neile eelnenud kümne aasta jooksul oli ta oma korteri külge nii klammerdunud, et mõte elukoha vahetamisest polnud talle pähegi tulnud. Nüüd oli ta küll aeg-ajalt võõrastes korterites maganud, aga need juhud jäid harvadeks ja enamasti ebameeldivateks eranditeks. Tuttav ümbrus pakkus justkui mingit kaitset. Aga kas polnud mitte rumal lõdiseda jope, viie teki ja suure tolmuse vaiba all ainult seepärast, et oli selle härmas ja hämara külmkambri koduks mõelnud?

Vaevu istunud, pani ta jälle lusika käest, tõusis ja läks uuesti akna juurde. Tuttavast ümbrusest on alajahtumise puhul vähe kasu, mõtles ta, pilk peatunud kaugetel madalatel katustel. Kui alles päevi tagasi näis väljavaade hommikul üldse mitte ärgata äärmiselt kutsuv, siis nüüd oli Peetrisse süstitud uut elujõudu. Võib-olla oli tunne, mis mõtted mõnusale kaminaga puumajale viis, lausa midagi sellist, mida ta ka enne üksinda jäämist juba aastaid polnud tundnud – elutruudus, truudus elule.

Eresinine taevas pidi tähistama muutust. Väljas läheb soojemaks, lumi hakkab lõpuks sulama ja teed lähevad lahti. Ta ootab oma aja ära, ründab õigel

hetkel ja kahlab siit valgest põrgust eluga välja! Ja isegi kui nii ei lähe, ei anna ta viimse hingetõmbeni alla ja on surmale tõeliseks väljakutseks, peamurdmiseks ja pinnuks silmas, sest ainult nii ongi mõtet elada.

*

Romantiline sõdalase pilt oli Peetris idanema läinud ning sellest vaimust haaratuna asus ta kohe pärast söömist asju pakkima. Kolmandal korrusel oli ta näinud seina najal seismas kaht kelku ja just nendele paigutas ta kogu hädavajaliku kraami. Elementaarsemate asjade kõrval mähkis ta hoolega sisse ka Maria, kelle põdurale olemisele lootis ta uues elukohas tervendava tõuke anda.

Paar tundi ettevalmistusi ja ekspeditsioon võiski alata. Kaks pampudega kelku järel lohisemas, sumas Peeter puusadeni lumes. Muidugi oli ta juba esimeste minutite jooksul läbi ligunenud, kelgud tegid liikumise veel ebamugavamaks. Nad püsisid küll lumel, aga kuna tema tallas nende ees rada sisse, vajusid nad sellesse alatasa kummuli ja vajasid pidevat tähelepanu. Kõige rohkem valutas süda muidugi Maria pärast. Ta lehed olid juba niigi kollased ja teekond oli, vaatamata algsele entusiasmipuhangule, kaelamurdev Peetri enesegi jaoks. See taimeke oli üks vähestest elusädemetest, mis hüljatud linna kalgil peopesal veel hõõgus... Tuli kokku hoida!

*

Lootus päevavalges kohale jõuda kustus ruttu. Ta oli plaaninud kahe tunniga pärale jõuda, aga selle aja peale oli puumajade rajoonini veel vähemalt pool maad minna.

Videviku saabudes koukis Peeter ühest pambust välja taskulambi ning peagi vilas mööda majaseinu ja plankaedu suur valgusvihk, mis rühkimise taktis hüples. Ta oli rajaleidmisega nii ametis, et ei taibanud kordagi üles vaadata. Taevas oli päeva lõpuni pilvituna püsinud ja nüüd säras süsimustas, linnavalgusest puutumata kõrges avaruses tähemeri.

Pilku tõstes jäi ta suisa rabatult seisma. Kaugete maailmade kirgas rägastik oli tõepoolest lummav, aga see huvitas Peetrit vähe. Nimelt ei näinud ta ainsatki tuttavat mustrit, ei ühtki koduste täppide kogumit! Hämmastunult ajas ta kaela õieli, pööras pead üht- ja teistpidi, aga sellest polnud abi. Tähed jäid võõraks.

Kõik läks aina veidramaks – taas oli endine pea peale pööratud ja hirmu ähvardav sosin ajas kukla kihelema. Ta uuris kõhklevalt ümbrust, libistas valgussõõri üle paari pimedama sopi ning süvenes siis jälle taevalaotusse. See oli tuttav kant, suviti oli ta siitkaudu mõnelgi korral töölt koju jalutanud.

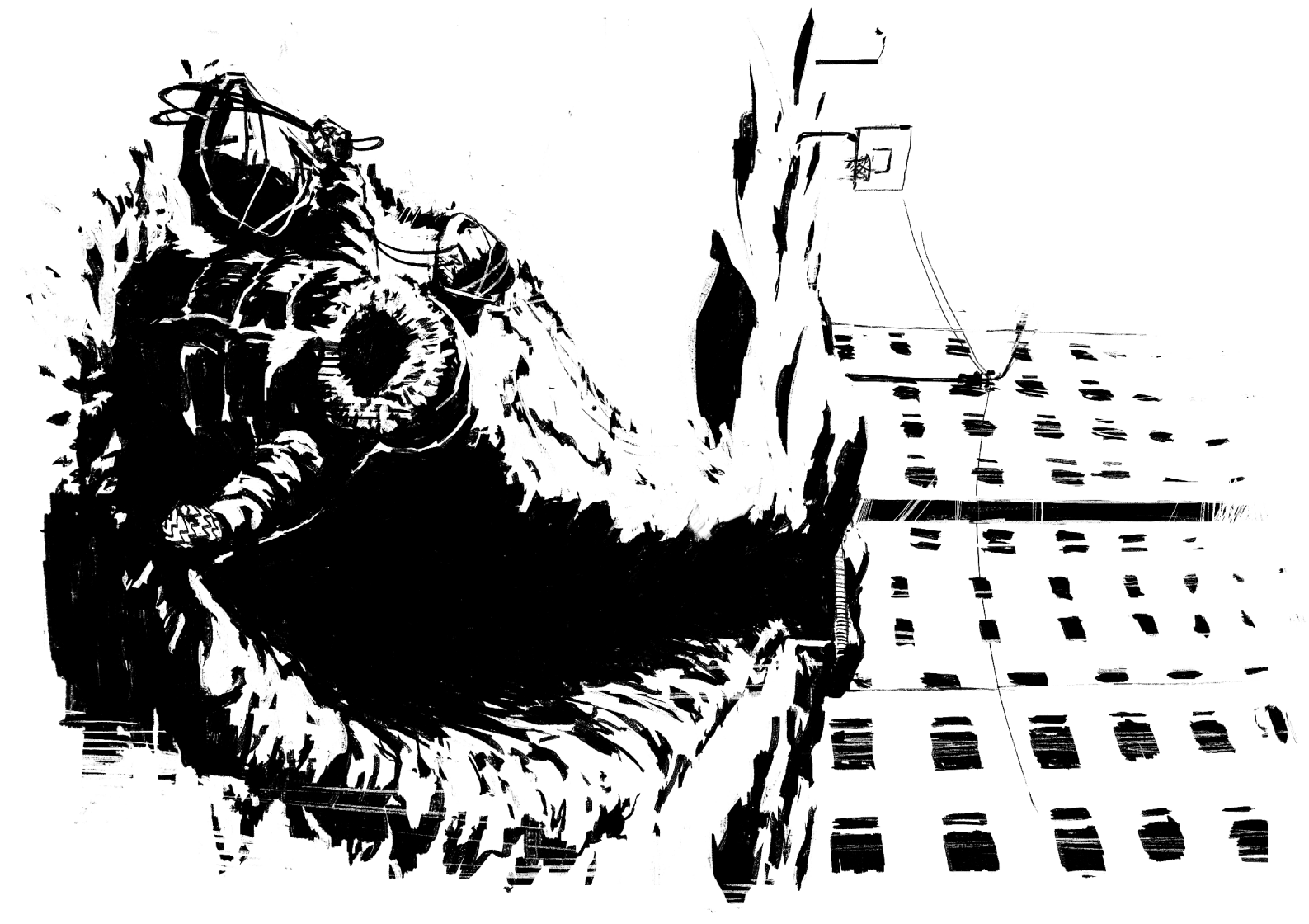

Aga kuna nüüd laius tema kohal tundmatu taevas, siis seda võõristavama mulje jätsid ka ümbruskonna teada-tuntud tänavajupid ja majad.

*

Vaid tõsise vaimse pingutusega oli võimalik värskes segaduses tekkinud siplevaid mõtteid ohjes hoida ning sobiva maja otsimisele keskenduda.

Tõru tänavale pöörates ta ühe sellise siiski leidis. Kaks vildakat puuriita, mis maja lähedale laotud, olid poolest saadik lumes. Peeter tiris kelgud majja ja läks siis uuesti välja, et korralik sületäis puid tuua.

Kiire läbivaatuse käigus selgus, et alumisel korrusel asub köök, saun – seda avastust tehes hõiskas Peetri süda õige valjult, sest jäise veega pesemine oli tõeliselt vastumeelseks muutunud – ning pisike toake puutööpingi ja -riistadega.

Ülemisel korrusel asus laia voodiga magamistuba ning elutuba, kus oli ahi, kiiktool, pisike lauake vanaaegse kirjutusmasinaga, klaver ja mitu suurt raamaturiiulit. Veel oli näha pööninguluuki, aga selle avamise mõtles Peeter mõneks teiseks päevaks jätta.

*

Puud ei tahtnud kuidagi tuld võtta, sestap tuli turgutuseks appi priimusepiiritus ja mitu ajalehte. Piiritust valas ta õige napilt, sest varud olid otsakorral. Paar korda oli ta priimust ka süütevedelikuga täitnud, aga see ajas liiga palju tahma. Nälja puhul osutuksid taolised kaalutlused muidugi puhtesteetilisteks, aga Peeter ei tahtnud neist loobuda, sest nende olemasolu oli kindel märk sellest, et kõik on enam-vähem kontrolli all. Absoluutselt praktilise tegutsemise juures pole enam taganemisruumi, mõtiskles ta ja soojendas tule paistel käsi.

*

Kuivikute ja kiirpudruga keha kinnitanud, põrnitses ta praksuvaid halge mõtlikult, imes sigaretist mehiseid mahve ning laskis peast läbi kõik, mis pika päeva jooksul juhtunud.

See ennenägematu tähistaevas võttis südame alt õõnsaks ja hingepõhjas kartis ta, et isegi kui teed lahti sulavad, leiab ta eest ikka ja alati tühjuse. Tõsi – teatud mõttes polnud ta tavatumas situatsioonis kui mõnigi teine inimene; kes siis ikka oskaks kulunud silte kasutamata öelda, kes või kus ta *päriselt* on? Lõppude lõpuks ei tundnud peaaegu keegi oma psüühika peidetud soppe, enamik lihtsalt näitlesid ja täitsid oma rolle ülima agaruse, teinekord isegi liiginnuka raevukusega.

Aga tema oli teatrist sule sappa saanud ning kõik tuubitud tekstid ja tehnikad hakkasid vaikselt ununema. Ta oli ühes ennast ümbritsenud inimestega kaotanud need kulunud sildidki, sest polnud kedagi, kellele need korda läheksid, kes neisse usuks, ja nüüd ei osanud ta endaga toimuvasse enam kuidagi suhtuda – iga sõna kumises peas nii tühjalt ja tähendusetult, justkui olnuks teda enne mõtlemist tuhat korda mantrana korrutatud. Ta oli täiesti üksi. Nii olid aegamisi oma tähtsuse minetanud kõik suuremad ja väiksemad normid ja kombetalitused, mis kunagise elu takti talitsesid. Mida tähendas SKT praegu, siin hüljatud linnas? Või karjäär? Või *bar*jäär? Või armastus? Või kas või "tere"?

Lisaks sellele näitasid hiljutised sündmused, et alusetuks ähvardasid muutuda ka kõik tõekspidamised ümbritseva maailma kohta. Mis talle siis enam alles jäi? Ja *kes* oli ta üksinda – liiati siin veidras kohas?

Ta vaatas Mariat, kelle oli ahju juurde sooja toonud, ning ohkas sügavalt. Kunagi polnud ta paistnud nii võõra ja kaugena.

Nüüd tundus talle, et ta isegi mõtleb nalja pärast, sest tungivat vajadust selleks ju enam polnud. Hinge peab endal ilmselt sees hoidma, aga vahest ei nõuagi see väga suurt mõttetööd? Isegi vaglad said sellega hakkama. Praegu töötas ta igatahes liiaga, seda tõestasid äsjased heietusedki. Ja enne kui need väljakannatamatult kurvaks kiskusid, tuletas Peeter meelde erksinist taevast ja eredat päikest. Ta lootis sama ilusat hommikut uuesti näha ning otsustas magama minna.

"Öörahu!" hõikas ta mitu korda ja plaksutas korralekutsuvalt käsi.

*

Magamistoa laias voodis hakkas isegi paksu tekikuhja all külm, sest jäätunud puumaja kivist süda oli alles leigelt tukslemas. Nii kobis Peeter koos paari tekiga kiiktooli, mille ta ahju ette vedas, ja uinus esimest korda väga pika aja jooksul suigutavalt soojas lõõsas.

*

Ärgates oli ikka veel pime. Und enam ei tulnud ja Peeter otsustas uurida, millises seisukorras saun on, sest üks korralik pesupäev pidi toimuma nii vara kui vähegi võimalik. Ta võttis taskulambi, kõmpis trepist alla, kalpsas üle kelkude ja avas kääksuva ukse, mis juba veidi paokil oli.

Saunas lebas nii palju kola, et terve selle pahna alt keris leida näis esialgu kaheldavana. Ämbreid, talasid ja kasutu träniga täidetud pappkarpe esikusse ümber tõstes tegi Peeter järjekordse jahmatava avastuse.

Ühe suurema pappkasti põhi andis järele ning laudpõrandale pudenes tuhka ja söetükke, paar känkras suitsupakki ning terve hulk luid, nende hulgas ka suur lopergune kolp. Esimesest ehmatusest üle saanud, kükitas ta maha, et pealuud lähemalt uurida. Kahtlemata pidi tegemist olema inimluudega. Arglikult puudutas ta kolba otsmikku nimetissõrmega. Vaevalt seda teinud, hakkas kostma järjest valjenev eriskummaline madal heli, milles tundus segunevat salasulamist valatud kella kumin ja tuule vihin. Kõiges selles oli mingit väära-matut süngust ja äkki nägi Peeter, et kolba silmad irvitavad kõige õelamat naeru. Pahatahtlikud rõkked aina valjenesid.

*

Peeter ärkas hingeldades ning vahtis pimedas toas ringi. Söed hõõgusid vaevu ning hägune pilk haaras vaid kahtlaselt mustavaid toanurki ja magamistoa irvakil ust, mille vahelt immitses pimedust.

Rinnus pakitses ja käega kobades tundis Peeter midagi jälki. Nähtamatu luine näpp oli ennast läbi tema ribide torganud ning uuristas ilmselt auku suuremaks, et ka ülejäänud sõrmed sama teed pidi välja pääseks. Keegi püüdis tema kaudu tuppa ronida – ja see oli talumatult õõvastav.

Enne kohutavate piinade lõppu pidi Peeter veel mitmeid kordi "ärkama", ühel korral ka paksu suitsuga täitunud põlevasse ruumi, ning kui ta viimaks tõepoolest silmad avas, kargas ta südame kloppides kiiktoolist püsti ja ei teadnud enam, mida uskuda või oodata. Ta kobas ennast käte värisedes läbi, pani siis taskulambi põlema ja jättis selle raamaturiiulile lebama, et tuba valgem oleks.

Ahju alla mõned halud juurde visanud, vajus ta uuesti toolile. Rahunenuna saabus mõistmine sõna "luupainaja" tegelikust tähendusest. Tükk aega võis rõõmu tunda ainult sellest, et ruum on taas püsiv. Siiski suutis ta uuesti uinuda alles turvalises aovalguses, mille kumast võis aimata järjekordset ilusat päeva.

*

Silmi avades kuulis Peeter, et pole toas üksinda. Ilmselt oli ta terve päevavalguse maha maganud, sest oli hämar ja raamaturiiulil lebanud taskulamp kustunud. Kartes, et tuleb uus tükike põrgut alla kugistada, pigistas ta laud kinni ning soovis ennast mujale. Nähes, et ümbrus ei muutu, ajas ta ennast aeglaselt püsti ja pööras ümber.

Kirjutuslaua taga oli ennast sisse seadnud tume kogu, kelle riietus oli süsimust, sealhulgas ka pikk mantel ja kaabu, ning kes t o k s i s m i d a g i t r ü k i m a s i n a l. Ta pööras pea Peetri poole ja nüüd võis selgelt näha

lubikahvatut nahka, rangeid, aga kuidagi muigvel näojooni, ja iseäralikke päikeseprille, mille ümmargused klaasid näisid mustade aukudena valgust neelavat. Peeter teadis, et see mees oli tal kogu aeg silma peal hoidnud, et temaga oli ta ka pärast trepil kukkumist kontakti saanud.

"Tere," kähises ta vastärganud häälel.

"Tere," noogutas must mees tuttavlikul toonil.

Vaatamata sellele, et Peeter polnud juba pool aastat kellegagi rääkinud, jäid need sõnad pikaks ajaks ka viimasteks.

"Kas... kas sa oled jumal?" küsis ta lõpuks kahtlevalt, silmis värelemas aukartus.

Musta mehe suu venis naerule. Peetrile tundus, et ka ta silmad naeravad, kuigi neid näha polnud.

"Vabanda," ütles ta lõbustatult, "aga kui sul oleks minu staaž, siis teaksid, et minu reaktsioon on sama vältimatu kui sinu küsimus."

"Nii et ei ole siis?"

"Me ei pea enam ammu vajalikuks juurelda, kust on tulnud see ruum, milles praegu viibime, või kust on tulnud selle ruumi tajumine," muigas mees ja, ennetades järgmist tühimikku vestluses, jätkas lõbusalt: "Teie, inimeste, vastasseis neis küsimustes on samuti vahva. Meenutab aegu, mil meiegi tunnetusliku ja teadusliku vastuollu seadsime. "Tunnetajad" võivad väita, et neid ja kõiki teisi on loonud nendesarnane olend; "teadjad" jällegi peavad seda totruseks ja on oma teadusega jõudnud järelduseni, et nemad ja kõik teised on sündinud tähtedest. Unustatakse, et mõlemad variandid on täiesti mõeldamatud ja imetabased ning viivad Suure Üllatuseni. Ühed on kinni psalmides, teised võrrandites, ning uinutakse veristesse vaidlustesse, mis neid kinnisideid väärivad. Ühed usuvad seda, et Jeesust saatsid kaksteist jüngrit, teised seda, et magneesiumi aatomi ümber tiirleb kaksteist elektroni," ta koputas kirjutusmasina juures lebavale paberipatakale, "kusjuures mõlemad on jüngreid ja elektrone näinud vaid paberil, mõlemad on neisse lihtsalt uskunud.

Neid, kes kõnealuste asjadega kõrgemal tasemel kokku puutunud, on vähe, aga agaraid kaasajooksikuid lademes. Kui esimestel on vähemalt isiklik kogemus, siis sabarakkudel ainult usk.

Ei saa öelda, et seda on vähe. Usk on tõepoolest kõikvõimas. Aga seda ei saa teise omaks teha. Pole vajadustki. Sõnadesse seatud jumalad elavadki raamatutes ja inimeste mõtetes. Neid on seal, kus on luuletajaid, ja nad muutuvad koos keelte ja inimestega. Tekkinud segaduses on nende raevu uinunud lapsed valmis üksteist tapma; mõne kaardipakis on jumalad jokkerid, teise omas trumpässad. Ja see kõik on nii tühine."

Must mees köhatas ja jäi vait. Ta oli hoogu läinud ja veidi tõsinenud, kuid kohe ilmus ta näole jälle muie ning parimagi tahtmise juures polnud aru

saada, kas kergelt kõverdunud huuled väljendasid üleolekut või hoopiski heasoovlikkust. Igatahes näis muie teda kogu aeg saatvat, isegi kui ta hetk tagasi veidi ägestunud oli. Ning selles oli midagi väga inimlikku, nii harv kui üks konstantne naeratus ka hullumajade ja pangasaalide väliselt polnud.

"Vabandust. Mul on mitmeid vorme ja nendesse on lihtne sisse elada. Muuseas, see tõsiasi toidab paljusid veriseid nõiaringe. Ka meiesuguste seas. Peab ettevaatlik olema. Lood loovad, aga lollitavad samamoodi."

"Inimesed. Selge. Ja kuidas siis teie elate?" küsis inimkonna esindaja veidi haavunult.

Peetril polnud küll midagi musta mehe mõtteavalduse vastu, aga talle ei meeldinud olla osake kellegi rõhutatult erapooletus vaatluses. Terve inimkond löödi mängleva kergusega kahte leeri ja talle ei jäetud ruumi – ta suruti malendiks ruudulisel lauakesel, millel toimuvast rääkis keegi, kes ise võib-olla mängidagi ei osanud.

"Me suhtleme loovenergiaga omal moel. Seda on raske seletada. Meie elu on nagu lakkamatu dialoog keskkonnaga. Kuidagi paremini ma seda sõnastada ei oska. Ja me vist ei vastanda nii palju kui teie. Me vaatleme. Me käsitleme tundeid ja mõtteid elusolenditena. Seda võib olla raske mõista.

Inimkuju, mida praegu näed, on petlik. Me ise oleme rohkem nagu ideed, mis ringi rändavad, ning sealjuures mistahes kuju võivad võtta. Muidugi peab see kuju kokku sobima ümberkaudse keskkonnaga, muidu ta laguneb lihtsalt ära. Aga see pole midagi traagilist, otse vastupidi: igasugune kuju on alati veidi ahistav. Praegugi ei tunne ma ennast hästi. Mulle ei meeldi see piirav keha ega piiratud keel. Ma pean ennast arusaadavaks tegema, kasutades vaid mingeid kindlaid märke... Õnneks saab alati ringutada – küll õpid sinagi selle kunagi ära."

Seda öelnud, sirutas mees käed-jalad nii laiali kui vähegi võimalik ning sujuvalt muutus ta ühes riietega justkui mustavaks mesilassülemiks, mis keha algset kuju enam-vähem säilitades veidi laiali valgus ja siis tagasi kokku tuli.

Kui enne seda mahtus veider kohtumine veel kuidagi formaalse loogika piinliku täpsusega punutud võrkaia sisse, siis nüüd oli juhtunud midagi sellist, mida võinuks pidada imeks. Sai selgeks seegi, et must mees ei osanud mitte ainult malet mängida, vaid oli tõenäoliselt ametis juba palju vingemate mängude õppimisega.

"Teil sirutavad mõned keha, et avardada vaimu, meil on just vastupidi," muheles ta. "Noh, kõik omal ajal."

Peeter tabas tema hääles midagi uhkuse taolist, mis kindlasti ei läinud kokku kõrgema olendi muljega, mida tume kuju püüdis jätta. Aga ehk oli see lihtsalt tema kui inimese refleks, otsida teise jutust seda, mille peale ärrituda.

Kui paljud konfliktid võisid olla sündinud vabatahtlikust soovist olla ärritunud, soovist millelegi vastu vaielda, et oma olemasolu õigustada?

Peeter nihutas kiiktooli kirjutuslaua suunas.

"Kust sa siis ikkagi tuled?"

"Ma juba vastasin sellele. Ma ei mõista tõesti midagi targemat öelda kui et kuskilt ja omasuguste seast. Olen nagu igaüks – eikeegi eikuskil."

"Aga sa oled nii... inimese moodi. Ma ei mõtle ainult keha, need näoilmed ja hoiakud..."

"Jah, klapp on tähtis. Kõik olendid ei saa omavahel väga head kontakti, hoolimata jagatud ruumist. Meiesugused on oma etoloogilis-empaatilisi võimeid arendanud – kõik võivad seda teha –, peale selle töötan ma inimeste juures juba aastatuhandeid, see on nurgad lihvinud, teatud aktsendid kaotanud." Musta mehe – oli ta üldse mees? – suu venis naerule: "Võiks öelda, et ma olen inimene olnud kauem kui sina."

"Mida sinusugused siis teevad?"

"Me avastame uusi olemise viise ja vahendame oma kogemusi neile, kellele vaja."

"Ja mis minuga toimub? Mingisugune erasessioon? Kosmilised järeleaitamistunnid?" nõudis Peeter.

Must mees naeris kõlavalt ja vabalt.

"Sinuga ei toimu midagi ebatavalist. Sama tee on läbi käinud tuhanded, kuigi nemadki pole seda tihtipeale oodata osanud. Aitame matemaatikuid, füüsikuid-filosoofe, kunstnikke-kirjanikke..."

Nimekirja jätkudes jõudis Peetri arvamus mustast mehest taas muutuda ning nüüd kartis ta, et kuskilt ilmub välja portfell, erinevad blanketid ja lepingud koos maksegraafikutega. Eneseabikursus stellaarsel tasandil, järelmaksuga.

"Aga kus ma olen?"

Must mees sättis ennast mugavamalt istuma.

"On olemas täiuslikud peeglid."

"Mis need veel on?"

"Kuidas sa kujutad ette laitmatut peeglit?"

"Läikivpuhas... puhta peegeldusega... olematu?" kõhkles Peeter ning tundis, kuidas ta polnud viimast päris iseseisvalt pakkunud.

Vestluskaaslane silus mõtlikult oma habemetutti ja seletas:

"Täiuslik peegel on selline, mida on võimatu näha. Ta peegeldab seda, mis ta ees asub, ning teeb seda veatult. Teda ennast justkui polekski olemas. Ruumist, mida ta peegeldab, võib midagi tundmata astuda ruumi, mis on peegeldus. Sellises ruumis sa praegu viibidki, väga kaugel peegeldatavast endast. Ja sellel ruumil on teatavad iseärasused. Näiteks su habe ei kasva."

"Ma tunnen nagu sa oleksid mu peas," lausus Peeter uimaselt.

Teinekord on nii lihtsam, lausus must mees.

Peeter jäi teda juhmilt vaatama ja tundis, et seisab silmitsi olendiga, kel on tema üle määramatu ja vääramatu võim. See oli seda hirmutavam, et ta polnud olendi kavatsustes sugugi kindel.

Inimene usaldab oma mõtteid – neid, mida deklameerib tabamatu hääleke ta peas – rohkem kui kellegi teise juttu, jätkas ta. Kui see salapärane ja ajapikku sümpaatseks saanud hääl midagi ette kannab, on see tihti järeldus, kellegi teise suus võivad aga samad sõnad jääda väiteks.

"Sellised mõttemängud ei tundu inimestele muidugi *väärikate* või *ausatena*," ütles must mees, kui nägi, et Peeter rahutuks muutub, "seega ei teegi ma oma võimetest suurt saladust. Sa ei pea mind kartma, me mõlemad oleme lihtsalt mustrid. Kujundites pole halba ega head, nad ei vastandu. Nendes sünnib küll lugusid, ja neis omakorda hirme, aga kui lood tükkideks võtta, neidki kujundite ja suuremate mustritena näha, pole lugulauludeski head ega halba. Nad lihtsalt on. Läbikasvanud."

"Nüüd on mul kõik mõtted sassis, sinu ja minu enda omad."

"Kuidas ja miks mõtteid üleüldse enda omadeks pidada?" naeratas must mees ja lisas nagu muuseas: "Äkki kütaks sauna?"

*

Sauna kütmine tundus hea mõttena – ükskõik, kelle omana – ja nii mindigi üheskoos puid tooma. Peas pummeldasid mitmed küsimused, aga Peeter ei mõistnud neid kuidagi sõnastada. Vahetati nappe repliike ja järgmise küsimuse esitas Peeter juba laval istudes. Ta hõõrus sauna lae alla ehitatud pisikese akna aurust puhtaks ja vaatas mõtlikult tundmatut tähepadu.

"Ma olen... peegelduses?"

Must mees polnud isegi kaabut peast võtnud. Ta viskas, justkui nõretava kaaslase õrrituseks, uue sahmaka leili ja seejuures ei pärlendanud kriidikarva näol ainsatki higipiiska.

"Peegelduses, jah. Sa polnud rahul, aga tahtsid muutust, tahtsid õppida. Siin saadki seda teha, nüüd on sul aega. Sellest, kus sa praegu oled, ja siin õpitu tähendusest saad aru hiljem. Siis on kõik see, ka praegune vestlus, juba ammuseks uneks ununenud, või kunagi loetud raamatuks. Aga tähtsaim jääb alles – rikastub südamehääleks."

Peeter heitles hüpnotiseeriva tooniga ja pingutas, et tähelepanu sõnadel püsiks.

"Miks just mina?"

"Miks üldse keegi? Miks just *see* ja *selline*? Taolised küsimused ei aita.

Kui sa muinasjuttudesse ei usu, aga ühel päeval ennast just sellisest leiad, siis ei aita *miks*, vaid *kuidas*."

"*Kuidas* ma sellest muinasjutust välja pääsen?" küsis Peeter väsinult, peaaegu pahuralt.

Must mees muigas.

"Kiiret pole. Aja pärast ei maksa sul üldse muretseda, sest peegelmaailma infokulg on peegeldatavaga võrreldes suures nihkes. Sa pead õppima und nägema. Kui kaua sul sellega läheb, oleneb sinust endast."

"Kui pikast ajast me ikkagi räägime? Nädalatest, kuudest... aastatest?"

"Oleneb sinust. Tegelikult võid sa siin püsida terve igaviku, sellele vihjas vist ka habe."

Kuigi puud praksusid ja higi voolas, läbistas Peetrit jäine judin.

*

Terve igaviku...

*

"Oleks sul siis midagi selle vastu, et siin aegade lõpuni olla?" küsis must mees naljatlemisi, kuigi see Peetrit vähimalgi määral ei lõbustanud.

"Mis mul selle vastu oleks? See oleks ju täielik põrgu!"

"Mitte siis, kui silmas pidada, et muutumisest ja kohanemisest pole pääsu. Sa võid tunda end klaaskasti surutuna või nupuna kellegi laual," Peetrile tundus, et seda rõhutas must mees eriliselt, "aga õige varsti pole sul oma saatuse traagilisusest aimugi, ja kondad nurgast nurka või ruudult ruudule, kujutamata ettegi, et miski muu oleks üldse võimalik. Paradoksaalsel kombel ei või kunagi teada, kas sa pole parasjagu puuri pistetud. Aga võib-olla tuleb keegi, kes näeb kõike kõrvalt, ja ulatab abistava käe." Peeter sai aru, et ilmselt mõtles must mees abistaja all ennast. "Võib-olla näeb vabastatu oma päästja küljes ahelaid, mida ainult ori oskaks märgata, ja aitab vastuteeneks teda. Ja võib-olla rahmeldavad mõlemad klounid ühe vana võluri klaaskuulikeses, kes nende koomilisi toimetusi ajaviiteks ja meelelahutuseks jälgib."

"Ja võib-olla istub võlur isegi mõnes kõrges vangitornis," pakkus Peeter, "kuu ja tähed pisikesest aknast sisse piilumas."

"Pole üldse võimatu," noogutas must mees.

Peeter tõmbas sauna akna jälle udust puhtaks ja imestas, et teda tõepoolest nii kaugele oli toodud. Millise päikese ümber tiirles peegelmaailm, kui üldse tiirles?

"Ma pean õppima und nägema?"

"Just."

"Siis ma võin vist tagasisõiduks asju pakkima hakata, sest seda ma juba oskan," ütles Peeter pilkavalt, kuigi teadis, et nii kerget pääsemist polnud ilmselt loota.

"Und näha, nagu ka ärkvel olla, võib mitmeti. Mõlemal juhul saab lasta end sündmustest kanda, olla oma reaktsioonide ohver, veetud ja neetud keelelis-kultuurilisest inertsist, mälust; aga võib ka rööbastelt maha astuda – silmi, kõrvu ja mõistust teritada –, et näha teisi võimalusi ja valikud. Argielu ja une saab sulatada üheks ärkvelolekuks, ja kindlasti õpetan sullegi seda kunsti. Aga veidi hiljem. Praegu pead lihtsalt teadma, et võid unenägudes elada teist teadlikku elu – võid näha ärkvelund –, mis on hämmastavalt rikas ja annab kõigele seni kogetule hoopis uued mõõtmed. See nõuab muidugi harjutamist. Kuigi leidub neidki, kellele see oskus kaasa sündinud on. Pahatihti ei aima nad siiski, millist varandust tegelikult käes hoiavad."

"See kõlab võib-olla väga juhmilt, aga kuidas see kõik mind aitama peaks? Ja miks ma pean seda just *siin* tegema, röövituna?"

"Võimalusi arenguks saab haruharva ise ja hea hoolega valida. Ikka hüppavad nad lihtsalt teele ette, ootamatult ja kõige ebasobivamal ajal. Ja siis pole abi enese ohvriks mõtlemisest ja ahastamisest: miks küll? Ajaraisk. Praegu on sul võimalus tutvuda Allikaga – inspiratsiooniga, millest kõik oma osa ammutavad. Kunagi toodi sind käekõrval selle juurde ja, püüdnud neist vetest eemalduda, andis kuivav kurk märku, ja oledki siin. Kuigi oled palju kannatanud, ei ole see asjatu, ja küll varsti näed, et kõik pole sugugi nii kohutav, kui tundub."

Musta mehe pigmenditu nahk polnud jätkuvalt isegi niiskeks tõmbunud.

"Ma lasen sul siin lõpetada," ütles ta saunast välja astudes.

Ukse avamisel sisse pääsenud külm õhupahvak lõi hetkeks pea klaariks, kuid varsti võtsid jälle voli rahutud mõtted kummalisest abistajast, peegelmaailmast, ärkvelunenägudest ja Allikast.

Siis seljatas need omakorda uimastav kuumus ning õndsas mõttetühjuses nautis Peeter kerisekivide sisinat, ummistunud pooride avanemist ja pelga olemasolu lihtsat tõika. Ennast puhtaks küürides oli raske uskuda, et maja koos saunaga oli siin kogu aeg olemas olnud. Ta oli virelenud, lõdisenud pakases ja palavikus, samal ajal seisis seesama keris siin, külmalt.

*

Tagasi elutuppa jõudes oli must mees jäljetult kadunud ja Peeter tundis kergendustki, kuna ei pidanud niigi nappe toiduvarusid külalisega jagama. Lähipäevil tuli ümbruskonna poodidega tutvust teha.

Söönud ära tavapärase mõõdetud portsu kuivikuid ja putru, veetis ta lõviosa ööhakust ahju küttes ja taskulambi valgel lugedes. Paar korda istus ta ka klaveri ette, et sellel diletantlikke meloodiahakatisi klimberdada. Kunagi oli ta klaverimängu isegi veidi õppinud, kuid mustvalge klahvistik oli möödunud aastakümnetega võõraks jäänud. Aga nagu must mees ütles: nüüd oli tal aega. Ja veidral kombel oli ta konkurentsi puudumise tõttu isegi nende konarlike noodiridadega planeedi parim pianist.

*

Peetrit rõõmustas avastus, et nüüd kannatas juba magamistoa voodis laiutada. Vana puumaja oli leebunud ning kuigi uni lasi ennast ikka kaua oodata, võis ta oma ärevaid mõtteid veeretada soojas hinguses ja täiesti puhtalt.

Unenägu

Isa sõuab, mina istun tema vastas, ja iga tõmbega lähevad ta kulmud veidi kortsu. Oleme mõlemad vait ning ajapikku hakkan aru saama, et tegemist polegi mu isaga. Kõhnas kestas, mille valge habe ja kiilas pea nii tuttavatena näivad, viibib hoopis keegi teine – silmavaade on võõras.

Vaatan paadimeest. Kuulan kullatud lainete loksumist. Kõrgel pilvitus suvetaevas tiirleb paar lindu, kelle nimi mulle kuidagi meenuda ei taha. Ühtäkki jõuan hirmuäratavale oletusele.

"Kas ma olen surnud?"

Mu häälest on järel vaid kähin.

"Miks sa seda arvad?" naerab paadimees.

"Sest mul pole aimugi, kes või kus ma olen. Palju on tuttavlikku, aga nimed ei meenu."

"Tohoh, sel juhul pole elul ja surmal kuigi palju vahet."

Seda ütleb isa, kindlasti on see tema.

Ta jätab aerud vette ja hakkab käte värisedes piipu toppima. Hetkeks vaatab ta silmi kissitades päikest, hoiab vaevu aevastuse tagasi ning nendib rahulolevalt:

"Igatahes ilmaga on täppi läinud."

Jälgin seda kõike, püüdes samal ajal meeleheitlikult meelde tuletada piibumehe nime. Või midagigi, millest kinni haarata – kuid meid jääb siduma vaid ähmane tundevarjund.

Järgmist lauset kuuldes võpatan, sest hääletooni on sugenenud muutus, mis kuulutab paadimehe "teise mina" tagasitulekut.

"Päris peen värk."

Tõepoolest – piipu nähes paistab ta üllatunud olevat, kuid teeb siis tuld, tõmbab paar mahvi ja jätab mu magusmõrkja pilvekese sisse.

"Oi, kuidas mulle suits meeldib. No sa ainult vaata. Selles on ju kõik olemas. Tahad teada, mis kahe jääaja vahele jääb, siis vaata lihtsalt seda – see on nagu lühikokkuvõte."

Vikatimehe kohta, kui ta seda on, tundub terve tema olemine kuidagi infantiilsena, aga hoian selle mõtte endale.

"Kuhu me siis ikkagi sõidame?"

"Tagasi vist."

"Kuhu?"

"Saarele, noh."

Vaatan ringi, kuid maismaad ei paista kuskilt.

"Saarele?"

"Nojah," vastab ta, nagu see oleks meil ammu kokku lepitud, ja hakkab uuesti sõudma. "Ma vist väga kaua ära polnud?"

"Kes sa üldse oled?" saan peaaegu pahaseks.

Paadimees mõõdab mind arusaamatu pilguga, kuid muigab kohe kergendunud ilmel:

"Vabandust, ma pidasin sind oma sõbraks. Arvasin, et sa teed nalja. Või õigemini ma arvasin, et mu sõber teeb nalja. Temaga koos tulimegi."

"Ja kus su sõber praegu on?"

"Arvatavasti teises vastuvõtjas – seal, kus sina olid. Nojah, sa ilmselt ei mäleta, kus sa olid..."

"Teises vastuvõtjas?"

"Just, korraga saab ainult ühes olla."

"Oot, pea nüüd hoogu! Millest sa ometigi räägid?"

Olen pehmelt öeldes segaduses ja ootan vastuseid, mis arvestaksid tõsiasjaga, et *tekkisin* just võõrasse kohta.

"Saarel seletan."

Nüüd ulatub mu kõrvu kahe tüdruku kädin, ilmselt käib jagelemine kaardipaki pärast. Vaatan paadimeest, kuid tema pole midagi tähele pannud ning aerutab häirimatult edasi. Siis heidan pilgu selja taha ning näen oma üllatuseks mugavaid seljatoega istmeid.

"Võtke narrid välja – näh, see on kuningas! Ei, mina segan! Mina tagan segada! No palun!"

Keegi vanem meesterahvas lajatab ajalehe põlvedele ja käratab südametäiega:

"Mis kuradi päralt te vaidlete, preilnad? Te ju mõlemad segate! Kusjuures kõiki!"

Tüdrukud ainult itsitavad.

"Olemegi kohal," teatab keegi läbi valjuhääldi. "Tänan, et meiega reisisite. Teid teenindas bussijuht Tõnis, meeldivat päeva jätku."

Uks avaneb susinal ja inimesed kobistavad välja, otse meeldivalt kuumale liivale. Kummaliselt suur päike paistab lagipähe. Kuulen tuttavat häält.

"Jõudsidki."

Isaks maskeerunu vaatab mind ilmse heatahtlikkusega ja ulatab terekäe. Kui olen seda surunud, osutab ta laia kaarja žestiga randa ääristavate okaspuude poole.

"Selline see meie saareke siis on."

Vaatan kohmetult ringi ja katsun tunnustavalt mõmiseda. Paadimehe juhtimisel hakkame roheluse poole liikuma.

"Ilmselt tulid sina siis sisse, kui mina välja läksin. Tagasi tulles ei pannud ma muutust tähele ja pidasingi sind oma sõbraks."

"Ja kus su sõber siis praegu ikkagi on?"

"Mul on selle osaliseks selgitamiseks üks aparaat, kohe näed."

Sammume mõnda aega samblal ja okastel, aeg-ajalt raksub jala all mõni kuivanud oks. Varsti võib puude vahel näha iseäralikku sädelust. Jõuame lagendikule, millele on rajatud hulgaliselt puumaju. Kostab ebamääraseid hääli, kuid imelikul kombel pole kuskil kedagi näha. Nii mõnegi maja katusele on ehitatud suur värvilisest klaasist kuppel.

"Nende all on jube hea mõelda," selgitab teejuht.

Ta astub ühest madalast ukseavast sisse ja julgustab mind käeviipega järgnema.

"Näed, seal üleval."

Mu pilk ronib mööda järsku treppi katuse alla, kust paistab pisikestest kildudest kokku seatud kupli kiiskav sisemus.

"Eluõis kulgeb üle taeva ja kupli all tekkivate värvilaikude ja mõtete kulg on iga päev kordumatu," ütleb kiilaspea.

Ta hääles kõlab tänulikkus ja aukartuski ning ma ei suuda ära imestada, milline elu mõnes peidetud kohas varjul võib olla.

"Võib-olla, kui mul oleks veelgi enam ringe, näeks ma nende kulgemises rohkem seaduspärasusi, aga imestamisrõõm on ikka sama. Ilmselt ei jõuaks nooremadki sellest ilust tüdineda, sest meie Eluõis on väga suur ja teda pole enam kauaks. Ta paiskab meid laiali ja me peame uue kodu otsima. Ja eks seal on kõik jälle vanamoodi uus."

Ringide all mõtleb ta ilmselt aastaid ja Eluõie all hiiglaslikku päikest, mille värvikirev valgus kupli kaudu praegugi ta pidulikku pilku pühitseb. Ma ei tihka midagi küsida ja juba katkestabki ta ise vaikuse:

"Niisiis, ehk saame sulle midagi selgeks teha..."

Ta kaob hetkeks tagaruumi ja tuleb tagasi veidra aparaadiga, mille sisemust varjab puust kest.

"Sellega viiakse vastuvõtjates sagedusi vahetusse. Vastuvõtja võib olla ükskõik kes. Sina, mina, mõni lind või taim, või isegi kivi. Kõige parem, kui sa lihtsalt ise proovid."

Ta ulatab mulle viie nupuga seadeldise ning osutab järgemööda:

"See on esimene, see on teine, kolmas, neljas. See lülitab välja."

Kõhklen veidi ja vajutan esimest nuppu.

Ta tunneb muutust suurepäraselt, kuigi ei oska seda täpselt seletada. Aparaat undab omapäraselt. Ärevusega vajutab ta kiilaspea õhutusel teist nuppu.

Näen oma üllatuseks iseennast. Tõstan oma käed ning silmitsen neid. Pilk on hägune ja peopesadel paistavad vaid suuremad vaod. Käed ise on vanad ja soonelised, üks näpp tõmbleb korrapärasest signaalist, mida ma teadlikult välja ei saada. Tean, et olen vana paadimehega kohad vahetanud.

"Vajuta parem sina."

Ulatan endale aparaadi, kuid ei kiirusta nupule vajutamisega.

"Mis siis juhtuks, kui sina vajutaksid?"

Ehmun, sest mu uus hääl on harjumatult käre.

"Tegelikult suurt midagi. See ongi rohkem selline õppevahend. Aga uuemate masinatega võib oskamatu kasutaja oma sageduse näiteks sipelgaga ära vahetada. Üks loll just oli. Mõtles, et oleks tore mõne kalaga kohad vahetada. Istus mere ääres, kruttis veidi nuppe ja juba ujuski kiluna vees. Aga kui ta pea veest välja pistis, avanes kole vaatepilt. Ta oli oma primaarse vastuvõtja järelevalveta jätnud ja see oli ennast kogu oma värskes kilutarkuses lihtsalt ära uputanud, kusjuures kaldavees."

"Kust sa seda lugu kuulsid?"

"Ma sattusin neile ise peale. Aga siis oli juba liiga hilja. Üks lebas näoli vees ja teine viskles abitult puldil. Ma imestan, et ta niigi kaugele jõudis. Aga teada värk, et katkine – või siis uppunud – vastuvõtja enam sagedust ei registreeri. Seega astusin selle kilunahas sipleva imbetsilli lihtsalt lömaks ja läksin oma teed."

Mu suureks üllatuseks paistab see kõik talle hirmsasti nalja valmistavat. Kuigi minu suus kõlab paadimehe jutt siiski kuidagi loomulikumalt kui selles, mille kulunud hambaid samal ajal keelega kompan. Ilmselt olid need mu isa hambad. Tähendab, tema klooni omad. Otsustan enne hullumist kolmandat nuppu vajutada.

Ta teab, et midagi on taas muutnud ning nüüd mõistab ta muutust paremini. Ta vajutab uuesti teist nuppu.

Siis vajutan jälle kolmandat, mispeale ka seadeldise hääl muutub.

Pärast neljanda nupu vajutamist leian end taas tuttavast kehast.

Paadimees vaatab mind kerge muigega, asetab kummalise masina lauale ja paneb ette:

"Tule, hingame värsket õhku."

Astume majast välja. Taas on kuulda muinasjutulise küla ebamääraseid hääli. Meenutan, kuhu jutt pooleli jäi.

"Sa astusid talle peale?" keeldun oma kõrvu uskumast.

Või libaisa omi?

"Nojah, mis sa sündinud lolliga ikka teed. Ja kuna tal oli kindlustus, siis oli vaja teda muidugi kloonima hakata. Vähe sellest... aeruta veel selle embrüoga Eetris ringi ja hoia pöialt, et talle õige sagedus tagasi sisse poeks."

Hakkan aduma, kuidas siin veidras maailmas asjad käivad.

"Aga kas siis embrüol pole juba mingit sagedust sees?"

"On ja ei ole kah," venitab vanamees ja püüab õhust võililleseemne.

Arvestades, kui raske mul hetk tagasi neid käsi talitseda oli, võib seda parajaks vägiteoks pidada.

"Kõige tärkava sees on kutsungsagedus. See on selline üldsagedus, mis meelitab endaga ühinema ümberkaudseid peasagedusi, muidu ta närbub. Ühesõnaga oli selle konkreetse embrüo sees üldine kutsungsagedus, mis tõmbas ligi eelmainitud lollpea suguste unikaalseid peasagedusi. Ja neid tuli vastava aparatuuriga peletada, kuni me lõpuks tõepoolest selle ühe ja ainsa lolli üles leidsime. Tema peasagedus oli kindlustuslepingus kirjas."

Selline jutt kõlab vaimustavate puumajade vahel ringi jalutades väga võõristavalt. Kas embrüotest, lepingutest ja liisingutest pole isegi siin pääsu?

"Ja kui tal poleks kindlustust olnud?"

Paadimees lööb käega.

"Siis olekski läinud nii nagu peab! Kutsungsagedusi on palju rohkem kui peasagedusi, neid tekib ja kaob igal sammul: elupuu tüvi ei murdu, aga kollaseid lehti ja katkenud oksi on tal palju. Peasagedused leiavad alati koha."

Peas on kõik sassis. Mõtlen järele ja küsin edasi:

"Aga miks sa näed välja nagu mu isa? Ja miks ei näe mina välja nagu su sõber?"

"Noh, sinu sagedus tuleb vähe kaugemalt. Selliste püüdmine on märksa keerulisem kui nende, mis siinsamas on. Esiteks on vaja ehitada sekundaarne vastuvõtja, mis on primaarsega peaaegu identne. Siis tuleb sellega Eetrisse aerutada ja lihtsalt oodata. Vahel näkkab, vahel mitte."

Jään seisma ja hakkan eredas päikesevalguses oma sõrmede soonekesi, joonekesi ja kurdusid uurima. Kerge tuulepuhang on niiskevõitu nahal hästi tunda.

"Ma olen ehitatud?"

"Sekundaarvastuvõtja, milles praegu viibid, on ehitatud. Aga sina ise pole vastuvõtja. Sina oled ikka sina. Üksindus on päris."

Hingamine muutub kohutavalt raskeks, tunnen paanikat. Vanamees paneb käe mu õlale ja katsub mind rahustada.

"Pole mõtet erutuda. Varem või hiljem jõuad tagasi oma primaarvastuvõtjasse, see on kindel. Praegu katsu rõõmu tunda sellest, kus oled. Tagasi jõudes ei mäleta sa arvatavasti niikuinii mitte midagi."

On äärmiselt imelik olla, teadmata kust tulin, kus õigupoolest olen või kuhu lähen. Ja *kes* on too, kes imestab, et ta ei tea? Igatahes pole ma päris tühjade kätega tulnud, sest peale selle, et kahel jalal püsin, võin nähtavasti ka probleemideta vestelda, mõelda, mõtestada, aru saada ja küsida. Kas unustan tõesti kõik siin kogetu, kui tagasi lähen?

Kükitan, võtan peoga sooja liiva ja lasen sel läbi sõrmede voolata.

"Mis see kõik siis ikkagi on?"

"Ma ei tea," vastab paadimees, "aga muud sul pole – pole kunagi olnudki. On ainult see, ainult sinu pärast. Ja sina oled selle pärast. Sa sündisid sellest, mida su ema sõi, ja nüüd saad seda kõike vaadata. Siin toimub kõik."

Vaatan piibusuitsust kolletunud laiku ta valges habemes. Tunnen suurepärast, vankumatut rahu. Puude kohin ja mere kauge mühin; liiva, taeva ja kõige muu ümbritseva kirkad, puhtad toonid võimendavad tunnet veelgi.

"Tule, lähme tagasi majja."

Hetke pärast istumegi puumaja hämaras kõhus, värviline kuppel on tuhmunud ja akna taga öö. See ei üllata mind. Oleme tükk aega rääkinud, aga ei mäleta, millest.

Astun õue värsket õhku hingama ja näen, et kõik on mähkunud salapärasesse sinkjasse valgusse, mis pärineb tundmatu taevakaardi tähtedelt. Tähtedelt, mille ümber tiirlevad veelgi tundmatumad maailmad. Kes seal...

...mõistan äkki, et *minagi* olen kellelegi saladus, kellegi ootus, unistus või lootusekiir. Ma pean selle teadmise vääriliselt elama! Tahan puude vahele jalutama minna, kuid järsku on palavast päevast leige liiv taldade alt kadunud ja ma hakkan hajuma, ma lahustun...

Soojem

"Su nõidus on magus," ägises Peeter mõnuga.

Ta oli meeliülendavast unenäost ärganud ruumi, mis oli oma eelkäija vääriline; magamistoa seinu kattis hilise hommiku mahe valgus, mesi vastvirgunud silmadele.

Järjekordne kena päev, ei ainsatki tumedat pilve.

Unenäo üksikasjad ei tahtnud meeles püsida ning sulasid üheksainsaks muljeks suurest ja keerulisest maailmast, mis elas täiesti iseseisvalt, oma reeglite ja rütmide järgi.

"See pole nõidus," teatas tuttav hääl.

Peeter isegi ei võpatanud vastuse peale – ta oli seda oodanud. Elutoast hakkas kostma seletus, mida ta ringutades ja aegamisi riidesse pannes hoolega kuulas.

"Su unenäoilm on sinuga alati kaasas, see tõsiasi pole minu nõidus ega peegelmaailmas viibimise kõrvalmõju, pigem hoopis maailmu ühendav värav. Veidi aega ja harjutamist ning igaüks võib oma unenägudes teadlikult ringi uidata, iseenda sügavustesse sukelduda, huvitavate olenditega kohtuda. Mõned teevad nii sünnist saati, oskamata seda eriliseks võimeks pidada.

Kõik see on vaid üks aste lõputuna näival keerdtrepil. Tõsi, paljud pole sedagi astunud ja kraaklevad tühja-tähja pärast. See tundub tähtsana, sest nad ei tea, milleks nad tegelikult võimelised on – nad ei tunne oma ilu ja suurust, vaid lämmatavad seda. Täna öösel andsin sulle lihtsalt julgustava tõuke, et sa hamba verele ja silma merele saaksid..."

"Sa olid seal?" hüüatas Peeter magamistoast.

"Selles pole midagi imelikku. Kõik oleneb sellest, *kuidas* vaadata. Praegu oled sa vana puumaja suitsuhõnguses magamistoas ja paned ennast riidesse, teise olendi jaoks võid elada hoopis tasapinnal, sootuks teisel kujul. Kuigi meil on seda raske ette kujutada, võivad minu ja sinu toimetused sellise olendi silme all musta kribuna lahti rulluda ja ta ei oskaks seda üldse imeks panna. See kõik on loomulik, kui osata vaadata.

Kusjuures taolised kirkad kõrvalepõiked, millesugust täna öösel kogesid, on vaid spektrisähvatused klaaskuuli sees. Aga seejuures on nad nii täiuslikud, terviklikud, rikkad... Kui sa käid ringi ja näed ennast klaasmajade seintel jalutamas, ümber läikivate metalltorude väändumas, näed oma nägu lusika moonutavas süleluses või mõne lombi virvenduses, või näed oma varju üle terve tänava ulatumas, siis võib seda kõike kogeda millegi äärmiselt tavalisena. Aga selles kõiges võib näha ka mustrikonkreetsusse lekkinud vihjet, viidet voolavatele maailmadele ja reeglitele, mis neis kehtivad."

Peeter sikutas ägisedes pükse jalga.

"Kui üks inimene suudaks endas igapäevaselt tunnetada väge, mille abil ta võib sõrmenipsuga manada hiiglasliku orkestri, mis hakkab esitama tervet keerulist sümfooniat, mille ta on loonud teise sõrmenipsuga, siis vaevalt teda enam huvitaks, mida keegi teine temast arvab või kes nõud pesemata jättis. Ta peseks nad pikemalt mõtlemata ise ära, rõõmu ja tänutundega. Sest kõik on olemas. On alati olnud. Ja pesuvesi soliseb sümfooniliselt...

...kui *lased* tal seda teha.

Piisab sellest, kui tead, et kohad, mille poole süda teinekord lausa valutades kisub, on tõelised, ja et neid saab külastada. Ühele tähendab see kauget saart, teisele päikeseloojangus seisvaid tuulikuid, kolmanda jaoks lumme uppunud metsatalusid, mille korstendest kerkib tumeda taeva poole suitsu ning millest ööpimeduses jäävad alles vaid kutsuvad kuldsed aknaruudud. Mõni igatseb kirevaid täheparvi ja udukogusid, millesarnaseid ta pole näinud üheski filmis. See on omalaadne koduigatsus.

Need kohad, kuhu süda igatseb, on igal inimesel olemas. Nad pole rohkem välja mõeldud kui magamistuba, milles praegu riietud, või see maja, kus viibime. Seda on vaja teada. Jah, need kohad on pühad ja isiklikud. Kui oskad enda omades käia ja nende eest hoolitseda, tekib austus ka teiste omade vastu, millised need ka poleks. On võimalik elada rahus.

Loomulikult ei saa *kõik* nii mõelda – on vaja nii ärganuid kui ka uinunuid –, aga ma tean, et *sina* saad. Muidu poleks sa siin."

*

Kampsunit selga kohendades astus Peeter elutuppa ega võinud arvatagi, et just need musta mehe sõnad ühes mitmete imetabaste unenägudega, mis talle määratud, jäävad teda sellest päevast peale saatma. Ta võis küll pahandada, võib-olla isegi vihastuda, aga ainult hetkeks. Temas ei kadunud kuhugi see salapärane Vaikija, kes sõnatult väärikusele manitses ja viha võimetuks vaatles. Peetrit täitis rahu, rõõm ja teadmine, et igaüks on ära teeninud oma oleviku – ei rohkemat, ei vähemat.

*

"See kõik oli nii elav!" prahvatas Peeter vaimustunult – elu sees polnud ta midagi taolist kogenud. "Ma nagu oleksingi päriselt seal olnud!"

"Olidki. Unenäotegelased on oma tasandil sama tõelised kui meie siin. Asi on häälestumises."

"Ja selliseid unenägusid võib kogu aeg näha?"

"Jah, kui enne neid näha vaeva. Võib-olla innustab see, kui ütlen, et tänane uni on alles jäämäe tipp. See oli minu kingitus sulle, näitamaks, milline tunne on näha ärkvelund. Kui ise edasi püüdled, saavutad suurema teadlikkuse ja püsivuse, tegutsed kindlalt ja endale."

"Kuidas siis?"

"Kui tahad argielu ja unenägude vahele silda ehitada, pead kõigepealt oma unemaastikke tundma õppima. Ma jätsin lauale virna kaustikuid, kuhu saad kõik oma unenäod kirja panna."

Trükimasina kõrval, sooja hommikuvalguse laigukeses lebas tõepoolest terve hunnik kõvade kaantega musti raamatukesi.

"See võib hirmus tüütuna tunduda, aga samas on see hindamatu meetod, mõistmaks oma unenägusid ning muutmaks neid detailsemaks ja sidusamaks. Ole enda vastu aus, pane kõik kirja ja sind saadab edu. Teiseks pead välja mõtlema oma unesignaalid – mida isiklikumad, seda parem."

"Unesignaalid?"

"Jah, neid on igasuguseid. Nad töötavad, kuna oma mõtete ja käitumisega kujundad nii ennast kui ka oma unekeha. Võid igal täistunnil nina kinni pigistada ja proovida hingata, kuni seda lõpuks ka ühes unenäos teed ning avastad, et kopsud täituvad takistamatult õhuga. Järelikult – uni! Suitsetajana võiksid näiteks enne iga sigareti läitmist küsida: "Kas ma näen und?"

Aga mis juhtub, kui seda endalt *unes* küsid? Esimestel kordadel ärkad suure tõenäosusega üles, kuid veidi kannatust ja võid end ühel hetkel leida püsivast maailmast, mille värvid on kirkamad ja tundmused tõelisemad kui kõik eelnevalt nähtu ja kogetu. Kindlasti on see rabav, eriti arvestades asjaolu, et inimesed ligi kolmandiku oma elust "maha magavad". Heal juhul. Mõni magab *terve* elu maha."

Must mees kõndis ringi mõõdetud sammul ja illustreeris mõndagi mõtet kummaliste žestidega. Peeter polnud selliseid varem näinud, kuid sai ometigi suurepäraselt aru, mida need tähendama pidid.

"Oma mõtete ja käitumisega kujundad nii argimina..." ta tõstis harali sõrmedega käe silme ette, peopesa Peetri poole, ja pööras siis peopesa oma näo poole, "...kui ka unemina. Jäta meelde," valged sõrmed läksid rusikasse ja see liikus päikesepõimiku juurde, "siin ongi üks paljudest võluvõtmekestest, mis aitab tasandeid ühendada. Peaasi on küsimust esitades tõesti juurelda, mõelda värskuse ja osavõtlikkusega, mitte rutiinselt. Jääb sinu enese katsetada, kuidas endalt võimalikult ärksalt küsida:

*

"Kas ma näen praegu und?"

*

See küsimus on võtmehoidja, ja kui nupp nokib, võib sinna kimpude kaupa võluvõtmeid juurde mõelda. Seepärast ümbritsebki nõidu ja posijaid salapäraste märkide armee, mis erinevaid tasandeid seovad või lausa loovad; need võivad olla isegi naha sisse põletatud ning nende keha ehivad tihti kümned mustrid ja mitmesugused väeesemed. Ja pole mõtet pinnida, mida

need kõik tähendavad. See pole küsija asi, need märgid pole uudishimutseja jaoks, kuigi teadja võib selliseid võtmeid kasutades tedagi aidata.

Ühesõnaga – argielu ja uni on paratamatult seotud, nad loovad teineteist. Ja on kasulik nende vahel seigelda, et mõlemat meelepärasemaks muuta.

Küsimusi?"

*

Esialgu ei osanud Peeter midagi küsida. Ta pani vaikselt nohisedes teevee keema ja tegi ahju tule. Kuumas kumas võeti ka istet.

Siis meenus talle hiljutine luupainaja.

"Jaa," naeris must mees, kui sellest lähemalt kuulnud oli, "kui labasena võib kord ärgates tunduda luupainajas nähtu, kui lapsikuna pimedas peljatu. Aga omas vallas on hirmutajad kuningad ja põgenemisega ei kao nad kuhugi. Ärkamine või valgus aitab neilt ümber häälestuda, aga selleks, et painajatest vabaneda, tuleb nad oma kodupinnal urgastest välja suitsutada," ta puhus tassist tõusva auru laiali, "julgelt uurida, mida nad tahavad, muidu jäädki põgenema, isegi päevavalgel. Kodupinnal on nad ka kõige tugevamad, aga kuna tasandid on seotud, saab üht kasutada selleks, et valmistuda ette lahinguks, mis peab aset leidma teisel. Ning abiks on ka teadmine, et sinagi võid mistahes tasandil olla kodus.

Pea ainult meeles – ära karda, vaid küsi. Ole uudishimulik, mitte kartlik – avatud, mitte kinnine. Ava oma südame uksed, igasugustele peletistele. Vaata, mis näo nad seepeale teevad. Selleks, et luukere kuju võtnud painaja sinuga ülepea kontakti saaks luua, peab teil olema omajagu ühist pinda. Keskendudes kõigele jagatule, ja unustades selle, mis teid väliselt lahutab ning seeläbi hirmu naha vahele toob, võib leida teist sorti suhte, milles puudub hirm. Ärkvelunes saad suurepäraselt tegeleda nendega, kes sind tavalises unes võib-olla kiusavad – nad on tegelikult õpetajad. Kui ise õppida tahad. Ma saan sind selles ka aidata, aga alustuseks hakka lihtsalt oma unenägusid kirja panema." Must mees naeratas lahkelt: "Veel küsimusi?"

Peeter oli kuulamisest küllalt väsinud ja alustas retooriliselt:

"Kui metsas puu kukub ja pole kedagi, kes..."

"Heli – nii nagu inimkõrv seda tunneb, kusjuures midagi muud pole küsija kuulnud ega pea seega silmas – ei teki. Kuigi tegelikult ei saa sellisest puust juttugi olla, sest seda, mis su teadlikku või alateadlikku tajuvälja ei satu, pole sinu jaoks olemas. Sa tead kõike läbi enda. Teadvustaja ja teadvustatu on lahutamatud."

"Sellele on küll raske vastu vaielda," ütles Peeter pärast lühikest mõttepausi.

"Sugugi mitte."

"Kuidas nii?"

"Ainuüksi sinu kodugalaktikas, Linnuteel, leidub... elu vorme, mille omailmades see puu-küsimus kas arusaamatu, pentsiku või tarbetuna tunduks. On selliseidki olendeid, kelle teadvustamisväli on peaaegu sama suur kui universum ise. Nad on nagu ämblikud ja koovad hiiglaslikke mitmekihilisi võrke, tervete tähesüsteemide suuruseid, kui seda ette kujutada või uskuda suudad. Kõiksugu sündmuste kajad jäävad analoogiana nende tundlikesse võrkudesse ja elustuvad nende punujais. Võid seda ju isegi mõnes ärkvelunes proovida: galaktikate kärgstruktuuri hiiglasliku võrgu punuda ja vaadata, mida see kinni püüab."

"Mida küll sellised ämblikud puu-küsimuse peale vastata oskaksid..." mõtiskles Peeter valjult. "Kui saaks vaid küsida."

"Sa oled seda juba teinud."

"Sel juhul tahaks nende vastust kuulda."

"Isegi universumisuurune teadvustamisväli pole veel piisav eeldus selleks, et neil sulle ka midagi vastata oleks. Või et sa selle vastusega midagi peale hakata mõistaksid."

Siis asetas ta käe Peetri õlale, naeratas julgustavalt ning kadus, lihtsalt haihtus. Teetass kukkus põrandale, kuid jäi terveks. Väljas oli kuulda tiibade plaginat.

Kui tal tõesti nii kiire oli, siis milleks ennast järjekordse vormiga vaevata, mõtles Peeter käsipõsakil ja pani kukkunud tassi taldrikule. Ehk olid mustale mehele mõned vormid lihtsalt armsaks saanud?

Ta loivas trepist alla ja toetas pea välisukse piidale. Kõik oli vaikne, lund jagus umbes põlvini. Sula. See tekitas üle pika aja isu lihtsalt jalutada, veidi ringi käia ja värsket õhku hingata.

Pärast öise unenäo kaustikusse kandmist ja hommikukohvi joomist pani ta soojemalt riidesse, et just seda teha. Harjumuspärastes vammustes ringi vantsides hakkas päikese käes lausa palav. Aga higi, mida ei ajanud pooridest välja äge haigushoog või ängistav hirm, sai Peetrit ainult rõõmustada.

*

Sellele ilusale hommikule järgnenud päevade jooksul kammis ta lähiümbruse põhjalikult läbi. Tähtsamate leidude hulka kuulus ka üks suurem kauplus, mis joogipoolise, kuivtoidu ja konservide varu tagas.

Samuti avastas Peeter pisikese jahipoe. Läikivaid püssitorusid ja padruneid silmitsedes mõtles ta kõhedusega, mis saanuks siis, kui ta oleks

taolisse poekesse astunud paari kuu eest. Ühest korterist oli ta küll revolvri leidnud, aga tol korral hirmutas teda ainuüksi mõtlikkus, mis relva hoidmise ja vaatamisega kaasnes. Võib-olla oleks, või oligi, must mees enne igasuguste plaanide elluviimist otsustavalt sekkunud, nagu trepil kukkudes? Igatahes kelluke, mis püssirohusõprade tulekut ja minekut kuulutas, helises teist ja viimast korda ning Peeter võttis poest kaasa vaid uue priimuse ja mõned pudelid piiritust.

*

Taas mitmeks nädalaks üksinda jäänud, hakkas ta viimaks kahtlema, kas üldse oligi kellegagi kohtunud. Lõppude lõpuks polnud tal ju enam aimugi, mitmendat kuud järgemööda ainult iseenda seltskonda nautis. Ta oli igas mõttes muutunud, see oli tuntav. Aga enesetunne püsis hea, hääli ta ei kuulnud – peale puumaja naksumise – ja viirastusi ei näinud; ainsateks iseseisvateks olenditeks, kellega ta kontakti sai, jäid tegelased raamatutest, mida siin aju- ja ajatäiteks riiulite kaupa leidus. Kahtlustele ja segastele mõtetele vaatamata tajus Peeter musta meest salapärase ja võimsa jõuna, mis oli tema elu otsustavalt muutnud. Jõuna, mis ei saanud niipea kaduda. Ei tohtinud kaduda...

*

Varsti meenus talle ka pööninguluuk. Selle avamisel kolksatas alla pisike redelike, mida mööda ronides pääses saepurulõhnalisse ja hämarasse katusekambrisse. Muuhulgas leidis Peeter sealt nii mõndagi, mis meeldivat äraolemist tõotas: tuubide viisi õlivärve, igas suuruses pintsleid, rulli lõuendikangast ja virna pabereid; vana kitarri, mille kaks alumist keelt olid katkenud ja krussis; lõpuks ka viis pudelit pea poole sajandi vanust veini.

Viimane leid erutas esimese hooga kõige rohkem, kuid vaatamata õdusale värinale, mille pudeleid ehtinud aastaarvud tekitasid – rääkimata joogist endast –, muutusid ajapikku kalliks hoopis maalimistarbed ja vatti saanud pill. Esimestes arglikes pintslitõmmetes sündis nurgas kössitav kuivanud sidrun – rõõmsates toonides vaikelu, mis illustreeris hästi Peetri tundmuste kaksipidisust, ja algaja looja kärsitust –, ning neljal keelel võetud duurid kõlasid toaseinte vahel kaua pärast seda, kui kõik veinipudelid tilgatumaks jooduna ahju kõrval seisid.

*

Teadmata, kas ta on renessansiaja inimese paroodia või mitte, korjas Peeter oma uude elukohta muidki muusikariistu – näiteks viiuli ja pisikese

džembe –, et nendega kobamisi tutvust teha. Lauanurgale ilmusid järjest uued maalitud pildikesed ja luuleread. Loominguline avanemine oli seda võimsam, et kellelegi polnud vaja midagi tõestada; pildid kössis sidrunitest, kaktuselisest nimega Maria, saabunud soojuses tärganud rohelistest lappidest ja lumikellukestest olid üdini ausad, nagu ka nende juurde tekkinud värsiread ja muud lüürilised katsetused. Konarlik vorm reetis küll teatud tehnilisi puudujääke, aga iva konserveerimiseks sellest piisas, ja sisu jäi alati Peetri enda sisse. Pildist sai aken tundmusteni, mis selle valmimise ajal maalris mäslesid, ja lopergused jooned või kohmakas sõnastus ei teinud selle raame kitsamaks. See sai päris selgeks. Ajapikku tuli ka vilumus.

*

Ka unenägude vallas ei lasknud edusammud ennast kaua oodata. Peeter, kes kunagi oli igal ööl lihtsalt musta auku vajunud – ja seda sihipäratut teadvusekaotust isegi roidunult oodanud –, mäletas nüüd ärgates viit-kuut unenägu. Need kirja pannud, sai ta oma unemaastikuga jälle mõne killukese võrra tuttavamaks, ja seda osavamaks seiklejaks ta seal muutus.

Nii sattus ta ka paari ärkvelunenäkku, kuigi esimestel kordadel läks ta tõepoolest ähmi täis ja ärkas lihtsalt üles, nagu must mees öelnud oli. Ühel korral lausa paraja ehmatusega, sest tuttav luukere ei andnud talle jälle asu. Peeter üritas uurida, mida skelett tahab, aga ärkvelunes oli kõik justkui võimendatud, kaasaarvatud hirm, ja nii ta virguski turvalisse hommikuvalgusse. Aga see kummaline maailm oli teda haaranud ja tagasiteed polnud.

*

Veel avastas ta juhuslikult, et ööpimeduses süüdatud küünal mõjub hüpnotiseerivalt. See oli oluline täheldus, sest omamoodi püha toiminguna võis ta nüüd mõnegi päeva lõpus enne magamaminekut lihtsalt istuda ja vaevu liikuvat küünlaleeki vaadata. Teinekord nii kaua, kuni kuumad pisarad mööda põski alla voolasid.

Tähetuli oli tema olemasolu eelduseks. Intellektuaalsel tasandil oli seda lihtne mõista, aga kõige tähtsam oli see läbi tunnetada, sest ainult nii sai teadmine väärtuse. Küünlaleegis peitus alge, milles ta keha sündinud oli. Ja tal oli võimalus sellele tunnistajaks olla. Lähemalt vaadates vastas leek ausalt ja vahetult igale liigutusele, igale hingetõmbele. Miks oli tema, tulest tulnu, ümbritsevaga suhestunud läbi valede võrgu? Tuli oli puhas ja lihtne, tema kogu oma barokse mõtte- ja kehakeerukuse juures aga kohmakas. Kui palju oli küünlal talle öelda, kui suured asjad võisid vaikuses ja valguses selgeks saada...

Kui leegi ees kuivanud lehte hoida ning seda ainiti vaadata, teisenes lõpuks nägemisviis. Põõsaleht muutus kirkaks, tema sakiline äär justkui süttis, kõik muu aga vajus pimedusse. Lehekese rootsudes ja värvides võis näha kõige kummalisemaid pildikesi: vastsündinut, keda naine hälli asetas; kukkunud meest, keda abistaja püüdis jälle jalule aidata; kummalisi päid ämblikuvõrgus, ümarad augud silmadeks... Leht aitas Peetril enda sisse näha. Mõne aja pärast kasvas kujundite mäng ruumiliseks pildiks, mis enam ei liikunud – põõsaks. Lehes võis *ruumiliselt* näha põõsast, mille küljest ta nopitud oli. Aeg-ajalt volksas sakilise serva tagant välja küünlaleek, mis keskendumist segas, ning nii pidi Peeter jälle otsast alustama.

*

Suures majas üksipäini päevi õhtusse veeretades sai selgeks, et pilkane pimedus võib olla sama hea lõuend kui kirev värvidemäng. Pimedus oli sama tühi, puhas. Ja polnud hirmu tundmatuse, vaid hoopis selle ees, mida tundmatus näha; aga *see* polnud enam *tundmatu* – see oli ta enese taak. Pimeduse rüppe sündis terve maailm, see polnud sugugi hirmus. Hirmsad said olla vaid mõtted, mida sellesse maalida, karta sai vaid iseennast. Pimedus, see halvav informatsioonivaakum pressis raskelt peale ja sundis iseendasse vaatama. Samasugune peegel võis ilmselt olla ka kellegi tungiv pilk. Võib-olla palju muudki, sest milles ei näe vaatleja iseennast?

*

Taolised mõtisklused ja iseäralikud rituaalid saatsid Peetrit õhtust õhtusse ning jõudsid ühel või teisel moel ka tema unedesse, maalidesse ja kirjutistesse, kerkisid ebalevate žestide ja vaiksete pominatena tervesse tema olemisse. Kohati tundis ta, et askeldab majas nagu pisike päkapikk, kelle toimetustele võis kohkunud tunnistajaks saada mõni kärakaga üle pingutanud joodik; et tema oli toale, mis rakutuum neuronile.

Ta tundis, et ees on suured muutused.

*

Ühel õhtupoolikul – loiu arvepidamise järgi vähemalt mõni kuu pärast viimast kohtumist musta mehega – vaatas Peeter eemaloleval pilgul lõpetamata maali ja näris murelikult pintslit.

Päeval oli ta teinud kummalise avastuse. Nimelt üritas ta kenade ilmade tervituseks esimese tänavalt leitud autoga pisikesele väljasõidule minna,

kuid jõudnud Tallinnast vaevu paarikümne kilomeetri kaugusele – kihutades sirgel teel –, möödus ta uuesti suurest sildist, mis linna algust tähistas.

Avastades, et on lõksus, kaalus ta isegi helikopteri otsingu alustamist, et oma kummalist elukeskkonda – peegelmaailma, milles aeg ja ruum nähtavasti väga painduvad olid – kõrgemalt vaadata, uue nurga alt näha. Aga ilmselt käinuks tal metall-linnu maapinnalt kergitamine siiski üle jõu. Ja ehk oligi nii parem, mõtles Peeter, sest kui auto juhiti tagasi "õigele" kursile teatava diskreetsusega, siis võib-olla toimetanuks veidrad seadused kopteri ühes piloodiga tagasi maapinnale sellise otsekohesusega, mis plekki väänab ja mullakamaraid taeva poole paiskab.

Igatahes kerkis päeval toimunu valguses taas vägisi pähe kunagi kuuldud küsimus – *oleks sul siis midagi selle vastu, et siin aegade lõpuni olla?* – ning ta kahtles, kas midagi on üldse mõtet luua, kui ta ise peab selle kõrval igavesti kestma. Kas jumal oli sellises olukorras? Kas lahenduseks võis olla omaenese maalitud pilti jalutamine, mitte selle kõrval seismine, selle paratamatu koltumise tunnistamine?

*

Just siis adus ta selja taga kindlusttoovat kohalolekut, tundis uut ja rõõmsat mõttetulva ning alustas ümber pööramata:

"Kas pole kummaline, et pilt, mida küünlast maalin, annab tegelikkust edasi poolikult, tõlgib tõelise küünla papiks ja õlivärvideks, kuid võib samuti sooja anda. Ning inimesele, kes mõlemast eemal seisab, jääb nii pilt kui küünal lihtsalt valguseks, mis ta silma pupillidest sisse tulvab. Valguseks, mis saab tuttava väljanägemise ajukoore all, pilkases pimeduses. Kus on nii veidras maailmas veel tõe jaoks ruumi?"

"Noh, eks tõde on erinevatele olenditele erinev," kõlas tuttav hääl. "Mõne tões sõltub parem ja vasak sellest, millises suunas ta ise parasjagu vaatab, mõne tões on paremaid ja vasemaid lugematu hulk, nad on igal pool ja korraga, mõne tões pole neid üldse. Aga küsimus on sinus ja ainult sinus endas. Mida sa tahad teha, ja kas sul on seda tehes soe. Kui on, liigud õiges suunas. Ja kuna tee, millel liigud, on lõpmatu, ei tasu kuhugi jõudmise pärast muret tunda." Ta astus raskete sammudega Peetri selja taha ja kiitis maali: "Kena, suurepärane valgus."

Peeter muigas – tal oli hea meel, et saab üle hulga aja jälle mõtteid vahetada. Maalimist lõpetamata küsis ta väljakutsuvalt:

"Mis siis ikkagi on tõde?"

"Võib-olla arusaam."

"Millest?"

"Olemisest."

"Ja mis siis on?"

Must mees läks põrandalaudade kriuksudes kiiktoolini, võttis istet, libistas sõrmeotstega üle habemetuti ja koogutas siis halgude kuhja poole, mis tooli kõrval seisis. Aegamisi hakkas ta halge ahju pistma. Seda tehes arutles ta sõnu valides, pikkamööda:

"On see, kuidas asjad näivad *siin* ja *sulle*. Oleks raske tõestada, et see kolmemõõtmeline tasand, mis sind ümbritseb ning väline näib olevat, on midagi muud kui see, millel arvad end istuvat, või mis parasjagu su silmi või kõrvu kiusab või hellitab. Kui võtta sult meeled, närtsiks kujutluspilt "reaalsusest" üpris kiiresti, igatahes hakkaks ta õige pea muutuma.

Kus oleks siis sinu tõde? Kas tõde on see, et lebad tegelikult tilgutite all ning oled oma pimedasse mõttemülkasse vajunud tundetu tomp, kes peagi hääbub? Jah, võib-olla on see valvearsti tõde, aga sinu oma küll mitte. Sina sipled ühes lõputuist võimalusist maailma üht pisikest lõiku kogeda, kusjuures nabanöör *tumma tohutuga* ei katke kunagi, kellelgi."

Ta hoidis kätt haluhunnikul, kuni see iseenesest süttis, sättis ennast tooli nagisedes mugavamalt istuma ja jätkas:

"Üks inimene, keda aitasin, sai tööõnnetuses raske ajukahjustuse. Tema uues maailmas oli võimalik kiviseina käejälgi jätta, mõttega mägesid liigutada, mõtteid lugeda. Murelikud näod, mis teda iga päev piirasid, matusteni välja, ei löönud mehe *reaalsusesse* mingeid mõrasid, ei pannud teda kahtlema selle tõelisuses, mida ta nägi. Kuidas saanukski? Ka näod, koos oma kohmakalt optimistlike või manitsevate lausetega, olid tema enda peas, nad olid ta väändunud maailma osa. Ja nii saigi määravaks mehe enese tõlgendus maailmast, tema kogemus, mitte see, mis "päriselt on", sest seda ei tea keegi. Kogemus toitis usku ja vastupidi.

Puhutised peavaluhood välja arvata, olid ta viimased kuud meeldivamad kui mõnelgi teisel. Ta saatis korda uskumatuid asju, olgugi et need vaid ta enda ja minu teada jäid. Kuid nende kordasaatmiseks ei pruugi sugugi haige või hull olla. Asi on omaenese mõtlemises, perspektiivis."

Peeter nohises vastuseks ja segas paletil kokku kodusooja kollast.

"Aknast paistev elav mänguväljak võib lausa traagilise mulje jätta, sest mahub ära südantlõhestavasse muusikapalasse, mis toas mängib. Ja kui kuulaja jooksvaid lapsi vaatab, silmad kalkvel, meenutades kõike seda, mis ta kaotanud on, võib ta kummalise aknal seisva koguna jällegi vilksamisi sattuda maailma, mis on täis kilkamist ja olevikulusti. Vähe sellest! Terve maakera koos sellel elavate inimeste suursaavutuste, kõhkluste-kahtluste, lootuste, saladuste, armastuse, vihkamise, kära, sagina, sünni ja surmaga mahub ära pisikesse täppi, mis kauge tähetarga teleskoobis pärlmutrina sätendab.

Perspektiiv. Mul on tunne, et tõde on just sellega seotud. Võib-olla on ta kõikide vaatenurkade summa, puudumine või tingimused, mis üleüldse võimaldavad nende tekkimise. On need variandid vastandlikud?"

Peeter pani pintsli käest ja suunas pilgu aknast paistvasse hämarusse. Oli tükk tegemist, et kujutleda mõne hulkuva koera haugatusi või seda, kuidas huilgav politseipatrull kriginal kurve võtab, kuigi kunagi sobinuks see nende klaaside taha hästi.

Ei, ümberringi oli vaid see kummaline vaikus, milles võis kohati oma südametukseidki kuulda.

"Kas kõik see ei tekita mitte väga suurt isoleerituse tunnet?"

Must mees vaikis hetke.

"Alguses küll. Aga eks igaüks näebki oma unenägu, selles peitubki jõud – üksindus on päris – ja seda tuleb austada. Aga meie erinevuste aluseks on kõik see, mis meid seob. Isoleeritud on see, kes endaga toimuvas ei suuda näha kübetki iseennast, kes süüdistab ja neab välist."

Peeter pööras aknast paistvale selja ja vaatas ahju juures istuvat külalist.

"Millal ma siit ära saan, tagasi koju?"

Must mees ajas ennast püsti ja sammus kirjutuslauani. Ta osutas mustade kaantega kladedele ja naeratas:

"Enne pead õppima und nägema. Nendesse mahub veel."

"Ma nägin jälle luukeret," elavnes nüüd Peeter. Ta süütas taskust leitud sigareti, tõmbas hea kopsutäie ja päästis siis suitsu jälle valla: "Ma püüdsin uurida, mis ta tahab, aga hakkasin kohutavalt kartma."

"Siis on sul kaitset vaja," noogutas must mees mõtlikult ja sirutas ta poole kriitvalge peopesa – sellel lebas tammetõru. "Tee näiteks tõrudest käevõru."

"Ühest tõrust?" imestas Peeter.

"Ei," muigas must mees, "see pane kasvama, nii saab rohkem. Õppisid ju koolis bioloogiat?"

Eos loodud seos

Mõne päeva pärast uuristaski Peeter pärast hommikusi toimetusi maja kõrvale pisikese augu, mattis tõru maha ja läks pikemale jalutuskäigule.

Ilm oli suvine ja ta käis tihti linnas, et maalida tolmuste ja tühjade autode rodusid, mis laiematel tänavatel looklesid. Ikka meeldis talle vanalinna vaateplatvormidel istuda ja punaseid katusekive õlivärvikriipsukesteks seada. Mitmesse kohta oli ta isegi pintsleid ja värve jätnud, et oleks vähem tassimist,

ning oli küllalt tavaline, et sellistesse paikadesse ilmusid aja jooksul ka riidepoodidest välja veetud mannekeenid, kes seltsi pakkusid. Terve päikeseline ja lage Tallinn oli tema tuba.

Kuigi inimtühi pealinn näis olevat ajas tardunud, ei paistnud veidratel sündmustel lõppu, sest mahedas õhtuvalguses tagasi koju jõudes läks ta nalja viluks tõru vaatama ning leidis, et pisike roheline võrse oli ennast juba läbi mulla surunud.

*

Mööduvate päevade, nädalate – võib-olla isegi kuudega – ei saanud Peeter lõpuks aru, kas puu kasvas ebaharilikult kiiresti või tundus see ainult nii.

Ühtegi kirja pandud unenägu või vastvalminud maali ta ei kuupäevastanud ja igasugused katsed aega arvestada luhtusid. Mitmele lipikule oli ta päevi loendades kriipsukesi tõmmanud, aga märkimine ununes tihti ja näis, et taolised paberikesed kadusid vaid selleks, et siis hoomamatus trobikonnas jälle välja ilmuda. Raamaturiiulil seisva pisikese kella seierid pöörlesid ja pöörlesid, tegemata seejuures midagi muud peale pöörlemise, peale olemise. Siis jäid nad seisma ja olid ikka edasi, olid ikka muutumises.

Vahel näis, et lõplik hullumine pole kaugel, aga kõige raskematel hetkedel tundis ta musta mehe kohalolu ning iga rahutu mõttekild leidis taas oma koha. Sellest hoolimata oli aeg oma kulgu kadunud. Kunagi näis ta venivat, aga nüüd kanti Peetrit kasvaval kiirusel tundmatus suunas. Kui hiiglaslikuks sirgunud puu laiad oksad tuules kiikusid, tundus talle, et tamm oli muljetavaldavad mõõtmed võtnud üleöö, hoolimata põuasest ilmast.

*

Tihti jäi Peeter, kitarr või raamat rinnale vajunud, oma puu varjus magama. Teda ei häirinud enam ammu see, kui lehekülgede raskuse all tuntavad tuksed väsimatu organi käekäigust märku andsid. Ta teadis, et tema vorm paratamatult muutub. Ta kujutles, kuidas ühel päeval viimast korda välja hingab, lõpetades esimese sissetõmbega alanud teekonna, ning ei tundnud seejuures hirmu – ainult magusat ärevust ja aukartust. Oli nii vapustavalt kummaline, et ta üleüldse olemas oli. Need küüned; need juuksed, mille igas karvas paljastus vikerkaar, kui päike mõne salgu helkima lõi; need mõtted ja tunded... Iga tuksatus oli ime, mis iseennast meelde tuletas.

*

Pilvede ja vihmata suvi näis lõputuna, aga pärast hiiglaslike lumeluidete ülemvõimu mõjus see ainult hästi. Peetri unenäod muutusid üha

selgemateks ja talle tundus, et eales varem polnud ta vabam kui tühja linna vangistatuna. Rõõmsate mõtete krooniks kasvas varsti linna elanikkond mitmekordselt: kuskilt ilmusid välja linnud – ilmselt musta mehe töö –, kelle laulust õu elavaks sai ning mille saatel võis tamme all lebaskleda ja elu puudutavaid magusaid mõtisklusi veeretada. Ka põud lõppes ja laiguti kolletav rohi kosus roheliseks ja lopsakaks.

Peetri uuteks lemmikuteks said maja ääres kasvavad nurmenukud, ja kui ta hakkas neid paberile kandes aru saama sisust – jõust, mis mustrivoo üldse liikuma lükkas – jäi mõistetamatuks, miks see just *sellise* vormi oli võtnud; kui lähedasteks said mustrid – nurmenukkude õielehed või linnusulgede turritav korrapärasus –, jäi jällegi saladuseks, *mis* endale ikkagi sellise kuju oli leidnud.

Ja milline oleks perfektne mehhanism? Isetoimiv ja igikestev? Mehhanism, mis on ühtaegu põhjus ja tagajärg. Lakkamatu hingamine, pulseerimine, lainetamine, lõpmatu lagundumine ja ehitumine, söömine ja söödud saamine; kellavärk, mille hammasrattaid, hoobasid ja vedrusid mööda alla valguv õlitilk – teadvus – võtab hetkeks pisikeste osade kuju, tunnetab muutumist ja kujutleb arengut...

Enamik huvitavaid mõtteid, mida ta omaette veeretas, viisid välja paradokside rägastikuni. Aga sellest polnud midagi.

*

Päeval, mil tamme otsa tõrud tekkisid, toetas Peeter oma selja vastu jämedat krobelist tüve, vaatas üles võra poole, kus kumera lõikega lehed mahlakalt sahisesid, ja kuulas, millise rõkkava rõõmuga linnud oma olemasolu kuulutasid. Kuna ta oli puu mõelnud üheks väravaks unenägudesse, siis juurdles ta mõne minuti, kas näeb praegu und või mitte. Kogemused kinnitasid, et esialgsest muljest ei tohtinud lasta end petta, et kontrollida tuli tihti ja järelemõtlikult – nii leidis sama põhjalik protsess aset ka unes. Kuid kõik paistis tavaline ning Peeter seadis ennast mugavamalt sisse, et niisama mõtteid mõlgutada.

Kõik paistis tavaline... aga... mis üldse oli *tavaline*? Oli tavaline tammeoksal istuv lind, kelle tiivalöök võis vallandada mõtteid lüüriku peas; kes võis poetada mõne seemne sinna, kust sellest sai kasvada kummalise kujuga puu – teeviit üksikutele rändurite, mängukaaslane lastele, ja nii tervete elude muutja? Oli tavaline veetilk, mis ümbruse värvikirevust ja liikuvust endasse koondades rohuliblel rippus ning millel viimaks samblasse kukkudes vähem rammu ei saanud olla kui linnu tiivalöögil? Kas tavaline oli küsimus sellest, kuidas see kõik üldse siia oli saanud, koos tollega, kes seda kõike vaatleb?

Oli too vaatleja tähelepanu suunaja või tähelepanu ise? Kõik oli imeliselt seotud, ja kuigi keegi polnud asendamatu, muutunuks maailm temata sootuks.

Aegamööda hakkas ta selle suvise elevuse taktis kitarrikeeli näppima ja tõi kuuldavale esimesed häälikud. Päikese kulgedes ja varjude venides võisid neist saada terved riimis ja viisistatud mõtted, mille päritolust teadis Peeter ilmselt sama vähe kui linnud lugudest, mida nemad vidistasid.

Isegi kui laulu alati ei sündinud, polnud säärased puu all istumised kunagi raisatud. Oli tõeliselt mõnus päikese käes lebada – ükskõik, milline päike see siis ka polnud – ning kuna päevased mõtted ja tegemised jõudsid tihti ringiga unenägudesse, avastas Peeter ennast ka neis puu, oma värava juurest. Sellest sai paljudele rännakutele tuttav alguspunkt, mis andis unemaailmale parema püsivuse. Pealegi jätkus puud igale poole: maa alla ja peale, oksad sirutusid aga taevasse – nii sai ka unenäos tema sisse sulada ja igas suunas minna. Tihti oli ta tammega ka lihtsalt rääkinud ja puu oli terve oma suguvõsa nimel pajatanud kõigest sellest, mida näinud oli.

Aga täna haaras ka inspiratsioon ning õige pea kõlasid paksu võra varjus viis ja sõnad.

Sa kuuled mu sõnu,
sest teod kõik on suured
ja ühelgi neist pole kunagi kadu.

Veel viimnegi hingus,
mis jätab su huuled,
võib suudelda silmi ja südameid sadu.

Ta oli olemas, et kuulda, kuidas hääl kitarri omaga kokku kõlab. See oli ilus, olenemata sellest, mida mängida või kuidas. Ning oli vaimustav, et kui ta niiviisi mängis ja laulis, mahtus terve maailm selle sisse – tammelehed ja linnud muutusid teistsuguseks, taevast sai midagi hoopis muud. Laul oli justkui omamoodi filter, mis viis teatud meeleollu ning laskis kõikvõimalikest tõlgendustest ümbritseva suhtes läbi vaid need, mis laulu endaga resoneerusid, nagu hääl keelte vibratsioonidega. Nii oli muidugi paljuga – maailma võisid teiseks maalida ka mõnda raamatusse kantud mõtted, hea pudel veini, armumine...

*

Peeter heitis siruli ning selja alla jäi tammetõru, mida ta esiti kivikeseks pidas. Muidugi, mõtles ta, nende pärast sai ju puu üldse kasvama pandud. Aga miks? Tamme või tõrusid oli millekski vaja... kas kaitseks või...

Vähemalt luukere eest ei pidanud enam pagema, sest ühes ärkvelunes õnnestus teada saada, mida vastik kondikubu tahab. Lõualuude plagisedes oli ta seletanud, et Peeter suitsetab liiga palju. Siis mindi sõbralikult lahku ja omamoodi puhastusrituaalis loopis Peeter ärganuna kõik oma sigaretid ükshaaval ahju. See võttis üle mitme tunni, sest ta oli neid mõnuga varunud.

*

"Sa ei pruugi tõrusid ainult oma kaitseks kasutada, otstarbeid on lõputult."

Peeter võpatas, kuigi tõsiasi, et ta mõtetes soritakse ja lihtsalt kohale teleporteerutakse, et siis jälle haihtuda, polnud talle võõras.

"Miks just tõrud?"

"Tähtsad pole mitte *tõrud*, vaid see, kuidas sa nendega seotud oled," seletas must mees ja astus paksu puutüve tagant välja. "Sama hästi võid endale hoopis pihlapuust helmed voolida ja nendest kaelakee või midagi muud teha. Aga tähtis on see, et ise lõikad puud ja palud selle eest andeks, ise voolid, ise mõtled välja märgid koos tähendustega ja ise kannad need ka helmestele."

"Ja ikka enda pärast..."

"Just."

"Kuidagi egoistlik," kirtsutas Peeter provotseerivalt nina.

"Parem põhjalik enesevaatlus kui kramplik püüd iga hinna eest hea inimene olla." Ta istus Peetri kõrvale, võttis maast tammetõru ja hüpitas seda peopesal. "Esiteks on vaja tähenduslikku märki, võimsat tähistajat. Siis on vaja sellega iga päev tööd teha. Meenuta palvepärlitega munki. Nad ei tee tühja tööd, kuigi nende igavalt tiksuvad, rütmikad rituaalid võivad pealiskaudsele pilgule naeruväärsed tunduda.

Kui oled näiteks selgust tähistava märgi välja mõelnud – miks mitte päikese –, siis lõika see ühe tõru sisse oma käevõrus. Seejärel istu iga päev mõneks ajaks maha, veereta päikesetõru sõrmede vahel ning terita silmi ja kõrvu, katsu kõike näha võimalikult kirkalt ja kuulda vaiksematki krabinat. Abistajamärgiga tõru hoides võid oma kaitsjale mõelda või küsida: kas miski *tõeline* saab hävineda? Töötades märgiga, mis peab unenäos aja ja ruumi ületama, võid näiteks hinge kinni pidada ja kujutleda ümbritseva mustrivoolu tardumist.

Kõik on sinu sees olemas. See ongi väestamine, ja nõuab kannatust. Aga see on eesmärgistatud tegevus ja lihtsustab sihipärast tegutsemist ka unenägudes. Tõrudest võru tuleb sinuga ärkvelunne kaasa ja kui see hakkab hääbuma, puuduta päikesemärgiga tõru, kui tunnetad kellegi ähvardavat kohalolu, siis puuduta tõru, mis kannab abistajamärki. Mida isiklikumad sümbolid, mida rohkem tööd sa nendega teed, seda kindlam tulemus.

Ja pea meeles – hoia oma keel hammaste taga, kui keegi küsib, mille jaoks nad on või mida teevad."

"Kes seda siin küsima peaks? Linnud?" ironiseeris Peeter.

"Ilmselt oled tähele pannud, et toimumas on suured muutused. Ükski õpetussõna ei jookse mööda külge maha. Nii mõnigi võlur oleks nõus oma ihuliikmetest loobuma, et asjadesse, millega ta ringi rändab, rohkem väge valada. Vägi tuleb nimelt pühendumisest – eneseohverdus on aga kindel pühendumise märk."

Peeter kuulas ja mõtles, milliseid ohvriande võisid nõuda võimed, mis musta mehe käsutuses olid.

"Millest sina loobusid?"

"Paljustki. Tagantjärele mõeldes eimillestki. Aga abirataste meisterdamine on vaid üks samm. Kui sõit selge, ei kujuta ettegi, et neid kunagi üldse vaja läks. Nii amuletid kui muud kargud aitavad lihtsalt jõuda väeni, mis sinus endas ammugi olemas olnud. Sellegipoolest on vaja terve rada läbi käia, sest kohe alguses ei oska keegi sõita. Kui arvad ekslikult, et oskad, lähed kõige pikema ringiga. Igasuguste redelite-rataste hülgamisega pole kiiret – kui aeg küps, kukuvad tõrud ise tamme küljest, ja puu ei pea otsustama: see on valmis, tema poetan – need alles toored, hoian veel veidi. See lihtsalt juhtub. Areng on ainult mäng, informatsiooni ilu."

"Kust sa ikkagi tuled?"

Peetrit oli see küsimus alatasa närinud; üha enam tundus, et salapärane abiline polnudki nii kaugelt tulnud, kui arvata võis.

"Õigus," muigas must mees – ilmselt tabades küsimuse taga peituvat kahtlust – ja Peeter kujutles tema ümmarguste prilliklaaside taha puuriva pilgu, "ma tulen palju lähemalt, kui sa arvatagi oskad."

*

Kui ootamatult saabunud külaline lahkus – ämblikmehelikul ettekäändel teistest, kes teda vajavad –, korjas Peeter suure peotäie tõrusid, tegi neisse augud ja sidus kokku. Kaaludes, et suurimat puudust tunneb ta just unemaailma püsivusest, asus ta välja mõtlema sümbolit, mis stabiilsust hästi väljendaks. Joonistanud mitu kavandit, leidis ta ikka midagi, mis täiendamist või hoopis koondamist vajas – ükski joon ei tohtinud olla puudu ega liiast. Sobimatud katsetused lõpetasid põrandal, mida kattis niigi paks kiht igas suuruses määrdunud, rebenenud, rullis, kritseldatud, kadunud, leitud ja jälle ära põlatud pabereid, sekka mõned raamatud, mitu pätsi voolimissavi ja isegi paar lõhutud viiulit. Elutoa nurgas raamaturiiulite juures seisis alustatud traatskulptuur, mis meenutas tesserakti, ja saepurulasu, millest suur osa oli

tegelikult juba paberite vahele pudisenud. Tervest toast õhkus arengut ja kõrgeid sihte, vanad ideed ununesid uute ja elujõulisemate alla.

Peeter vaatas viimast kavandit tükk aega ja sai aru, et sümbol oli kasvamise lõpetanud, küpseks saanud. Hoolikalt lõikas ta märgi ühe tammetõru sisse ja vajus mõttesse. Kas lisaks rituaalsele ja aeganõudvale mõttetööle oleks võimalik seda selguse sümbolit ka mingit muud moodi väestada? Must mees oli öelnud, et sellistes asjades seab ainsad piirid omaenese kujutlusvõime. Ilmselt võinuks märgile väge anda ka mõni tähendusrikas tegu, mis nõuaks pikkade keskendumisperioodidega võrreldes sobivamat, aga samaväärset pingutust?

Peeter maalis selguse sümboli pisikesele vineertahvlile, mille ta traatskulptuuri küljest lahti sikutas, ja jättis selle kirjutuslauale kuivama.

Ta kartis kohutavalt kõrgust.

Homme oli tal võimalus see enda kasuks pöörata.

*

Lõputuid treppe mööda tõustes ja taskulambiga teed näidates tundis ta, kuidas neerupealised adrenaliini pumpavad. Vangitorni tippu raamis paks toru, mis kõrghoone katusest umbes pooleteise meetri kaugusele eendus. Pilvelõhkuja enese küljes hoidsid seda omakorda pisemad, seina suhtes diagonaalselt kinnitatud torud, millelt sai paksema peale ronida.

Vähemalt seda Peeter lootis, sest ta polnud päris tipus kunagi käinud. Aga võib-olla ei lootnud kah, sest ettevõtmine tundus iga möödunud korrusega üha ebasümpaatsem.

Plaan oli paksule torule ronida ja ümber Vangitorni jalutada.

*

Turvapiirdel kõõludes, juuksed tuules lehvimas, tuli nentida, et ilmselt osutunuks sama teekonna läbimine sadakond meetrit allpool märksa lihtsamaks. Juba iiveldas, ja ta polnud veel alustanudki. Aga nii see pidigi olema ning Peeter lootis südamest, et ei osutu võluriks, kes märgi väestamise nimel lisaks jäsemetele ka kõik muu loovutab. Aga eneseületus pidi olema suur – ainult nii sai sellest kasu sündida.

Ta tõstis jala üle turvaaia ja tõmbas selle siis kohe tagasi. Käed vabisesid meeletult, siis juba terve keha. Veel üles ronides oli ta julgustuseks mõelnud köietantsija Philippe Petit'le, kes kahe Maailma Kaubanduskeskuse torni vahel kõndides pea pool kilomeetrit allpool jõllitava rahvamassi südameid väristas. Kõik see jäi Peetrile siiski igas mõttes kaugeks.

Uus katse. Ettearvamatud tuuleiilid kammisid juukseid kord ühele, kord teisele poole ja uuristasid kõrvu. Ainsagi julgestusköieta turnis Peeter nüüd ühel pisemal kinnitustorul, mis suuremani viis, ja ei suutnud kuidagi unustada asfaldiga kohtumise väljavaadet.

Libeda silindrilise raamini jõudes sai selgeks, et selle peal käimine võrduks enesetapuga. Seetõttu vinnas ta end paksule torule hoopis kõhuli ja katsus käte-jalgadega kinni hoida.

Ennast veidi kogunud, hakkas ta rööviku kombel aeglaselt edasi nihkuma. Asjaolusid arvestades oleks ilmselt metamorfoosile järgnev liblika-staadium kasulikum olnud.

"Noh, kõik omal ajal," plagisesid Peetri hambad ja ta tiris ennast jälle veidi edasi.

Esimesel pöördekohal ta libastus.

Karjatuseks õhku ahmides vilksasid silme ees allpool paistvad autod, tänavad pisemate majade ja hoovidega, paar teist külmalt kõrguvat klaaspeletist ja lõpuks eresinine taevas – pimestav päike jäi õnneks toru varju.

Vabalangemisest lahutasid teda vaid krampi tõmbunud jalad ja nii kõlkus ta nagu pesulõks nööril, pea alaspidi ja käed rippu. Halvavas ahastuses kõõksudes katsus ta ennast ettevaatlikult kiigutada, et torust jälle kätega kinni saada, aga higiseks tõmbunud peod ei hakanud sellele enam kuidagi külge.

Surmahirm oli nohused sõõrmed lahti löönud, karge õhk tungis neist sisse ja sundis – võib-olla elu viimastele – kaalutletud tegudele. Jõuvarud lõplikusse pingutusse koondades sai ta torust ühe käega kinni, ja enne kui see jõudis niiske naha krudinal maha libiseda, läks tal korda teise käega esimese randmest haarata. Nüüd rippus ta veidigi kindlamalt raamil, mis Vangitorni all seistes paistis peenikesena, kuid oli tegelikult jäme nagu hiiepuu, mille ümbert sai vaevu kinni võtta. Keha raskus muutus kurnavaks ja Peeter nihkus edasi vaevaliselt, veel aeglasemalt kui enne, et jõuda järjekordse ühenduskohani, mis nelinurkse metallpärja hoonele kinnitas. Sellest kinni saanud, ronis ta üle keha värisedes tagasi silindrilise raami peale ja tõmbas hinge.

Nüüd tundis ta jälle tuult. Seest oli õõnes ja ometi tuli isu see õõn-suski välja oksendada. Aga nii kaugele tulnuna pidi lõpuni minema – märk tuli siduda õnnestumise, mitte käegalöömisega. Ülima ettevaatlikkusega jätkates jäid seljataha vaevaliselt veninud meetrid ja ülejäänud pöördekohad, kuni ring oligi täis.

Tuttava tugitoru peale turnides hiivas ta ennast taas üle turvaaia ja viskus selili. Rinnakorvi tõustes ja langedes lahkusid Peetrist võitu kuulutavad hingusepahvakud. Enne kojuminekut vedeles ta niimoodi kaua, jättes endast viimaks maha vaid vineerplaadi püsivuse ja selguse märgiga.

Kesklinna kõrgeim ja ülevaatlikem punkt oli sellele just paras koht.

Unenäod

Väestamine töötas suurepäraselt, käevõru tuli temaga kummalistele tasanditele kaasa ning hääbuva unenäo sidususe päästmiseks pruukis tal vaid sobivat tammetõru puudutada. Samuti kavatses ta ühe märgi ja tõru lendamisega seostada, sest see ei tahtnud veel päris hästi välja tulla.

*

Mingil põhjusel tundis Peeter ennast päev-päevalt kurnatumana, aga see andiski rohkelt uneaega. Ning oma unenägudes võis ta kohata kõige veidramaid tegelasi. Näiteks endist tippsportlast Jevgenit. Kunagi poksijapõlves väljalöödud esihambad ja segipõrutatud keskkõrv jätsid mulje nagu mees oleks konstantselt purjus, kuigi Jevgeni puhul oli tegemist täiskarsklasega. Ja Peeter võis temaga kõigest sellest vestelda. Jevgeni tõmbas suitsu ning kui ta oma kroonuseiklustest jutustas, tundis Peeter kirsitubaka magusat lõhna ja nägi, kuidas mehe hallid silmad, mis polnud aastatega elavust ja sära kaotanud, korraks tema enda nägu ja silmi uudistasid, pöördudes siis jälle mujale. Ja kuigi ta teadis kindlalt, et tegemist on "ainult unenäoga", polnud tal aimugi, kust see Jevgeni koos oma pajatustega pärit on, ja kuidas ta vene keelt sellisel tasemel oskas, mis Peetrile eneselegi tihti arusaamatuks jäi. Ja kuigi ta tajus, et olid Jevgeniga erinevad inimesed, sai ta unes tungiva selgusega aru neid siduvast ürgsamasusest. Ta lubas – õigemini polnud tal hallidesse silmadesse vaadates muud võimalustki – end vapustada kõigel sellel, mis neil ühist oli, ning ei lasknud ennast segada asjadel, mis neid võib-olla lahutasid.

*

Iseäralikud ja siirad kohtumised pinnal, kus lipud ei lehvi ja vapid ei kehti, polnud muidugi ainus uneilma hüve. Ta oskas mängida erinevaid muusikainstrumente, vähe sellest – kümneid korraga. Ta võis komponeerida huvitavaid teoseid ja luua silmapilguga uhkeid köiteid, mille kaantel seisis kuldsete tähtedega tema enda nimi. Ta võis eneses peituva looja vabaks lasta, inspiratsioonis kümmelda, tunda tundeid ja näha värve, mis olid talle täiesti uued. Ta võis jalutada kunstigaleriis, mille seinu katsid suured impressionistlikud maalid tema enda lapsepõlvemälestuste või isegi hetkedega kaugetest eludest – selgemate õppetundide tarbeks jäi ekspressionism –, ning kuigi talle tihtipeale miski päris täpselt ei meenunud, tundus piltidel nähtu sellegipoolest äärmiselt tuttav, vahel lausa ilmselge. Ta võis aega ja ruumi painutada ja valguse kiirusel lendamisest oli saanud uus argipäev. Ta võis... kõike.

See "kõik" tundus palju tõelisemana kui argielu, palju kirkamana. Kuivõrd tuhmiks jäi selle kõrval kuld ja kard, mida ta juba ununeval ajal oma paneelmaja kandilisse korterisse kokku kuhjas. Asjad olid muidugi tähtsad, unes või ilmsi, aga nagu kogemus näitas, võisid tähtsat ülesannet täita kõige lihtsamad tammetõrud – kuid enda kanda jäi raske osa, nende mõtestamine ja väestamine, neile tähenduse andmine.

Võib-olla see oligi omamoodi alkeemia, viia lihtsad seemned teisele tasandile, kus nad kasvasid kullastki väärtuslikumaks. Aga mis kõige tähtsam: uneruumis võis esitada küsimusi, või need ka teadlikult esitamata jätta, ning ikkagi saada ääretult arukaid ja isiklikke vastuseid.

*

Ühes võimsamas unenäos sattus Peeter taas saarele, kuigi sootuks teistsugusele kui varem. Selle kogemuse sai ta kirja alles siis, kui juba seitsmes mustade kaantega unenäoraamatuke täitmisel, seegi tiheda kirjaga sissekandeid täis nagu eelmised kuus.

Ajaga oli tema uni muutunud, kõnetas teda isiklikult ja avas omapärasel moel hetkemeeleolusid ja tulevikuväljavaateid. Ta pani neid kirja mõnu ja hoolega, lisades omi mõtteid.

...

Teine saareuni (jälle saar?)

Seisin kiviklibul, mis lähemal uurimisel osutus hoopis lihvitud luukildude viiruks. Aeglaselt kaldale rulluvad lained olid teinud oma töö, sõrmede vahel turdusid tükid kergete ja siledatena. Vaid teatud iseäralikud kumerused vihjasid nende päritolule (või olemasolu möödunud etappidele?).

Kauguses jooksid piki rannaäärt kaks last. Ülks hoidis nööripidi käes tuulelohet, teine lippas tema kõrval ja vaatas soodsaid õhuvoole püüdvat lindu. Linnukujulist tuulelohet. Taevas oli ühtlaselt hall. See tundus tuttavlikuna.

Surkisin luukilde varvastega ja küsisin oma luiselt teejuhilt (ta oli vist kogu aeg minu kõrval seisnud), et mis siin juhtunud on. Aga ta ei vastanud. "Tundub, et midagi traagilist," pakkusin.

"Vastupidi," kõlas õõnes hääl. "Hoopis midagi sellist, mis kõigele, mida sulle kohe näitan, mõtte annab." Ta rihtis luidra näpu eemal lustivate kogude poole. "Need lapsed seal leiavad kunagi teise, küpsema õnne, ja praegu jooksevad nad eneste teadmata selle pardil."

Lapsed ahmisid kilgete vahele õhku ja nende jalatallad põrusid vastu mosaiigitükke, mis olid kunagi sobitunud sadadeks või isegi tuhandeteks kolpadeks ja skelettideks.

"Nad on tõepoolest jäägitult olevikus," jätkas mu saatja lapsi vaadates, "nad on imetlusväärsed ja neilt on palju õppida. Aga lapsed võivad tunda ka kõige painavamat igavust. Küpsema õnne leidnu ei tunne kunagi igavust ja selle kurtja sõnad riivavad ta kõrvu." Ta hääletoon oli eemalviibiv, kuidagi osavõtmatu, aga elu poinud talle võõras. Jutu järgi otsustades.

Edasi juhatas ta mu paksu metsa. Jämedate puutüvede taga vonkles mitu kummalist kuju, kelle käte külge olid pikkade lintidega seotud valged linnud. Vist tuvid. Pilkuköitvate tantsijate valge ja õhulise riietuse külge oli samuti seotud mitmeid linte, mis nendega kaasa lehvisid.

"Loojatants," teatas teejuht.

*Ta seletas, et seda õpitakse aastaid. Selle aja jooksul pidi nii mõnigi vangistatud lind surema. Tuvid olid tantsija käte külge nii seotud, et jäi mulje nagu ta neid juhiks. Kogenud tantsija jättis lõpuks lindid ja kui ta vabas looduses lindude keskel ringi käis, jäi veenev mulje, et ta oma graatsilises ja näiliselt ettearvamatus liikumises tõepoolest lähedastele olenditele teed juhatab, tegemata tegelikult midagi muud peale **osutamise**. Ma ei tea, kes nende kummaliste tantsijate publikuks oli. Või miks nad üldse sellise elu valisid. Siin oli midagi veel. Ei tule meelde...*

Edasi tutvustas ta mulle üht naist, kel poisud lapsi, kuid kes see-eest valmistas pisikesi liikuvaid tuulepüüdjaid. Peamiselt paberist ja kõrkjatest punutud väikesed imed näisid oma elu elavat. Naine voltis ja lõikas neid kokku samasuguse kiiruse ja vilumusega nagu oleks tegemist paberlennukitega. Lahti lastuna kaugenesid nad temast kummaliste hüpetega, käed-jalad lehvimas. Mõned neist lõpetasid üsna varsti meres. Kaldal oli näha niidiga seotud kõrkjajuppe ja ligunenud paberit. Aga kuna neid oli nii palju, olid nad kõikide saareelanike igapäevased kaaslased. Neid kutsuti Päikesteks. Üks mees ütles paberrukkude kohta, et need on "algusest peale nelja kalana sündinud". See pidi tähendama, et eos luhtumisele määratud. Midagi taolist. Seda väljendit võis muudegi asjade kohta kasutada. Nt "see maja oli algusest peale nelja kalana sündinud", kui katus sisse kukub vms.

Lõpuks viis ta mu ühe teise naise juurde, kes elas lihtsas onnikeses. Seda piirasid igast küljest suured sirelipõõsad. Naise juustes oli juba halli, ta oli äärmiselt heatahtlik ja abivalmis. Ta tõmbas onni ainsa akna ette luugi, nii et õige hämaraks läks, süütas paar küünalt ja sättis mu peegli ette istuma. Mööduv veidi aega ja mu näojooned sulasid helendusse, mis ümbritseva pimedusega kummalisse kontrasti astus. Vaatasin ennast ja mõne aja pärast hakkas tunduma, et peegelpilt hingab omasoodu, elab oma elu. Nägin iseennast nii nagu olin harjunud nägema teisi. Kummaline oli tunda, kuidas kopsud täituvad õhuga, ning kindlalt teada, mida tunneb see võõras minu vastas. Hoolitsev ja sõnaaher naine oli oma elu jooksul ilmselgelt kuude või aastate kaupa peegli ees istunud. Tema särav pilk reetis, et tal on midagi, mida nii mõnigi rändur oma ekslemiste lõpuski ei leia. Võis ainult ette kujutada, kui õhukeseks need päevast päeva korduvad rituaalid olid kulutanud seose tema enese ning ta keha ja mõtete vahel. Ja kui soe võis ta olla, kui hooliv. Oli see heasoovlikkus võrreldav tundega, mis tekib hea inimese südames, kui ta peopesal ukerdab ringi lepatriinu? Meil mõlemal oli oma rada. Nende ristumiskohal nägin mina teda lõputult targa ja laitmatu olendina, tema mind ilmselt viirastusena, pisikese sähvatusena, milles oli kõik olemas, kuid mis seda veel ei teadnud – abitu sipelgana, kes oli kuhilast kaugele tõstetud ning kelle käitumist sai nüüd vanemliku uudishimuga jälgida.

Ärgates oli tunne suurepärane. Jälle olin justkui puhtamaks saanud, keegi oli mulle midagi vahendanud. Midagi tähtsat. Milline ilus kingitus.

*

Ühes järgmises unenäos sõi Peeter kartuliputru rammusa kastmega, millesse oli vorstiviilakaid lõigatud, kui äkki taipas, et see maitse jääb juba kaugete aegade taha. Ta pigistas nina kinni ja hingas... Õhk pääses läbi suletud sõõrmete. Selge – uni.

"Kas pole kummaline, et kartulipuder ja piim ei mõtle, aga kui nad osadeks võtta ja ümber seada, võivad nad seda siiski teha?" arutles keegi naerdes. "Te olete see, mida sööte, eks? Ometi aurab üks kombinatsioon putru moodustavaid aatomeid laual, teine kombinatsioon samu aatomeid võib aga – teie ilmekal näitel, kui lubate – esimese olemasolu tunnistada, laulda ja armastada. Kuid vabandage mu kombeid – Vesgalin."

Peetrile pakkus kätt surnumatja moega mees, vähemalt viiekümneaastane, kaame näo, kõvakübara ja sabakuuega. Ta istus laua teise otsa ja jätkas raugematu entusiasmiga:

"Ja teid ühendab ürgsupiga loendamatute üskade ahelik, milles pole ainsatki tühimikku. Mitte *ainsatki*. Ja sellele, et olete ümberorganiseerunud puder, paneb aluse keegi teine, aga mitte teie ise. Kas pole kummaline? Ja te võite olla pika oksa lõpp, teadmata midagi tüvest või veel vähem juurtest. Või seemnetest. Imelik, eks? Samamoodi on sellesse hetke, mida teistega jagate, jõudnud kõik ülejäänud olendid. Nii nagu teist võib saada ühe pika ahela loogiline lõpp, tabab sama saatus sääske, kui ta maha lüüakse, kuigi ta suguvõsa teie omast palju-palju suurem on. Ja kui te ei annagi pudrutöötlusjaamaks saamise võimalust edasi oma lastele, saate ikkagi toiduks neile, kellele see on juba antud." Vesgalini sõnavoolul ei paistnud lõppu ning ta hääletoon hüples ja kargles: "Kas pole veider, et teie teadvuse vundament on muuhulgas valatud võllas rippunud mõrtsukatest ja vagadest pühakutest, kellest ühteviisi viljapuud ja põllud kerkisid? Ja maksab meeles pidada, et puudele ja põldudelegi on andnud võimaluse nende eelkäijad. Kuhu see esivanemate kett välja viib?"

"Millegi väga heani?" pakkus Peeter ettevaatlikult, tagamõttega sõbralikke suhteid säilitada, pidanuks surnumatja usklikuks meheks osutuma.

"Oi," kirtsutas too aga nina, "ma ei salli igasuguseid *häid* ja *halbu*."

"Miks siis?"

"Oletame, et torkan teid roostes naelaga, jalga. Verd voolaks ja te tunneksite läbilõikavat valu. Oleks see halb või hea?"

"Vist ikka halb," ebales Peeter, kuna ta ei saanud täpselt aru, kuhu vestlus tüürib.

"Oletame nüüd, et surun selle naela järgmise," ta tegi pausi, "*ohvri* jalga. Veel raevukamalt ja veelgi sügavamale! Ainult et tema on juba viimased viis aastat liikumatuna voodis lebanud, tundes oma keha alumises osas esma-

kordselt üle kõigi nende aastate seda, mis teie jaoks kohutavana tundus. Oleks see valu või lunastus, halb või hea?

Või oletame: kaks inimest näevad õhus lendlevat udusulge. Ühele tulevad meelde kriiskavad linnud, kes igal hommikul niigi nappi uneaega kärbivad; aga kujutage nüüd ette, et teine näeb sama sulge liuglemas vahtrapuu taustal. Talle võib meenuda kaotatud lähedane inimene ja puu, mille all nad pikalt rääkisid ja teineteist ehani hellitasid. Ehk meenub talle tüüpiline kujutluspilt inglitest ja nende tiibadest, võib meenuda surivoodil antud lubadus oodata ja märku anda. Üks nördib, teine heldib."

Vesgalini suu venis ebamaiselt pikaks irveks, paljastades lugematute hammaste rivi.

"Kui vaadelda tähtsaks peetavaid, elu ja surma puudutavaid küsimusi, siis nende puhul võib kogukonnasiseselt valitseda teatav üksmeel, kuid – andestage mulle – enamasti niriseb ühe hõimu püha lehma veri teise altarit mööda mulda." Nähes, et Peeter ei vasta, kerkisid ta kulmud kõrgele ja ta jätkas käsi laiutades: "Mis ühele halb, see teisele hea; mis ühel ajal patt, saab mõnel teisel auasjaks; ühe mehe tõde voolab teise sõrmede vahelt liivana läbi... kui mitte verena, mu sõber.

Kõigil on õigus. Nii skeptikul, kes väidab, et telepaatia on võimatu, kui mõtetelugejal, kelle laup sellise jutu peale juba enneaegselt kipra tõmbub. Nad mõlemad elavad omas mullis ning halvemal juhul on nad valmis rivaali riidal põletama."

"Andestage," naeratas Peeter oma vestluskaaslase kõnemaneeri järele aimates, "kuid mulle tundub, et mõtetelugeja ju lugeski mõtteid, skeptik eksis."

"Jah," kostis Vesgalin poolihääli, tahtmata Peetri möödalaskmisest suurt numbrit teha, "sest ma ütlesin teile, et see nii on. Teie uskusite. Ühe arvamuse tuumaks on usk selle paikapidavusse või mõne teise väärusse. Keegi ei näe ega tea midagi, kõik usuvad. Ka teadlane peab uskuma oma katsetustesse, sest kui mingisugused abstraktsed nähtused tõlgitakse aparaatide vahendusel numbritesse, peab neid numbreid kuidagi mõtestama. Ja kui numbrid ise püsivadki muutumatuna, siis suhtumise neisse määrab ära *eesmärk*, ideolooga, hüpnoos, usk.

Uskuge, usk on kõikvõimas. Hea hüpnotisöör teab seda ja kasutab ära kõike, mida hüpnotiseeritav ei oota. Juba rääkimisegagi võib imesid teha. See ongi hüpnoos, kui te ei pane mõnd pisiasja tähele või peate seda millekski muuks. Pidage silmas ta jutu märki.

Peeter vaatas Vesgalinit altkulmu. Kuidas sai lugeda vaid usk, kui asjad pidid lõppude lõpuks ikkagi mingit kindlat moodi olema? Aga siis köitis tema tähelepanu iseäralik ja rahustav oranžikas valgus, mis aknast sisse valgus.

See pulseeris Peetri pulsi taktis ning näis olevat täidetud kõige imelisema, tingimusteta armastusega. Mõistate? Mina ainult räägin ja teie juba usute? Minu käes on trikid ja mul on toimuvast üks arusaam. Teil pole trikke, aga see-eest näete elavalt lugu, mida mina koon, kuid ise näha ei saa. See, mis *päriselt* on, jääb kuskile meie arusaamade vahele, tekib nende piiritantsus. Kui teie arusaam kattuks täielikult minu omaga, ei näeks te toda kummalist valgust, kuigi teaksite, kuidas panna kedagi teist seda nägema. Kui minu arusaam kattuks teie omaga, võiksin isegi valgust näha, kuid poleks kedagi, kes mulle seda näitaks.

Kõik see, mis "päriselt on", sünnib tões, ja paljud peavad seda, mis on tões sündinud, tõeks endaks, kuid tõde ise on kättesaamatu, seletamatu ja nimetamatu. Ta võimaldab asjaolude ja suhete tekke, kuid pole ise kumbki neist. Inimesed elavad lugudes, mis neid erutavad, mida nad ise loovad, aga mitte tões."

Vesgalin pani pendli, mille välja võtmist Peeter märganudki polnud, tagasi taskusse.

"Lugudes?" küsis ta siis.

"Sõnades, mõtetes, aga ka tunnetes, hirmus või armus... Aga ükski lugu pole teistest parem, seda tuleb meeles pidada."

"Aga *lood* aatomitest ja molekulidest on meid palju edasi aidanud," läks Peeter hoogu.

"Kuhu küll? Ikka norutame nukralt otse vana ja uue, seletatu ja seletamatu vahel. Nii või naa, ma ei kavatsenudki lugusid alavääristada. Lõppude lõpuks – mida on meil peale nende? Üks ilus lugu on, et igaüks kannab vastutust selle eest, milliste lugudega ennast ümbritseb."

Peeter mõtles hetke vaikides, kuid otsustas siis oma kahtluste jagamist jätkata:

"Loodusseadused pole ometigi lood, nad juhivad võrdselt kõiki."

Surnumatja nipsas oma kõvakübara äärt.

"Mõelduna või välja öelduna saavad nad ikkagi lugudeks."

"Gravitatsioon tõmbab kõiki vastu maad, olgu ta välja öeldud või mitte."

"No näete! Te ütlete seda peaaegu pettunult. Aga pettuda saab ainult lugudes, neid vastandades. Te tahate kangekaelselt olla rahulolematu. Ütlete tähtsa näoga *gravitatsioon* ja lasete ennast ühel lool maa külge aheldada, märkamata seejuures teisi lugusid, näiteks liblikate ja lindude omi."

"Gravitatsioon mõjub ka neile."

"Te olete võimatu!" ägestus kõvakübaraga mees. "Siis mõelge, et kõigele vaatamata leidub kohti, kus gravitatsioon puudub. Ja hõisake, sest neis poleks teid eales tekkidagi saanud!"

Peeter mugis alandlikult kartuliputru ja veidi aja pärast jätkas Vesgalin juba rahunenult:

"Igal asjal oma aeg ja koht. Ilmsi piinavad paljud ennast sellega, mis neile parasjagu võimatu tundub. Seal, kus kõik võimalik on, piinatakse ennast jällegi argielu ängistavate viirastustega. Igaüks valib, mida ta tähtsustab, milliste lugudega ennast ümbritseb. Ja igaüks väärib seda lugu, milles elab.

Kuigi kõik need lood on erinevad, ei taha ma muidugi väita, et meil pole midagi ühist. Selle individuaalse uskumuste kompoti kaudu, mille õigsuse või vääruse määrab igaühe arusaam kontekstist, võib välja jõuda *jagatisse*: ruumikusse, milles neid uskumuste kompotte üldse valmis keedetakse. Ja siis pole enam midagi, mille üle vaidlema peaks. Kõik on selge." Ta tõusis lauast, et minekule asuda. "Selles ruumikuses suudavad pikemat aega viibida vähesed – ta on nimelt liiga lihtne ja kaalutu; hakkab igasuguste pitside-satside peale –, aga võimalus on antud kõigile. Maailm ei varja oma saladusi mitte kellegi eest, lihtsalt himur pilk, mis tahab võita ja vallutada, saavutada, kuskile "välja jõuda", "keegi olla" mõõdab teda enda järgi, ja arvab, et tema eest peidetakse midagi, sest ta ise on harjunud variserlikult varjama, varitsema ja valetama."

*

Ühes unenäos kohtas Peeter aga sootuks teistsugust tegelast. Ta oli juba unes ärganud, kui otsustas ühte vigvamisse siseneda. Laskunud selles istunud tumeda kogu ees rätsepistesse, jäi ta ootama.

"Moodsad inimesed on imedega ära hellitatud," alustas indiaanlane õrnal toonil, mis polnud sugugi kibestunud, vaid täis vanemlikku hoolivust ja kaastunnet. "Nad naeravad selle üle, kes tegi kontidega muusikat ja kuulis veevulinas juttu, nad nimetavad teda primitiivseks ja mõistmatuks ning unustavad uhkusega enestes peituvad laulud ja unenäod, janunedes seejuures selle järele, mis kontidega muusikul olemas oli. Püüdku keegi neid südame juurde viivale teele juhatada ning vastuseks on eemalviibiv pilk, itsitus või pahameel. Kui südame teelt kord eksida, on raske üksinda tagasi tulla. Ja miks peakski tulema?" muigas indiaanlane. "See, kes omaenese sisse punutud rahupesas ammu suikunud pole, ei näegi selle olemasolul mõtet. Maha müüa või välja üürida seda ju ei saa."

Peeter vaatas värvilist vaipa, millel pikkade patsidega olend istus. Polnud näha, kas indiaanlane oli mees või naine, ka mahe hääletoon ei reetnud seda.

"Minu jaoks on ime see, et ma ei tea, kes, kus või mis ma olen, et kõik võrdlused on seega lubatud ja kehtivad. Ma võin olla kellegi mõte või tegelane unenäos või raamatus – või kõik korraga. Minu jaoks on ime see,

et ma olen soe ja hingan, et uinumist oodates tunnen tukseid, mis mind üleüldse soojana hoiavad. Ja minu jaoks on ime see, et ma tunnen ära need, kes on sama kohkunud kui mina, kes lumesajus seisatavad ja liuglevaid helbeid lummusega armastavad, kelle salamaailma ma läbi oma salamaailma vaadata võin..."

"Sa oled indiaanlane, ja räägid lumest?" küsis Peeter, tundes end seejuures pisut juhmina.

"Ma ütlesin, et ei tea, kes ma olen. Kuigi tunnen sõna "lumi", ei või ma arvatagi, mida keegi teine selle all silmas peab."

Tekkis vaikus ja Peetris kasvas isu taas kuulda seda häält, mille võluvuse pandiks võis aimata õrna naeratust – indiaanlase huulile oli seda lihtne kujutleda, kuigi neid pimedas näha polnud.

"Kas sa kurvastad kunagi ka?"

"Ei, selleks on minu kaksik. Vahel, kui ta väga kurb on, vahetame kohad. Tema tuleb oma hallist maailmast, millest ta nii tüdinenud on, minu värvilisse maailma – ja mina lähen tema halli maailma imetlema."

"Kas su kaksikul hakkab siis sinu maailmas parem?" imestas Peeter.

"Ei, talle ei meeldi kuskil."

"Aga kui sulle jällegi kõikjal meeldib, milleks üldse kohti vahetada? Midagi ju ei muutu."

"Jah, see on tõsi. Me ei saa tõepoolest olla keegi muu kui kes me parasjagu oleme. Aga kohti vahetades saame vähemalt kokku ja ühe jalutuskäigu võrra rikkamaks. Ja see on tore. Kuigi vaevalt, et mu kaksik sellega nõus oleks. Talle ei meeldi miski, mida ma ütlen. Ja selle tõestuseks tõstaks ta neid sõnu kuuldes pahurat lärmi, kui ta vaid siin oleks. "Meeldib küll!" jonniks ta."

Unenägu katkes.

*

Kuigi peaaegu kõikidel unenäotegelastel oli talle midagi õpetada, siis kõige selgema õpetajakuju võttis kiilaspäine munk, kes ühel õhtupoolikul lihtsalt elutuppa astus, kus Peeter parasjagu raamatut luges, ning keerutamata ütles, et ta praegu tegelikult magab. Nii selgus huvitav tõsiasi: unes ärgata ei pruugi alati ise, äratajaks võib olla ka unenäotegelane. Munk jalutas õhulise oranži rüü lehvides elutoas ja andis talle kohe esimese asjana ülesande:

"Vaata, kui palju on su ümber inimteadvuse manifestatsioone. Otsi midagi, mis seda ei oleks."

Peeter piilus raamaturiiulit, erisuguseid mahukaid ja õhemaid köiteid, vaatas kella, mille keerulises sisemuses hammasrattad ja muud vidinad kiiruga

ringi kribasid, vaatas seinal rippuvat pilti ja selle pöökpuust raami... Kui raske oli leida, mida otsida paluti. Siis peatus ta pilk punutud korvil, milles lebasid kivikesed – arvatavasti mererannast korjatud.

"Need kivid."

"Sobib," naeratas munk. "Võta üks kätte."

Must lapik kivi tundus sõrmedele meeldivalt siledana.

"Mõtle, et iga kivike on sündinud suuremast, mis omakorda on kokku sulanud väiksematest. Tunneta tema ürgsust. Lase oma teadvusel tema ümber voolata ning seeläbi saad aimu teadvusest endast."

"Nii sile."

"Inimtaotluse ümber koguneb paratamatult ta enda näoga vilju. Aga temast puutumata asjad võivad palju õpetada. See on see lõuend, millele maalida, millest voolida, aga seda pole vaja ilmtingimata teha.

Muidugi pole lõuendki midagi iseseisvat. Mis oleks see kivi ilma veeta, mis teda lihvis? Mis oleks jõgi ilma sängita, kus ta voolata saaks? Mis oleks lill ilma mesilaseta, kes tolmeldab? Mis oleks mesilase sumin, kui keegi seda ei kuule? Pole midagi eraldiseisvat, kuigi enamasti tahetakse maailma näha selle osade summa, mitte lahutamatu tervikuna. Kõiksusest rebitakse tükikesi; ühed leiavad austuse, imetluse ja mitu ausammast, teised satuvad põlu alla ja karistussalkadel on jälle tööd, kolmandate külge klammerdutakse... Aga sama hästi võiks austada, vihata või haarata piibusuitsu. Enamikul pole aimugi, miks nad kuskile sattunud on. Oma ajalugu nähakse vaid mõnes valitud sündmuses – lugudes, mille sõnastust püütakse säilitada vere hinnaga."

Lahtisest aknast lendas tuppa terve parv mesilasi ja mitu hiiglaslike kirjude tiibadega liblikat. Raamaturiiulid sulasid kaugeteks metsaviirudeks ning põrandalauad kadusid pragude vahelt välja turritava lopsaka rohu varju. Elutoast sai terve rikkalik ja elav niit, igal pisimutukalgi täita oma roll.

"Vaata mesilast. Nii ettearvamatu lennuga, ometi teame, et see on pikitud õitega. Ja mesilasema teeb paljutki, kuid ta teele ei jää ainsatki õit, vähemalt mitte nektari kogumiseks – kuid nesteta poleks teda olemas. Vabadus on suhteline ja näiliselt otseseimad seosed ei ole määravad."

Aga Peeter ei soostunud oma priiust nii lihtsalt käest andma:

"Kui ma viskaks selle õuna tiiki, kas see siis poleks minu vaba tahe?"

"On õun sinu oma, kaevasid sina selle tiigi? Õun on *sellisena* siin ja praegu küllalt paljudel põhjustel. Mis on õun? Ta on teatud asjaolude, kokkukõlade-vastuolude ilming, sündinud nende pärast ja nende arvelt, saanud häälepaelaõrinaks "õun". Sama käib tiigi kohta. Sama käib sinu enesegi kohta. Sa pole sündmuste algataja, vaid mull mullis. Kord kuivab tiik, laguneb koost see õun, ja laguned sinagi. Mida tähenduslikku sa siis õigupoolest õuna tiiki viskamisega korda oled saatnud, või kuidas peaks see su vabadust tõestama?

Kõik on kingitus. Vabadus tuleb leppimisest ja rahulolust, mitte kõige kontrollimisest. Kõige kontrollimine pole mingi vabadus, vastupidi – see nõuab pidevat tähelepanu ja muutub ruttu äärmiselt kurnavaks."

Kiilaspäine õpetaja osutas kullerkupule, ilmselt tahtmata lille noppida, ja küsis naerdes:

"Mis värvi see on?"

"Sidrunkollane."

"Jah, sidrunkollane – aga ühtlasi *sinukollane*. See on seda kollast värvi, mida ainult sina näed. Selles helgidki sina ise: alates sinu mälestustest, mis selle kollasega kaasa helisevad, lõpetades su oma silma ehituse individuaalsete nüanssidega. Su keha, mis on kordumatul viisil voolav, mõjutab sinu taju värvist. Ning viimaks paneb aju kogu protsessile oma tõlgenduse pitseri peale. Ja lõpuks tuleb välja, et oled selle lille õites näinud vaid iseennast, see kõik on unenägu."

"Aga mis siis lõpuks ikkagi on?" tahtis Peeter teada.

"Sina oledki!" naeris munk. "Sina ise. See ongi ime. Ja sa võid ihata näha neid õielehti *puhtana*, andmata neile mingisugust tõlgendust, näha universumi kangast, kusjuures tegelikult oledki õiega sama: te olete kootud samast riidest ning näete teineteises iseennast. Ja sellega on ka kõik nähtud.

Lill, mida vaatad, sünnib sinu sees. Sinuta poleks teda neil – sulle ainuvõimalikel – kujudel, nagu teda koged, olemas. Ta õied on õrnad ning lõhn magus vaid sinu sees, sinu maailmas. Sinuta oleks ta lõhnatu, värvitu, kujuteldamatu... Sinu sees on sündinud lill ja muld, millest ta kasvab, sina oled värvinud maa ja taeva. Sama on helide, puudutuste ja palju muuga. Sa elad omaenese ainulaadses maailmas, mille iseärasuste vundamendiks on kõik see, mis meid seob. Mõne jaoks on lõpmatus koorem. Mõne jaoks on ta lõuend, millele saab maalida nii palju, kui iganes ette jõuad kujutada. Tähtis on korraga mitte liiga suurt tükki neelata."

Siis lükkas ta päris Peetri kõrval kasvava rohupahmaka lahku, paljastades kahe puhmase vahel veelgi kollaseid õisi.

"Mis need on? No mis nad küll on?" päris naerev munk lillede kohta, mida keegi kunagi ammu "nurmenukkudeks" oli kutsunud.

Rohelistest sakilise äärega karikatest kerkivad kuldsed õied särasid päikesepaistes. Vohavas rohus kasvas teisigi lilli, eemal oli paar õites õunapuud, mille sammaldunud okstel linnud laulu vidistasid, õhus heljus magusaid lõhnu ja ämblikuniite, mis helkivate kiududena kord nähtavale tulid ning siis jälle varju hõljusid.

"Ma ei tea," vastas Peeter ammulisui.

"Ta on siin loendamatutel põhjustel, nagu meiegi. Imetle teda ja mõista, et kuigi ta on ajutine, sai tema idanemine alguse siis, kui maailm isegi,

ning koos kosmosega ta ka närbub. Ta on kasvanud seemnest ja mullast, saanud vett ja toitu, olles ühtaegu kõik see, millest ta võrsunud on, kui ka midagi muud. Täpselt sama käib seemnete, mulla, vee ja toitainete kohta. Kõik on sõltuv, tinglik, muutuv, saav, rajav, olev... Pole mõtet hoida kramplikult kinni sellest, kelleks end pead. Ära karda."

*

Nendest kõige eredamatest unenägudest möödus nädalaid. Siis juba kuid. Peetri mälu hakkas üha tihemini alt vedama, ta liigutused muutusid aeglasemaks ja mõtted segasteks. Ees pidid olema uued katsumused ja ta muretses, kuidas nendega sellises olukorras hakkama saada. Või oligi järgmiseks katsumuseks olla katkine?

Ruumid, lõpud ja algused

"Tahad teada, miks ma seda tegin?" küsis Peeter rahulolevalt, vaadates maja, mille aknad lõõmasid ja mille katus öötaevasse paksu suitsu saatis.

"Ma tean," naeratas must mees.

Mõnda aega seisid kaks kuju kuumas lõõsas ja vaatasid suurt põlengut, kuulasid sõnagi vahetamata tule mühinat ja puu praksumist.

"Seal majas oli palju ilusaid asju. Asju, mis mulle väga meeldisid. Pillid, muusika, raamatud, kirjutised ja maalid... Aga kõikide nende otstarve on ometigi suurendada võimekust tunda rõõmu sellest, mille peale tuli ei hakka. Luuleread, muusika ja pildid on minu sees. Nad on seal alati olnud ja sinna nad ka jäävad, kõige ehedamal kujul. Rääkimata sellest, mida on võimatu nootidesse, sõnadesse või värvidesse panna. Nad on siin."

Peeter pani käe südamele ja vaatas musta mehe poole. Viimase naeratus oli märgatavalt laiemaks veninud.

"Ma ütlesin seda enda jaoks. Ma pidin seda enda jaoks ütlema. Sama lugu maalide ja muusika ja luuletustega – enda jaoks."

Taas vaatasid kaks kuju tükk aega leeke, mis olid juba terve maja neelanud. Siis ei suutnud Peeter jälle vaikida ja sõnas mõtlikult:

"Kõigest kirjapandust ja maalitust on nüüd sama palju järel kui kõigest mõeldust."

Must mees pani käe ta õlale, astus kõrvale ja kadus tiibade plaginal taevasse.

*

Peeter ärkas võpatusega.

Stseen öös leegitsevast majast ei andnud kuidagi rahu. Omaenese lausutud sõnad kumisesid peas ja nahk kuumas nagu ta oleks tõepoolest lõõmava maja ees seisnud. See polnud kaugeltki tavaline unenägu. Pigem äärmiselt intensiivne nägemus, mis ikka ja jälle kordus, ning milles oli midagi kurjakuulutavat. Võib-olla tajus ta ühe pika tsükli lõppu ja kartis selle paratamatut saabumist. Aga võib-olla oli asi ka milleski muus. Ta tõusis voodist ja kõndis jalgu lohistades elutuppa, mille öö neelanud oli.

Must mees õpetas kunagi, et uneruume võib ka ärkvel olles luua. Ta rääkis, et neid saab kirja panna või maalida, mudelina valmis ehitada või kurnava mõtteharjutusena lihtsalt viimse detailini välja mõelda ja enda sisse jätta. Varem või hiljem sai niiviisi loodud ruumis unes ringi rännata.

Elutoas seisis muude maalide hulgas juba õige kaua paar sellist, millel puumaja laia leegiga põles – kahtlemata see, milles ta praegu elas –, ja kuigi ta ei mäletanud üldse, millal pildid maalitud olid, polnud autori isikus kahtlust. Kirjutuslaualt leidis ta ka maja papist maketi, mille ehitamine justkui häguselt meenus. Ta võttis selle kätte ja loivas aknani, et painavate mõtetega edasi maadelda.

Milleks teha uneruumist makett – kui see seda on –, kui ta juba niikuinii taolises elas? Kas mudeli asemel polnuks lihtsam maja ise uneruumiks mõelda? Aga kuidas?

Aknast paistis süsimust taevas, mille taustal kiiskasid tuhanded tähed. Lugematud ruumid... makett, maja, taevalaotus, dimensioonid... kus paiknes nendes tema ise? Ja mis oli suur? Või väike? Kas täius, mille ümber tühjus negatiivina mähkus, oleks ikka tühjusele sama hea tasku kui tühjus täiusele?

*

Talle meenus üks ammune vestlus. Must mees oli seletanud, et magaja ja unekeha ajakulg on küll seotud – nagu on seotud ka tahtejõud, treenitud lihased ja sportlikud saavutused –, aga rekordeid püstitatakse igal ajal ja alal. Meister võis ühes unenäos elada aastaid.

Peetrit pani see imestama ja ta pakkus, et ehk see vaid näib nii.

"Ärgates *näib* kõik," olid musta mehed sõnad, seda mäletas ta täpselt. "Kas 8-aastane on kogenud rohkem olevikku kui 80-aastane?"

Miks see vestlus talle järsku meenus, jäi aga selgusetuks.

*

Viimasel ajal jooksid mõtted tihtipeale eest minema ja mõnelgi korral avastas ta ennast kohtadest, kuhu oli sattunud segastel asjaoludel. Midagi oli

1
47
52

nagu vaja läinud, aga mida, see ei tulnud enam meelde. Ta tundis ennast järjest väsinumana ning tatsas kõikjal ringi aeglasel sammul nagu vanainimene, kuigi peeglist – kui ta sinna vaatama juhtus – paistis ikka veel sile nahk, peatunud kasvuga habe ja juuksed.

Ärgates ei mäletanud ta enam oma unenägusid ja seetõttu ei saanud ta neid ka kirja panna. Polnud vajadustki. Esiteks olid kõik mustad kaustikud – rääkimata ise juurde tooduist – kaanest kaaneni täis kirjutatud, teiseks tundis ta end niigi ühes kummalises unenäos viibivat. Isegi tammetõrude puudutamine näis teinekord toimivat, kuigi see võis olla ka fantaasia vili.

Aga... mis polnud?

Alatasa leidis ta midagi tuttavat, kummalisi vihjeid, mille ta endale ilmselt millalgi varem jätnud oli – näiteks magamistoa ukse sisse kraabitud märgid, millest mõned ka käevõru tõrudel olid –, aga *miks* või *millal* ta need uksele lõikas...

Milline rusuvalt segane abitus...

*

Peeter pani maketi tagasi kirjutuslauale. Äkitselt saabus selgus ja ta mõistis nüüd, mida temalt oodatakse. See oli viimane katse – küpsusproov. Suurepärane vorm oli valmis ja viimaste, otsustavate tegudega pidi ta selle sisse voolama.

Lohiseval sammul kohmitses ta ringi, kuni leidis piiritusepudelite varu. Ükshaaval korkis ta neid lahti ja kastis kuuvalgel helkiva etanooliga kõike, mis ette jäi. Tundes eneses sõltumatuse tungi, heitis ta kena pladiseva kaare isegi kitarri poole. Ta pritsis kõiki oma maale ja immutas elutoa põrandal vedeleva paberipahna korralikult läbi. Talle tuli meelde, et just selline ta tahtiski olla: kartmatu. Ta tahtis tunda, et teda ei seo mitte millegagi mitte miski, et ta on haakumatu, et temas on kõikmõeldav juba olemas ning et teda ei üllata ükski ootamatus; et ta võiks näha taamal kerkivat tuumaseent, jätmata seejuures pooleli viisijupi vilistamist, sest *just see* viisijupp oleks *just sel* hetkel kõige tähtsam asi maailmas ja vankumatu rahu ei laseks prioriteete ümber sättida, kuna see osutuks niikuinii kasutuks...

Tulemasinat sõrmitsedes tundis ta jällegi tuttavat kohalolekut, sügavamas südamesopis kui tavaliselt. Valge käsi võttis välgumihkli ta näppude vahelt.

Peeter vaatas ta poole pilgul, mis oli pigem lapse või rauga kui täismehe oma, silmad kalkvel ja lõuaots kipras.

Ühtäkki hakkasid hämara elutoa seinad pragisema ja sisisema, must mees vehkis kätega nagu dirigent – ilmselgelt oli ta ka toimuva orkestreerija.

Marutuul väristas aknaklaase ja järsku kadus kõrvulukustava raginaga terve katus koos pööninguga. Nii võis näha taevast, milles kobrutasid mustavad tormipilved.

Mõlemad jäid raevuka vihmavalingu alla ja varsti ulpis nende jalge ümber loendamatu hulk paberikraami ja muud kribu-krabu, mis selle alt välja ilmus. Rasked rajupiisad peksid armutult kõike ettejäävat, piitsutades Peetri nägu ja neid raamatuid, mis veel riiulist välja polnud lennanud. Siis andis maru veidi järele ja, justkui olnuks tegu mõne äkilise keemilise reaktsiooniga, kasvas viltu vajunud riiulitele ja seintele laiguti tumeroheline sammal. Õhk oli niiske ja selles heljus pehkinud puu lõhn.

...

Peeter vaatas oma pudruks ligunenud kirjutisi ja hallitanud maale. Kitarri haarates pudenes see ta käes laiali, nii et sõrmede vahele jäi vaid kaks paksemat keelt, needki roostest näritud. Maria oli põrandale kukkunud ja lebas kuivanult tolmuhunnikus, potikildude vahel.

Selles oli midagi südantlõhestavat ja Peeter ei saanud aru, miks need tunded talle vaid hetke eest nii kaugetena näisid.

"Pole vaja midagi põletada. Elu saab sellega isegi suurepäraselt hakkama." Ta pani käe Peetri õlale. "Sa oled natuke segaduses. Kirjutasid, laulsid ja maalisid ometigi seepärast, et sa pole paekivilahmakas ega söetükk. Milleks püüda ennast nüüd vastupidises veenda ja loodule tuli otsa pista?" Teine käsi tegi laia viipe. "See kõik on nüüd põrmu vajunud, täpselt nagu sa tahtsid. Aga just sellele sa üritasidki vastu punnida, püüdes veenda end selles, et sind miski ei kõiguta, kuid tahtes asjade kulgu siiski ainujumalana suunata. See polnud mingi hüvastijäturituaal, vaid hästi maskeeritud võimuihalus. Hüvastijätuks piisanuks ka mõnest soojast sõnast ja lehvitusest."

Ta seisis Peetri ette, kes roidunud oleku ja kustuvate silmade kiuste katsus veel viimaseid õpetussõnu püüda, ning asetas peopesad ta õlgadele.

"Ole lahke. Sõge rahmeldamine pole lahkuse märk. Sellest ämblikuvõrgust, millesse kastepiisana kukkunud oled, ja mille niite mööda tasa veered, oleksid sõltumatu ainult siis, kui sind üldse olemaski poleks. Võrku vihaselt vabistades ning sellele samaaegselt toetudes on naljakas teha nägu, et kõik tuuled sinust mööda puhuvad. Tühjuse peale tasub mõelda, aga ettevaatlikult, muidu võtab olematus kuju ja tühjusest saab tühisus. Sina oled alles laps ja näed paljut läbi kõverpeeglite. Selle hoiatusega pakun sulle võimalust vältida üht väga pikka ringi – oled alles laps, veere rõõmuga."

Must mees sulges Peetri silmad ja pani oma käe ta laubale.

"Tähenduslikke ja võimsaid rituaale võib välja mõelda tuhandete kaupa, aga enne tuleb veenduda nende otstarbekuses, sest igaüks neist tuhandest on kord lendu lastuna kinnipüüdmatu. Iga su pisemgi tegu sirutab tiibu ja jääb igavesti ilmaruumi ringlema; ja kuigi on tõsi, et ta pole sünnipäraselt halb ega hea, et ta võib kellegi laostada ning uuele ringile minnes juba järgmisele uskumatuid rikkusi tuua, siis enda pärast jälgi alati seda, et see ettearvamatu lind lahkuks su peost lahkete soovide saatel."

Määramatu aja jooksul kogunenud väsimus näis taanduvat ja tundus, et kõik, mis ta selle vältel teada saanud ja õppinud oli, leidis vaid hetkega oma koha – loksus lõplikult paika.

See oli nüüd läbi.

Algas midagi uut.

Soojad lained läbistasid liha ja luud.

*

Peeter kuulis millegi purunemist, ilmselt kruusi, ja kobas maad. Ta oli käpuli. Hämara köögi ahjukumasest hägust joonistusid välja tuttavlikud kontuurid.

Peeter kissitas silmi.

"Noh? Metsakohinat läks vist paljuks?"

Talur seisis ta ees, käed puusas.

Peeter haaras habemiku jalgadest kramplikult kinni ja ajas ennast hingeldades püsti. Seejuures sikutas ta Taluri pükse märgatavalt madalamale, paljastades trussikud, mida kaunistasid ühe palavalt armastatud, ümmarguste kõrvadega multifilminärilise pildid.

"Noo-noh," imestas Talur vööd kohendades.

Väljas oli kottpime ning kitsukese köögi aknast võis näha vaid peegeldust: irvakil ahjuukse vahelt paistvat hõõguvat triipu.

"No kuhu nüüd?" hõikas ta Peetrile, kes välja jooksis.

*

Lumi!

Kõik tuli järjest meelde: kummaline paarike, kes teda võõrustas, kinni jäänud auto, tööots... Aga kõik oli siiski muutunud ja paistis hoopis uues valguses.

Savikruusi kukkumise ja purunemise vahele jäänu oli mugavalt pakendatud, just nagu terve eelneva elu aastakümned mahuvad veinipokaali taga istudes sündinud nostalgilisse tundevärelusse. Aga uue perspektiivi oli see loonud. Miski polnud endine, vaid palju parem.

Peeter võttis maast peotäie lund – peotäie kuusnurkseid jääkristalle, mille ilu peitus vaataja silmades ning mille kasvamist juhatasid seaduspärad, mis temagi kehale kuju andsid. Kõik tundus pühana, kõige taga peitis ennast ime ja kõik pani imestama. Ta oli sündinud kujundite lõputus voos ja saanud sisu; ta oli viljastatud sisus, informatsioonis, ja saanud kuju. Kuju oli sisu varjupaik ja sisu pani selle kasvama – aga kuju võis olla sisu, ja vastupidi.

Tema isegi oli muster. Kõikjal oli kujundlike sisude ja sisuliste kujundite imeline padu, millest voogas läbi mingisugune seletamatu jõud, hoides mustreid igihaljas muutumises, raputades Suure Une fraktaalseid stseene ühest kaleidoskoopsest harmooniast teise. Kõige paratamatut seotust oli raske sõnadesse panna.

Polnud vajagi – kõik oli selge.

*

Ta läks tagasi majja ning embas Talurit pikalt ja ebamehelikult. Ainsaks segaduses olijaks jäi ühtäkki turri tõmbunud ja ebalev maamees, kes oli asunud seletama, nägu ähmi täis, et ta pole homo. Peeter kuulis Taluri apologeetilist tiraadi läbi vati, kauge ja kumisevana, ja asus uurima juba järgmist peotäit lund. Ta oli armastusest tulvil ja teda valdas õnnis tunne, mis võinuks Talurilegi osaks saada, kui ta vaid mõistnuks, mida Peeter koges. Aga alatooni, mille maailm oli omandanud, ei saanud sõnastada. Seda oli võimalik vaid ise näha. Kusjuures täielikult muutunud arusaam olemasolevast võis – nagu selgus – nurga taga varitseda, et siis vaid hetkega kõik pea peale pöörata, paljastades kõiksuse peidetud palistused ja pahupooled.

"See et... võib-olla peaks nüüd magama minema," kogeles Talur.

"Ma just ärkasin," naeris Peeter vastu.

*

Kui maja oli vaikseks jäänud, istus Peeter üksinda köögis, ahju ees.

Milliseid mõtteid oli ta siin ruumis heietanud vaid hetk tagasi – kuigi selle sisse mahtus tõesti palju. Tülikad inimesed, kellega puid ja maid jagada, pangad, viirastuslikud numbrid...

Seda kõike ju polnud.

Oli, kui tähelepanu sinna suunata ja neid ulmi toita. Aga kõikmõeldavad ilmakaared, sisse- ja väljapoole ulatuvad, olid valla. Oli valik. Maailm rullus lahti seal, kus pilk või mõte peatus. Peetril oli seega kõik olemas, alaliselt temaga kaasas. Polnud kedagi süüdistada või kiita.

Kunagine vaevlemine sai nüüd vaid nalja teha: päevapoliitika ja hiidkorporatsioonide sigatsemine, erinevad ühiskonnateooriad koos heaolu-

püramiidide, -ringide ja -sõõridega... Kõik need *lood*... Lood sellest, mis inimene *on* või üldse olla *saab* või *tohib*. Ja siis tema enese lood, mis ajapikku esimesed välja vahetasid... Ja siis lugude puudumine, mida võis kogeda kõikvõimalikke uskumusi ja reaalsusi mahutava ammendamatu potentsiaalina, tiine vaakumina...

...vabadusena, mida ei saa püssirohuga kaitsta ega võtta.

Ja siis saabus ebamaine eetrivaikus, milles ükski mõte fooni ei andnud. See oli midagi äärmiselt *füüsilist*, alguses lausa hirmutavat. Peeter polnud olemise *häält* kunagi varem kuulnud.

Nii jäigi ta terveks ööks kööki istuma, üksisilmi ahjus hõõguvaid söetükke vaatama. Nendes tuikav punane salapära ei jätnud liigsetele mõtetele ruumi ja tema vastne maailmavaimustus ei vaibunud ka hommikul, kui Talur saha ära parandas, tee puhtaks lükkas ja Honda lumest välja tõmbas.

Oli teha veel üks viimane ots...

*

Peeter libistas käe läbi Kulli ilusalongis hooldatud juuste, aga osakonnajuhi pungi läinud silmadest võis välja lugeda vaid jäika pinget, soengu pärast valutavat südant ja õige sügavat und; neis ei leidunud kübetki eluimestust, mis tunnistanuks tekkinud kontakti erakordset pühalikkust.

"Võimas," sosistas Peeter ta juukseid siludes, "nii sügavalt magada, milline seiklus. Nii sügaval seigelda."

"Mis sa... kas sa... pildid said?"

"Pildid," itsitas Peeter. "Ma lähen nüüd ära," naeratas ta siis ja ulatas ülemusele firmaauto võtmed.

Ametlik lahkumisavaldus oli vahetatud nelja siira sõna vastu ning Kulli pilk saatis Peetrit liftideni. Enne uste sulgumist jõudis ta hellusega kostitada teisigi jõululaupäeval töötavaid kolleege, kelle kohkunud reaktsioonidest võis järeldada, et nad magasid vähemalt sama sügavalt kui nende noor ja ambitsioonikas juht.

Terve taevast vallutav ärikompleks koos MeieMaaga oli nagu üks suur magala, aga Peetrile tegi see vaid nalja. Ta puudutas sõrmeotstega tammetõrusid ning teadis, et igaüks neist inimestest võib näha kõige imelisemaid unenägusid – luua midagi sinna, kus muidu oleks tühjus.

*

*

*

Astunud Vangitorni pöörduksest krudisevale tänavale, kus õrnas tuules kergeid helbeid liugles, kadus ta aeglasel sammul just selliste inimeste sekka.

Järelsõna asemel

2011. aasta 7. veebruaril viisin Kaitseressursside Ametisse kaks paksu ümbrikku, mõlemas plaadike kodukootud muusikat ja alljärgnev kiri.

Tervist!

Olgu kohe alustuseks öeldud, et ma ei saa kuidagi eitada endas esinevaid patriootlikke tundeid. Ma ei saa ju ometi eitada seda, et mul on siin Eestis hästi palju armsaid kohti ja inimesi. Selliseid, milleta või kelleta ma oma elu ette ei kujutaks. Näiteks maakodu – suvehommikuti on seal uskumatult mõnus mõne raamatu seltsis aegamisi kohvi lürpida ja võileiba kõrvale hammustada, hiljem võib-olla metsas jalutada, pärast seda ehk veidi midagi kirjutada. Lasteaialapsena kuulasin isamaaliste laulude kasseti ribadeks, ise karglesin muusika kõrvale nagu hüpiknukk.

Aga aastate möödudes hakkasin asju teises valguses nägema ja mõtlema, kas oleksin nõus seda eestlaslikku olemisviisi, just selles konkreetses kultuurimustris elamise võimalust – marurahvuslaste keeles "privileegi", minu meelest küll pigem "paratamatust" – relvaga kaitsma, kelleltki elu võtma? Kelleltki, kellele on valetatud sama palju kui mulle? Ma keeldun uskumast, et moodsad sõjad sünnivad kogemata.

Armastan paljusid kohti, aga elu nende eest ei annaks ega võtaks.

Elu on selleks liiga püha.

Mida on Eestis kaitsta? Esmalt torkabki muidugi pähe seesama "keel ja kultuur". Milline see meie kultuur siis on? Valdur Mikita on tabavalt kirjutanud: "Vendadelt Grimmidelt pärinev jutustuse ja muinasjutu eristus ning teiselt poolt Herderilt pärinev poeetiline rahvalaulukäsitlus on eestlastest teinud laulva ja lobiseva rahvakillu kusagil Euroopa ääremail..." Aga on see ülekohtune hinnang? Tühjas rahvusromantikas ulpides on enamik unustanud, et meie (ja mistahes) kultuuri tõeliselt väärtuslik, elav osa on peidus keeles ja inimeste mäludes. Seda on võimatu püssirohuga kaitsta. Isegi kui see võimalik oleks, osutuks see mõttetuks, kui inimesed ise ei taha oma kultuuri rikastada, seda luua. Sel pole vähimatki mõtet, kui valdava osa inimeste soov, sealhulgas pahatihti mu endagi oma, on töölt koju jõudes ära surra: rampväsinuna lihtsalt teleri ette vajuda, endale paar õlut sisse keerata ja unetusse unne vajuda, taustaks mõni maitselage sari või film, olgu või kodumaine.

Ajalugu on näidanud, et mitmed okupatsioonid on keelele ja kultuurile suisa tervistavalt mõjunud. Mingit võõrast rõhumist on ikka vaja olnud, muidu on eestlaste "ühtehoidmise" ja "üheshingamise" katsed reeglina suhteliselt mannetuteks jäänud. Üks sõber tuli kord laulupeolt ja kõndis kitsal kõnniteel. Eespool peatus buss. Rahvariietes mutikeste parv, mis tahtis ühtse inertse massina bussi peale jõuda, paiskas ta sõna otseses mõttes sõiduteele, kus üks kihutav auto valju signaali ja pidurikrigina saatel tüdrukust napilt mööda vuhises. Meeldetuletus – koos oli tuldud "üheshingamiselt". See oleks naljakas, kui see poleks hästi-hästi kurb.

Kui suurt pilti vaadata, siis igasuguste kultuuride hävimine, unustuste hõlma vajumine on ainult aja küsimus. Parafraseerides Heinz Valku: ükskord me kaotame niikuinii! Karboni ajastu oli kah kindlasti maru vahva, oma põnevate taimede ja teab mille muuga, aga läbi ta sai. Ja tore, et sai. Ja tore, et paljud liigid mängust välja langesid. Uutele on kah ruumi vaja. See ei ole mingi katastroof, see on asjade loomulik kulg. Inimene oma pakatavas paranoias konstrueerib igasuguseid katastroofe ja maalib kõigest hullema pildi kui põhjust oleks. Nii on mõne õudusunenäoks, et sünnib üha rohkem eestlasi, kel on pruun nahk või pilusilmad, justkui terve rahvas oleks sajandite kaupa teadlikult pingutanud, higipull otsa ees, et oma nahka valge, juukseid heledate ja silmi sinistena säilitada.

Ka see päev, mil eesti keelt enam ei räägita, saabub paratamatult, nagu iga üksiku inimese surmgi. Selles pole midagi hirmsat, see on loomulik. Kõik keeled-kultuurid on taju- ja *suhtlusvahendid*, märgisüsteemid kogemuste vahendamiseks. Selles mõttes oleks mõistetavam hirm ohu ees, mis ähvardab kaotada *suhtlusvahendi kui sellise*, mitte ühe või teise konkreetse kultuurilise mustri, mis mõne mereranna või kõrbe liival lahti rullub. Selle kõige juures ei pea ma ennast kalgilt kalkuleerivaks vaatlejaks. Ei, mul on väga hea meel, et ma eesti keelt mõistan ja räägin, väga vahva keel ja kultuur, tõesti on, kõikide oma käänete, väldete ja säravate pärlitega kirja- ja maalikunstis. Ma saan aru eesti keele õpetajatest ja inimestest, kes naudivad kodumaist kirjandust ja luulet.

Aga ei ole nii, et tõused ühel kenal hommikul üles ja avastad, et ei saa enam sõnagi suust, et "Kalewipoeg" on arusaamatu tähtede rägastik, et hapukapsad ja verivorst ei lähe enam kuidagi kurgust alla. Kõik need protsessid võtavad aega ja on tegelikult võrdlemisi valutud. Kui praegu nii palju ette mõelda ja "närveerida", võib tulevik tõesti traagiline tunduda. Aga kui Jüriöö ülestõusu talupojad oleksid kuidagi ette näinud seda, mis praegu iga päev Eestis toimub, oleksid nad kah võib-olla hangud-tõrvikud nurka visanud ja ühe laisa "sitta kah" saatel üldse magama keeranud. Pole sugugi võimatu. Mina oleks, sest mulle on moodne maailm suuresti arusaamatu.

Kes seda kultuuri siis õigupoolest toodavad, mida püssiga kaitsta tuleks? Suures plaanis muidugi rahvas tervikuna, kuid peamiselt ikka kunstnikud-kirjanikud-loojad. Pean tunnistama, et ei tunne ühtki kunstnikku, kes sooviks, et keegi teine tema loomingut oma elu hinnaga kaitseks. See oleks sama hea, kui hakata takistama mõnd pärdikukarja, kes tuleb "meie" koopasse "meie" maalinguid kustutama. ("Mis nad siis tulevad meie õuele kaklema!") Miks ahvide tasemele laskuda? Las nad siis tulevad. Kustutagu ära ja kandku oma maalingud asemele. Kas nende kollektiivsed hallutsinatsioonid püsivad seal siis kauem? Küll tulevad teised pärdikute karjad ja teevad omakorda neile tuule alla. Ja kui ei tule, teeb oma töö ajahammas. Liiati – miski pole niikuinii meie oma. Millal aatomid meie omaks said? Meie olemegi terve maailm, meil pole tarvis midagi võtta, jätta või kaitsta, omand on illusioon. Eestlastele võiks see "loodusrahvana" veel eriti selge olla, aga teades, et "meiegi poisid" kaugete maade mulda hülsse külvavad, on seda ilmselt palju loota.

Ei – kunsti ja kultuuri pole vaja kaitsta, kunst ja kultuur on pigem *meeleseisundid*. Kusjuures ikka ja jälle on kunstis, kultuuri kõige säravamates kirjandus-, filmi- ja muusikapärlites igasugune sõda ja verejanuline ignorantsus koledaks kuulutatud; ikka on tõdetud, et inimesed elavad äärmiselt keskpäraseid elusid ega oskagi paremat tahta.

On sellest midagi muutunud?

Kalevite kanged pojad taplevad kodust kaugel, näiteks Iraagi naftasõjas või Afganistanis. Seegi mätserdatakse kinni patriootlike loosungitega, aga tõde on ilmselt lihtsam – sõduri palk on hea ja riik maksab kinni maailmapoliitikas "aktsepteeritud" koha. Kas ka sellise, mis südametunnistuse puhtaks jätab? Ei tea. Mugandumine üksikisiku ja riigina ei jäta sellisteks küsimusteks tavaliselt ruumi. Südametunnistus on tossikestele. Südametunnistus ei too tühjagi sisse. Südametunnistus ei taga majanduskasvu. Igatahes seda, et rindele ajab pigem kukil olev SMS-laen ja vilets elu, mitte kõrged aated, näitab seegi, et ajateenistusse soovijate arv tõusis hüppeliselt, kui kasvas tööpuudus. Ja siis võib "rahvustelevisioonist" näha, kuidas mõned veteranid longates presidendi vastuvõtule saabuvad. Eluks ajaks sandistatud mehed suruvad naeratava riigiisa kätt ja suudavad hiljem toimunud intervjuu jooksul klaasistunud pilgul rääkida vaid sellest, kuidas nad tahaksid juba tagasi lahinguväljale. Tõeliselt jube ja valus vaatamine.

Jah – sõda on tõepoolest narkootikum: pärast inimeste tapmist "tsiviil" enam pinget ei paku. "Vaenlased", "terroristid" sibavad ekraanil ringi ja nupuvajutuse peale lendavad nad juba juppidena laiali, igasse ilmakaarde. Nagu filmides ja arvutimängudes, mis mehehakatisi sellisteks plahvatuslikeks

avantüürideks juba maast madalast ette valmistavad. Nii mindki – olen elus vaid korra päris tulirelva käes hoidnud, vana kaheraudset jahipüssi, kuid "tänu" arvutimängudele pole mulle mingiks saladuseks, kuidas näiteks MP5-t laadida, mitu kuuli ta salv mahutab või kuidas nii katet otsida, et vari mu asukohta ei reedaks. Sai selgeks seegi, milliseid kuule erinevate olukordade puhul kasutada. Mitmes mängus olid mu lemmikud just õõnesotsaga kuulid: kui on piisavalt ressurssi, et osta varustus, mis peatab kõik, mis liigub, pole ju vaja mõelda, kas kasutatud jõud on otstarbekas või mitte.

Alles keskkoolis hakkas kohale jõudma, milliseid jõledusi ma õigupoolest virtuaalsetel lahingutandritel korda olin saatnud. Ja kui värbamiskuulutused hakkasid tekkima just arvutimänguportaalide veergudele, sai pilt päris selgeks. Ajupesu on võimas. Õnneks on minu notitud "terroristid" jäänud virtuaalseteks, mulle pakuti unest ärkamiseks leebet võimalust. Iraagi sõja veteran kapral Grant Collins pidi seevastu oma sõnavõtus pisarsilmi tunnistama, et tema otsuste tõttu suri palju süütuid inimesi.

Kahjuks mitte virtuaalseid.

Siinkohal kangastub vaimusilmas terves maailmas laineid löönud materjal, mis sai pealkirjaks Colleteral Murder ja levis uudisteagentuurides kulutulena. Video on nähtaval siin:

www.collateralmurder.com

Tegemist on salvestusega sellest, kuidas ameerika sõjaväelased tapsid vähemalt 18 süütut inimest, sealhulgas kaks Reutersi ajakirjanikku, kaks last said tõsiselt haavata. Tapatöö kordasaatnud naeravad terve õõvastava video vältel korduvalt ja kiidavad üksteisele takka. Sõjavägi salgas toimunu asjaolusid, kuni WikiLeaks materjali avalikustas. Verinoor lekitaja istub siiamaani vangis.

See on vaid üks pisike seik hiiglaslikust sõjast. Terve sõja algatanud poliitikud, kes kuulutasid massihävitusrelvade olemasolu, olid sunnitud oma eksimust tunnistama. Aga samad näod on nüüdki, aastaid hiljem, võimu juures ja arutavad täpselt samal ettekäändel – massihävitusrelvade olemasolu – juba uute jahimaade vallutamist. Rahva mälu on lühike, kui saab vaadata teleris tantsu keerutavaid kuulsusi või superstaariotsinguid.

Miks ma sellest kirjutan? Sest Eesti sörgib Ameerika sabas ja vaimus, justkui oleks tegemist mingisuguse Suure Vennaga. Ja kuigi välismaalastele ei väsi me uhkusega rõhutamast, et "laulsime ennast vabaks", et meil oli "laulev revolutsioon", ei taha see pisike riigike kuidagi tunnistada näiteks tiibetlaste samasuguseid kannatusi Hiina okupatsiooni all. Siis ei piiksata keegi, laulu üles võtmisest rääkimata. Kui välisminister Urmas Paet läks kohtumisele Hiina

esindajatega, küsis temalt raadioreporter, kas ta kavatseb tõstatada ka Tiibeti-küsimuse. Pobisevaks vastuseks oli:

"Noh... kui Hiina ise selle teema tõstatab."

Üllataval kombel ei pakkunud Hiina kohtumisel, et võiks arutada okupatsiooni Tiibetis. Kes oleks võinud seda arvata? Ilmselt tõttaks me (teiste sabas) ka tiibetlastele appi, kui neil peale vaimutarkuse midagi magusamat pakkuda oleks. Midagi sellist, mis otsapidi bensiinipaaki jõuaks. Muidugi ainult siis, kui neid okupeeriks veidi pisem riik kui, noh, Hiina.

Riik, see ongi rahvas, tambiti mulle pähe, kui originaalset mõtlemist lämmatavas haridussüsteemis virelesin. Muuseas, samas süsteemis jäi valusalt hammasrataste vahele nii mõnigi mu sõber, kuna nad mõtlesid väljaspool kasti – ja järelikult polnud nendega midagi peale hakata. Üks neist oli ürgandekas näitleja, tõeliselt huvitav inimene. €£iitkoo£i$t praagiti ta muidugi kähku välja. No ei suutnud ta oma mõtteid niiviisi formuleerida, et õpetajad neid oma joonlauaga mõõta oleks saanud ja vastava numbri paberile või suisa virtuaalsetele veergudele kanda. Kuigi ta ajas tihtipeale õpetajaidki naerma, ei viitsinud keegi temasse süveneda. Olgu öeldud, et see sõber istub praegu psühhiaatriahaiglas. Miks? Sest kogu see süsteem ongi üks suur konveierilint, sünnist surmani, ja tema kohanes sellise elukorraldusega veelgi halvemini kui mina. Tööstusrevolutsiooni-aegne vabrikumentaliteet on koolides ja igal pool mujalgi küll teisenenud, aga ta pole kuskile kadunud: tunni (töö) lõppu ja algust markeerib plärisev kell – kunagi oli see töö auruvile teha – ja õpilasi (kaupa) komplekteeritakse ikka veel peamiselt just vanuse (väljalaskekuupäeva) järgi, justkui oleks sünniaeg midagi absoluutselt määravat.

Ja kõige selle juures korrutatakse ikka ja jälle: "Riik, see ongi rahvas!"

Sellisest definitsioonist lähtudes – kui riik on rahvas, siis mis asi on riigisaladus? Kas *rahvasaladus*? Ei, rahvas pole riik. Riik on amorfne ja määratlematu mõiste, mida katsutakse lihtsustavate rukkililemärkidega haarata ja siis neile pähe määrida, kes lasevad. Seejuures on kindel vaid see, et on olemas pisikesed, tihtipeale ka omavahel kraaklevad võimuringkonnad, kes üritavad masse lillesidemete ja lööklausetega ühte köita ja suunata. Üksikud inimesed võivad siirad olla, aga organisatsioonide, institutsioonide ja muude hoomamatute masside tasemel jääb mingi "üheshingamise" ja suitsupääsukeste-jutt sõna otseses mõttes ainult suitsukatteks.

Inimesed surevad teispool maakera ja kübeke minugi maksurahast on läinud just selle toetuseks. Mina pole vägesid kuskile saatnud, mina pole selleks oma "jah"-sõna andnud, ka Euroopa Liiduga ühinemiseks mitte. Ometi see kõik toimub. Riik elab oma elu. Ei maksa tulla mulle rääkima, et mina pean sellise ettearvamatu struktuuriga mingit emotsionaalset sidet tundma! Ma

tunnen sidet *inimestega*; on palju inimesi, kes on mulle kohutavalt kallid, keda ma väga armastan.

Aga riik *kui selline*?

Kui ma vaatan, mida see riik minu nõusolekuta korda on saatnud, on mul valus ja häbi. Ja siis laekub mulle kiri Kaitseressursside Ametilt, mis teatab rangel, kohati isegi ähvardaval toonil, et sellel riigil on minugi ajusid vaja – kaitse*ressursiks*.

Ma olen inimene, mitte ressurss.

Ma pole nimi ega isikukood, isegi oma mõtted mitte. Ma olen teadvus. Sünnipäraselt vaba, igal ajal ja igas kohas, see on võõrandamatu. Ma pole vaba seepärast, et põhiseaduses on sätestatud üks või teine punkt, see kõik on lisaluule. Ei...

...ma sündisin vabana.

Vaatamata sellele, et tehniliselt võttes võin olla kas või Nõukogude Liidus sündinud. Ma oleksin sündinud vabana nii või naa. Oleksin vabana sündinud ka vanglas. Ja mu süda ei luba mul teha koostööd mistahes organisatsiooni või institutsiooniga, mida ma lõpuni ei mõista, mille funktsioneerimise finessidest ma aru ei saa. See käib ka Kaitseressursside Ameti kohta.

Kaitsetahe pole midagi sellist, mida saaks peale sundida või milleks saaks kohustada. See on absurdne. Tõeline kaitsetahe ja truudus, nagu armastuski, **võrsub südamest**, ta on vaba – selleks ei saa kohustada.

Kuidas peaks minus kasvama tahe kaitsta riiki, milles mustanahalisele vahetusüliõpilasele bussipeatuses kallale tormatakse; mille poliitikuid ma ei usalda; mille ühistranspordis ma pikkade juuste pärast kolki saan (kusjuures olgu selle raske rusikaga filosoofi sõnad siinjuures teile edastatud: purjus ründaja avaldas arvamust, et sõjavägi teeb minust mehe); riiki, mis on tükk-tükilt välismaale maha äritud; riiki, milles on valida mustmiljoni erineva kummikommi, pontšiku või automargi, aga kahe-kolme põhilise partei vahel...

TNS Emori teleuuringu andmetel vaatas ühel õhtul "Võsareporterit" **243 000** inimest. Needsamad inimesed neelavad ajakirjandust, milles lahatakse ühe või teise prominendi aluspesu värvi. Seesama anonüümne mass vastab Kanal 2-es korraldatavatele SMS-küsitlustele, stiilis: "Kas Poliitik X on süüdi või mitte?" Seesama mass huilgab, kui keegi oma rinnad paljastab.

Milline võim rahval on!

Avaldada oma SMS-arvamust! Anna armu või langeta pöial – nagu suur imperaator, rasvalott lõua all, meel õndsuseni lahutatud (vt Jean-Léon Gérôme'i maal "Pollice verso"). E-riik juba on, teeks SMS-valimised kah.

Mitte ainult eestlased, vaid terve õhtumaa elab sureva maailma viimsete hingetõmmete lõõsas, seejuures seda tähelegi panemata, sest telekast algas just "Tantsi tagumik trimmi". Muuks ei jää aega. Kui, siis võib-olla orjalaenu võtmiseks, et jõuaks maksta selle küprokkuubiku eest, milles päevi õhtusse konutada. Või – miks mitte –, et oma sülekoerale riideid või palsamit osta ning temaga siis kuskile näitusele või koerte moešõule minna, mida peetakse sõna otseses mõttes taevaliku nimega *Solarise* keskuses. Justkui mõnitusena möödunud aegadele, mil taeva ja päikese poole vaadati veel aukartusega. Selle lemmikloomade pesemiseks mõeldud šampooni, *cappuccino* ja friikartulite järele lõhnava entusiasmiga minnakse oma "õnne" ka teiste õuele viima.

Õhtumaa inimesed on igavusest lolliks läinud.

Ja norivad teistega tüli. Enamasti nendega, kes veel mäletavad, kuidas väärikalt elada. Aga pole viga – küll me nendegi maile demokraatia impordime ja McDonaldseid kerkib nagu seeni pärast sadu. Saagu valgus!

Kas see ongi see kultuur, mida tuleb kohustuslikus korras kaitsta? Kas see hedonistlik, ennastimetlev ja *ainult teistes* kahtlev kultuur ja mentaliteet, mida esindab üha enam ka Eesti ja eestlased, väärib elu hinnaga kaitsmist?

See kõik tundub mulle niivõrd tröödstituna! Kust peab tulema tahe kaitsta *sellist* kultuurilist mustrit – klassikaliselt läänelikku, letargilist ja liisitud ärahellitatust? (Seda enam, et kultuurimuld on ajalik – võimatu "kaitsta"; kultuurikuld aga ajaülene, arhetüüpne – võimatu "kaitsta".)

Need vähesed noored, kes julgevad tänavale minna ja oma arvamust avaldada, satuvad jällegi kapo huviorbiiti. Meenuvad noored loomaõiguslased ja Tõnis Viira, kes kaotas pärast kapo sekkumist tema eraellu "segastel asjaoludel" doktorantuuristipendiumi, kuna oli seotud rahumeelse anarhistliku kogukonnaga PunaMust. Kusjuures need noored on vahest kõige paremad näited inimestest, kes ihalevad vabaduse ja õigluse järele. Kes ei istu, suu kinni, kui neile midagi ei meeldi, et tagaselja vigiseda või süüdistada. Kas mitte just sellist, julget ja ettevõtlikku järelkasvu ei võinud soovida need tuhanded vanemad, kes Lauluväljakul või Balti ketis käest kinni hoidsid? Vist mitte – nähtavasti sooviti lapsi, kes juba sündides lipsu ja viigipükse kannaks, euro-kalkulaator tagataskus. Jah, südametunnistus on tossikestele!

Kogu see jutt võib tunduda äärmiselt küünilisena. Aga ma kinnitan – mul on kõige selle peale mõeldes *füüsiliselt* valus.

"Kurat, poiss! Poleks 1918. aastal olnud vapraid mehi ja koolipoisse, poleks me praegu siin ja ei räägiks eesti keelt!"

Samamoodi saab tänada neid vapraid ristirüütleid, kes Eestimaa neli kuningat Jüriöö ülestõusul mõõkadega seibideks raiusid, sest ka ilma nendeta poleks me praegu siin. Samamoodi saab tänada seda oletatavat komeeti, mis elu Maale tõi, või lepatriinut, kes 1956. aasta suvel Rõuges suure pajupuu krobelisel tüvel ringi ukerdas.

Kõik on seotud.

Aga inimesed tänavad ja austavad ainult neid asju, mis nende kultuurikontekstis on "head", ja "pahade" sündmuste "tekitajaid" siunatakse ja tapetakse, nii et vähe pole. Ühesõnaga – selline päris mage ja lühinägelik must-valge maailmapilt, mis kiidab peamiselt iseennast ja endaga nõustujaid.

Kui erinevates sõdades olnud inimesed oleksid tõepoolest meie, tuleviku laste, pärast nii mures olnud, siis vaevalt saaks me praegu lugeda kraavi või lõkkesse visatud "masendavatest pampudest", soovimatutest imikutest, kes hüljati kas toidunappusest või selleks, et vabaneda lubamatule afäärile viitavast asitõendist. Hea veel, kui hüljati, sest kui nälg väga näpistas, pisteti järeltuleva põlve vääksuvad esindajad ju nahkagi. Silmakirjalikkuse tipp, igaüks on alati enda naha eest väljas. See siis ongi sõda, oma õiguste ja vabaduste kaitsmine. Mina ütleks, et soolane hind, mida maksta. Mõnele jälle väga taskukohane. Nojah, nagu öeldud – asjad ongi ju suhtelised. Mõnele meeldib niisamagi inimesi süüa, paukugu väljas õhutõrjekahurid või hoopiski ilutulestikuraketid, tähistamaks vabariigi aastapäeva.

Evolutsioonis on saabunud hetk, kus me ei pea enam oma eksistentsi eest niivõrd palavikuliselt võitlema. Ürgsupist saime välja ronitud ja sellega on ühtlasi raskem selja taga. Me oleme õppinud imelisi asju: endale varjualuseid (ehk virtuaalseid reaalsusi) ehitama, suhtlema, armastama, toitu hankima ja seda isegi "produtseerima", paljudest haigustest võitu saama. Tekib isu hõisata:

"Kõik on korras, seltsimehed! Tegelikult me olemegi juba mäel!"

Aga ei… alati on midagi uut, mida vallutada. Olgu selleks siis naabri-mehe naine, mõni tänavakvartal, mis püssilaskude saatel omaks kuulutatakse, mingisugune suurem maalahmakas või lausa kauge planeet…

Ei taha kedagi enda usku pöörama hakata, aga minu poolest võivad sõdida need, kes tahavad sõdida – need, kes tunnevad ennast "kaitseressursina", ärgu teisi endaga kaasa tirigu. Eks siin ongi lihtsalt kahe kontrastse mõttelaadi konflikt. Kui leiduks inimesi, kes võtaksid südame rindu ja ei soostuks mitte millegi nimel tapma – ei kodumaa, ei lähedaste, naise, lapse, ei enda nimel –, siis ühe mõttelaadi järgi oleks tegemist argpüksiga, teise järgi kangelasega. Mina

olen igatahes selle teise mõttelaadi esindaja. No ma tõesti ei leia, et inimeste pihta tulistamine meite maamuna-elukest kuidagi paremaks muudab. Ükskõik, millises olukorras või millise õigustusega. Kogu lugu.

Ole muutus, mida maailmas näha tahad.

See on niivõrd lihtne nõuanne, ometi on selle järgi elada väga raske. **Mina usun maailma, milles inimesed mõtlevad enda eest ja ei kuuletu pimesi korporatsioonide või institutsioonide käskudele.** Niisiis tahan ja pean ma isegi nii elama. Ma tunnen, et terve mu lühikese elu vältel on mind erinevate institutsioonide poolt uuritud-puuritud ja torgitud. Ma tahan, et mind lihtsalt rahule jäetaks. Ma ei jõua enam kellelegi midagi tõestada. Ma ei jõua teie mänge kaasa mängida.

Palun laske mul olla kaitseressurss selles mõttes, mis lõppude lõpuks kõigile osapooltele kõige rohkem kasu toob: olla eraklik kirjamees-filmimees-muusik.

Ma ei paindu institutsioonide surve all, kuna mulle ei avalda muljet autoriteet, mis range fassaadi taga on püsitu ja tinglik: seisneb vaid paberile kantud nimetustes, numbrites või auastmetes. Ja just see sünnipärase vabaduse tunne, osaliselt ammutatud teadlikest unenägudest ja meditatsioonist, ongi aluseks kunstile ja kultuurile, mida loon. See julgustab teisigi inimesi olema vabad, mõtlema enda eest, kandma vastutust oma tegude eest. See on minu roll ja koht ühiskonnas. (NB! Lisasin kirjale näite oma muusikast.)

Jah – kuigi ma ei paindu, saab mind painutada, mulle saab survet avaldada, mind saab ähvardada ja sundida. Ma olen inimene nagu kõik teisedki. Aga ajalugu on näidanud, et tundlikumad meist lähevad seepeale lihtsalt katki.

Kes sellest võidab?

Kuigi olen avatud suhtlusele oma suhtumise edasiseks selgitamiseks, palun selle kirjaga Kaitseressursside Ametil vabastada mind ajateenistusse kutsumisest, kuna ma ei saa selle organisatsiooniga moraalsetel põhjustel koostööd teha.

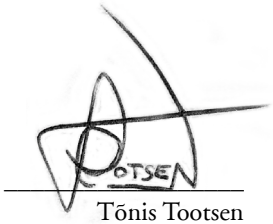

Tõnis Tootsen

Mind saadeti viisakalt persse.
Nagu institutsioonide puhul ikka.
Esiteks ei vastanud inimene, kellele kirjutasin, vaid tema asetäitja.
Teiseks oli vastus kurjem koopia kirjast, mis mulle juba saadetud oli.
Naljakas, et kui maha istuda ja mõelda ja kirjutada ja pingutada,
järgneb sellisele mõttetegevusele kõige loium ja lakoonilisem reaktsioon,
mida ette kujutada võib.
Samas piisab ainult sellest, et näiteks mõnele ministeeriumile
tordikarp osta ja see viisakalt nende välisukse juurde jätta,
kui juba on veekahuritega mehed platsis ja terve maja saginat täis.
Kahtlane pappkarp pakub tänapäeva maailmas rohkem pinget kui mõtted.
Mõtted saab ja tulebki viisakalt kataloogida,
taotlusteks jaotada ja lahtritesse kaotada,
ja need on juba ametnike tõmmata-lükata.
Aga pappkarbis mustab teadmatus,
see kõige hirmsam.
Seal võib olla **ükskõik mis**.
Ja
– see on normiks saanud –
muidugi eeldatakse kõige halvemat.
("Mati, vali ruttu 112! Kes meile ikka torti tooks!?")

Niisiis – mind saadeti viisakalt persse.

AGA...

...seda juhtub ikka. Ja kui Sindki, kulla lugeja, keegi juhtumisi viisakalt persse saadab, võib samasuguse peetud ja ametliku viisakusega vaikida. Vaikida protestiks, kuni neil viisakail perssesaatjail hirmus hakkab. Tuua tuppa kalmuvaikus, kuni viisakad perssesaatjad saavad aru, et meil kõigil tuleb varem või hiljem minna. Ja selle asemel, et üksteist viisakalt persse saata, võime üheskoos seigelda, kuniks elupäevi – vahtralehtedes möllata ja leebelt kosmost uurida, sisemist ja välimist. Meil ei maksa karta, sest keegi ei taha meile halba, kõik soovivad vaid oma killukese õnne leida, mõtestatud elu elada, vajalik olla. Me otsinguis võivad hukatuslikuks saada ainult me endi ahvieelarvamused, kuigi telepurk väidab, et terroristid.

Mõtle enda eest, muidu teeb seda keegi teine.
Rahus elamine on võimalik.
See on valiku küsimus.

Ja kui autoriteet nõuab pimesi järgimist või pöördub sinu kui ressursi, mitte inimese poole, siis vaiki. Vaikiv protest on spontaanne aktsioon, mida pole tarvis registreerida nagu tänapäeva "meeleavaldusi". Kusjuures see meeleavalduste registreerimine on veel üks paljudest moodsa maailma totrustest. Sama hästi võiks oodata, et keegi kannab eelseisva päeva toimetused juba hommikul märkmikku:

7:00 – dušš, hambapesu
7:30 – hommikukohv sprotileivaga
8:00 – tööle
9:47 – viimane piisk karikasse
12:00 – lõuna

Palun ära lase oma kirge kanalaellu k a n a l d a d a!

See leek hoiab sind üldse elus! Jah, kustutusvahtu lendab igal sammul, et sa ei vigiseks ja vagusi teleka ees püsiks, aga "mingi vale ei saa kustutada igavese tõsielu tuld". Lõõmaku see vaikne leek su südames. Kui ühel hetkel tunned, kui kummaline on üleüldse olemas olla, siis see on püha. Ja ilmselt tunned sa nii midagi sünnipärast, mitte eesti- või venekeelset, kommunistlikku või kapitalistlikku, kristlikku või ateistlikku, eba- või põhiseaduslikku.

Vaikust ei saa kirja panna.
Sinu vaikus on sinu oma.
Ja temas on kõik olemas.

See ei vaja sinu ega kellegi teise õnnistust, õigustust ega kaitset. Rüvetada ei saa teda mitte millegagi. Ehk ainult sellega, kui teda tümaka, päevauudiste või muu mõttelagedusega matta, et tingimata oma rada uuristada, et näha üht tahku maailmast ja unustada ülejäänud. Aga kes on oma vaikuses kodus, teavad, et seal on kõik käe-jala juures. Ja nad on solvumatud. Sest kui roppuste hõikaja hääl viimaks kähedaks jääb, on solvatu jälle kodus. Muidugi juhul, kui ta just vedu ei võta ja uute roppustega vastates ise omaenese koduseinu lammutama ei hakka.

Kui kujutada, et inimeste poolt nähtavate värvide spekter on klaveri klahvidel üks oktav, siis terve klahvistik ulatuks planeedilt Maa Päikeseni välja. Kui palju on seda, mida me ei näe, kui vähe me õigupoolest tunneme neid jõudusid, mille lainetes me oma "õigeid" ja "valesid" valime. Selle meile nähtava vikerkaarekillukese sisse mahuvad ka kõik me tulised tülid, väiklased kraaklemised ja arveteklaarimised, just nagu nad mahuvad ka kahvatusse sinisesse täpikesse pildil, mille *Voyager* 1 tegi Maast – seda meie koduplaneedist 6,4 miljardi kilomeetri kaugusel olles.

Kui pöörata pilk endasse, et teadvus laieneks, on mäguruumi rohkem – kui on kitsas, saab minna mujale. Liivalosside pärast ei maksa tülitseda, küll lained teevad oma töö. Võib-olla isegi ei *tohi* tülitseda, sest kunagi hälli kohal rippunud paberinglikesed ei tule päästma suureks sirgunud lapsi, kes on end sõjamöllu vaielnud ja uinunud, kes on lasknud end ninapidi vedada.

Me pole ju nukud?

Aita autorit!

Katsun luua Mõttelõkkest virtuaalset loomelaegast, kust leiab kodukootud muusikat, esseesid, saateid, dokprojekte, intervjuusid, kujutavat kunsti jne. Ühtlasi tahaks kirjutada-trükkida uusi kummalisi raamatuid.

Nii küsingi Sinu abi, sest meite maal kipub nii olema, et kunstnik maksab oma loomingule ise peale: kui Sulle meeldivad siia e-raamatusse jõudnud lood ja mõtted ning idee, et neil on ka trükisoojad õed-vennad, mis Rändavate Raamatutena käest kätte reisivad, kuniks kodu leiavad, ning mille e-versioonid ja palju muud on Mõttelõkkes kõikidele vabalt kättesaadavad, siis palun kaalu **igakuist 1-eurost annetust**.

Selle euroga ei toeta Sa üksnes mind, vaid tervet *mõtteviisi*: on võimalik mängida täiesti avatud kaartidega, teha *täpselt* nii nagu endale meeldib, jätta igasugused vahemehed pika ninaga, ja seejuures ka karbike kartulisalatit lauale saada.

Niisiis – **kui** Sa tunned, et leiaksid igal nädalal diivanipatjade vahelt küpsisepuru seest 25 senti, et Sa *tahad* ja *saad* minu ettevõtmisele selle sümboolse püsikorraldusega õla alla panna, siis oleksin väga, väga tänulik. (Tähtis pole, et vähesed inimesed annaks ühel korral väga palju, vaid et paljud inimesed annaks väga vähe, aga korrapäraselt.) See aitaks tasuda Eksiili serveriruumi, tulevaste raamatute kirjutamise-trükkimise, tee-mee ja palju-palju muu eest.

Tõnis Tootsen
10010714760014 (SEB)
selgitus: "mõttelõke", "annetus", "toetus" vms

MÕTTELÕKE:
käsikirjad ja palju muud leiad aadressilt **motteloke.eksiil.net**

Lugejad kiidavad taevani!

"Mis lugemist edasi lükkas ja avaldamise seisukohast väheperspektiivikana laskis paista, oli muidugi töötluslik ainevalik: need tuntud suured sümbolid - marionetid ja nende valmistaja pluss noor õpilane, samuti väga läbikirjutatud paar - narr ja kuningas. Ühtpidi tundus, ka juba lugenud olles, et sümbolkujudele, lausa muinasjutufiguuridele loo ehitamine on ikkagi väga hea kirjutamisõpis, n.ö. almanahhiliteratuur, mitte aga "Loomingu" huviorbiit."

Looming

"Lugejad on ühisel arvamusel, et tekstid on algajalikud. Mitmed juhtisid tähelepanu sellele, et dialoogides on palju ballasti, millel puudub sisuline ja/või kirjanduslik kandvus."

Ilmamaa

"Hetkel on nii, kui neid lugusid lugeda, siis sõnad seal justkui on, kuid kui neid sõnu lugeda, siis hakkab mõte jube kiiresti mujale uitama, mis pole väga hea märk."

Raudwara

"Mul on nüüd väga kahju, kui teie päeva selle vastusega ära rikkusin. :("

Randvelt